LINGUA ET VITA

vedecký časopis
pre výskum jazykov a interkultúrnej komunikácie
Fakulty aplikovaných jazykov
Ekonomickej univerzity v Bratislave

Journal
for Research of Languages and Intercultural Communication
of the Faculty of Applied Languages,
University of Economics in Bratislava

Ročník VII/1 **Číslo 13/2018**

LINGUA ET VITA 13/2018

VEDECKÁ REDAKČNÁ RADA/SCIENTIFIC EDITORIAL BOARD

Šéfredaktorka časopisu/Editor-in-chief: Doc. PhDr. Daniela Breveníková, CSc.
Výkonný redaktor/Executive Editor: PhDr. Roman Kvapil, PhD.

Členovia vedeckej redakčnej rady/Scientific Editorial Board Members:

Univ. Prof. Dr. Irena Zavrl, PhD.
University of Applied Sciences, Burgenland, Eisenstadt, Austria
Dipl. Slaw. Heike Kuban
University Erfurt, Germany
Jelena Jurjevna Strigankova, PhD.
The Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration, Saratov
Svetlana Michaelovna Minasijan, PhD.
Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan, Yerevan, Armenia
Dr. Farida Djaileb, Associate Prof.
University of Science and Technology, Oran, Algeria
Doc. PhDr. Milan Hrdlička, CSc.
Charles University in Prague, Czech Republic
Mgr. Tomáš Káňa, PhD.
Masaryk University, Brno, Czech Republic
Prof. PhDr. Lívia Adamcová, PhD.
University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Doc. PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., PhD.
University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Doc. PhDr. Helena Šajgalíková, CSc.
University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Doc. Mgr. Ing. Katarína Seresová, PhD.
University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Doc. Mgr. Irina Dulebová, PhD.
Comenius University in Bratislava, Slovac Republic
Doc. Mgr. Mária Spišiaková, PhD.
University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
PhDr. Tatiana Hrivíková, PhD.
University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
PaedDr. Zuzana Hrdličková, PhD.
University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Recenzenti/Editorial Consultants:

Univ. Prof. Dr. Irena Zavrl, PhD.
Prof. PhDr. Lívia Adamcová, PhD.
Doc. PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., PhD.
Doc. Mgr. Ing. Katarína Seresová, PhD.
Doc. Mgr. Irina Dulebová, PhD.
Doc. Mgr. Mária Spišiaková, PhD.
PhDr. Tatiana Hrivíková, PhD.
Mgr. Nina Mocková, PhD.

Grafická úprava a zlom/Graphic Design: PhDr. Roman Kvapil, PhD.

***Vydavateľ/Publisher*:** Vydavateľstvo EKONÓM, jún 2018

Náklad: 50 ks

Strán: 119

ISSN 1338-6743

Za pravopisnú, gramatickú, lexikálnu a štylistickú stránku uverejnených príspevkov zodpovedajú autori príspevkov.

Adresa redakcie/Editorial Office:

Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Dolnozemská cesta 1
852 35 Bratislava, Slovenská republika
Email: casopis.faj@gmail.com

RUBRIKY ČASOPISU/CATEGORIES OF THE JOURNAL

JAZYK, KOMUNIKÁCIA, KULTÚRA
LANGUAGE, CULTURE, COMMUNICATION

Rubrika je venovaná najmä:

- lingvistickým javom na úrovni synchrónie a diachrónie,
- porovnávacej lingvistike,
- teórii komunikácie a interkultúrnej komunikácie,
- dejinám a kultúre jazykovej oblasti.

DIDAKTIKA A METODIKA VYUČOVACÍCH A CUDZÍCH JAZYKOV
DIDACTICS AND METHODOLOGY OF TEACHING AND FOREIGN LANGUAGES

Rubrika je venovaná najmä:

- didaktike jazykov,
- metodike výučby jazykov,
- učebným štýlom a stratégiám v cudzojazyčnej edukácii,
- testológii v kontexte SERR pre cudzie jazyky.

TRANSLATOLÓGIA
TRANSLATOLOGY

Rubrika je venovaná najmä:

- teórii a praxi prekladateľstva a tlmočníctva,
- prekladu a tlmočeniu všeobecného a umeleckého textu z cudzieho jazyka do slovenského jazyka a naopak,
- prekladu a tlmočeniu odborného textu z cudzieho jazyka do slovenského jazyka a naopak, najmä v ekonomických vedách.

RECENZIE
REVIEWS

Rubrika je venovaná recenziám vedeckých statí, odborných článkov, projektových štúdií, publikácií a monografií vytvorených na fakulte, na iných vysokých školách na Slovensku a v zahraničí.

SPRÁVY
REPORTS

Rubrika je venovaná správam z vedeckých podujatí a podporných vedeckovýskumných aktivít Fakulty aplikovaných jazykov a Ekonomickej univerzity.

5 OBSAH/CONTENTS

7 ÚVOD/INTRODUCTION

JAZYK, KULTÚRA, KOMUNIKÁCIA
LANGUAGE, CULTURE, COMMUNICATION

9 LÍVIA ADAMCOVÁ
LINGUISTISCHE VARIATIONSFORSCHUNG IM DEUTSCHEN / LANGUAGE VARIETY RESEARCH IN GERMAN

19 DANUŠA LIŠKOVÁ, JANA POSPÍŠILOVÁ
FACHSPRACHE IM BÖRSENWESEN / GERMAN LANGUAGE IN STOCK EXCHANGE

28 NINA MOCKOVÁ
SÉMOVÁ ANALÝZA CHROMATIZMOV VYJADRUJÚCICH EMÓCIE V ŠPANIELČINE / SEMIC ANALYSIS OF SPANISH CHROMATIC IDIOMS

36 MICHELE PAOLINI
REMARKS ON A RECENT PUBLICATION RELATING TO STEREOTYPY

42 MÁRIA SPIŠIAKOVÁ
SÚČASNÝ ŠPANIELSKY EKONOMICKÝ JAZYK / CONTEMPORARY SPANISH BUSINESS LANGUAGE

55 SOFIA TUŽINSKÁ
LUNFARDO – LA JERGA DE BUENOS AIRES / LUNFARDO – SLANG OF BUENOS AIRES

64 MARTINA ULIČNÁ
SLOVENSKO-RUSKÉ PARALELY A ODLIŠNOSTI VO VYJADROVANÍ PRIESTOROVÝCH VZŤAHOV I / SLOVAK-RUSSIAN PARALLELS AND DIFFERENCES IN THE EXPRESSION OF SPATIAL RELATIONS I

DIDAKTIKA A METODIKA VYUČOVACÍCH A CUDZÍCH JAZYKOV
DIDACTICS AND METHODOLOGY OF TEACHING AND FOREIGN LANGUAGES

79 Mª VICTORIA GARCÍA IGLESIAS
CONSIDERACIONES PARA UNA INTEGRACIÓN EFICIENTE DE LA LITERATURA EN LAS AULAS DE E/LE / CONSIDERATIONS FOR AN EFFICIENT INTEGRATIONS OF LITERATURE IN THE SFL CLASSROOMS

89 KATALIN VARGA KISS
HOW TO IMPROVE THE ACADEMIC LITERACY OF SUBJECT TEACHERS – A NEW CHALLENGE FOR AN ESP INSTRUCTOR

TRANSLATOLÓGIA
TRANSLATOLOGY

95 VLADIMÍR BILOVESKÝ, MATEJ LAŠ
VZNIK SYSTEMATICKÉHO MYSLENIA O PREKLADE V RUSKU. PRIENIKY A ÚNIKY / THE ROOTS OF SYSTEMATIC THINKING ON TRANSLATION IN RUSSIA. INTERSECTIONS AND LEAKS

106 PAVOL ŠTUBŇA
FREKVENTOVANÉ TLMOČNÍCKE STRATÉGIE PRI SIMULTÁNNEJ TRANSLÁCII Z TALIANČINY DO SLOVENČINY: KOMPRIMÁCIA A KONDENZÁCIA / THE MOST FREQUENT SIMULTANEOUS INTERPRETATION STRATEGY WHEN TRANSFERRING FROM ITALIAN TO SLOVAK: COMPRESSION

RECENZIE
REVIEWS

113 ZUZANA HRDLIČKOVÁ
GUMANOVÁ, G. 2018. *Pronunciation Features of General American English and Received Pronunciation in Relation to Standard Slovak.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove [monografia].

115 FILIP KALAŠ
POLLMANN, A., LOHMANN, G. 2017. *Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka.* Bratislava: Kalligram, s. r. o. ISBN 978-80-8101-960-9.

118 EVA KOLLÁROVÁ
JEDEN Z POHĽADOV NA VYZNAMNÚ PREMIÉRU V SND: VOJNA A MIER L. N. TOLSTÉHO V RÉŽII MARIÁNA AMSLERA. 9. JÚN 2018.

119 ALEXANDRA LENZI KUČMOVÁ
ŠTUBŇA, P., VERTANOVÁ, S. (eds.) 2017. *Interdisciplinárne prístupy v teórii a didaktike tlmočenia.* Bratislava: Z-F Lingua. 146 s. ISBN 978-80-8177-037-1.

ÚVOD

Vážení čitatelia,

otvárate pred sebou 13. číslo nášho časopisu Lingua et vita. Ide v poradí už o siedmy ročník a sme radi, že i vďaka vedeniu našej fakulty a univerzity môžeme naďalej počítať s jeho existenciou. Na úvod by sme chceli svojich čitateľov upozorniť, že časopis má od februára roku 2018 aj svoju vlastnú webovú stránku (linguaetvita.sk), za čo vďačíme predovšetkým Ing. Miroslavovi Horňákovi, vedúcemu Centra komunikácie a vzťahov s verejnosťou Ekonomickej univerzity v Bratislave, ktorý nám pomohol pretaviť naše myšlienky o webovej stránke časopisu do reálnej vizuálnej podoby. Z tohto dôvodu je pre časopis rok 2018 významný. Veríme, že jeho včlenenie sa do webového priestoru mu pomôže dať o sebe vedieť oveľa širšej vedeckej a učiteľskej verejnosti a rovnako sám poskytne svoje možnosti na publikovanie príspevkov našich zahraničných prispievateľov.

Z hľadiska dejinných výročí je pre nás rok 2018 rovnako mimoriadne významný. Listujeme v kalendári výroči významných dejinných udalostí a výročí narodení slovenských osobností literatúry a kultúry. Hneď v prvý deň tzv. osmičkového roku (2018) naša republika oslávila 25. výročie svojho vzniku ako suverénneho štátu. V jeho priebehu si však pripomenie aj 100. výročie založenia prvej ČSR, 50. výročie Pražskej jari či 30. výročie sviečkovej manifestácie za náboženskú slobodu a demokraciu.

Okrúhle jubileá narodenia majú v tomto osmičkovom roku viaceré osobnosti: politik a štátnik Milan Hodža, architekt Dušan Jurkovič, maliar Martin Benka, rozprávkar Pavol Dobšinský, spisovatelia a básnici Ján Smrek, Martin Rázus, Milan Rúfus a iní.

Z výročí historických udalostí si pripomíname ***100. výročie konca prvej svetovej vojny** (11. 11. 1918), ***100. výročie vzniku 1. ČSR** (28. 10. 1918), ***25. výročie vzniku Slovenskej republiky** (1. 1. 1993), ***50. výročie vzniku česko-slovenskej federácie** (28. 10. 1968), ***170. výročie udalostí revolučného roku 1848** (15. 1. 1848 – reč Ľudovíta Štúra na Uhorskom sneme o jazykových právach Slovákov), (10. 5. 1848 – prijatie Žiadostí slovenského národa v Liptovskom Mikuláši), (19. 9. 1848 – prvé zasadnutie I. Slovenskej národnej rady), ***155. výročie založenia Matice slovenskej** (4. 8. 1863) a mnohé ďalšie.

Z významných okrúhlych životných jubileí si pripomíname ***300. výročie** (15. 4. 1718) **narodenia Adama Františka Kollára,** osvieteného vedca, ktorý ovplyvnil školskú reformu Márie Terézie, ***240. výročie** (14. 11. 1778) **narodenia Jána Nepomuka Hummela,** hudobného skladateľa a pianistu, ***190. výročie narodenia** (16. 3. 1828) **Pavla Dobšinského,** folkloristu, rozprávkara, literárneho historika, pedagóga, ***150. výročie narodenia** (23. 8. 1868) **Dušana Samuela Jurkoviča,** architekta, autora Štefánikovej mohyly na Bradle, staníc lanovky na Lomnický štít a iných významných objektov, ***130. výročie** (18. 11. 1888) **narodenia Martina Rázusa,** spisovateľa, evanjelického kňaza, politika – prvého predsedu SNS, ***130. výročie narodenia** (21. 9. 1888) **Martina Benku,** maliara, grafika, ilustrátora, výtvarného pedagóga a esperantistu, ***130. výročie narodenia** (10. 3. 1888) **Ivana Stodolu,** lekára, dramatika, spisovateľa, ***120. výročie narodenia** (16. 12. 1898) **Jána Smreka**, básnika, spisovateľa, redaktora, publicistu, ***110. výročie narodenia** (28. 8. 1908) **Maše Haľamovej**, spisovateľky, autorky ženskej krehkej lyriky, ***100. výročie narodenia** (12. 12. 1918) **Štefana Žáryho**, básnika, prozaika, esejistu, prekladateľa, no a nesmieme zabudnúť ani na ***90. výročie narodenia** (10. 12. 1928) nášho básnika **Milana Rúfusa**.

Náš výber uvedených významných výročí je, pochopiteľne, limitatívny. Udalostí a osobností, ktoré by si zasluhovali pozornosť, je v roku 2018 veľa a o každej z nich by bolo čo napísať. Do nižšie uvedenej tabuľky preto vyberáme len časť z nich a ďalšiu časť zaradíme do 14. čísla. Nech uvedené informácie slúžia ako motív na štúdium alebo pripomenutie si tých udalostí a osobností slovenského dejinného a literárneho kontextu, o ktorých sme sa učili všetci ešte ako školopovinní.

***300. výročie narodenia** (15. 4. 1718) **Adama Františka Kollára**	Patrí medzi najvýraznejšie osobnosti vedy 18. storočia a považuje sa za jedného zo zakladateľov tereziánskeho osvietenstva. Bol knihovník, historik, pedagóg, filológ, publicista a dvorský radca Márie Terézie. Pre múdrosť a rozhľadenosť ho podľa slávneho gréckeho filozofa nazývali „slovenský Sokrates“.
***190. výročie narodenia** (16. 3. 1828) **Pavla Dobšinského**	Stal sa národným pokladom. Zanechal po sebe silný odkaz v podobe ľudových rozprávok a povestí. V dedinke Drienčany (okr. Rimavská Sobota) ostala po ňom fara, v ktorej 24 rokov pôsobil a napísal tie najkrajšie poklady. Návštevníci môžu vidieť izby a repliku stola, kde sa zrodila Zlatovláska, Laktibrada, Popolvár, ale aj malý nezbedník Janko Hraško.
***130. výročie narodenia** (18. 11. 1888) **Martina Rázusa**	O ňom najviac povedia slová Jána Smreka: *„Básnik-apoštol a bojovník-gentleman“*, *„bolesť naša je ešte priveľmi živá..., aby sme... mohli už povedať o Rázusovi všetko, vlastne kdeže všetko... Tu musia nasledovať nie články, ale štúdie, ktoré sa rozrastú v knihy.“* Rázus stelesňuje v sebe nielen svoj individuálny osud, ale kus novodobej slovenskej duchovnej histórie, novodobého slovenského myslenia a zápasov.
***120. výročie narodenia** (16. 12. 1898) **Jána Smreka**	Svojou tvorbou sa zaraďuje medzi najvýznamnejšie osobnosti slovenskej literárnej tvorby v 20. storočí. Jeho básnická tvorba sa vyznačuje jednoduchosťou a melodičnosťou a vo svojich dielach vyjadruje najmä lásku k človeku a životný optimizmus. Stredobodom jeho pozornosti bola často aj žena ako symbol mladosti, krásy a základnej hodnoty života. Vo svojich básniach definoval zásady svojej poetiky. Poslaním poézie je podľa neho vyvolávať najmä pocity krásy a harmónie.
***90. výročie narodenia** (10. 12. 1928) **Milana Rúfusa**	Patrí medzi najvýraznejšie osobnosti slovenskej poézie. Všeobecne je považovaný za kultúrnu i morálnu autoritu, pretože dlhodobo nastoľoval otázky pravdy a krásy, písal o svetskej a božskej láske a hľadal ľudskosť a pravdu. Jeho básne sú jednoduché a zrozumiteľné, plné viery v Boha, pokory, skromnosti a lásky k životu.

PhDr. Roman Kvapil, PhD.
výkonný redaktor

LINGUISTISCHE VARIATIONSFORSCHUNG IM DEUTSCHEN

LANGUAGE VARIETY RESEARCH IN GERMAN

LÍVIA ADAMCOVÁ

Abstract
Variation is a characteristic feature of every natural language – including German. German is not a homogeneous entity and it exists in many forms. Based on observations, the article should document which varieties or variants are to be found in the German language. The characteristics of the dimensions of a linguistic variety classification are important here. According to this classification, apart from the standard variety, the German language has diatopic, diastratic and diaphasic features. Knowledge of the variation of the German language is of great importance to all teachers and learners in the process of language acquisition.

Keywords: *Varieties, variety linguistics, standard variety, dialect, didactic consequences for foreign language teaching.*

Abstrakt
Die Variation ist ein charakteristisches Merkmal jeder natürlichen Sprache – auch des Deutschen. Deutsch ist kein homogenes Gebilde, sondern existiert in vielfältigen Erscheinungsformen. Der Beitrag soll – ausgehend von empirischen Beobachtungen – dokumentieren, welche Varietäten bzw. Varianten die deutsche Sprache beinhaltet. Wichtig ist dabei die Charakteristik der Dimensionen einer linguistischen Varietätenklassifikation, nachdem außer der Standardvarietät die deutsche Sprache diatopische, diastratische, diachronische und diaphasische Merkmale aufweist. Kenntnisse über die Variation der deutschen Sprache sind für alle Lehrende und Lernende im Prozess des Spracherwerbs von großer Bedeutung. Darauf will der Artikel ausdrücklich hinweisen.

Schlüsselwörter: *Varietäten, Varietätenlinguistik, Standardvarietät, Dialekt, didaktische Konsequenzen für den Fremdsprachenunterricht.*

Einleitung – Themenaufriss

Es ist eine bekannte Tatsache, dass die meist entwickelten Sprachen der Welt kein homogenes Gebilde darstellen, sondern in vielfältigen Erscheinungsformen existieren. Zu solchen Sprachen gehört auch Deutsch. Wir sind uns dessen bewusst, dass es „mehrere Deutsch“ gibt, wenn wir mit Sprecher/innen zusammenkommen, deren regionale Aussprache oder Wortwahl sich von der Standardsprache unterscheiden. So hört man im deutschsprachigen Raum unterschiedliche Wortakzente, abweichende Artikel, Pluralformen oder regional gefärbte Lexik.

Tabelle 1: Synonymisch verwendete Lexik in unterschiedlichen deutschsprachigen Regionen

Grußformeln
Grüß Gott!
Guten Tag!
Moin.
Grüezi!

Beilage zum Gericht
Kartoffelbrei
Kartoffelpüree
Kartoffelmus
Kartoffelstock
Erdäpfelpüree

Doch es sind nicht nur die regionalen Unterschiede, die die deutsche Sprache in ihrer Breite charakterisieren. Hinzu kommen beispielsweise gruppenspezifische Unterschiede. Zu den zahlreichen Arten und Formen des Deutschen gehören die Jugendsprache, Fachsprache, Pressesprache, Werbesprache, Gendersprache und andere Differenzierungen (sog. Soziolekte oder Jargons).

Der Beitrag will eine Übersicht über die „Polymorphie“ und Dynamik der deutschen Sprache und des deutschen Sprachgebrauchs Auskunft geben. Dabei erfolgt eine Konzentration auf die regionale Dimension der Thematik, d.h., es soll gezeigt werden, wie sich die deutsche Standardsprache von den Dialekten, Umgangssprachen und anderen Varietäten real unterscheidet.

Die Dynamik der deutschen Sprache ist während der letzten Jahrzehnte in Bewegung geraten und diese geographische Variation im Deutschen bildet bekanntermaßen einen wichtigen Untersuchungsgegenstand der deutschen und auslandsgermanistischen Sprachwissenschaft (vgl. Neuland, 2006; Stellmacher, 2001; Stickel, 1997).

Präzisierung der Fragestellung: Neuere Entwicklungen in der Sprachvariation des Deutschen

Im Rahmen des Themeneinstiegs möchten wir darauf hinweisen, dass die Sprachvariation in der Forschung des Deutschen zugenommen hat. Die Anzahl der empirischen Forschungsbeiträge zur Variation im heutigen Deutsch steigt seit den 90er Jahren des 20. Jh. kontinuierlich an. Gerade auch aus der Perspektive der Germanistiken im nicht deutschsprachigen Ausland wird die deutsche Sprache durch ihre mehrfache Variabilität, v. a. in regionaler Hinsicht, gekennzeichnet (vgl. dazu Ammon, 2004; Ebner, 1998; Berend, 2005; Neuland, 2006). Sprachvariation in der unterrichtlichen Vermittlung absentiert bis heute im Allgemeinen. Die Unterrichtswirklichkeit geht in vielen Fällen, vor allem im Deutsch als Fremdsprache-Unterricht, immer noch von einer relativ homogenen deutschen Standard- und Schriftsprache aus, die von der gesprochenen Alltagswirklichkeit bekanntlich sehr weit entfernt ist. Aus diesen Gründen soll man auf die neueren Entwicklungen in der sog. „Plurizentrik“ des Deutschen. (in der plurizentrischen Sprachauffassung) und in den nationalen Varietäten aufmerksam machen sowie auf das verstärkte Engagement der Förderung der deutschen Sprache in Österreich und in der Schweiz, vor allem in mittel- und osteuropäischen Ländern hinweisen (vgl. Ammon, 2005).

Das gesprochene Deutsch hat seit den 80er Jahren des 20. Jh. einen festen Platz im Deutschunterricht errungen; doch haben sich in jüngster Zeit insbesondere durch die Entwicklung der Neuen Medien und die Ausgleichsprozesse zwischen Mündlichkeit und Schriftlichkeit wichtige neuere Perspektiven für den Unterricht ergeben. In den jüngsten Debatten über Sprachnormen für den DaF-Unterricht haben sich einige Stimmen sehr deutlich für die Berücksichtigung nicht nur der Aussprache, sondern auch gerade der Grammatik und Orthografie ausgesprochen (vgl. Adamcová, 2010).

Deutsch zeichnet sich eindeutig durch Heterogenität aus. Es ist kein „Gesamtsprachsystem“, das sich aus verschiedenen Subsystemen zusammensetzt, den sog. Varietäten. Einzelne Varietäten sind zum Beispiel Dialekte, Soziolekte, Fachsprachen, Standardsprache, Umgangssprache usw. Die Sprecher/innen verfügen auf unterschiedlichem

Niveau über eine aktive und passive Sprachkompetenz. Diese besondere Form von Mehrsprachigkeit wird „polylinguale Variation“ genannt – Mehrsprachigkeit innerhalb einer Einzelsprache. Solche Varianten sind alternative Ausdrucksmöglichkeiten innerhalb ein und derselben Einzelsprache.

Varianten gibt es auf allen sprachlichen Ebenen. Sie können als:

- prosodisch-phonologische Varianten (*jut – gut*),
- morpho-syntaktische Varianten (*Karls Freund – der Freund von Karl*),
- lexikalische Varianten (*Topfen - Quark*) auftreten.

Die Wahl bestimmter Varianten hängt von zahlreichen außersprachlichen Faktoren wie z. B. soziale Schicht, Kommunikationssituation, Herkunft, Alter, Bildung, Beruf ab. Sprecher/innen können situationsabhängig auf ihre unterschiedliche Sprachkompetenz zurückgreifen – man spricht in diesem Prozess von „Code-switching“. Der Übergang von einer Sprache (bzw. Variante) zur anderen ist in letzter Zeit ein charakteristisches Merkmal des Sprachgebrauchs europäischer Bürger. Es ist nichts Verwunderliches, denn nach den sprachpolitischen Beschlüssen der Europäischen Union soll in der Zukunft jeder Bürger über Kompetenzen in mindestens zwei Fremdsprachen verfügen.

Vor dem skizzierten Hintergrund ist es die Aufgabe des Beitrags auf den Gegenstand der Varietätenlinguistik hinzuweisen und das Spektrum einer Sprachgemeinschaft in seiner Vielfalt zu beschreiben. Es wird die Bedeutung der Dialektologie und Soziolinguistik innerhalb sprachwissenschaftlichen Forschung der Gegenwart hervorgehoben und die Dimensionen des Varietätenspektrums des Deutschen behandelt.

Im Zentrum unserer Untersuchungen stehen mehrere Fachbegriffe das Thema betreffend, zum Beispiel innere Mehrsprachigkeit (polylinguale Variation), Standardvarietät, Dialekte und alternative Varianten der deutschen Sprache, die gruppenspezifisch charakterisiert werden können. In unseren Ausführungen werden alle Varietäten nach ihren Merkmalen sprachlich (lexikalisch und grammatisch) untersucht, wobei aus sozilinguistischer Sicht auch die Sprachbarrierenforschung und die Lösung kommunikativer Konflikte in den Vordergrund treten.

Klassifikation der Varietäten. Ein Überblick

Die Varietäten der deutschen Sprache bilden ein Varietätenspektrum, das von einem Fachgebiet der Linguistik – der Soziolinguistik – definiert und behandelt wird. Der Hauptgegenstand der Untersuchung besteht in der Suche nach der Frage über Auswirkungen der Sprache auf die Verhaltensmuster einer sozialen Gruppe. Demnach setzt sich das Varietätenspektrum des Deutschen aus vier Dimensionen zusammen:

- Die **diatopische** Dimension erfasst die räumlich bedingten Unterschiede in der Sprache, die sich vor allem in den Dialekten manifestieren (*Tomate - Paradeiser, Kartoffel – Erdäpfel, Abitur – Matura).*
- Die **diastratische** Dimension erfasst die soziokulturellen Unterschiede der Sprache, die verschiedene Gruppen verwenden (z. B. *geil, super, klasse, cool, chillen, Kohle*).
- Die **diaphasische** Dimension erfasst das situative Sprechen, ist also die für einen bestimmten Kommunikationsbereich typische Sprechweise (z. B. *Tschüss – Auf Wiedersehen!).*
- Die **diachronische** Dimension erfasst die Sprachentwicklung in allen Etappen, sowie den daraus sich ergebenden Sprachwandel (z. B. Archaismen, die im Gegenwartsdeutschen nicht mehr vorkommen – *Minne, Oheim, Cousin, Lanze, Stelldichein, Lehne, parlieren, Erker).*

Die für die diatopische, diastratische, diaphasische und diachronische Dimension typischen Kriterien sind folgende: Raum, Gruppe, Situation und Zeit spielen bei der Konstitution von Varietäten eine entscheidende Rolle. Eine besondere Stellung kommt der

Standardvarietät zu, die andere Varietäten überdacht und die im Gegenwartsdeutschen als offizielle Verkehrssprache für den gesamten deutschsprachigen Raum gilt.

Die Standardvarietät

Wie oben gezeigt, setzt sich die Gesamtsprache Deutsch aus einem Komplex von Varietäten zusammen, zu denen auch die Standardvarietät gehört. Die Standardvarietät/Standarddeutsch ist diejenige Varietät, die die anderen Varietäten überdacht und die größte kommunikative Reichweite besitzt. Zugleich hat sie das höchste Normenprestige. Es ist allgemein bekannt, dass sowohl die Schriftsprache als auch das gesprochene Deutsch normiert sind, wobei diese Norm die Bereiche Orthographie, Orthoepie, Grammatik und Lexik erreicht. Im Bereich der Aussprache, der Lexik und der Orthographie verfügt das Deutsch über drei Normen – für die Bundesrepublik Deutschland, die deutschsprachige Schweiz und Österreich.

Was die Entstehung des geschriebenen und gesprochenen Standarddeutsch betrifft, lassen sich für den Standardisierungsprozess drei Phasen unterscheiden (vgl. Besch, 2003; Mattheier, 2000):

- Phase 1: Grundlegung einer überregionalen Schriftsprache auf ostmitteldeutscher Grundlage (auch Meißnisches Deutsch), im 16. Jh. eingeführt von Martin Luther.
- Phase 2: Prozess des Ausbaus der deutschen Schriftsprache im 17. und 18. Jh. von J. Ch. Adelung und J. Ch. Gottsched (hauptsächlich wurden die orthographischen Normen und die Normen der literarischen Sprache ausgearbeitet).
- Phase 3: Durchsetzung und Normierung der geschriebenen und gesprochenen Sprache in der 2. Hälfte des 19. Jh., die allmählich für das gesamtdeutsche Gebiet Geltung bekam (eingeführt von K. Duden und Th. Siebs).

Die Anfänge einer normierten deutschen Sprache liegen also im 18. Jh., wobei dem mitteldeutschen Sprachraum eine zentrale Rolle zukommt (vgl. Schmidt 2005). In dieser Zeit begann die intellektuelle Elite in Deutschland eine neue literarische Varietät zu sprechen, die nicht dialektal geprägt war. Es entstanden in den städtischen Zentren entstanden großräumige Dialektverbände, die man „Umgangssprachen“ nennt. Im 19. Jh. spricht außer den Schriftstellern, Gelehrten, gebildeten Leuten und Intellektuellen ein großer Teil des Bürgertums die neue Standardvarietät. Das höchste Prestige genoss das **Ostmitteldeutsche**, also der Sprachraum, in dem die erste Norm von Luther entstanden ist. Die dialektalen Varietäten wurden dem privaten Bereich überlassen und das Standarddeutsch dem offiziellen Bereich. Wichtig für die Verbreitung der Standardvarietät waren die Kirchen, Schulen und Universitäten (vor allem durch die Einführung der allgemeinen Schulpflicht). Im 19. Jh. besaß die reine norddeutsche Aussprachenorm besonderes Ansehen und war Grundlage eines ersten Normierungsversuches durch Theodor Siebs („Deutsche Bühnenaussprache“, 1898). Außer ihm widmeten sich auch andere Phonetiker der verständlichen und buchstabennahen Aussprache des Deutschen, wie zum Beispiel Wilhelm Viëtor, Karl Luick, Otto von Essen, Eduard Sievers, Paul Passy, Otto Bremer, J. B. de Courtenay, N.S. Trubetzkoy u.a. Im weiteren Verlauf des 19. Jh. begann sich die soziale Basis der Sprecher/innen des Standarddeutschen auszuweiten. So entwickelte sie sich von einer Gruppensprache zu einer Volkssprache. Verantwortlich für eine solche Entwicklung sind Faktoren wie Mobilität, Industrialisierung, Urbanisierung und Bildungszunahme. Eine besondere Rolle spielt auch die Verbreitung der neuen Medien in Deutschland (um 1930). Mit dem Rundfunk und Fernsehen verbreiten sich überregionale Normen im deutschen Sprachraum, die in den Aussprachewörterbüchern festgehalten werden (Großes Wörterbuch der deutschen Aussprache 1982, Duden Aussprachwörterbuch 2000). Die Merkmale der heute gültigen Standardlautung lassen sich nach dem Duden Aussprachewörterbuch folgendermaßen zusammenfassen (vgl. Duden 2000, S.34):

- *„Die Standardlautung ist eine Gebrauchsform, die sich an der Sprachwirklichkeit orientiert.*
- *Sie ist überregional und enthält keine landschaftlichen Aussprachevarianten.*

- *Sie ist einheitlich, Varianten werden auf ein Mindestmaß beschränkt.*
- *Sie ist schriftnah, das heißt sie wird weitgehend durch das Schriftbild bestimmt.*
- *Sie ist deutlich, wobei sie die Laute stärker differenziert als die Umgangslautung, aber schwächer als die Bühnenaussprache, die das Vorbild für den ersten Normierungsversuch von Theodor Siebs (1898) war".*

Die Standardsprechsprache ist die mündliche Realisierung der Schriftsprache, sie wird in öffentlichen bis offiziellen Situationen in Schule, Kirche und bei öffentlichen Anlässen gebraucht. Sie wird durch geübte Sprecher realisiert, die ein Aussprachetraining absolviert haben. Diese Art der deutschen Sprache hilft allen Deutschsprechenden und Lernern alle Kommunikationssituationen in aller Welt mühelos zu realisieren (vgl. Adamcová, 2010).

Standardforschung

Die Standardspracheforschung ist ein wichtiges Arbeitsfeld der modernen Variationslinguistik. Städte zeichnen sich durch eine Vielzahl der Gruppen, die sie zu einem multi-ethnischen Raum machen. Sie bilden ein historisch gewachsenes und komplexes Varietätengefüge, das unter den verschiedensten Gesichtspunkten untersucht werden kann. Das Standarddeutsche (früher „Hochdeutsch") bildet eine normierte, überregionale und überall geltende Varietät des Deutschen, das alle Deutschsprachigen verstehen und auch verwenden können. Diese Form des Deutschen wird auch im Ausland angeeignet und auch erwartet.

Aus dem sprachlichen Alltag ergibt sich, dass sich die Sprache verändert, weil sie von den Sprechern, die sehr unterschiedlich sind, unter ganz verschiedenen Bedingungen leben, variabel benutzt wird. Den Sprachbenutzern stehen in vielen Fällen mehrere Ausdrucksmöglichkeiten zur Verfügung, zwei oder sogar mehrere Varianten einen und desselben Phänomens, die alle im Sprachgebrauch verwendet und verstanden werden. Im Falle des Deutschen müssen mehrere geographisch und historisch unterschiedliche Sprachgebiete, Länder zur Kenntnis genommen werden, in denen unterschiedliche Formen der deutschen Sprache existieren und in Gebrauch sind. Ob das nun eine bewusste Wahl dieser Varianten ist oder ob die Wahl einem Zufall überlassen wird, bleibt fraglich. Interessant ist aber, wie individuelle Variation von den Gesprächspartnern interpretiert wird. Wird der Variation eine Funktion zugeordnet, wird festgestellt, dass die Wahl der Varianten vom Sprecher selbst intendiert worden ist. Misst man jedoch der Variation keine Funktion bei, kann die Variation ein bloßes Produkt der Rede (parole) sein.

Die Wahl der im Sprachsystem vorhandenen Varianten beeinflussen außersprachliche Faktoren, wie Situation, Thema, Gesprächspartner, Alter, Gender, Zeit, Raum usw. Auch sind die Varianten nicht gleichrangig, manche besitzen in der Sprachgemeinschaft ein höheres Prestige, andere eben das Gegenteil. Varietäten werden von der Sprachgemeinschaft unterschiedlich beurteilt, bewertet und sie können auch stigmatisiert oder einem Tabu unterworfen werden. Dieses veränderbare und veränderliche Verhältnis zwischen Sprachsystem, Sprechern und Sprachgebrauch ist eine der wichtigsten Triebkräfte des Sprachwandels (vgl. Berend 2005).

Die Variation ist ein inhärentes Merkmal jeder natürlichen Sprache, die die Heterogenität der Sprache repräsentiert. Sprachvarianten resultieren aus räumlichen, schichtenspezifischen, situativen Faktoren sowie aus den Umständen des Spracherwerbs der Sprecher und dem Sprachkontakt der beteiligten Sprachen. Die Variation erscheint sowohl auf der systemlinguistischen Ebene als auch auf der Gebrauchsebene der Sprache. Sie findet eben dadurch ihren Ausdruck, dass eine Abweichung von einer Norm erscheint bzw. dass im Sprachgebrauch gegen eine vermeintliche oder erlernte Norm verstoßen wird. Variation ist im Sprachnormverständnis eines Nicht-Muttersprachlers oft nicht vereinbart mit der Standardsprache, die durch ihre Überregionalität mit einer variationsfreien und einheitlichen sprachlichen Ausdrucksform als identisch betrachtet wird. Tatsache ist nun, dass von manchen

Sprechern des Deutschen, auch von Experten, eine bestimmte Variante der Standardsprache bevorzugt wird und nur dieser einen der Status der korrekten Sprache zugeschrieben wird. Bei Lehrbuchautoren wäre dies vielleicht einzusehen, weil es dort bequemer ist, von einer bestimmten Variante des Deutschen auszugehen. Hinsichtlich dieser Tatsache sollen folgende Aspekte berücksichtigt werden:

1) Das Spezifikum des Deutschen ist es, dass es eine plurizentrische Sprache ist, d. h. mit mehreren vorbildhaften Zentren und den von ihnen beeinflussten Räumen mit einer großen Variationsbreite. Ammon stellt fest, dass *„die plurizentrische Auffassung des Deutschen bedeutet, dass sprachliche Besonderheiten nationaler Zentren nicht als Abweichungen von einer nationen-übergreifenden deutschen Standardsprache gelten, sondern als gleichberechtigt nebeneinander bestehende standardsprachliche Ausprägungen des Deutschen*“ (Ammon 2004, S. 45). So hat das Deutsche in gewissen Fällen in Deutschland, in Österreich und in der deutschsprachigen Schweiz abweichende Normen, weil diese in weitere groß- und kleinräumige Sprachregionen unterteilt werden können.
2) Die Unterschiede zwischen den Standardvarianten des Deutschen sind in der Schriftnorm eher gering, in der gesprochenen Sprache jedoch zum Teil beträchtlich. Die jeweils aktualisierte Variation zeigt an, in welcher Gegend oder Region die geäußerte Erscheinungsform beheimatet ist, gleichzeitig wird der Sprecher nach der Region, der sozialen Schicht, seinem Bildungsgrad, seinem Alter, etc. in der betreffenden Sprachgemeinschaft situiert und in ein komplexes Gefüge eingeordnet.
3) Variation bedeutet eine breite Palette von Wahlmöglichkeiten, aus dem sprachlichen Ausdrucksarsenal in Grammatik und Lexik der Sprecher zur adäquaten Bewältigung von Kommunikationssituationen. Für Lerner des Deutschen bedeutet Variation ein differenziertes und umfangreiches grammatisches und lexikalisches Instrumentarium, mit dem man situationsadäquat umgehen kann. Das impliziert nicht nur die Kenntnis der Ausdrucksmöglichkeiten, sondern auch die Kenntnis bestimmter Regeln des Sprachgebrauchs, die zur Wahl der richtigen Varianten verhelfen können. Beschreibungsansätze, die die Fragen der sprachlichen Vielfalt, der Variation, im Sprachsystem und im Sprachgebrauch wissenschaftlich untersuchen, werden in den einzelnen Bereichen der Systemlinguistik sowie in der Soziolinguistik thematisiert.

Diatopische Varietäten

Die traditionelle Idealisierung eines homogenen Deutsch ist in der Forschung der letzten Jahrzehnte überwunden. Die Linguisten gehen in der Gegenwart aus einer tatsächlichen Heterogenität des Deutschen aus. Die Heterogenität entsteht durch die Zeit, die geographische Ausdehnung der Sprache, durch die sozial-kulturellen Schichten der Sprachgemeinschaften, sowie durch die Unterschiede in der Ausdrucksmöglichkeit der Sprache. Man spricht über die **„Diagliederung“** des Deutschen – die deutsche Sprache wird diasystematisch in große Klassen von sprachlichen Varietäten aufgegliedert (Eichinger/Kallmeyer, 2005).

Allgemein formuliert spricht man also von zeitlichen, geographischen, sozialen und situativen Varietäten, von denen die geographische Dimension am besten markiert ist. Die **Dialektologie** blüht nach einer langen Zeit der Vernachlässigung in den letzten Jahrzehnten wieder auf. Wichtig ist hier noch der Aspekt des zeitlich differenzierten Wortschatzes zu erwähnen, der in Form der Historismen, Erbwörter, Archaismen, Neologismen und Wortbildungen erscheint. Die Dimension der Zeit wird durch die historische Einordnung der Sprachstufen angegeben. Daher wird in der diasystematischen Gliederung der Sprache der Aspekt der Zeit oft ausgeklammert (Schmidt, 2000).

Die geographisch bedingten diatopischen Subsysteme innerhalb einer historischen Einzelsprache bezeichnet man als Dialekte. Die Bezeichnungen „Dialekt“ und „Mundart“ werden in der Regel synonym gebraucht. Sie beziehen sich auf raum- und ortsgebundene Sprachformen, die eine lange historische Tradition und auch eine ausgeprägte

sprachsoziologische Differenzierung aufweisen. Ein Dialekt ist ein Teilsystem oder eine Varietät der Sprache, die in einem bestimmten geographischen Gebiet gesprochen, regional eingeschränkt gebraucht und sich von den anderen besonderen Formen der gleichen Sprache auf allen sprachlichen Ebenen unterscheiden wird. *„Zum Beispiel kommen die Wörter - ausnähen, verklaren, klönen, geaast, Döntjes, verstellt, verjagte – in den Hochdeutschen Texten als lexikalische Regionalismen vor, die allesamt dem Niederdeutschen entstammen und einem Süddeutschen oder einem deutschsprechenden Ausländer nicht ohne weiteres bekannt sein dürften*“ (Stellmacher, 2001, S. 19). Es ist ersichtlich, dass die Dialekte phonetisch, morphosyntaktisch und lexikalisch voneinander abgegrenzt werden. Man unterscheidet im Deutschen Großraummundarten (z.B. das Bayerische, das Alemannische, das Schwäbische), und kleinräumige oder Ortsmundarten (z.B. das Oberpfälzische, das Niederbayerische oder das Mecklenburgische) (Christen, 1998). Für die großräumige Gliederung der Dialekte werden lauthistorische Kriterien angesetzt, für die Abgrenzung der einzelnen Ortsmundarten werden viel mehr lexikalische Unterschiede herangezogen.

Dialekt vs. Standard

Diatopische Varietäten fallen in den Aufgabenbereich der klassischen Dialektologie. Ihr wichtigster Gegenstand sind die Dialekte, die Deutsch räumlich differenzieren. Dialekt ist ein Lehnwort aus dem 17. Jahrhundert zu lateinisch *dialectus*, griechisch *dialektos* (landschaftliche Sprachform). Mundart ist eine deutsche Übersetzung des lateinischen *dialectus* (vgl. Herrgen, 2001, S. 1514). Die Merkmale des Dialekts kann man folgendermaßen zusammenfassen:

- Der Dialekt ist eine diatopische Varietät der Gesamtsprache Deutsch und wird auf dem Wege der ersten Sozialisation, also muttersprachlich erworben.
- Der Dialekt wird von einer Standardvarietät mit Schriftlichkeit überdacht, zu der er eine große bis maximale Distanz besitzt und zu der er eine Kontinuumsbeziehung aufweist.
- Der Dialekt wird mündlich realisiert (sieht man einmal von Fällen der Dialektverschriftung beispielsweise in der Dialektliteratur, Zeitungsglossen oder der Chatkommunikation ab).
- Der Dialekt besitzt einen Teilbestand sprachlicher Mittel, mit denen er gegenüber der Standardsprache erscheint.

Dialekte sind nicht nur als räumliche, sondern zugleich auch als soziale Phänomene aufzufassen sind. Mit dem Dialektgebrauch signalisieren Sprecher Nähe, Vertrautheit und soziale Zugehörigkeit. In den ländlichen Gebieten Mittel- und Süddeutschlands sowie Österreich und in der Schweiz ist Dialektverwendung in der gesprochenen Alltagssprache und auch in formalen Kontexten üblich, während in Norddeutschland der Dialektgebrauch nur in der informellen Kommunikation üblich ist. In Teilgebieten des Deutschen, etwa Niederdeutschen, im Rheinland und in bestimmten Städten beginnt sich der traditionelle Dialekt aufzulösen oder hat sich bereits aufgelöst. Er wird durch ein situativ variierendes und auch areal differentes Variationsspektrum abgelöst, für das man den Terminus **„Substandard**“ verwendet, auch **Regiolekt** oder **Umgangssprache** (vgl. Herrgen, 2001, S. 1528).

Die Einteilung der deutschen Dialekte

Die deutschen Dialekte lassen sich in die beiden großen Dialekträume Niederdeutsch und Hochdeutsch einteilen, wobei sich das Hochdeutsche in das Mitteldeutsche und Oberdeutsche gliedert. Die weitere Unterteilung ist nach historischen Stammesnamen, z. B. Ripuarische, Moselfränkische, Rheinfränkische, Hessische, Thüringische, Obersächsische, Nordobersächsische, Südmärkische, Schlesische, Alemannische, Ostfränkische, Bairische, usw. realisiert. Die dialektologische Forschung hat zahlreiche Karten zur Einteilung der Dialekte bereitgestellt.

Diastratische Varietäten

Diastratische Varietäten sind der Gegenstand der Untersuchung der Soziolinguistik. Diese beschäftigt sich mit den soziokulturellen Unterschieden in einer Sprachgemeinschaft. Es handelt sich um eine soziale Gruppe oder Personen, die die gleiche Sprecher-Einstellung teilen. Mitglieder dieser Gruppen treten regelmäßig miteinander in Beziehung und verfolgen gleiche Ziele. Gruppen können aufgrund sozio-kultureller und schichtenspezifischer Merkmale weiter differenziert werden. So unterscheidet Löffler (2006, S. 114) zwischen drei Typen von Gruppen:

- Migrantendeutsch,
- Pidginsprachen,
- Kreolsprachen.

Zur Zeit bemerkt man eine zunehmende Bereicherung der deutschen Sprache durch zahlreiche andere soziologisch determinierte Formen, wie z.B. Kanak-Sprak, Kiezdeutsch, Migranten-Deutsch usw. Alle diese neuen Formen des Deutschen werden in der Gegenwart intensiver linguistischen Forschung unterworfen (vgl. Adamcová, 1999; Neuland, 2006).

Schlussfolgerungen und sprachdidaktischer Ausblick

Das Thema der nationalen Varietäten des Deutschen spielt in der Ausbildung der Germanisten und Deutschlehrer nur eine geringe Rolle. Meist interessiert diese Thematik die Auslandsgermanisten und Theoretiker des Deutschunterrichts. Natürlich darf nicht übersehen werden, dass die nationalen Varietäten des Deutschen nicht in allen Lehrmaterialien und nicht auf allen Stufen des Deutschunterrichts vorkommen sollten. Die genauere Berücksichtigung der gängigen Formen des Deutschen eignet sich nur für den Unterricht bei fortgeschrittenen Lernern. Meist steht in den Lehrmaterialien das bundesländische Deutsch im Vordergrund. *„Lehrmaterialien, die alle nationalen Varietäten berücksichtigen, stehen noch nicht zur Verfügung“* (Ammon, 2004, S. 47). Bleibt nur zu hoffen, dass sich die Situation bald ändert. Es geht nicht nur um Missverständnisse, die in der Kommunikation mit den Deutschsprachigen entstehen können, sondern um die Akzeptanz der österreichischen und schweizerischen Standardvarietät als eigenständige deutsche Standards. Für die Zwecke der beruflichen Praxis, für die Wissenschaftssprache, Fachsprache, Translatologie, Dolmetschpraxis etc. ist es sehr wichtig, sich mit der oben angeführten Problematik auseinanderzusetzen. Denn die deutsche Sprache ist in der Gegenwart in eine Welt der Mehrsprachigkeit und der Globalisierung eingebunden.

Literatur

ADAMCOVÁ, L. 1999. Regionale Aussprachevarianten und ihre Typologie im deutschen. In: *Sprache und Sprachen 25/26*. München: GESUS, S. 27 – 37.

ADAMCOVÁ, L. 2005. *Geschichte der deutschen Sprache*. Bratislava: Univerzita Komenského.

ADAMCOVÁ, L. 2010. *Einführung in das Studium der deutschen Sprache*. München: Lincom Europa.

ADAMCOVÁ, S. 2013. Neuere Tendenzen in der deutschen Gegenwartssprache. In: *Jazykovedné, literárnovedné a didaktické kolokvium XIX* : zborník vedeckých prác a vedeckých štúdií. Bratislava: Z-F Lingua.

ADAMCOVÁ, S. 2015. Interkulturelle Kommunikation als Aufgabe der Germanistik. In *Jazykovedné, literárnovedné a didaktické kolokvium XXIX* : zborník vedeckých prác a vedeckých štúdií. Bratislava: Z-F Lingua.

AMMON, U. 2004. Standardvarietäten des Deutschen: Einheitssprache und nationale Varietäten. In: *SANDRO M. M., SOFFRITTI, M. (Hg.). Deutsch aktuell*. Rom: Carocci, S. 33 – 48.

AMMON, U. 2005. Standard und Variation: Norm, Autorität, Legitimation. In: *EICHINGER, L., KALLMEYER, W.* (Hg.). *Standardvariation. Wie viel Variation verträgt die deutsche Sprache?* Berlin/New York: Walter de Gruyter, S. 28 – 40.

BARBOUR, S., STEVENSON, P. 1998. *Variation im Deutschen. Soziolinguistische Perspektiven*. Berlin/New York: Walter de Gruyter.

BEREND, N. 2005. Regionale Gebrauchsstandards – Gibt es sie und wie kann man sie beschreiben? In: *EICHINGER, L., KALLMEYER, W.* (Hg.) *Standardvariation. Wie viel Variation verträgt die deutsche Sprache?* Berlin/New York: Walter de Gruyter, S. 143 – 171.

CHRISTEN, H. 1998. *Dialekt im Alltag. Eine empirische Untersuchung zur lokalen Komponente der schweizerdeutschen Varietäten*. Tübingen: Niemeyer.

DITTMAR, N. 1997. *Grundlagen der Soziolinguistik. Ein Arbeitsbuch mit Aufgaben* (Konzepte der Sprach- und Literaturwissenschaft), Band 57. Tübingen: Niemeyer.

DUDEN 6. *Das Aussprachewörterbuch* 2005. Betonung und Aussprache von über 132.000 Wörtern und Namen. Mannheim: Dudenverlag.

EICHINGER, L., KALLMEYER, W. 2005. *Standardvariation. Wie viel Variation verträgt die deutsche Sprache*? Berlin/New York: Walter de Gruyter.

EBNER, J. 1998. *Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch des österreichischen Deutsch.* Mannheim: Dudenverlag.

FUSSY, H. 2003. *Auf gut österreichisch. Ein Wörterbuch der Alltagssprache*. Wien: bvethpt VerlagsgmbH and Co. KG.

HERRGEN, J. 2001. *Sprachdynamik. Eine Einführung in die moderne Regionalsprachenforschung*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

KALLMEYER, L., MEYER, W. (Hg.) 2004. *Standardvariation: Wie viel Variation verträgt die deutsche Sprache?* (Institut für deutsche Sprache, Jahrbuch 2004). Berlin/New York: IDS.

KNIPF-KOMLÓSI, E., RADA, R. V., BERNÁTH, C. 2006. *Aspekte des Wortschatzes*. Budapest: Bölcsész Konzorcium Hefop Iroda.

KRECH, H. 1982. *Großes Wörterbuch der deutschen Aussprache*. Leipzig: Veb Bibliographisches Institut.

LÖFFLER, H. 2006. *Dialekt und Standard im Medienzeitalter.* Rede anlässlich der Verleihung des Konrad-Duden-Preises der Stadt Mannheim am 15. März 2006. Mannheim/Leipzig/Wien/ Zürich: Dudenverlag.

MATTHEIER, K. *Pragmatik und Soziologie*. Taschenbuch. Wiebelsheim: Quelle & Meyer Verlag GmbH & Co.

MEYER, K. 1989. *Wie sagt man in der Schweiz? Wörterbuch der schweizerischen Besonderheiten.* Mannheim: Dudenverlag.

MIHM, A. 2000. Die Rolle der Umgangssprachen seit der Mitte des 20. Jahrhunderts. In: BESCH, W. u. a. (Hg.) *Sprachgeschichte. Ein Handbuch.* 2. Aufl. Bd. 2. Berlin/New York: Walter de Gruyter, S. 2107 – 2137.

NEULAND, E. 2006. *Variation im heutigen Deutsch: Perspektiven für den Sprachunterricht*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften Peter Lang.

SCHMIDT, W. 2000. *Geschichte der deutschen Sprache*. 8 Aufl. Stuttgart: S. Hirzel Verlag.

STELLMACHER 2001. Die deutsche Sprache in Norddeutschland. In: *KNIPF-KOMLÓSI, E., BEREND, N. (Hg.) Regionale Standards.* Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, S. 18 – 40.

STICKEL, G. 1997. *Varietäten des Deutschen. Regional- und Umgangssprachen*. Berlin/New York: IDS.

Kontakt
Prof. PhDr. Lívia Adamcová, PhD.
Ekonomická univerzita
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra jazykovedy a translatológie
Dolnozemská 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: livia.adamcova@euba.sk

FACHSPRACHE IM BÖRSENWESEN

GERMAN LANGUAGE IN STOCK EXCHANGE

DANUŠA LIŠKOVÁ, JANA POSPÍŠILOVÁ

Abstract
Brief characteristics of a German text for specific purposes in Stock Exchange and specific features of its vocabulary. Connections between Stock Exchange development, specialized terminology, and Professional jargon. Mutual relations between the language, culture, economy, politics, and historical events, and their impact on the language. Problems regarding decoding and translations of this type of texts.

Keywords: *professional text, Stock Exchange, vocabulary, media, translation.*

Abstrakt
V príspevku sa stručne charakterizuje nemecký odborný textu z oblasti burzovníctva a uvádzajú sa špecifiká jeho lexiky, súvislosti medzi vývinom burzy, odbornej terminológie a odborného žargónu a vzájomné vzťahy jazyka, kultúry, hospodárstva, politiky a dejinných udalostí a ich vplyv na lexiku jazyka. Súčasťou charakteristiky nemeckého odborného textu je aj opis problémov pri dekódovaní a preklade odborného textu tohto druhu.

Kľúčové slová: *odborný text, burza, lexika, médiá, preklad.*

Einführung

Der Beitrag betont die wichtige Aufgabe der Fachsprache, besonders der Sprache der Wirtschaft und im Rahmen dieser die Bedeutung der Börsensprache, die unter den Fachsprachen über einen originalen Wortschatz, der viele Phraseologismen und Metaphern beinhaltet, verfügt. In dem Falle der Sprache der Börse genügt es keinesfalls, nur eine angemessene Terminologie zu beherrschen. Viel wichtiger ist es, diese relevante Fachsprache der Wirtschaft, die heutzutage in allen Medien erscheint, auf die Tagesordnung im Unterricht bei der Ausbildung der künftigen Übersetzer und Dolmetscher zu setzen.

Die moderne linguistische Forschung verläuft derzeit in Richtung kontrastiver Untersuchungen und ihre Bemühungen richten sich auf die transdisziplinäre Erfassung der Sprachenwelt. Die Entwicklungsstruktur und Dynamik der gegenwärtigen Sprache bietet nicht nur den Linguisten, sondern auch anderen Wissenschaftlern eine interessante Forschungslandschaft. Man kann ein lebendiges Interesse der Linguisten verzeichnen, was die Existenz äquivalenter Einheiten in verschiedenen Sprachen betrifft.

Kontrastive Untersuchung hat in letzter Zeit großes Interesse hervorgerufen, und die kontrastive Forschung der Sprachen gilt jetzt als eine der wichtigsten Aufgaben der Gegenwartslinguistik. Besonders in den Zeiten der politischen und wirtschaftlichen Umwälzungen tritt diese Anforderung in Vordergrund. Fast in allen Textsorten finden wir eine große Anzahl fachlicher und Börse betreffender Begriffe, weil sich heutzutage auch viele Laien für die Börse interessieren und diese Anzahl steigt ständig. Deshalb soll die kontrastive Linguistik nicht nur als bloßer Vergleich bestimmter Einheiten zwischen zwei oder mehreren Sprachen verstanden werden. Bei der Analyse des Inventariums zwei oder mehrerer Sprachen eröffnet sich nämlich unwillkürlich auch die politische, wirtschaftliche und kulturelle Perspektive, die nicht vernachlässigt werden darf, wenn man den Wortschatz, besonders die Terminologie, in seiner ganzen Komplexität untersuchen möchte.

Der vorliegende Beitrag befasst sich auf erhellende Weise mit bislang kaum erforschten Aspekten der Börsensprache aus kontrastiver Sicht. Mit Hinblick auf die kognitive Linguistik werden sich aus dem kontrastiven Vergleich interessante Konvergenzen und Divergenzen feststellen lassen, die nicht nur dem breiten Kreis nicht-muttersprachlicher Leser, sondern auch Studenten, Übersetzern und Dolmetschern ziemlich große Probleme bereiten. Was diesen Aspekt angeht, sollte diese Untersuchung für alle oben erwähnten Kategorien der Empfänger einen Beitrag leisten, weil sich im Kontext der zwischensprachlichen Äquivalenz auch die Frage nach ihrer Übersetzbarkeit und Verwendung stellt, was ein Problem darstellen könnte. Das Verstehen und die aktive Nutzung dieses Wortschatzes sollten im Fokus des Fachsprachenunterrichts stehen.

Die gesamte Weltwirtschaft und die mehrmals zitierte Globalisierung in allen Bereichen können auf fachliche Übersetzung nicht verzichten. In der Gegenwart sind wir Zeugen solcher Tatsachen, dass einerseits die klassische Ausbildung an philosophischen Fakultäten Fachleute auf das Übersetzen einer Fachsprache nicht vorbereitet, andererseits haben Fachleute keine ausreichenden Sprachkenntnisse. Es ist nicht nur slowakische Realität, auch in der Welt wurde und wird sehr wenig Aufmerksamkeit einer Symbiose zwischen der Sprache und dem Fach gewidmet. Diese Anforderung hängt mit der gegenwärtigen wirtschaftlichen Lage zusammen, zu der es nach der letzten Krise gekommen war. Bis 2007 lasen den wirtschaftlichen Teil einer Zeitung nur Fachleute auf dem finanziellen Gebiet, Banker, Ökonomen. Nach der Krise fangen auch Laien und Normalleser an, sich für die Themen wie Sparen, Investieren, Altersversorgung zu interessieren. Mehr Verständlichkeit, intensive Übersetzungstätigkeit auf dem Gebiet des Fachjargons, der wissenschaftlichen Kultur und größere Belesenheit werden auf diesem Gebiet gefragt. Infolge der Globalisierung und rasanten Anstiegs des Welt- sowie Finanzmarkthandels und auf Grund der Internationalisierung des Banken- und Börsensegments haben diese Mängel weitreichende Folgen. Heute bezweifelt niemand, dass der Mangel an fachlich versierten Übersetzern zu beheben ist. Die Umorientierung im Unterricht der Sprachen und Fächer ist unentbehrlich für das Wachstum der Wirtschaft, Wissenschaft, Kultur usw. Die Übertragung, vor allem qualitativ hochwertige Fachübersetzung, erlangte neue Dimensionen in elektronischer Massenkommunikation und setzt somit einen reibungslosen Austausch der Informationen auf dem wissenschaftlichen, technischen, wirtschaftlichen, politischen, soziokulturellen und militärischen Gebiet voraus. Aus den angeführten Tatsachen geht auch die Intention dieses Beitrags hervor, der versuchen will, die Sphären der Lexik zu spezifizieren, die zu einem unkorrekten Transfer eines Fachtextes im Börsenwesen führen. Es ist notwendig nicht nur kulturelle Spezifika des Fachtextes im Börsenwesen zu nennen, sondern auch darauf hinzuweisen, welche partiellen Gebiete der Lexik einen inadäquaten und falschen Transfer aus der Ausgangs- in die Zielsprache verursachen. Die Lexik hat in Fachtexten eine bedeutende und in den Texten im Börsenbereich eine spezifische Stellung. Das Börsenphänomen schuf eine Sprache, die sich durch eigene charakteristische, metaphorische Fachtermini, reichen Fachjargon, Phraseologismen, Anglizismen und Neologismen auszeichnet. Einige der erwähnten Phänomene betrachten wir näher.

Übersetzung und Charakteristik eines Fachtextes

Aus den genannten Tatsachen erfolgt eine berechtigte Frage, ob die richtige Übersetzung aus der Feder eines linguistisch fundierten Übersetzers oder eines Fachmanns entstammt. Wir wollen es an folgenden Sätzen „*Die Laune an der Börse ist bärisch. Die Titel haben ihren Tiefstand erreicht. Auch der Dollar hat den Einbruch verzeichnet*“ veranschaulichen. Die Studenten der Germanistik haben diesen Satz wie folgt übersetzt: *Nálada na burze je medvedia. Tituly dosiahli hlboký stav. Aj dolár sa prepadol.* Die richtige Übersetzung sollte lauten: *Nálada na burze má klesajúcu tendenciu. Akcie klesli na najnižšiu hodnotu. Aj dolár zaznamenal prudký pokles.* In der Zeitschrift *Trend* schreibt ein Analytiker der Bank: „*Výnos nemeckých bundov s rovnakou maturitou klesol ...*“ (Trend, 10. 08. 2011).

Aus dieser Übertragung geht hervor, dass es sich nicht nur um eine schlechte Übersetzung handelt, sondern dass der Autor die Landeskunde nicht beherrscht. Unter den deutschen *„bunden“* sind Bundesländer zu verstehen und *„maturity“* ist der englische Begriff für *„Fälligkeit“*. Richtig übersetzt soll der Satz lauten*: „Výnos dlhopisov nemeckých spolkových krajín s rovnakou splatnosťou klesol...“* Beide Beispiele belegen unzureichende Kenntnisse und Fertigkeiten. Ein fachkundiger Übersetzer soll sowohl die Ausgangssprache als auch die Zielsprache beherrschen, er soll nicht nur ein versierter Experte auf dem Gebiet der Sprachen und Kulturen sein, sondern mindestens das Wesentliche der zu übersetzenden Sprache bewältigt haben. Nur unter dieser Voraussetzung erlangen gegenwärtige Übersetzer den Ruhm, den sie im dritten Jahrtausend v. u. Z. im alten Ägypten genossen und aufgrund dessen sie in der Hierarchie der Macht zu den prominentesten Schichten der Bevölkerung gehörten. Viele Historiker halten die Übertragung aus einer Sprache in die andere, und dadurch auch die Kultur des Landes, für den Motor der Entwicklung der Menschheit. Die Übersetzung ist als eine komplexe nicht nur sprachliche, sondern auch interkulturelle kommunikative Tätigkeit zu verstehen. „Die Qualität der Übersetzung wird nicht am Spiegelbild des Ausgangstextes, sondern an der funktionellen Adäquatheit des Zieltextes gemessen. Kulturkenntnisse sind minimal so wichtig wie die Schreib- und Lesekenntnisse. Ein Fauxpas in sozialen Konventionen hat ebenso negative Folgen wie in der Lexik und Stilistik“ (Kautz, 2000, S. 57). Die Übersetzung ist „...komplexe, funktional bestimmte, geplante kreative und rekreative Tätigkeit in der transkulturellen sprachlichen Kommunikation zwischen zwei Partnern, die unterschiedliche Sprachen sprechen. Der Zieltext muss Erwartungen des Adressaten, sprachliche Seite und kulturelle Verständlichkeit inbegriffen, in dem Umfang entsprechen, den die kommunikative Lage ermöglicht und der Autor des Textes erwartet“ (Kautz, 2000, S. 122). Die Fachübersetzung ist als Transfer der Kenntnisse und neuer Begriffe, die in beiden Sprachen übereinstimmen müssen, zu verstehen. Besonders der Wortschatz eines bestimmten Volkes entwickelt sich auf Grund sozialer Kenntnisse über Traditionen, Kultur, Wirtschaft, Politik wie schon erwähnt. Hoffman charakterisiert Fachsprache als „…ein Komplex sämtlicher Sprachmittel, die auf dem Gebiet fachlich bestimmbarer Kommunikation verwendet werden, um die Verständigung zu sichern“ (Hoffman, 1985, S. 48). Die Fachsprache ist ein spezifisches Sprachmittel der Kommunikation. Sie ermöglicht eine genaue und eindeutige Verständigung der Fachleute eines bestimmten Bereichs. „Sie dient als das Mittel zum Beherrschen neuer und sich immer unterscheidender Kenntnisse, Verfahren, Gegenstände und Beschreibungen wissenschaftlicher Ergebnisse in der Theorie und Praxis“ (Fluck, 1979, S.17). Die Fachsprache ist eigentlich ein Verständigungsmittel zwischen Experten einer bestimmten Kommunikationssphäre und ist primär an den Experten gebunden. Wird die Fachsprache von einem Laien eingesetzt, gehen das Denken im Fach und Beziehungen zur Fachsystematik verloren, was zur Folge hat, dass Begriffe und Aussagen ihre Exaktheit verlieren. Die Fachsprache reagiert sehr schnell und empfindlich auf alle Veränderungen in der Entwicklung der Gesellschaft. Da sich die Sprache in engem Zusammenhang zum gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Fortschritt entfaltet, kommt es in der Lexik zu häufigen Veränderungen. In der Fachsprache ist es unentbehrlich, dass sowohl die Ausgangssprache als auch die Zielsprache eine und dieselbe Information vermitteln. Ein fachlicher Text zeichnet sich durch größere Verschlossenheit des lexikalen Systems aus, in dem es häufig zu bestimmten Änderungen und Verschiebungen in semantischer Struktur der Wörter kommt. Genauigkeit und Präzision stellen Grundsteine des Kommunikationsmittels dar. Bei der Übertragung eines Fachtextes verursachen die meisten Probleme eben die Fachlexik (Termini und Fachjargon), in der Gegenwart auch Anglizismen, Kürzungen, Neologismen und fachliche Phraseologie (idiomatische Wendungen, Kollokationen, falsche Freunde, Metaphern, Redewendungen usw.). Die Übersetzung ist, wie schon erwähnt, der kulturelle Transfer, der durch eine Sprachform dargestellt wird. Daher überrascht es ziemlich, dass keine Arbeiten oder Forschungen vorhanden sind, die konkret und an Beispielen die Sprache und Kultur komplex analysieren und darauf hinweisen würden, wie

sie zusammenhängen und welche praktischen Konsequenzen daraus hervorgehen. Nicht wegzudenken aus der Sprachentwicklung sind natürlich wirtschaftliche und politische Tatsachen.

Fachtext im Börsenwesen (Beispiele)

Der Fachtext im Börsenwesen ist durch hohen Grad an Spezialisierung gekennzeichnet, seine Lexik ist durch spezielle fachliche Termini, Fachjargon, fachliche Phraseologie, Metaphern und Kürzungen geprägt. In der Gegenwart ist es auch mit Eindringen des Englischen nicht nur in die Fachsprache, sondern auch in alle Sphären des Lebens zu zählen. Der Schwerpunkt der Fachübersetzung im Börsenwesen ist außer der Fachsprache und -kenntnisse auf Geschichte und Etymologie des Wortes gerichtet. Über die Unergründlichkeit der Börse, in der eine bestimmte Rolle die Psychologie spielt, zeugt der Spruch des größten Gurus auf diesem Gebiet A. Kostolányis: *„An der Börse ist alles möglich, sogar auch das, was logisch ist“* (Kostolányi, 2002. S. 811). Er leitete den Erfolg an der Börse davon ab, ob es dort mehr Narren als Papiere gibt. A. Einstein definierte die Börse als launisch und unberechenbar. Er behauptete, dass er die Laufbahn der Himmelskörper berechnen könne, aber er könne nicht berechnen, wohin die Herde der Narren die Aktienkurse hochschnellen werde. Die Sprache der Börse ist mit Fachbegriffen gespickt, weil sie es erlauben, sich genau und präzise auszudrücken. Der Umfang ihrer fachlichen Differenzierung spiegelt sich nicht nur in den Termini und im Fachjargon wider, sondern auch in der Phraseologie, die sehr expressiv ist. Die Sprache ordnet die Bedeutung den Begriffen nach einem eigenen ökonomischen System zu. Aber auch in diesem Fall spielt die Intertextualität eine wichtige Rolle. Den übersetzten Text zu verstehen bedeutet, die Kultur in dem breitesten Sinne des Wortes zu verstehen. Die Unkenntnis der Zusammenhänge äußert sich in der Unfähigkeit den Text zu entschlüsseln. In der heutigen Ära eng spezialisierter Bereiche ist es für den Übersetzer von großer Bedeutung, sich mit einem System der Begriffe bekannt zu machen, den Kern der Aussage richtig zu formulieren und den geeigneten Terminus zu wählen. Ist es in einem fachlichen Text möglich, einzelne Begriffe zu ersetzen, also in ein anderes Sprachsystem zu kodieren, im Börsenwesen ist es in vielen Fällen nicht möglich. Als ein Beispiel wollen wir folgende Aussagen anführen: *„Viel Glück beim Einsteigen und dickes Ergebnis.“* Buchstäblich übersetzt entsteht ein sinnloser Satz: *„Veľa šťastia pri nastupovaní a tučný výsledok.“* Hier kann kein Wörterbuch helfen. Im Börsenjargon bedeutet Einsteigen *nákup (Kauf)* und Ergebnis *zisk (Gewinn).* Auch in weiteren Beispielen muss der Übersetzer das richtige Äquivalent abhängend vom sprachlichen oder sachlichen Kontext auswählen. *„Am Schottenring werden verwässerte Werte angeboten.“* Schottenring ist der Spottname der Wiener Börse aus der Zeit, als sie noch keine wichtige Rolle im internationalen Ausmaß vertrat. Der Ausdruck *verwässert* entstand aus der Metapher und bedeutet *nicht vollwertig, im Wert gemindert*. Er stammt aus der Güterbörse in Chicago. Texaner Viehzüchter gaben ihren Kühen Salz zum Lecken und anschließend viel Wasser zum Trinken. Auf diese Weise wollten sie bei den Tieren höheres Gewicht erreichen und dadurch beim Verkauf mehr Geld gewinnen. Die korrekte Übersetzung lautet*: „Na viedenskej burze ponúkajú znehodnotené cenné papiere.“* Weitere Beispiele*: „Auf dem Markt dominiert ein abgespeckter Bulle.“ Abgespeckt* bedeutet schudnutý und *Bulle* (*býk*) bedeutet den Kursanstieg. Richtige Dekodierung ist: *„Na trhu prevažuje slabý pokles kurzov.“ „Die Nebenwerte sind auf dem Höhenflug.“ Nebenwerte* stehen für Aktien kleiner und mittlerer Unternehmen, die an der Börse nur in geringfügigen Mengen gehandelt werden und *Höhenflug* ist Metapher, die einen rasanten Anstieg bedeutet. Richtig übersetzt klingt der Satz: *„Akcie malých a stredných podnikov prudko stúpajú*.“ Nicht zu vergessen sind auch Ausdrücke, die die Entwicklung an der Börse beschreiben, also die Tendenz, oder Verben, die das Sinken oder Steigen der Kurse charakterisieren je nach der Geschwindigkeit in diesem Prozess: abbröckeln, abschwächen, nachgeben – *pomaly klesať*, absacken, einbüßen, fallen – *klesať*, auf Talfahrt sein – *značne klesať*, einbrechen, stürzen – *prudko klesnúť,* zulegen – *mierne stúpať,* anziehen, aufklettern,

klettern, steigen – *stúpať.* Die gesamte Laune an der Börse kann bullisch sein – das bedeutet *býčia* – die Kurse steigen oder bärisch – *medvedia* – die Kurse sinken. Der Bulle und der Bär stellen die Symbole der Börse dar. Der Bulle hebt die Kurse mit seinen Hörnern an und der Bär drückt sie mit seinen Pfoten nach unten. Die angeführten Beispiele demonstrieren die Tatsache, dass zu den Kriterien der Aneignung einer Fachsprache ihre angemessene Verwendung im sozialen Kontext, Unterscheidung der Besonderheiten einzelner Kommunikationsbereiche und ihre interaktive Lösung in gegebener Lage zählen.

Lexik der Fachsprache im Börsenwesen (Termini und Fachjargon, falsche Freunde, Metaphern, Anglizismen, Neologismen)

Das Ziel dieses Beitragsteils ist es nicht, die breite und interessante Lexik der Sprache im Börsenwesen zu umfassen, sondern nur kurz auf die reiche Skala ihrer Ausdrucksmittel, ihre Unterschiedlichkeit von anderen fachlichen Texten und Schwierigkeiten beim Übersetzen hinzuweisen.

Der **Terminus** hat in der Fachsprache eine spezifische Funktion. Er zeichnet sich durch Eindeutigkeit und Präzision, Motivierung, Systemhaftigkeit, Beständigkeit, Derivationsfähigkeit, Kürze und schließlich Übersetzbarkeit aus. Der normierte Fachausdruck ist an eindeutige Definition des Inhaltes gebunden. Er entsteht durch Zuordnung eines bestimmten Begriffs mit festem Inhalt zu einem Wort: Wertpapiere – *cenné papiere*, Bärenmarkt – *klesajúci trh* (nur an der Börse), Bullenmarkt – *stúpajúci trh* (nur an der Börse), festverzinsliche Wertpapiere – *pevne úročené cenné papiere,* Anleihe – *obligácia*, Schuldverschreibung – *dlhopis*, Parketthandel – *oficiálny trh* (nur an der Börse). Viele Termini entstanden aus ursprünglichen Metaphern, wie z. B. *Parketthandel*, weil der Boden der Börsen mit Parkett belegt wurde. Die Fachsprache gehört zur Schriftsprache, ihre Terminologie ist standardsprachlich verbindlich. In der letzten Zeit beobachten wir sowohl im Deutschen als auch im Slowakischen die Internationalisierung der Terminologie. Beide Sprachen übernehmen mechanisch englische Ausdrücke, sehr oft auch im Fall, wenn die betroffene Sprache ein geeignetes Äquivalent enthält. Wir sprechen von terminologischer Kultur, die Bestandteil einer Sprachkultur ist. Das Nichtverstehen der Bedeutung eines fremden Wortes erschwert nicht nur die Kommunikation, sondern auch die Arbeit des Übersetzers. Es ist nicht nur die Sprache, die sich ändert, es sind ihre Benutzer, die für diese kontinuierliche Änderung im Alltag verantwortlich sind. Es handelt sich nicht nur um eine linguistische Erscheinung, es geht auch um ein soziokulturelles Phänomen.

Der **Fachjargon** umfasst oft nicht standardsprachliche Varianten, die zur Sprache einer bestimmten Gruppe der Fachleute gehören, die als fest und üblich aber nicht expressiv zu verstehen sind, obwohl die Terminologie ihres eigenen professionellen Fachjargons und ihre Phraseologie sich von dem einschlägigen Fachstil vielmals unterscheiden. Diese Ausdrücke existieren parallel zu Fachtermini und werden von Fachleuten auch parallel verwendet. Ihre Beherrschung ist für fachliche Kommunikation unentbehrlich. Einige Beispiele dazu: **Jargon**: *1. Schwergewichte 2. Turbo-Bull 3. Werte/Papiere/Scheine/Titel 4. Stämme 5. Renten(werte) 6. Ergebnis 7. Aktienkurse beflügeln*

Fachwort: 1. Standardaktien *(štandardné akcie)* 2. sehr stark steigendes Wertpapier *(prudko stúpajúci cenný papier)* 3. Wertpapiere *(cenné papiere)* 4. Stammaktien *(kmeňové akcie)* 5. festverzinsliche Wertpapiere *(pevne úročené cenné papiere)* 6. Gewinn *(zisk)* 7. Aktienkurse beschleunigen *(urýchliť kurzy akcii)*

Metaphern

„Unter der Metapher verstehen wir ein Wort mit übertragener Bedeutung oder bildliche Wendung.“ (DUDEN, S. 218,). In den letzten Jahren steigt die Tendenz, Metaphern sowohl in der allgemeinen als auch fachlichen Sprache zu verwenden. „Metapher ist ein wichtiges Mittel zur Benennung neuer Tatsachen, neuer Erscheinungen (Höppnerová, 2007, S. 79). Metaphern

reduzieren sprachliche Komplexität, tragen zur „Ökonomisierung“, zur Einengung sprachlicher Äußerung und Innovation bei. Aber nicht nur diese Tatsache hat erhöhte Verwendung der Metaphern zur Folge. Durch ihre Verwendung werden allgemeine und fachliche Sprachen reicher, bunter und origineller. Die Identifizierung der Metaphern verhilft zur Entschlüsselung des Fachwortschatzes. Schwierigkeiten bei der Identifizierung zwischensprachlicher Äquivalente erfolgen oft aus der metaphorischen Verwendung der Lexeme. Fachliche Metapher ist kulturspezifisch. In der Linguistik empfinden wir Defizit einer systematischen Verarbeitung historisch-gesellschaftlicher Einflüsse auf die fachlichen Benennungen. Diese Tatsache würde dazu beitragen, Fehler bei der Fachübersetzung zu meiden. Metaphern spielen eine wichtige Rolle besonders in der Sprache der Börse und erfüllen unterschiedliche Funktionen.

Das Ziel der kontrastiven Phraseologieforschung besteht darin, nicht nur die Phraseologismen in verschiedenen Sprachen auf den lexikalischen, syntaktischen, semantischen und pragmatischen Ebenen ausführlich zu vergleichen, und in den jeweiligen Sprachen bestehende phraseologische Entsprechungen festzustellen, sondern darüber hinaus auch die hinter diesen Entsprechungen stehenden Gemeinsamkeiten, d.h. phraseologische Universalien zu ermitteln.

Sowohl die Phraseologismen (die in den meisten Fällen eine lexikalisierte Metapher sind) als auch Metaphern treten überall in Printmedien sehr häufig auf. Jedes Volk hat seine eigene Phraseologie, die ein wertvolles Kulturerbe bildet. Das Phänomen des Phraseologismus ist ein fester und bedeutender Bestandteil der Sprache, in der sich eine andere Weltordnung, ein anderes Weltbild, eine andere Denkweise, Ausdrucksweise und das nachfolgende Handeln widerspiegelt. Metaphern erfüllen in der Fachsprache terminologische Funktion, stilistische und pragmatische Funktion.

Terminologische Funktion

Mit der terminologischen Funktion füllen die Metaphern eine terminologische Lücke aus, sie sind unabhängig vom Kontext und haben eine genaue Bedeutung und dürfen meistens nicht buchstäblich übersetzt werden: Annäherungskurs – *Zirkakurs* (približovací kurz), Kulisse –*alle Händler an der Börse* (návštevníci burzy), Kassageschäft – *Bargeschäft an der Börse* (promptný obchod), Nebenwert – *Aktien kleiner Unternehmer* (vedľajšia hodnota), Hoffnungswerte – *fast wertlose Aktien* (cenné papiere nádeje), effektive Stücke – *gedruckte Wertpapiere* (efektívne kusy), junge Aktien – *neue Aktien* (mladé akcie), außenstehende/freieAktionäre – *Minderheitsaktionäre* (voľní akcionári), trockene Stücke – *verkaufte Pfandbriefe im Umlauf* (suché kusy), nasse Stücke – *noch nicht im Umlauf untergebrachte Pfandbriefe* (mokré kusy).

Stilistische Funktion

Die stilistische Funktion im Börsenwesen kommt sehr oft vor. Ihre markante Präsenz in Printmedien dient zur Abwechslung und Belebung der Begriffe, die häufig als Komposita vorzufinden sind: Kostenexplosion – *explózia nákladov*, Einfrierung der Kredite – *zmrazenie úverov*, der Index ist abgestürzt – *index sa prepadol*, die Aktien klettern – *akcie sa šplhajú*, die Preise explodieren – *ceny explodujú*, galoppierende Inflation – *cválajúca inflácia*, die Aktien sind auf dem Höhenflug – *akcie prudko stúpajú*, frisierte Bilanz – *upravená bilancia*, stotternder Wirtschaftsmotor – v*iaznuci motor hospodárstva*, feuerfeste Dividende – *(ohňovzdorná) istá dividenda*, faule/toxische Kredite – *toxické úvery*, ins Bodenlose fallen – *padnúť na dno*, im Geld schwimmen – *topiť sa v peniazoch*, den Geldhahn zudrehen – *priškrtiť kohútik s peniazmi*, Geld einfrieren lassen – *zmraziť peniaze*, warmer Regen – *nečakaný zisk/príjem*, Ebbe in der Kasse – (odliv) *nedostatok peňazí*, auf Expansionstour sein – *stúpať*, auf der Talfahrt sein – *klesať,* die Aktie schießt durch die Decke – *prudký rast.*

Pragmatische Funktion
Diese Funktion wird häufig von Politikern und Ökonomen genutzt, um die harte Realität zu verschleiern. *„Trotz der Möglichkeit kurzfristiger Turbulenzen weist der Wert langfristig gute Perspektiven auf“*, real und übersetzt bedeutet es, dass an der Börse *stärkere Kursverluste drohen – prudké straty*. Auch in der slowakischen Presse finden wir einen an Metaphern reichen Wortschatz. Meistens geht es um Begriffe aus dem Deutschen oder Englischen entlehnt: *zlé hypotéky, bludné investície, zelená mena, impresívna rely, medvedí trh, investori „utiekli“ do dlhopisov, apetít po riziku pokračuje, držať sa v pluse, akciové parkety sú v červených číslach, terén domácej recesie, nakláňať sa proti vetru, nestáť za autovou čiarou, vstúpiť na ihrisko finančného trhu, investor vykonávajúci tzv. krátky predaj, tituly, makroekonomický fundament, burza spadne pod..., na Tokio si brúsia zuby medvede, vkladatelia nepochybne vložia menej vajíčok do dolárového koša, pripláva loď s danou hodnotou, bludné investície kvitnú a pod.*

Falsche Freunde

Pseudoentlehnungen oder falsche Freunde haben gleichzeitig zwei Werte. Sie sind ambivalent und führen oft zu falschen Übersetzungen. Sie erfüllen zwar die terminologische Funktion, aber wir können sie auch zu den Metaphern zuordnen. Diese Wörter können in zwei Sprachen orthografisch oder phonetisch ähnlich sein, aber in der Herkunftssprache haben sie eine andere Bedeutung bzw. auch keine. Die Grenze zwischen den Termini und falschen Freunden ist nicht eindeutig. Linguisten unterscheiden mehrere Gruppen wie Metaphern, Anglizismen oder Pseudoanglizismen wie z. B.: Blüte (*kvet*) – *falošná bankovka*, Panda – *čínska minca*, Engagement – *záväzok z nákupu cenných papierov*, Dealer – *sprostredkovateľ pri kúpe cenných papierov*, Risikofonds (*rizikový fond*) – *fond na zabezpečenie rizík,* erste Adresse *(prvá adresa) – obzvlášť dobrý dlžník,* Prämie – *cena opcie*, Geldhandel *(obchod s peniazmi*) – *obchod medzi bankami*, Adressenausfall *(výpadok adresy) – platobná neschopnosť,* leichtes/schweres Papier *(ťažký papier/ľahký papier) – cenný papier s nízkym/vysokým kurzom*, Parkett – *oficiálny burzový trh (sála burzy, kde sa uzatvárali obchody)*, abwartende Tendenz (*vyčkávajúca tendencia*) – *minimálne zmeny kurzov.*

Anglizismen

Englisch als lingua franca durchdringt alle Sprachgebiete, besonders die Fachsprache und ermöglicht mit wenigen Worten maximale Spracheffektivität. Aus diesem Grund werden englische Ausdrücke auch im Deutschen oder Slowakischen dann verwendet, wenn die betroffene Sprache keine deutlichen und genauen Äquivalente für einen Begriff hat, wie z. B.: *cash-flow (príliv hotovosti), futures (štandardizované termínové kontrakty), goodwill (hodnota podniku), Rating (hodnotenie).* Der Einfluss des Englischen auf die Sprache der Börse ist enorm. Seit die New Yorker Börse auf der Wall Street als die einflussreichste Börse weltweit gilt, wissen alle „Börsianer“ eines: *„Wenn diese Börse niest, bekommen alle Börsen in Europa einen Schnupfen“*. Fast alle neuen und durchdachten Produkte der Börse entstehen eben hier. Aber die Anglizismen haben keine Begründung, wenn wir einen und denselben Ausdruck durch einen Begriff aus der Muttersprache ersetzen können, so wie in folgenden Verbindungen: Cybermoney *(Computergeld) – virtuálne peniaze*, going public *(Gang an die Börse) – uvedenie na burzu*, Bond *(festferzinsliches Wertpapier) – pevne úročený cenný papier,* Blue Chips *(Standardaktien) – prvotriedne akcie*, Small Caps *(Nebenwerte) – cenné papiere na sekundárnom trhu*, Benchmark (*Messlatte) – mierka*, crash *(Kurssturz) – zrútenie kurzu.*

Abkürzungen

Abkürzungen sind feste Worteinheiten, die in Sprachen durch Verkürzung eines Wortes oder einer Wortverbindung gebildet werden. Sie entstanden dank der Tendenz zur Ökonomisierung der Sprache und vereinfachen und beschleunigen das Ausdrücken unter

Fachleuten. Sie werden meistens in Schriftform verwendet und sind auch aus keiner Börse weltweit wegzudenken: New York Stock Exchange (NYSE) – *New Yorker Börse*, der berühmteste Index Dow Jones, Dax – *der deutsche Aktienindex*, ATX – *der österreichische Aktienindex*, Nikkei – *der japanische Aktienindex*, Nemax (Neuer Markt) – *Index* der IT-Unternehmen, XETRA – *elektronischer Handel* (in der BRD), NASDAQ – *elektronischer Handel* (in den USA), IPO – *Einstieg an die Börse*, EM – *Entwicklungsmarkt*, IWF – *Internationaler Währungsfonds*, EZB – *Europäische Zentralbank*, ROI – *Rentabilität*, Fed – *Amerikanische Zentralbank, usw.*
In der slowakischen Presse finden wir übliche Abkürzungen aus der Fachsprache ohne Übersetzungen, wie es folgende Zitate aus der Tagespresse demonstrieren: „Najdôležitejšie bude IPO čínskeho giganta Alibaba.“ „Vývoj na dlhopisoch EM bol až do nedávnej minulosti ovplyvňovaný menovou politikou Fedu. (etrend.sk 17. 9. 2014)

Fazit

Aus den angeführten Fakten und der Sprachanalyse auf dem Gebiet des Börsenwesens geht eindeutig hervor, dass die Studienprogramme an Hochschulen einer Innovation bedürfen und zwar mit einer neuen Auffassung gegenüber den Bedürfnissen aus der Praxis. Es betrifft hauptsächlich die Studienprogramme, die die zukünftigen Übersetzer vorbereiten. Die Vorbereitung sollte gezielt mit einem Komplex von Fertigkeiten zur Anwendungspraxis erfolgen. Aufgabe dieses Beitrags ist es nicht, alle Fertigkeiten und Kenntnisse, über die ein guter Übersetzer verfügen sollte, komplex zu definieren. Es geht darum, Prioritäten (Erweiterung der Fachkenntnisse und -terminologie) zu betonen, die wir nicht vergessen dürfen. Aus diesem Grund ist es unentbehrlich, solche Studienprogramme zu akkreditieren, die außer den sprachlichen und Übersetzungskenntnissen und -fertigkeiten mindestens die Grundlagen eines bestimmten Faches gewähren. Die Fakultät für angewandte Sprachen an der Wirtschaftsuniversität Bratislava bietet das Studienprogramm der Fremdsprachen und der Ökonomie. Ein guter Übersetzer setzt sich durch, indem er dank seiner interdisziplinären Ausstattung Kompetenzen gewinnt und erweitert und den neuesten Trends in seinem zu übersetzenden Fach folgt. Die gegenwärtige linguistische Forschung sollte auf die praktische Seite der Fachsprache gerichtet werden und solche Phänomene spezifizieren, die die größten Probleme bei der Übersetzung verursachen. Abschließend ist es zu betonen, dass die Kooperation zwischen dem Übersetzer und Fachmann von großer Bedeutung ist, besonders in einem solchen Fach wie das Börsenwesen.

LITERATUR

DUDEN. 2012. *Redensarten (3. Auflage).* Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich, S. 336.

FLUCK, H. R. 1979. *Einführung in die Fachsprachen und Didaktik.* Heidelberg: DTP, S. 58.
HOFFMANN, L. 1985. *Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung.* Tübingen: Narr, S. 240.

HÖPPNEROVÁ, V. 2007. Cizí jazyky. Praha: Fraus, S. 79.

KAUTZ, U. 2000. *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens.* München: Iudicium, S. 632.

KOSTOLANY, A. 2002. *Der große Kostolany*. München: Econ Verlag, S. 811.

Týždenník Trend 10. 08. 2011. Available: https://www.etrend.sk/trend-archiv.html

Kontakt
Doc. PhDr. Danuša Lišková, CSc.
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra jazykovedy a translatológie
Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: danusa.liskova@euba.sk

PhDr. Jana Pospíšilová
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra jazykovedy a translatológie
Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: jana.pospisilova@euba.sk

SÉMOVÁ ANALÝZA CHROMATIZMOV VYJADRUJÚCICH EMÓCIE V ŠPANIELČINE

SEMIC ANALYSIS OF SPANISH CHROMATIC IDIOMS

NINA MOCKOVÁ

Abstract
The aim of the present article is to analyze the idioms with an colour element in their structure in the Spanish language which express different emotional states. The idioms are selected from three lexicographic sources: two monolingual and one phraseological diccionaries (the most current versions). The context of the meaning of the idioms in question or their frequency of use has been consulted with the referencial Corpus of Current Spanish Language (CREA) – annoted version from the year 2015. The article focuses therefore on the semic analysis of the given idiomatic expressions through identification of their semes, what makes possible to create the sematic fields for the given idioms. Then, the article is aimed to verify the usage of these idioms in context, regarding the frequency of use (using the CREA corpus). The importance of the singular colours is always relevant as well, regarding them as the key element of the examined idioms.

Keywords: *phraseology, colour, chromatic, emotions, semes, analysis.*

Abstrakt
Cieľom predkladaného článku je analyzovať frazeologické jednotky s prvkom farby v štruktúre, pomocou ktorých je v španielčine možné vyjadriť najrôznejšie emočné stavy. Frazeologizmy pochádzajú z troch lexikografických zdrojov: dvoch výkladových a jedného frazeologického slovníka (najaktuálnejšie verzie). Kontext významu skúmaných frazém či ich frekvencia používania bola overovaná pomocou Referenčného korpusu súčasného španielskeho jazyka (CREA) – anotovaná verzia z roku 2015. Článok sa teda zameriava, v prvom rade, na sémovú analýzu daných idiomatických výrazov prostredníctvom identifikácie ich sém, čo umožňuje vytvorenie sémantických kategórií pre dané frazémy. Ďalej sa článok sústredí na overenie skúmaných frazém v kontexte, čo súvisí s frekvenciou výskytu (pomocou korpusu CREA). Pri analýze sa pracuje vždy so zreteľom na konkrétne farby ako kľúčovým komponentom daných výrazov.

Kľúčové slová: *frazeológia, farba, chromatizmus, emócia, séma, analýza.*

Úvod

V každom jazyku existuje niekoľko spôsobov, ako možno vyjadriť jednu a tú istú realitu či fenomén. Ide tak o synonymiu na úrovni syntagmatickej osi v jazykom systéme. S takýmito ekvivalentmi následne možno operovať buď vrámci rovnakej štylistickej úrovne, alebo sa ich použitie líši v závislosti od príslušných štylistických úrovní. Takýmto spôsobom fungujú napríklad synonymické výrazy *trabajar* a *curar*, pričom v španielčine obidva znamenajú *pracovať*. Avšak rozdiel v nich spočíva práve v jazykovom registri, v akom sú jeden alebo druhý variant volené používateľmi jazyka. Zatiaľ čo prvé slovo je štylisticky neutrálne a môže byť použité v akomkoľvek registri bez toho, že by boli porušené štylistické normy španielskeho jazyka, druhé slovo je prípustné iba vrámci hovorového štýlu, vlastného neformálnemu jazyku.

Z hľadiska morfológie môže mať slovo jednoduché synonymá (tak, ako sme videli v hore uvedenom príklade), alebo môže mať synonymá, ktoré pozostávajú z dvoch a viac slov, ale

syntakticky fungujú ako jedna lexikálna jednotka. V tomto ohľade hovoríme konkrétne o frazeológii, ktorej predmetom štúdia sú, ako výstižne definuje španielska lingvistka M. A. Castillo Carballo, „lexikálne jednotky pozostávajúce z viac než dvoch slov, graficky oddelených, ktoré sa charakterizujú vysokou frekvenciou používania a vysokým spoluvýskytom jednotlivých konštituentov, (ktoré daný výraz tvoria), inštitucionalizáciou, chápanou v zmysle ustálenosti a významovej špecializácie, idiomaticitou […], tak ako mierou, do akej sa všetky tieto aspekty vyskytujú v jednotlivých typoch frazeologizmov" (Castillo Carballo, 1998, s. 75) (preklad autora)[1]. Slovenský lexikológ a frazeológ J. Mlacek definuje frazeologickú jednotku (chápanú vo všeobecných termínoch, aplikovateľných na akýkoľvek jazyk) ako ustálenú kombináciu slov, ktorých hlavnými črtami sú prenesený význam a nerozložiteľnosť významu (Mlacek, 1984, s. 14), čím vyzdvihuje vlastnosť sémantickej a lexikálnej ustálenosti. Keby sme teda na základe uvedených definícií mali zhrnúť najdôležitejšie črty frazeologických jednotiek, dali by sa charakterizovať ako lexikálna jednotka pozostávajúca z dvoch a viac komponentov, ktorej význam nemožno určiť z významov jednotlivých komponentov, ale dohromady tvoria význam nový, jedinečný, ktorý môže byť úplne alebo čiastočne metaforický a takýto význam je v jazyku ustálený, t. j. lexikalizovaný, a preto nie je možný doslovný preklad takýchto výrazov. Frazeologické jednotky teda zostávajú nemeniteľné, resp. ak niektoré pripúšťajú určité variácie či modifikácie, môže sa tak stať vždy iba na základe prísnych noriem.

V súvislosti s vyššie uvedeným nájdeme v slovníkoch španielskeho jazyka napríklad slovo *morir*, teda *zomrieť*, ktoré má niekoľko synoným. Pre priblíženie situácie spomeňme pár z nich. Samotné slovo morir je štylisticky neutrálne, a teda sa môže vyskytovať na akejkoľvek úrovni jazyka, v akomkoľvek registri alebo kontexte[2]. Rovnako štylisticky neutrálne je aj jeho jednoslovné synonymum *fallecer*, ktoré je navyše brané ako eufemizmus oproti slovu *morir*. Na druhej strane, *sucumbir* je sloveso označujúce síce tú istú realitu, ale jeho použitie je obmedzené na kontext špecializovaných jazykov, konkrétne ide o termín z oblasti medicíny. *Extinguirse* tiež znamená to isté a rovnako nie je štylisticky zafarbené, avšak jeho použitie je podmienené kontextom. Nájdeme ho výlučne v kontextoch, ktoré majú ako predmet živočíšne alebo rastlinné druhy, ale nikdy nie človeka. Naproti spomenutým jednoslovným ekvivalentom má sloveso *morir* aj viacslovné synonymá patriace však už do oblasti frazeológie. Takýmito výrazmi sú napríklad: *perder la vida*, *entregar el alma*, *pasar a mejor vida* o *irse al otro barrio*, ktoré sa medzi sebou líšia stupňom priehľadnosti významu. Ďalšie frazeologické výrazy s rovnakým významom sú napríklad: *hincar el pico*, *liar el petate*, *torcer la cabeza*, atď, líšiace sa medzi sebou opäť len stupňom priehľadnosti významu. Hlavný rozdiel medzi jednou a druhou skupinou frazeologických ekvivalentov spočíva v štylistickom zafarbení: zatiaľ čo výrazy v prvej skupine výrazov sú považované za eufemizmy, ktoré iným, jemnejším spôsobom pomenúvajú nepríjemnú realitu smrti, výrazy v druhej skupine majú štylisticky pejoratívny charakter a ide o takzvané disfemizmy.

[1] Pôvodná citácia: "unidades léxicas formadas por más de dos vocablos con separación gráfica, y que se caracterizan por: la alta frecuencia de uso, y de coaparición de sus elementos integrantes; por su institucionalización, entendida en términos de fijación y especialización semántica; por su idiomaticidad […]; así como por el grado en el cual se dan todos estos aspectos en los distintos tipos".

[2] Podľa E. Coseria, kontext „závisí od výrazových prostriedkov, ale aj od iných externých faktorov, ktoré dané slovo obklopujú a ktoré určujú jeho význam" (in GECKELER, H.: *Semántica estructural y teoría del campo léxico*. Madrid : Gredos, 1976, s. 55.). Pôvodná citácia: depende de medios de expresión lingüísticos, pero también de otros factores externos que rodean una palabra y que determinan su sentido".

Výber vzorky a metodológia

Ako sme mali možnosť vidieť, každý prirodzený jazyk disponuje širokým spektrom jednoslovných či viacslovných pomenovaní, frazeologických alebo nefrazeologických, existujúcich a fungujúcich ako synonymá, ktoré má každý používateľ jazyka k dispozícii, keď chce buď zabrániť opakovaniu toho istého slova, alebo keď potrebuje vyjadriť síce rovnaký koncept, ale v závislosti od situácie, kontextu, jazykového registra, a pod. Podobnou problematikou sa zaoberá aj Spišiaková (2016, s. 104 – 128), ktorá skúma možnosti pomenovaní farieb v rôznych jazykoch. Zastáva názor, že používanie farieb v pomenovaniach nie je rovnaké vo všetkých jazykoch a farby nie vždy vyjadrujú, znamenajú a symbolizujú to isté. Rovnaká situácia nastáva aj pri lexikálnych jednotkách, ktoré vyjadrujú duševné stavy či pocity v španielčine. Samozrejme, existuje veľké množstvo výrazov, ktorými je možné v španielčine vyjadrovať rôzne citové stavy, avšak my sme sa v našom výskume sústredili len na tie výrazy, ktoré sú frazeologickými jednotkami, a to konkrétne chromatickými, teda takými, ktoré vo svojej štruktúre obsahujú komponent farby. Takýmto spôsobom sme získali 6 kategórií emócií, ktoré môže človek pociťovať a ktoré majú chromatické ekvivalenty v španielskej frazeológii. Konkrétne ide o nasledujúce kategórie: byť nahnevaný, resp. rozčúlený, hanbiť sa, závidieť, cítiť sa zle kvôli kritike, mať problémy s niečím, mať zlý pocit z niečoho prehnaného. K týmto skupinám, ktoré tvoria takzvané sémantické kategórie, sme následne priradili chromatické frazeologizmy zodpovedajúce daným významovým kategóriám. Takýmto spôsobom sme získali celkom 19 frazeologizmov[3], rozložených do spomenutých 6 skupín tak, ako to môžeme vidieť v tabuľke 1:

Tabuľka 1. Emócie a ich frazeologické ekvivalenty

Druh emócie	Frazeologický ekvivalent
byť nahnevaný	estar negro, ponerse negro, poner negro a alguien, ponerse verde de rabia, estar verde de rabia
hanbiť sa	ponerse rojo, poner rojo a alguien, al rojo vivo
závidieť	ponerse verde de envidia, estar verde de envidia
cítiť sa zle kvôli kritike	poner verde a alguien, poner de oro y azul a alguien
mať problémy s niečím	pasarlas moradas, pasarlas negras, verse negro para hacer algo, ver algo negro, vérselas negras
mať zlý pocit z niečoho prehnaného	ponerse morado, ponerse verde

Farby, ktoré sa vyskytujú v uvedených idiomatických výrazoch, sú: *modrá (azul), tmavofialová (morado), čierna (negro), červená (rojo), zelená (verde)* a *zlatá (de oro)*. Keď sa pozrieme na význam sémantických kategórií, do ktorých sme klasifikovali druhy emócií, môžeme si všimnúť, že všetky majú negatívnu hodnotu, tj. negatívnu sémantickú konotáciu (hnev, hanba, závisť, problémy, kritika, stav po prehnaní niečoho). Aby sme mohli zostaviť tieto sémantické kategórie, použili sme sémovú analýzu, pomocou ktorej sme identifikovali

[3] Z dôvodov, o ktorých sme písali v úvode článku (nepreložiteľnosť doslova, nerozložiteľnosť významu a pod.), neuvádzame preklad analyzovaných chromatizmov, ale iba ich zaradenie do sémantických kategórií podľa ich celkového významu. Bližšie sa im budeme venovať v nasledujúcej kapitole.

sémy a virtuálne sémy daných frazeologizmov, ktoré nám pomohli odhaliť významy týchto lexikálnych jednotiek. Sémová analýza je teda nástroj, ktorý slúži na to, aby sme čo možno najpresnejším spôsobom mohli formalizovať významové vzťahy medzi jednotlivými lexémami (resp. v našom konkrétnom prípade, medzi jednotlivými lexémami frazeologických jednotiek a vzťahy medzi týmito sémami, aby sme mohli „zrekonštruovať" celkový význam analyzovaných chromatizmov). Niektorí lingvisti chápu sémovú analýzu frazém aj ako výsledok kombinácie denotatívnych a konotatívnych sém (Mlacek, Ďurčo, 1995). Kompletnú identifikáciu sém skúmaných frazeologizmov môžeme následne vidieť v tabuľke 2:

Tabuľka 2. Sémová analýza chromatizmov

Frazeologická jednotka	**Séma**	**Virtuálna séma**
al rojo (vivo)	[hnev] [hanba] [vzrušenie]	[osoba]
estar negro	[hnev]	[osoba]
estar verde de envidia	[závisť]	[osoba]
estar verde de rabia	[hnev]	[osoba]
pasarlas moradas	[problém]	
pasarlas negras	[problém]	
poner de oro y azul (a alguien)	[kritika]	
poner negro (a alguien)	[hnev]	
poner rojo (a alguien)	[hanba]	
poner verde a alguien	[kritika]	
ponerse morado	[prehnanosť]	[jedlo]
ponerse negro	[hnev] [ťažkosť]	[osoba] [situácia]
ponerse rojo	[hanba]	
ponerse verde	[prehnanosť]	
ponerse verde de envidia	[závisť]	[osoba]
ponerse verde de rabia	[hnev]	[osoba]
ver algo negro	[problém]	[situácia]
verse negro para hacer algo	[problém]	[osoba]
vérselas negras	[problém]	[situácia]

Ako vidíme v tabuľke, v mnohých prípadoch ide o jav synonymie na tej istej frazeologickej úrovni. Dostávame sa tak do situácie, kedy je jedna sémantická kategória (alebo v našom prípade konkrétny druh emócie) reprezentovaná viacerými idiomatickými výrazmi, ktoré sa navzájom odlišujú predovšetkým vo farbe, ktorá je hlavným konštituentom, prípadne slovesom, pomocou ktorého je daná frazéma tvorená. Aby sme zistili fungovanie skúmaných chromatizmov v súčasnom španielskom jazyku, skombinovali sme štúdium lexikografických zdrojov a elektronického korpusu. Konzultovali sme výkladové aj frazeologické slovníky: *Diccionario fraseológico documentado del español actual* (DFDEA), *Diccionario de uso de María Moliner* (DUE) y *Diccionario de la Real Academia Española* (DRAE) a Referenčný korpus súčasneho španielskeho jazyka Španielskej kráľovskej akadémie (CREA) – anotovanú verziu beta z roku 2015. Aby bol náš výskum čo možno najdôveryhodnejší a najrelevantnejší, pracovali sme so zdrojmi v ich najaktuálnejších edíciách (DFDEA – 2004, DUE – 2007, DRAE – 2014), nakoľko kritérium aktuálnosti skúmaných frazeologických jednotiek bolo jedným z najdôležitejších pri excerpcii idiómov do nášho výskumu.

Sémová analýza

Vrámci sémantickej kategórie PROBLÉMY pôsobia ako absolútne synonymá frazeologizmy *pasarlas moradas* a *pasarlas negras*. Ide o spojenia, ktoré nemajú výraz, ktorý

by ich aktualizoval na úrovni jazykového systému, a teda je ich význam možný dedukovať vždy iba na základe situačného kontextu. Ten bližšie určuje, v akej nepríjemnej situácii sa podmet akcie nachádza. Podľa príkladov vyexcerpovaných z elektronického korpusu sa javí ako najčastejšie použitie týchto frazém v slovesných formách minulého času a len zriedkavo v prítomnosti. Do slovenčiny sú tieto jednotky nepreložiteľné doslovne, no ich význam by sa dal interpretovať ako „mať problémy". Do tejto istej sémantickej kategórie patria aj výrazy *verse negro para hacer algo, vérselas negras* a *ver algo negro*. Ide o slovesné väzby, ktoré implikujú priamu inklúziu podmetu deja do akcie vyjadrenú slovesom a sú to analogické formácie vytvorené od toho istého základu, keďže majú spoločné sloveso *ver*, čiže *vidieť*. Opäť nie je možný doslovný preklad týchto spojení, ale ich sémy naznačujú, že podľa konkrétneho situačného kontextu by znamenali, že niekto má s niečím problémy, resp. nejaká situácia sa ukázala byť problematická. Prvá väzba sa vzťahuje vždy na osobu, zatiaľ čo ostatné dve sa vzťahujú na situáciu, v ktorej sa podmet vyjadrený osobou nachádza, tj., líšia sa virtuálnymi sémami. Chceli by sme zdôrazniť výrazy *vérselas negras* a *ver algo negro*, ktoré sa odvolávajú primárne na situáciu a nie na osobu, ale aj napriek tomu sme ich zaradili do našej analýzy, pretože vo výslednom význame z kontextu je to vždy podmet vyjadrený osobou, kto takúto negatívnu situáciu (ťažkosti, problémy) zažíva. Zatiaľ čo *ver algo negro* pripúšťa možnosť aktualizovania prídavného mena alebo slovesa (napr. lo veía todo muy negro), forma *vérselas negras* ostáva vždy nezmenená. Už na základe významov spoločných sém, čiže [problém] alebo [ťažkosť] je zrejmé, že štylistická hodnota oboch výrazov je silno negatívna. Môžeme si zároveň všimnúť, že všetky frazeologizmy, ktoré zdieľajú význam *problém*, sú tvorené pomocou *čiernej* farby (okrem jedného z nich, ale ako sme povedali, ide o absolútne synonymum, variant tvorený čiernou farbou). Z uvedeného zistenia možno tvrdiť, že táto negatívna asociácia čiernej má pôvod v tradícii ľudstva, kedy si ju ľudia od nepamäti spájali prevažne so zápornými fenoménmi.

V kategórii znamenajúcej HNEV sa nachádzajú idiomatické výrazy ako: *estar negro, ponerse negro, poner negro a alguien, ponerse verde de rabia* y *estar verde de rabia*, nakoľko všetky majú spoločnú sému [hnev]. Avšak istým spôsobom medzi nimi vyniká lexikálna jednotka *ponerse negro*, pretože sa môže odvolávať rovnako na hnev, ktorý pociťuje niekto, ako aj na stav nejakej situácie, veci, ktorý hnevá niekoho. Od ostatných frazém sa odlišuje svojimi virtuálnymi sémami [osoba] a [situácia], kým ostatné frazémy sa vzťahujú jedine na osobu, a teda u nich absentuje virtuálna séma [situácia]. Idiomatické výrazy *ponerse negro* a *poner negro a alguien* znamenajú to isté, no zatiaľ čo prvý výraz súvisí s aktívnym podmetom (agent), druhý súvisí s pasívnym podmetom (paciens). V oboch prípadoch je použité sloveso *poner(se)*, implikujúce prechod z jedného stavu do iného. V porovnaní s týmito frazeologickými jednotkami je ďalšie spojenie *estar negro* tvorené kopulatívnym slovesom *estar*, a to indikuje konkrétny emočný stav v už konkrétnej negatívnej situácii. Ako je zrejmé, význam týchto výrazov je „nahnevať sa" alebo „nahnevať niekoho" a nemožno ich doslovne preložiť do slovenčiny. Pokiaľ ide o posledné dva výrazy tvorené *zelenou* farbou, ide opäť o synonymné formy, a preto je možné uvažovať o nich vrámci našej analýzy ako o jednej frazeologickej jednotke. Ich spoločná séma [hnev] má jasne negatívnu hodnotu a podľa príkladov z korpusu CREA sú tieto výrazy takmer vždy aktualizované na úrovni jazykového systému, čo spresňuje ich významy. Sú aktualizované pomocou syntagiem *de rabia (hnev) alebo de envidia (závisť)*. Znamenajú teda „byť čierny/zelený od hnevu/závisti", resp. „sčernať/zozelenieť od hnevu/závisti". V slovenčine existuje korešpondujúci ekvivalent s jedným z týchto variantov, a to *sčernať od závisti/závisťou*. Hoci slovníky uvádzajú *estar/ponerse verde de envidia/rabia* ako absolútne synonymá, podľa ich frekvencie výskytu v korpuse sme mali možnosť zistiť, že konštrukcia „estar/ponerse + verde + de" kolokuje viac s podstatným menom *envidia* než *rabia*. Avšak tento výskyt nie je taký častý (len 3 príklady so slovom *envidia*), a zároveň žiaden so slovom *rabia*. To nám napovedá, že v španielskej

frazeológii je to skôr *čierna* farba, ktorá je asociovaná so sémantickou kategóriou HNEV a nie *zelená*, ktorá sa na druhej strane ukázala byť dominantnou v kategórii ZÁVISŤ.

V nadväznosti na predchádzajúci odstavec sme do sémantického poľa ZÁVISŤ zaradili už spomenuté frazeologizmy: *ponerse verde de envidia* a *estar verde de envidia.* Ako sme vysvetlili vyššie, ide o synonymné výrazy a ich rozdiel spočíva v tom, že sú tvorené buď pomocou kopulatívneho slovesa *estar* alebo atributívneho *ponerse*. Na základe príkladov vyexcerpovaných z elektronického korpusu CREA sme zistili, že oba výrazy sa zvyknú objavovať tiež v spojení s predložkovou syntagmou „de + envidia", ktorá aktualizuje ich významy. V tomto prípade má táto syntagma funkciu intenzifikátora, ktorý slúži na zdôraznenie emočného stavu, tj. závisti, ktorý podmet vety pociťuje.

Do sémantickej kategórie HANBA patria frazeologické jednotky ako: *poner rojo a alguien*, *ponerse rojo* a *al rojo vivo*. Pôvod všetkých týchto výrazov je odvodený od symbolických hodnôt, aké boli už od nepamäti pripisované *červenej* farbe, a to nie len v španielsky hovoriacich komunitách, ale aj v iných, bez ohľadu na jazyk. Jednou z hodnôt pripisovaných červenej farbe je vyjadrenie konceptu, keď sa niekto hanbí, čo je odvodené od ekvivalentu mimojazykovej reality, teda sfarbenie sa dočervena líc, prípadne iných častí tváre. Tak je to aj vo vyexcerpovaných frazeologizmoch, nezávisle od toho, či ide o podmet alebo predmet. Aj preto sa výrazy ako *ponerse rojo* a *poner rojo a alguien* objavujú vždy v kombinácii s nejakou časťou tela, najčastejšie s podstatnými menami ako tvár, líca, a pod. Okrem toho, prvý z výrazov býva často kombinovaný s porovnávacou časťou *como un tomate (ako paradajka)*, ktorá plní intenzifikačnú funkciu s cieľom posilniť, resp. zdôrazniť expresívnu hodnotu danej frazémy v diskurze. Podobný výraz nachádzame aj v slovenčine – *očervenieť (ako paprika)*. V tomto prípade alternuje komparatívna časť, ktorá v oboch jazykoch môže ostať aj zamlčaná. V slovenčine však neexistuje ekvivalent, pomocou ktorého by sa dalo vyjadriť že očervenel pasívny podmet, ale vyjadruje sa to vždy len aktívnym podmetom, resp. konštrukciou „niekto zahanbil niekoho", v ktorej sa ale stráca lexéma *červený* aj frazeologický charakter takéhoto spojenia. Zatiaľ čo spomenuté výrazy odkazujú výlučne na sému [hanba], výraz al *rojo vivo* obsahuje v sebe dve sémy navyše: [hnev] a [vzrušenie]. Ide tak o rozšírenie významu danej jednotky v porovnaní s predchádzajúcimi dvomi. Dané sémy teda určujú (v súvislosti s kontextom), že podmet deja môže zaznamenať zmenu farby pleti aj z dôvodov, ktoré mu spôsobujú hnev alebo iné silné emočné vzrušenie, vždy s negatívnou konotáciou. Nie je pravidlom, že tento frazeologizmus je tvorený vždy aj s prídavným menom *vivo*, avšak často sa vyskytuje práve takáto konštrukcia, keďže slúži na zdôraznenie expresívnej hodnoty celého výrazu. Možné preklady do slovenčiny by boli niekoľké, opäť v závislosti od kontextu, uveďme však aspoň základný – „rozohniť sa".

Sémantické pole PREHNANOSŤ tvoria frazeologické jendotky *ponerse verde* a *ponerse morado*. Význam sémy [prehnanosť] je myslená v negatívnom ponímaní ako pocit, ktorý zažíva podmet akcie po tom, čo robil až prehnane nejakú aktivitu. Hoci oba frazeologizmy patriace do tejto kategórie majú spoločnú sému [prehnanosť], význam *ponerse verde* je všeobecnejší než *ponerse morado*, pričom formálne sa líšia len v použití farby. Lexikografické zdroje definujú *ponerse verde* ako „unaviť sa z niečoho", ale bez bližšieho určenia, o akú situáciu ide. Na druhej strane, význam lexikálnej jednotky *ponerse morado* je viac špecifický. Tak napríklad DUE pripúšťa dva významy: buď „užívať si niečo až do presýtenia", alebo „unaviť sa z prílišného jedenia". Obidva výrazy sa spájajú najčastejšie s predložkou *de*, ale v korpuse CREA sme našli aj príklady s predložkami *con* a *a*. Za pomoci korpusu sme zároveň mohli dokázať, že užívatelia jazyka preferujú väzbu *ponerse morado* naproti *ponerse verde*, o čom svedčí aj frekvencia výskytu týchto jednotiek: 22 so slovom *morado* a len 1 príklad so slovom *verde*.

Posledné sémantické pole KRTITIKA reprezentujú frazeologické jednotky *poner verde a alguien* a *poner de oro y azul a alguien*, ktoré zdieľajú spoločnú sému [kritika]. Obidva výrazy vyjadrujú výsledok kritizovania, ktorý v pasívnom podmete vyvolá negatívny emotívny

stav vyvolaný akciou aktívneho podmetu. Znovu sa stretávame s negatívnou hodnotou, ktorú *zelená* farba nadobúda v španielskej frazeológii. Na druhej strane sa v našej analýze stretávame prvý, no zároveň posledný raz s použitím *modrej* farby (*azul*), rovnako ako aj *zlatej* (*de oro*). Avšak, keď sa pozrieme na frekvenciu výskytu spomínaných frazeologizmov v korpuse CREA, môžeme konštatovať, že v oboch prípadoch ide o frazémy s veľmi nízkou frekvenciou výskytu (7 príkladov pre *poner verde a alguien* a žiaden príklad pre *poner de oro y azul a alguien*, pričom o poslednej z nich by sme mohli tvrdiť, že ide o frazeologizmus, ktorý sa v dnešnom jazyku už nepoužíva). V slovenčine nedisponujeme obdobnými idiomatickými výrazmi, ktorými by sme mohli vyjadriť emočný stav po tom, čo sme boli kritizovaní, teda nič podobné ako že sme „boli urobení zelení/modrí/zlatí“.

Záver

Cieľom predloženého článku bolo na základe sémovej analýzy frazém zistiť, ktoré farby slúžia na vyjadrenie emočných stavov v španielskej frazeológii, koľko existuje takýchto frazeologizmov, aký je ich význam a štylistická hodnota a aké typy emócií nimi možno vyjadriť. Ako sme mali možnosť vidieť, v španielskej frazeológii je to 6 farieb, pomocou ktorých je možné obrazne vyjadriť nejaký emočný stav a pod. v závislosti od rôznych situácii. Ide o takzvané chromatizmy, teda také frazeologické jednotky, ktoré vo svojej štruktúre obsahujú prvok farby. Tieto farby boli: *modrá, tmavofialová, čierna, červená, zelená* a *zlatá*. Dohromady sme na základe štúdia vybraných lexikografických zdrojov vyexcerpovali 19 frazeologizmov obsahujúcich niektoré z uvedených farieb. Vďaka sémovej analýze, za pomoci ktorej sme odhalili významy jednotlivých frazém, sme identifikovali 6 sémantických kategórií, do ktorých sme podľa významu zaradili dané frazémy. Konkrétne išlo o nasledovné kategórie: PROBLÉMY, HNEV, ZÁVISŤ, HANBA, PREHNANOSŤ a KRITIKA.

Na základe identifikovaných sém a analyzovaných kontextov z elektronického referenčného korpusu CREA, v ktorom sme spomínané výrazy vyhľadávali, môžeme skonštatovať, že všetky určené sémantické kategórie, rovnako ako aj jednotlivé sémy majú negatívnu hodnotu. Túto negatívnu hodnotu pripisujeme negatívnym asociáciám, s ktorými sú mnohé farby vo všeobecnosti spájané. Tak napríklad, *čierna* farba bola v predstavách ľudstva odjakživa spájaná s fenoménmi ako „diabol“, „smrť“, „mystika“, „zlovesnosť“, atď. Táto farba je zároveň aj najproduktívnejšou farbou v španielskej frazeológii, čo sa týka počtu frazeologických jednotiek. Aj ju nájdeme vo výrazoch vyjadrujúcich PROBLÉMY či HNEV. Vrámci našej analýzy zameranej na vyjadrenie emócii pomocou chromatizmov nám vyšla ako veľmi produktívna farba aj *zelená*, ktorá sa nachádza rovnako v kategórii HNEV, ale aj v kategóriách ako ZÁVISŤ, KRITIKA a PREHNANOSŤ. Čo sa týka počtu frazeologizmov tvorených *čiernou* a *zelenou* farbou, je medzi nimi len malá odchýlka, nakoľko obe farby sú schopné tvoriť približne rovnaký počet frazeologizmov; konkrétne 7 výrazov s *čiernou* farbou a 6 výrazov so *zelenou*.

Ostatné farby sa ukázali byť vrámci tohto typu analýzy o niečo menej produktívne. Napríklad *modrá* a *zlatá* sa objavili len jedenkrát, a to v jednej a tej istej frazeologickej jednotke (*poner de oro y azul a alguien*), patriacej do kategórie KRITIKA. V sémantických poliach HANBA a ZÁVISŤ nájdeme frazeologizmy tvorené len jednou farbou, a to konkrétne *červenou* (HANBA) a *zelenou* (ZÁVISŤ). Takéto zistenie môžeme opäť pripísať symbolickým hodnotám, s akými sa vo všeobecnosti spomínané farby v ľudskom podvedomí najčastejšie spájajú. Rozdiel je však v tom, že zatiaľ čo pri konotáciach *červenej* farby s emóciami hanby disponujeme aj ekvivalentom z mimojazykovej reality (napr. *byť červený ako paprika* – v slovenčine; v španielčine *ako paradajka*) vychádza zo zafarbenia ľudskej pleti, ktoré nadobúda červenkastú farbu a možno ju prirovnať k farbe paradajky či papriky. Takéto a obdobné frazémy sú tak odrazom prvotne zaznamenanej mimojazykovej reality. Naopak, pri *zelenej* farbe nedisponujeme podobným prepojením medzi frazémami vyjadrujúcimi závisť

a interpretáciou emočného stavu závisti v skutočnosti, takže v tomto prípade ide o vzťah konvenčný.

Na záver by sme mohli zhrnúť, že v španielskom frazeologickom repertoári nájdeme pomerne veľké množstvo frazeologických jednotiek, takzvaných chromatizmov, pomocou ktorých je možné vyjadriť rôzne typy emócií. Zároveň možno konštatovať, že všetky majú štylisticky negatívnu hodnotu. Ide o zaujímavé zistenie, nakoľko sme oproti 19 frazeologizmom s negatívnou hodnotou nezaznamenali ani jeden s pozitívnou hodnotou (s prvkom farby), teda taký, ktorý by vyjadroval pozitívne emočné stavy. Takýto vysoký výskyt negatívnych konotácií však možno pripísať prevažne negatívnym asociáciám, ktoré v človeku dané farby vo všeobecnosti a väčšinou evokujú, mnohé z nich už od počiatkov ľudskej civilizácie.

Literatúra

CASTILLO CARBALLO, Mª. A. 1998. El concepto de unidad fraseológica. In: *Revista de Lexicografía* [Online]. 1998, nº 4, vol. IV, , pp. 67 – 79. (cit. 1.2. 2016). Dostupné na: < http://ruc.udc.es/dspace/handle/2183/5415>.

Diccionario de uso del español María Moliner (3ª edición). 2007. Madrid: Gredos.

GECKELER, H. 1976. *Semántica estructural y teoría del campo léxico*. Madrid: Gredos, pp. 389.

MLACEK, J. 1984. *Slovenská frazeológia* (2. vydanie). Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, s. 159.

MLACEK, J., ĎURČO, P. 1995. *Frazeologická terminológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, s. 159.

MOCKOVÁ, N. 2017. *Unidades fraseológicas con nombres de colores en su estructura*. [Dizertačná práca]. Bratislava: Pedagogická fakulta UK.

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Corpus de referencia del español actual – versión anotada* [online]. 2015. Dostupné na: <http://web.frl.es/CREA/view/inicioExterno.view;jsessionid=100D59AAC76FB781A62D72DF5F7F677A>

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. 2014. *Diccionario de la lengua española*. [online]. 23.ª ed. Madrid: Espasa Calpe, S. A. Dostupné na: <http://www.rae.es>

SECO, M., ANDRÉS, O., RAMOS, G. 2004. *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Madrid: Aguilar, 2004. 1088 pp. ISBN 84-294-7674-1.

SPIŠIAKOVÁ, M. 2016 : El análisis contrastivo del uso, significado y connotaciones de los colores en la lengua eslovaca y española = The contrastive analysis of the use, meaning and connotations of the colors in the Slovak and Spanish language. In: *Xlinguae, roč. 9, č. 3*, s. 104 – 128. SCOPUS.

Tento príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0107/18 Chromatizmus a jeho konotácie v kontexte slovanských a románskych jazykov.

Kontakt
Mgr. Nina Mocková, PhD
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra románskych a slovanských jazykov
Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: nina.mockova@euba.sk

REMARKS ON A RECENT PUBLICATION RELATING TO STEREOTYPY

MICHELE PAOLINI

Abstract
This work aims to discuss the results of a study recently published in France: Étude(s) de cognition politique written by Fred Hailon (2017). The working hypothesis is that the discourse "socially institutes" the subject, as well as the subject "socially institutes" the discourse. This problematic subject-discourse nexus therefore seems to activate a phenomenon of multiple sense, rich in cross-implications, because the discourse also establishes, in turn, "social sense". This would mean (if we correctly interpret it) that there is a fundamental semantics of the discourse that dynamically intervenes in the collective production of social concepts, schemes, categorizations.

Keywords: *cognition, discourse, categorization, semantics, stereotypy.*

Abstrakt
Cieľom tejto štúdie je diskutovať o výsledkoch nedávno zverejnenej štúdie vo Francúzsku: Étude(s) de cognition politique [Štúdia(-ie) o politickej kognícii], ktorej autorom je Fred Hailon (2017). Vychádzame z hypotézy, že diskurz „sociálne utvára" subjekt, rovnako ako subjekt „sociálne utvára" diskurz. Zdá sa, že toto problematické prepojenie subjekt-diskurz teda aktivuje fenomén viacnásobného významu, bohatý na križujúce sa dôsledky, pretože diskurz zase naopak konštituuje „spoločenský význam". To by znamenalo (ak to správne interpretujeme), že existuje základná sémantika diskurzu, ktorá dynamicky zasahuje do kolektívnej tvorby spoločenských konceptov, schém, kategorizácií.

Kľúčové slová: *kognícia, diskusia, kategorizácia, sémantika, stereotyp.*

Introduction

The French book *Étude(s) de cognition politique* written by Fred Hailon (2017) has, as its theme, the construction of the identity of human groups through language, discourse and the transmission of messages communicated via the media channels. This interesting study gives us the opportunity to make some observations, which we wish to bring to the readers' attention.

If cognition is the key word of the title, that is the topic of the text, language constitutes its empirical basis and therefore the whole work has great interest also for linguists. Fred Hailon's methodological reference points are offered by Alice Krieg-Planque, Julien Longhi and Georges-Elia Sarfati's research concerning the discourse analysis, whereas his epistemological presuppositions are found in the thought of Hannah Arendt ([1951] 1979) on the dynamics of formation of totalitarianism, in Michel Foucault's epistemological analyzes on the social categorization of differences (Foucault, [1971] 1972), in the sociological investigations of Pierre Bourdieu (1991), especially on the mechanisms of symbolic production of power.

The discourse establishes the subject socially as well as the subject socially establishes the discourse. This relationship discourse-subject therefore seems to be two-way and reciprocal. The discourse establishes also, in turn, the social sense. This means that there is a fundamental semantics of the discourse that intervenes in the creation of social concepts, topological schemes and categorizations. The pragmatic context, which consists here, above all, of the media and the themes of political confrontation, produces the frameworks for understanding events (Hailon, 2017, p. 13). The concept of self-creation of society through discourse, reaffirmed by Hailon's remarks, seems strongly Foucaultian.

The cognitive conditions of discourse are the topic of the first chapter, entitled *Cognition au cœur du politique* (cognition at the heart of politics). Hailon clearly identifies two levels of analysis: knowledge (the need to know and understand) and signification (the process of producing meaning). The anchoring of the discourse to its empirical counter-test, Hailon says, may be faulty. In this case, it can produce a separate logic and belief schemes that are not rooted in reality. We are then in the presence of the "doxa": the way in which the mind integrates the stimuli coming from reality, adapting them to categorical schemes strongly influenced by language. Similar to (but not completely) to what Edgard Morin (1994, p. 211) says, we find that cognitive patterns are in language, just as language is in cognitive patterns. In other words, mental patterns (stereotypes and perceptive categorizations) are included in our mind, which generates also language, which produces mental patterns and their discursive manifestations. In this way, language influences mental patterns and, at the same time, receives a kind of generative influence from them.

Relationship discourse-"doxa"

The hegemonic action of a subject of enunciation requires then that we speak of power relationships in the socio-cultural context, as Hailon must do, when he refers his analysis to Louis Althusser ([1970] 1976, p. 29 – 30) and to the Gramscian concept of "hegemony" (Hailon, 2017, p. 25). This hegemonic action exercises its function through the iteration of its messages and the social generalization of the "doxa", which turns into a more articulate and rigid cognitive structure. This structure, in turn, transforms the discourse that comes from the common linguistic sense into ideology, or in an "ideological norm", as Georges-Elia Sarfati suggests (1996). Hailon does not mention here the Saussurian categories of "langue" (social level of institutionalized discourse) and "parole" (individual level of discourse establishing structures), although its description of the socio-discursive dynamics seems to get close to them.

Indeed, political discourse determines − socially and ideologically − pre-established cognitive scenarios, and, we can stress, vice versa.

Hailon therefore poses as the center of his observation the conceptual pair of discourse-ideology, while a linguist would have opted for the conceptual pair of lexeme-text. This approach would have been interesting and fruitful also in the discussion of the Authier-Revuz model (Hailon, 2017, p. 31 – 34), in which the concepts of "amalgam" and "heterogeneization" clearly correspond to the organization of semantic levels through the semantic scale, which attributes to words more or less broad and general values, according to a mechanism of contextual and circumstantial selection. The "amalgam" allows to make cutouts of the semantic field that can, in turn, overlap, for propaganda purposes, different notional fields such as "immigration" and "insecurity" or categorizations as "immigrants" and "criminals".

The processes of cognitive fixation create a problematic distance between the subject and the reality, but also between the subject and its identity. A cognitive scheme transformed into an ideological construct establishes the limits within which the subject can exercise his mastery over the meaning of things. A more rigidly ideologized cognitive subject does not have the same freedom as a different cognitive subject, because it exercises its action within the limits of its "ideological ego". Hailon speaks in this case of a "re-identified ego" (Hailon, 2017, p. 32), which reminds us of the fundamental, famous observation by Ludwig Wittgenstein (1922, p. 74, 5.62): *"That the world is my world, shows itself in the fact that the limits of the language (the language which only I understand) mean the limits of my world."*

Stereotypy of otherness

The stereotypy of otherness – "transdisciplinary object", according to Hailon (2017, p. 43-46) – is the topic of the second chapter, beginning with a brief summary of the related notions and terminology: *clichés*, *idées reçues*, *formes figées de l'expression* (*langue de bois*), *formes figées de la pensée* (*lieux communs*). As Hailon correctly recalls, the use of the word

stereotype, in English, within the meaning of "preconceived and oversimplified notion of characteristics typical of a person or group" (see *Online Etymology Dictionary* in https://www.etymonline.com/word/stereotype) is recorded from 1922 thanks to the semantic creation of the American publicist Walter Lippman ([1922] 1998). With these semantic properties, the word was used later in other languages according to morphologically similar forms, as in French *stéréotype* (within the meaning of "idée, opinion toute faite, acceptée sans réflexion et répétée sans avoir été soumise à un examen critique, par une personne ou un groupe, et qui détermine, à un degré plus ou moins élevé, ses manières de penser, de sentir et d'agir". See *Trésor de la Langue Française informatisé* in http://stella.atilf.fr).

The approach proposed by Hailon suggests that the stereotype is a "social product", whose origin is predominantly cultural. However, we must not conceal that studies on perception have long shown that the bases of the phenomenon lie in the neurophysiological mechanisms of response to stimuli. In other terms, in nature. This has allowed us to see that the tendency to hypergeneralization in the processes of categorizing social stimuli is not a phenomenon of individuals, nor of narrow ideological groups, but of the human community as a whole. On this issue, we believe that a clarification is important, for an optimal synergy between the different scientific disciplines involved in the study of this phenomenon and for an optimization of the commitments that the various institutions must provide, first of all cultural and educational institutions. So, the conceptual nature-culture couple can offer the reader interesting exploration paths on the same theme and, from this point of view, the cultural consequences of perception provide, in our opinion, one of the best contexts for an even more fruitful development of this research.

The cultural perspective adopted by Hailon (2017, p. 53) emphasizes the importance of collective memory and interdiscursive and intertextual phenomena. The transmission and socialization of stereotypes acts over time according mainly in linguistic ways. The modalities are interpersonal, metadiscursive (the commentary), metalinguistic (the commentary on the enunciative qualities of the speech of others).

Common sense and political discourse

Even if the author does not resort to the Freudian concept of "reality texting", definable as function and capacity of distinguishing the internal world of thoughts and feelings from the external world, it is clear that the questioning of cognition ("acquiring knowledge and understanding through thought, experience, and the senses", according to the *Oxford Dictionary* in https://en.oxforddictionaries.com/definition/cognition) alludes to it. Suffice it to say that the transcoding of the toponym *Poitiers* (Hailon, 2017, p. 49 – 56) from the common sense to the political discourse, as Hailon clarifies, is systematically based on an incorrect denotation of the word since, in reality, on the basis of a "déjà dit", extremist speeches confuse the place of the famous "Battle of Poitiers" fought in 732 between the Franks and the Saracens which, historically speaking, actually took place in Vieux-Poitiers, tens of kilometers away, with the city of Poitiers, where the battle never took place. In this case, the mythologizing needs of the identity-giving discourse prevail over rational discourse and cognition of reality. In the speech of the occupants of the Poitiers mosque (20 october 2012), Poitiers was not Poitiers, it was the last bulwark of civilization, entrusted with a mission of salvation: to bar the way to the Muslim advance, to defend Christianity and Western civilization in the name of the legacy of Charles Martel (Hailon, 2017, p. 59 – 64).

The third chapter is devoted to the semantics of numerical linguistic expressions in journalistic language. In it, the exemplification of the generative relationships that link language to common sense and the common sense to ideological phenomena appears with great clarity. Words and utterances, in short, texts and textual semantics, are the material that provides meaning to representations of the social world.

Use of numbers in idiomatic expressions is symptomatic of a widespread trend in political language. The number seems to adhere to reality, at least to its countable part, to anchor the discourse to the ground, to fix it definitively to common sense. More generally, the number reproduces an ideology of measurability. In this regard, Hailon (2017, p. 76) examines the example of the expression "tolérance zéro", of which he reconstructs the history, which dates back to the eighties, in New York. The concept is taken up in France by Jacques Chirac and Nicolas Sarkozy. Jean-Marie Le Pen also adopts the American concept of "zero tolerance" since the late nineties. From then, he has been constantly talking about "tolérance zéro". When immigration seems to be a key topic of French politics, particularly since 2007, "tolérance zéro" of Nicolas Sarkozy will change in "immigration zéro" of Marine Le Pen (Hailon, 2017, p. 83).

The number zero represents the sign of a closure without exceptions, of a sacrosanct intolerance towards anomalies, of whatever type they are. Moreover, the number zero adds to the meaning of the negative morpheme "no", which otherwise means, the strength of certainty that comes from algebra. Zero constitutes a hyperbole by default. The number zero indicates not only a minimum value of tolerance, but above all, through the unsaid, a maximum value of repressive and punitive attitude.

Foreign language and citizenship

The fourth chapter selects a distant object of observation, the Caribbean island of Hispaniola, in comparison to the "neighbor" of Poitiers. The analysis of political discourses in this profoundly different socio-cultural context makes it possible to verify differences and regularities in the way of culturally organizing the perception of society (Hailon, 2017, p. 92).

The corpus analyzed consists of journalistic texts taken from the local media, Francophones and Spanish speakers, in various technological supports. The ethnic composition of the population of Hispaniola, which has a component of immigrants of Haitian origin, was the object of a sentence (n. 168-13) adopted on 29 November 2013 by the Constitutional Court of the Dominican Republic. The effect of this controversial measure, judged by many as xenophobic, was to deprive thousands of residents of the Dominican Republic of Haitian origin of the possibility to live where they had long been. Indeed, the law required the regularization of "irregular residents", to whom however, it seems, was sometimes denied regularization due to the "French consonance" of their surname (Hailon, 2017, p. 98 – 99). In this case, the foreign language (here the French language, attributed to the quality of a foreign citizen) indicated a condition of irreducible extraneousness, and its resonance was, in itself, proof of a status of expatriate.

In this context, the tendency towards homogenization of plurilingualism becomes, as Hailon observes, a political topos, and the onomastic formations become the ground in which power expresses its reordering action on the basis of obvious symbolic needs.

On the other hand, in different contexts, phenomena of demonization of Islam go through discriminatory attitudes directed towards alleged Arabic surnames. As the author writes, it is easy to find similarities with cases of discrimination associated with the Arabic language in the United States.

Fred Hailon (2017, p. 99) quickly cites the terribly significant case of a New York citizen, Mohammad Salman Hamdani, a Pakistani American scientist, victim of the 11 September massacre, later cited by name in the Patriot Act as an example of Muslim-American valor, but initially suspected of involvement in the attacks. On this aspect, we find it interesting to report the words of the *New York Times* of March 9, 2003 (http://www.nytimes.com/2003/03/09): *"After Mr. Hamdani, 23, disappeared on Sept. 11, ugly rumors circulated: he was a Muslim and worked in a lab; he might have been connected to a terrorist group. Months later the truth came out. Mr. Hamdani's remains had been found near the north tower, and he had gone there to help people he did not know."*

As Hailon notes, the racism of the name has real and painful repercussions. The French socio-cultural context, the author must note, also let us see many cases in which names and surnames that present foreign consonances, especially of Maghreb origin (Mohamed, Toufik), condemn those who lead them to be perceived as "foreigners forever", witnesses of irreversible cultural strangeness (Hailon, 2017, p. 99 – 100). For the person who has to present a project, to convince someone and be credible, it is necessary to get rid of the "cliché of the Arab". The consequence is that many French of foreign origin resort to practices of Frenchization of their name, both informally and (sometimes) in a legal way.

Representations of identity

The fifth and last chapter of the book focuses on the problem of representations of identity in relation to space. Historically, the process of establishing national states is accompanied by the formation of a community sentiment which is embodied in the construct of national identity. Part of this process is the recovery and symbolic organization of a reinterpreted or reinvented past (Hailon, 2017, p. 115). This trend seems to be general, as Christian Coulon (1994) points out, even if it is then declined according to culturally oriented assumptions. In particular, two different models prevail in Europe, as Hailon recalls, one definable in terms of "civic nation" (France), the other definable in terms of "ethnic nation" (Germany). The current political debate on nationality, which is based on the two principles of *jus soli* (Latin: 'right of the soil', more commonly *birthright citizenship*) and *jus sanguinis* (Latin: '*right* of *blood*', by which citizenship is determined by having one or both parents who are citizens of the state) is clearly rooted in this differentiated and double cultural substrate, the first of which makes the identity descend from a social contract, the second of which derives the identity from belonging to a community whose homogeneity is presumed.

This part of the book seems particularly broad. The political theme of the migratory phenomenon is reconstructed in diachrony, starting from the nineteenth century, when, in France, the phenomena of stigmatization hit Italian (and then Polish) immigrants, up to the seventies and eighties of the twentieth century, when the same phenomenon has hit the migrants of Maghreb origin, in particular Algerians (Hailon, 2017, p. 121). However, the eighties see above all the development of ideological forms openly hostile to the prospects of integration concerning citizens of foreign origin. In a nutshell, we have witnessed the transition from "Italophobia" (in French *italophobie*, 'prejudice against Italians') to "Maghrebophobia" (in French *maghrébophobie*, 'prejudice against North Africans').

Conclusion

Thus we arrive to the present day. The migratory emergency and the alarm for increasingly inconsiderate terrorist attacks generate growing feelings of threat and fear. This situation weakens the traditional argument of the élites (immigration is a resource) and reinforces the arguments that tend to overlap the semantics of insecurity with the semantics of immigration. Social perceptions determine the themes of public discourse on the basis of a precise action carried out by the media, which are not only a mirror of events, but also generators of a fundamental semantics of social discourse (Hailon, 2017, p. 125 – 127). The analysis of the speeches of the French electoral campaigns highlights an insistent reference of the media to the "crisis of the suburbs" (Hailon, 2017, p. 146). The riots in France (2005 and 2007) seem to change the previous pragmatic and socio-cultural context. The opinion expressed by various members of the political world in the speeches of the 2017 election campaign tends to place the issues of immigration and security in one context.

This drift ends up influencing the lexical designations of the places occupied by immigrants, the poor or refugees: the previous euphemistic linguistic practices, which spoke of the peripheries as "sensitive places" (*lieux sensibles*, *cités sensibles*, *banlieues sensibles*, *zones urbaines sensibles*, etc.) (Hailon, 2017, p. 145 – 151) are now increasingly being designated

with stigmatizing and pejorative expressions as *jungle*, *zone de non-droit* ('lawless zone'), *no-go zones*, *quasi-ghetto* (to which the noun *ghettoïsation* is linked), etc. The semantics of ethnic belonging are here confused with the semantics of social belonging, and both these semantics merge, in turn, with the semantics of national belonging and, again, with the semantics of religious belonging.

The picture that can be obtained from this analysis, really very significant, is that the set of these lines of demarcation (territorial, urbanistic, social, of identity) are associated with categorical divisions of a cognitive type. They determine semantic fields on the basis of specific linguistic practices. The combination of these factors produces cognitive grids that establish common sense, which in turn defines and implements what Hailon believes to be able to call "political sense".

References

ALTHUSSER, L. [1970] 1976. Idéologies et appareils idéologiques d'État. In: ALTHUSSER, L. *Positions* (1964 – 1975). Paris: Les Éditions sociales, p. 67 – 125.

ARENDT, A., [1951] 1979. *The Origins of Totalitarianism*. San Diego-New York-London: Harcourt Brace & Company, p. 527.

BOURDIEU, P. 1991. *Language & Symbolic Power*. Cambridge MA: Harvard University Press, p. 302.

COULON, C. 1994. Conclusion. In: DENIS-CONSTANT, M. (ed.) *Cartes d'identité. Comment dit-on « nous » en politique ?* Paris: Presses de la Fondation nationale des sciences politiques, p. 306.

FOUCAULT, M. [1971] 1972. *The Archaeology of Knowledge*. New York: Pantheon, p. 245.

HAILON, F. 2017. *Étude(s) de cognition politique. Discours, pensée, société*. Paris: L'Harmattan, p. 200.

LIPPMANN, W. [1922] 1998. *Public opinion*, M. Curtis (ed.). New Brunswick-London: Transaction, p. 427.

MORIN, E. 1994. *La complexité humaine*. Paris: Flammarion, p. 380.

SARFATI, G. E. 1996. *La sémantique: de l'énonciation au sens commun. Éléments d'une pragmatique topique*. In: Texto, décembre 2004, <http://www.revue-texto.net/Inedits/Sarfati/Sarfati_Semantique.html> (accessed March 7, 2018).

WITTGENSTEIN, L. 1922. *Tractatus logico-philosophicus* [Tractatus logico-philosophicus] (C. K. Ogden Trans.). London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., p. 189.

Kontakt
Dr. Michele Paolini, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Pedagogická fakulta
Katedra románskych jazykov a literatúr
Račianska 59, 813 34 Bratislava
Slovakia
Email: paolini@fedu.uniba.sk

SÚČASNÝ ŠPANIELSKY EKONOMICKÝ JAZYK

CONTEMPORARY SPANISH BUSINESS LANGUAGE

MÁRIA SPIŠIAKOVÁ

Abstract
Based on the analysis of economic texts in the journal Alternativas Económicas, the present article characterizes the contemporary Spanish business language focusing on the formation of words (morphological and semantic), the use of loan words, especially Anglicisms, and the use of the metaphors (lexicalized and occasional), locutions and other phraseologisms.

Keywords: *business language, word formation, loan words, metaphor.*

Abstrakt
Na základe textovej analýzy článkov v ekonomickom časopise Alternativas económicas sa v príspevku charakterizuje súčasný španielsky ekonomický jazyk. Pozornosť sa sústreďuje na slovotvorbu (morfologickú aj sémantickú), výskyt výpožičiek, predovšetkým anglicizmov, používanie metafor (lexikalizovaných a okazionálnych) a iných frazeologických spojení a výrazov.

Kľúčové slová: *ekonomický jazyk, slovotvorba, výpožičky, metafora.*

Charakteristika odborného jazyka

Jazyk je živý organizmus, ktorý sa neustále vyvíja a mení. V posledných rokoch možeme pozorovať zmeny v jazyku, ktoré sú spôsbené rozvojom technólogií, rýchlou a priamou komunikáciou medzi používateľmi jazyka na celom svete, vplyvom angličtiny atď. Jazyk sa týmto zmenám prispôsobuje rýchlo.

Vďaka novým formám komunikácie, ako je internet, sociálne siete a televízia, k nám prichádzajú informácie všetkého druhu v rekordne krátkom čase. Toto tempo rozvoja sa odráža v jazyku tak, že sa stierajú rozdiely medzi jednotlivými štýlmi. Napr. do hovorového jazyka prenikajú prvky alebo lexémy jazyka odborného (*balanza – bilancia, crédito – kredit/úver, bolsa – burza, banca – bankovníctvo, bono – dlhopis, déficit – deficit, rentablidad – návratnosť* z ekonomického jazyka; *acreedor – veriteľ, finiquito – vyrovnanie, estafa – podvod* z právnickej oblasti a pod.)[1] alebo naopak, do odborného jazyka sa dostávajú formy a prvky hovorového a literárneho štýlu (metafory, frazeológia).

Las lenguas de especialidad, lenguas especializadas, lenguajes especializados, lenguas, lengua alebo *lenguaje con fines específícos* (odborný jazyk, odborné jazyky, jazyky špecificky orientované) sú len niektoré zo španielskych pomenovaní jazyka, ktoré používajú rôzni odborníci v rôznych sférach. Môžeme hovoriť o jazyku právnickom, administratívnom, ekonomickom, novinárskom, vojenskom, informatickom, lekárskom atď. Z pohľadu vertikálnej alebo diastratickej stratifikácie sa jedná o odborný jazykový štýl a v rámci neho sa rozlišujú rôzne profesionálne žargóny. Otaola Olano charakterizuje žargón nasledovne: „Hoy día se habla indistintamnete de la jerga o argot estudiantil, de la jerga o argot de los toreros, de la jerga o argot de los médicos, (...) por tanto, siguiendo a F. Lázaro Carreter, el término jerga se puede entender en sentido lato, como vocabulario especial de una profesión u oficio, es decir, una lengua especial usada por diversos colectivos. (...) se diferencian los lenguajes marginales y los

[1] Príklady z Gómez-Pablos, 2016

lenguajes especiales (profesionales, del mundo de deporte, etc..“ (Otaola Olano, 2004, 34). V súčasnosti sa nerozlišuje medzi žargónom a argotom študentským, žargónom a argotom toreádorov, žargónom a argotom lekárov, (...) takže, ako hovorí F. Lázaro Carreter, termín žargón môžeme chápať v užšom význame, ako odbornú slovnú zásobu nejakej profesie alebo remesla, t. j. odborný jazyk, ktorý používajú rôzne kolektívy. (...) rozlišujeme jazyky marginálne a jazyky odborné (profesionáli, športovci, atď.)[2] Otaola Olano tiež spomína, že tieto jazyky si vyžadujú špeciálnu slovnú zásobu. Cabré y Gómez de Enterría chápu odborný jazyk ako *„el conjunto de recursos de una lengua, complementados con los procedentes de otros sistemas, utilizados en una situación específica“* (2006, 11) (... súbor jazykových prostriedkov, ktoré sú doplnené prvkami z iných systémov a používané v špecifickej situácii[3]).

Odborný jazyk je charakteristický tým, že používa špeciálne jazykové prostriedky. Moreno Fernández (1999) ho charakterizuje ako jazyk, ktorý používa gramatiku bežného jazyka s určitými formulkami alebo konštrukciami. Napr. v právnickom jazyku sa objavujú špecifické formy oslovenia (*señoría, letrado*)[4], ale aj špecifické slovesné tvary (budúci konjunktív, činné príčastie-gerundium) a tiež sa čato stretávame so špecifickou slovotvorbou.

Najviac špecifických elementov sa však nachádza v lexike. Tieto špecifiká sa zvyknú prejavovať vo forme terminológie. Podľa Morena Fernándeza: *„la significación de los vocablos científicos es denotativa. Estos lenguajes, que por definición son unívocos y objetivos, evitan las equivalencias laterales de valor estilístico y expresivo“* (1999, 5). Význam vedeckej lexiky je denotatívny. V týchto jazykoch, ktoré sú jednoznačné a objektívne, sa nenachádzajú laterálne ekvivalenty štylistického alebo expresívneho charakteru.[5]

Zo štylistického hľadiska sa tieto jazyky vyznačujú tým, že sa používajú vo formálnych kontextoch, čím sa uprednostňuje používanie neosobných foriem. Mateo Martínez charakterizuje technické a vedecké texty nasledovne: *„No son lugar apropiado para los significados ocultos, implícitos o sugeridos y su objetivo final es alcanzar el ideal: una palabra, un concepto. Lo que se lee es aquello que el autor del texto ha querido decir y nada más*“ (2007, 192). Nie je to vhodné miesto pre skryté, implicitné alebo naznačujúce významy a ich cieľom je dosiahnuť ideál: jedno slovo, jeden koncept. To, čo čítame je presne to, čo chcel autor textu povedať a nič viac. [6]

Ekonomická španielčina

Ekonomický jazyk sa vyformoval ako jedna z najdynamickejších a najkreatívnejších variant v poslednom storočí, ktoré je charakteristické globalizáciou. Je to jazyk, ktorý nie je až tak striktne technický, ďalej uvidíme, že nie je ani tak presný a denominatívny, keďže používa metafory, slovné hračky, frazeológiu, teda výrazové prostriedky literárneho a hovorového štýlu. Ekonomický jazyk tvoria texty humanitného a technického charakteru, ktoré sa často vo formálnych aspektoch približujú hovorovej forme. Jeho prezentácia a formát sú na jednej strane vlastné odbornému jazyku, zvlášť, keď hovoríme o jazyku ekonomickej teórie a na druhej strane sa obchodný a finančný jazyk približuje bežnému hovorovému štýlu (je dvojzmyselný, ironický, metaforický a pod.). Je charakteristický používaním nových termínov a výpožičiek. Dôležitú úlohu zohrávajú kalky a neologizmy.

Štúdie ekonomického jazyka v Španielsku sa venovali morfológii, syntaxi a sémantike (Hoffman, 1988; Alcaraz, 2000; Sager, 1980). Najviac výskumov sa však spravilo na úrovni lexiky, tak výskumov kontrastívnych (s angličtinou) ako aj výskumov s tematikou

[2] Náš preklad
[3] Náš preklad
[4] Nepreložiteľné, ide o oslovenia sudcov v Španielsku
[5] Náš preklad
[6] Náš preklad

neologizmov. Ďalším bádaným aspektom je terminologická metafora. Používanie metafory je jedna z typických čŕt ekonomického jazyka a jazyka rokovaní.

Súčasná ekonomická španielčina je tak, ako mnoho iných jazykov ovplyvnená angličtinou na všetkých jazykových úrovniach. Napríklad anglické substantíva zakončené na *-ing* sa preberajú do španielčiny v pôvodnej forme, bez prekladu (*marketing, leasing, renting, branding, phishing*). Substantíva zakončené na *-ty*, ktoré zvyknú označovať spôsob robenia niečoho sa preberajú prostredníctvom sufixu *-idad* (*portabilidad, comparatibilidad, conectividad, operatibilidad*), čím sa tvorí nová neologická konštrukcia. Často sa kalkuje anglický termín tak, že sa uplatňujú nominálne, verbálne, adjektívne alebo prefixové konštrukcie: substantíva od adjektív (*comerciabilidad, portabilidad, bancarización, emocionabilidad*); substantíva alebo adjektíva s prefixom (*desaprendizaje, autoempleado, interoperable, desregulación*). Tvoria sa slovesá zo substantív a adjektív (*fidelizar, posicionar, externalizar, inflacionar, transaccionar*). Inokedy sa formujú kompozitá podľa anglického vzoru (*plataforma de colaboración > collaboration paltform, tienda de descuento duro > hard discount store, consultor de negocios > business consultant*), zmiešané kompozitum z anglického a španielskeho slova (*lobby de presión, mercado online, broker financiero*) alebo je anglický termín prispôsobený španielskej morfológii (*customizar, customizado, esponsorizar, marketizar*). Často sa používajú anglické skratky (*SMS, DVD*), z ktorých sa ďalej derivujú nové lexémy (*OPA: opar, opado, opable*). Obchodný a finančný jazyk sa prispôsobuje, predovšetkým v ekonomickej tlači, poloprofesionálnemu recipientovi, a to prostredníctvom série lexikálnych a komunikatívnych stratégií, akými sú používanie všeobecnejších termínov, metaforických konštrukcií, parifráz a parafráz, vysvetľujúcich a objasňujúcich konštrukcií. Technicizmy sa často nahrádzajú všeobecnejšími hyperonymami.

V našej analýze sme sa tiež stretli s množstvom kolokácií, ktoré často vytvárajú neobvyklé kombinácie (*una contundencia demoledora – zdrvujúca presvdečivosť, el aluvión de demandas – spŕška sťažností, el gobierno maniatado – vláda so zviazanými rukami, la austeridad extrema – extrémna striedmosť, un porcentaje escandaloso – škandalózne percento, indicador brutal – brutálny ukazovateľ, un porcentaje de terror – hororové percento).*

Ako sme spomínali, metafory majú vďaka svojmu symbolickému charakateru obrovskú kognitívnu moc pre tých, ktorí ich používajú aj počúvajú. Ľahko sa prispôsobujú charakteru iného jazyka a tým sa aj ľahko z jedného jazyka do druého prenášajú. Okrem konvencionálnych, ustálených metafor sme sa stretli s mnohými okazionálnymi alebo kontextovými metaforami, ktoré sa však často bez dobrej znalosti jazyka, kultúry alebo histórie krajiny nedajú pochopiť alebo preložiť.

Predmet, ciele a metódy štúdia

Mateo Martínez (2007) predstavil nasledujúci graf, kde rozmiestnil rôzne typy odborného jazyka podľa stupňa odbornosti od čisto vedných odborov (deskriptívny, normatívny, jasne denotatívny štýl s jednoduchou syntaxou a tansparentný) až po najmenej odborný (prirodzený jazyk hovorový a literárny).

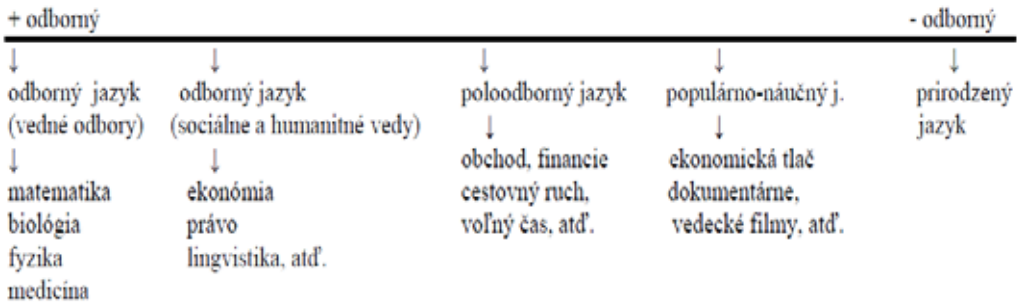

Na základe vyššie uvedeného grafu môžeme umiestniť predmet nášho štúdia niekde na polovicu alebo až za polovicu osi, smerom k prirodzenému jazyku, keďže sa jedná o analýzu ekonomickej tlače. Pohybujeme sa medzi jazykom poloodborným a populárno-náučným.

Cieľom štúdie je opísať charakteristické znaky súčasnej ekonomickej španielčiny na základe analýzy textov v časopise zameranom na ekonómiu.

Vypracovali sme korpus na báze textovej analýzy časopisu *Alternativas Económicas*, číslo 49, júl-august 2017. V analýze sme sa sústredili na fenomény, ktoré následne spomíname a ktoré sa v jazyku objavujú následkom zmien a nových tendencií v spoločni, ako je napríklad vplyv angličtiny, nových technológií, rýchla a bezprostredná komunikácia, atď. Body analýzy sú nasledovné:

- slovotvorba (skratky, značky, derivácia, zložené slová),
- anglicizmy (adpatované, neadaptované, hybridné spojenia, kalky),
- výpožičky z iných jazykov,
- metafora,
- frazeologizmy,
- ďalšie rozlišovacie znaky (knižné slová, príčastia, participiá, adverbiá).

Stručná charakteristika časopisu *Alternativas Económicas*

Časopis *Alternativas Económicas* definuje sám seba ako časopis, ktorý vysvetľuje ekonómiu a jej dopad na život ľudí. Zrodil sa v marci 2013. Vychádza v printovej verzii a platenej digitálnej verzii (*www.alternativaseconomicas.coop*) raz za týždeň v náklade 10000 výtlačkov. Jeho jasným cieľom je byť nezávislý od ekonomickej a politickej moci. Vyznačuje sa didaktickým a populárno-náučnym štýlom, pričom si ale udržiava precíznosť a náročnosť, používa grafy, tabuľky a ilustrácie, ktoré pomáhajú čitateľovi ľahšie a rýchlejšie pochopiť sociálne a ekonomické dianie.

Časopis chce byť kritickým hlasom sociálnych nerovností a neprávostí, ktoré sa v čase krízy vážne prehĺbili. Tento kritický uhol pohľadu sa podľa vydavateľov zakladá vždy na serióznej a rigoróznej analýze. Články sa špeciálne venujú ochrane sociálnych práv a inštitúcií sociálneho štátu. Každé číslo pozostáva z 38 strán informatívnych blokov s článkami, reportážami, rozhovormi a názormi odborníkov:

- Téma mesiaca. Venuje sa najaktuálnejšej téme v tom čase.
- Hĺbková štúdia. Podrobná analýza na tému, ktorá nemusí byť až tak aktuálna.
- Dešifrovať a rozumieť. Experti a akademici zjednodušene vysvetľujú komplikovanejšie aspekty ekonomickej reality.
- Publikácie a agenda. Informácie o rôznych aktuálnych iniciatívach občanov a sociálnej ekonómie. Komentáre o knihách a filmoch s ekonomickou tematikou.

Analýza korpusu

Derivačná morfológia

Zaraďujeme sem postupy, ktoré sa tradične študujú v rámci derivačnej morfológie, akými sú: prefixácia, sufixácia, kompozícia, kompozično-derivačná slovotvorba a abreviácia.

Sufixácia

Najproduktívnejšie sufixy v súčasnej ekonomickej španielčine v našom korpuse[7] sú adjektívne sufixy: -al (*patrimonial, coyuntural, judicial, accionarial, institucional, laboral, estructural, diferencial*), -ble (*favorable, apoyable, contable, increíble, equiparable, imprescindible,*

[7] Príklady lexém neprekladáme, pretože v cieľovom jazyku sledovaný sufix alebo prefix mnohokrát nie je prítomný a v preloženom ekvivalente môže byť slovotvorný postup celkom odlišný.

imposible, perceptible), -ante (*vinculante, montante, contaminante, radiante, abundante),* -ario (*comunitario, bancario),* -ente (*vigente, contribuyente, insuficiente, eficiente),* substantívne sufixy: -ada (*oleada, riada),* -aje (*porcentaje, peaje, peregrinaje),* -azo (*frenazo, batacazo),* -ción (*renovación, contradicción, prestación, recaudación, reactivación, aceptación, capitulación, obligación, abstención, predisposición, resignación, aproximación, adjudicación),* -dad: (*entidad, contabilidad, inestabilidad, austeridad, severidad, productividad, veleidad, paridad, rentabilidad, arbitrariedad, generosidad, discrecionalidad, opacidad),* -ez (*liquidez),* -ía (*consultoría, cuantía, mejoría, abogacía, asesoría),* -iento (*vencimiento, endeudamiento, empecinamiento, hundimiento, requerimiento, procedimiento, emprendimiento, encarecimiento),* -ismo (*espejismo, anarquismo, activismo, tacticismo, cooperativismo),* -ista (*accionista, izquierdista, activista, preferentista, bonista, bajista, unionista, laborista, castrista, cooperativista, rentista),* -or/a (*ahorrador, auditor, inversor, indicador, cofundador, acreedor, negociador, empleador, fundador, consumidor, legislador),* -sión (*conclusión, adhesión, fusión, progresión*[8]*)* a slovesné sufixy: -izar (*cubanizar, capitalizar, universalizar, autorizar, penalizar, automatizar, valorizar, fidelizar, financiarizar, comercializar),* -ear (*resetear, sanear),* -ar (*abanderar, negociar).*

Prefixácia

Z prefixov sú najpoužívaniejšie nasledovné prefixy: a- (*asumir, abanderar, aproximarse, acreedor, agravar, aplazar, asalariado, adeudar, abaratar),* anti- (*antieuropeísmo, antiausteridad, antieuro, antisistema),* auto- (*autogestionar, autoemprender, autogestión, autoconsumo, autocrítico, autodetsrucción, autocumplido, autoorganizar),* con- (*contribuir, consenso),* coo- (*coordinador, cooperar),* co- (*cofundador, correlación, coautor, cocreación, colaborar, coconstrucción, covivienda),* contra- (*contradicción, controvertido, contracorriente),* de-/des- (*desbloquear, descartarse, desplomarse, desempleo, desgaste, desvanecerse, desahucio, desincentivar, desmentir, depreciación, deslocalizaciones, desventaja, desinversión, desregular, desbloquear, desfiscalización, desigualdad, depauperación, desestacionalización, desindustrialización),* en-/em- (*encaramar, endeudamiento, empeorar, encadenar, empapelar, emprendedor, envejecer, encarecer),* euro- (*Eurobanco, eurobono, eurozona, Eurogrupo, eurodiputado),* ex- (*ex coordinadora, ex propiación, excedentario, ex presidente, extraer, excluir*[9]*),* extra- (*extraordinario, extrajudicial, extractivismo),* i/in- (*inversor, inestabilidad, impuesto, insostenible, implementar, inmobiliario, incremento, insuficiencia, inextricable, indemnización, inalcanzable, inequidad, inestimable, innumerable),* infra- (*infravalorado, infraestructura, infraempleo),* inter- (*intervención, intergeneracional, intercambio, interponer),* macro- (*macroeconómico),* micro- (*microred),* mono- (*monoproducto, monovolúmen),* multi- (*multinacional, multiuso, multiplicar, multimillonario),* re- (*recorte, reinvertir, reducción, reestructuración, reactivar, reconducir, recapitalizar, reequilibrio, renegociar, reunificacar, rescindir, redistribuir, revalorizar, recaudar, reagrupar),* sub- (*subordinado, subgobernador, subsidio, subcontrata),* super- (*supervisión),* vice- (*vicepresidente).*

Kompozícia

Kompozícia je jeden z obľúbených slovotvorných postupov v španielčine. Kompozitá sa píšu spolu aj oddelene: *sin papeles* (bez papierov – ilegálni imigranti), *empleo ecológico*

---

[8] Je zaujímavé, že lexémy tvorené sufixom *-ción* sa v slovenčine tvoria tvorí prostredníctvom sufixu *-cia: aceleración – akcelerácia, repatriación – repatriácia, destrucción – deštrukcia* a sufix *-sión* je ekvivalentný sufixu *-ia: progresión – progresia, fusión – fúzia, conclusión – konklúzia*

[9] Podľa najnovších pravidiel španielskeho pravopisu sa prefix *ex-* píše spolu so slovom, ak ide o jednoslovné pomenovaie. Nechali sme však príklady v takom tvare, ako boli v časopise.

(ekologické zamestnanie), *política basura* (politika smeti – politika na nízkej úrovni), *cultura basura* (kultúra smeti – kultúra na nízkej úrovni), *edificio inteligente* (inteligentná budova), *empresa virtual* (vrituálny podnik), *malvivir* (zle žiť, živoriť), *socialdemócrata* (sociálny demokrat), *justiprecio* (presná, spravodlivá cena), *malestar* (zlé bytie, bolesť, nevoľnosť), *retroactivo* (retroaktívny), *portavoz* (hovorca), *antemano* (dopredu, v predstihu), *sobresaltos* (prekvapenie), *aeroespacial* (aerokozmický), *maniobra* (manéver), *trimestre* (trimester), *entredicho* (medzi povedaným), *telecomunicaciones* (telekomunikácie), *sobreproteger* (príliš ochraňovať), *contrapartida* (protizásah), *circunscribir* (vymedziť), *contrarestar* (zmierniť), *sobrevivencia* (prežitie), *audiovisual* (audiovizuálny), *rocódromo* (lezecká stena), *fotovoltaico* (fotovoltaický), *termosolar* (termosolárny), *plataforma* (platforma), *hidroeléctrico* (hydroelektrický), *sobrecostes* (navýšenie nákladov), *ecolocompatible* (ekologicky kompatibilný)

Kompozično-derivačné tvorenie slov

Ide o kombináciu dvoch slovotvorných postupov a to kompozícia + derivácia alebo prefixácia + sufixácia: *adjudicación* (pridelenie, udelenie), *contradicción* (protirečenie), *intervención* (intervencia), *inversor* (investor), *contribuyente* (prispievateľ), *inestabilidad* (nestabilita), *incapacidad* (neschopnosť), *eurocomunitario* (z členských krajín EU), *desindustrialización* (odpriemyselňovanie, dezindustrializácia), *maniatado* (so zviazanými rukami), *desmoralizado* (zbavený morálky), *endeudamiento* (zadĺženie), *ensoñación* (snívanie), *reactivación* (reaktivácia), *desbocado* (splašený, hrubý), *antiausteridad* (proti šetriacim opatreniam), *coordinador* (koordinátor), *cofundador* (spoluzakladateľ), *predisposición* (predispozícia), *indignación* (rozhorčenie), *aprobación* (schválenie), *reestructuración* (reštruktúrovanie), *insostenible* (neudržateľný), *acreedor* (veriteľ), *indescriptible* (neopísateľný), *subgobernador* (viceguvernér), *inaccesible* (neprístupný), *estadounidense* (z USA, Američan), *depreciación* (odceňovanie, znižovanie ceny), *reconsideración* (znovu zváženie), *redefinición* (znovu definovanie), *reunificación* (znovuunifikovanie), *desregulación* (odregulovanie), *autoemprendimiento* (samopodnikanie), *descontrolado* (nekontrolovateľný), *indemnización* (odškodnenie), *desfiscalización* (oslobodenie od platenia daní), *malnutrición* (zlá výživa), *inalcanzable* (nedosiahnuteľný), *repatriación* (repatriácia), *retribución* (honorár, odmena), *desigualdad* (nerovnosť), *desestacionalización* (zbavenie atribútov vyplývajúcich zo sezóny), *geoposicionamiento* (geoumiestnenie), *endeudamiento* (zadĺženosť), *inmigración* (imigrácia), *redistributivo* (redistribučný), *envejecimiento* (starnutie), *recaudación* (vyzbieranie financií na niečo napr. daní), *cooperativismo* (kooperativizmus), *reividicación* (vyžadovanie, domáhanie), *reconstrucción* (rekonštrukcia), *encarecimiento* (zdražovanie), *desregulación* (odregulovanie), *discrecionalidad* (slobodná vôľa, rozhodovanie), *postextractivismo* (post extra aktivita), *hipercomunicación* (hyperkomunikácia).

Abreviácia

Najfrekventovanejším abreviačným postupom je grafické skracovanie: *BFA (Banco Financiero y Ahorros* – Finančná banka a sporenie), *OPS (Oferta pública de suscripción* – verejná ponuka zápisu/predplatenia), *PIB (producto interior bruto* – hrubý domáci produkt), *BCE (Banco Central Europeo* – Centrálna európska banka), *FMI (Fondo Monetario Internacional* – Medzinárodný menový fond), *OCDE (Organización para la Cooperación y el Desarrollo Económicos – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj), KKE (Partido Comunista Griego* – Komunistická strana Grécka), *UP (Unidad Popular* – Ľudová jednota), *ND (Nueva Democracia* – Nová demokracia), *PSOE (Partido Socialista Obrero Español* – Španielska socialisticko-robotnícka strana), *UE (Unión Europea* – Európska Únia), *CNMV (Comisión Nacional del Mercado de Valores* – Národná komisia trhu s cennými papiermi), *JUR*

(Junta Única de Resolución – Single supervisory mecanism)[10], *FROB (Fondo de Reestructuración Ordenada Bancaria – Fond pre reštrukturalizáciu bánk)*[11], *AEMEC (Asociación Española de Accionistas Minoritarios de Empresas Cotizadas* – Španielska asociácia minoritných akcionárov v podnikoch), *OCU (Organización de Consumidores y Usuarios – Organizácia spotrebiteľa a užívateľov), OPA (oferta pública de adquisición – prevzatie podniku), LAU (Ley de Arrendamientos Urbanos* – zákon o prenájme nehnuteľností), *IGAS (Inspección General de Asuntos Sociales* – Generálna inšpekcia sociálnych vecí), *G20 (Grupo de los 20* – skupina krajín G20), *G7 (Grupo de los 7* – skupina krajín G20), *IPC (Índice de precios de consumo* – index spotrebiteľských cien), *IPI (Impuesto al Patrimonio Inmobiliario* – dane z nehnuteľnosti), *EPA (Encuesta de Población Activa – prieskum ekonomicky aktívneho obyvateľstva), I+D (Investigación y Desarrollo* – výskum a rozvoj), *CNT (Confederación Nacional de Trabajo* – Národná konfederácia práce), *REAS (Red de Redes de Economía Alternativa y Solidaria* – Sieť sietí alternatívnej a solidárnej ekonómie), *CTC (Costes de Transición a la Competencia* – cena/hodnota uviaznutých nákladov)

Anglicizmy

Vplyv angličtiny je neodškriepiteľný vo všetkých jazykoch. Ekonomický jazyk je jeden z registrov, do ktorého anglicizmy prenikajú ľahšie a skôr. Podľa stupňa adaptácie, rozlišujeme tri druhy anglicizmov: neadaptované, adaptované foneticky alebo morfologicky a adaptované. V našom korpuse sme našli nasledujúce príklady:

1. Anglicizmy neadaptované: *ranking, marketing, manager, start up, reporting, ratio*[12]*, shock, establishment, punk, test, hedge funds, iPhone, iPad, Apple Pay, stock, gadgets, trailers, windfall profits, social business, hashtags, fake news, lobby, subprime, stockl, fracking*
2. Adaptované foneticky alebo morfologicky: *resetear, mitin, eslogan, liderazgo, líder, grafitero, blogeuero, selfi, estrés, choque, ranquin, márquetin*
3. Adaptované: *campus, chip, récord*

Z anglického jazyka preniká aj mnoho skratiek. **Skratky, značky:** *EBA (European Banking Authority), AQR (Applied Quantitative Research), BBRS* (*Board of Building Regulations and Standards), CET1 (Common Equity Tier 1), DCM (Demand chain management), DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency), PIGS (Portugal, Irlanda, Grecia, España), BBC (British Broadcasting Corporation), LETS (Local Exchenge Trade System).*

Skrížené slová:[13] ide o spojenie dvoch skrátených slov, začiatok prvého a koniec druhého: *Brexit, Grexit, womenomics*

Hybridy sú slová, ktoré majú slovný základ španielsky a sufix alebo prefix anglický alebo ide o slovné spojenie, kde je jedna zložka španielska a druhá anglická. Tiež sme našli anglické slová so španielskym členom: *catering, consultoría, escanear, full equipo, Bailoutistán*[14]*, stock de empleos, los big data, los niveles récord, hacer lobby, los takeholders, un centro de coworking, establishment político, la cloud, el streaming*

Kalky: doslovné preklady slov alebo konštrukcií: *aire acondicionado* (air conditioned), *fecha límite* (deadline), *trabajar duro* (work hard), *comercio justo* (fair trade)

---

[10] Nenašli sme preklad do slovenčiny, ide o inštitúciu EU, ktorá kontroluje rozhodnutia bánk, verejné financie a pod. v čase krízy

[11] Voľný preklad, fond, ktorý existuje iba v Španielsku a bol založený v roku 2008 v čase krízy, kedy mali španielske banky finančné ťažkosti.

[12] Ratio je latinského pôvodu, ale do ekonomickej španielčiny prešlo cez angličtinu.

[13] V španielične sa nazývajú akronymá (acrónimos).

[14] Bailout – záchranný plán

Sémantické anglicizmy: vznikajú pri slovách, ktoré sú foneticky podobné, ale v oboch jazykoch majú odlišný význam, takže španielske slovíčko dostane nový význam z angličtiny: *agresivo* > agressive (*la campaña agresiva, el vendedor agresivo, prácticas fiscales agresivas, la estrategia agresiva)*[15], *agenda* > agenda (*la agenda del día* namiesto *orden del día), arruinar* > to ruin (*arruinar el plan* namiesto *estropear*).
Syntaktické anglicizmy: anglickú syntax nachádzame v ustálených spojeniach, spojkách, viacslovných pomenovaniach, prejavuje sa v častom používaní príčastí alebo pasívnych konštrukcií: estar + siendo + príčastie (*está siendo anómala, estamos siendo pobres),* používanie činného príčastia/gerundia (*financiarizando, avisando con antelación, las empresas financiando),* pasívne konštrukcie so slovesom *ser* alebo *estar (fue solvente, es nombrado, era fijado, está considerada, fue fundada, fue nutrida).*

Výpožičky z iných jazykov

Z iných jazykov sme v korpuse našli najviac galicizmov, čiže výpožičiek z francúzskeho jazyka. Z ostatných jazykov sa vyskytla taliančina, nemčina alebo ruština, išlo o lexémy internacionálne, to znamená, že sa používajú vo viacerých jazykoch. Do tejto kapitoly sme zaradili aj používanie knižných slov, teda latinizmov a slov gréckeho pôvodu, ktoré sa v španielčine používajú často.
Galicizmy: *debacle, comité, inmueble, rocambolesco*[16]*, veleidad, pieds-noirs, entente, BPCE (Groupe des Banques Populaires et des Caisses d'Epargne)*
Rusizmy: *troika*[17]
Italianizmy: *partisano*
Germanizmy: *neonazis*
Japonizmy: *matahara* (zložené skrížené slovo používané v Japonsku na označenie prenasledovania alebo šikanovania tehotných žien na pracovnom trhu *maternity+harassment*)
Knižné slová (latinizmy a helenizmy): *superávit, depresión, referéndum, consenso, neto, bruto, statu quo, paridad, strictu senso, quinquenio, insalubre, tripartito, depauperación, oligopolios, in situ*

Slovotvorba na základe sémantického posunu

Zmena významu už existujúceho slova je dosť rozšírený spôsob tvorenia novej slovnej zásoby, keďže nie je možné, aby sa každá nová skutočnosť pomenovala novou formou. Jazyk by musel obsahovať toľko slovných jednotiek, že by sme neboli schopní si ich všetky zapamätať. Sémantické posuny vznikajú na základe vonkajšej (metafora) alebo vnútornej podobnosti (metonymia), pomenovaní celku časťou alebo naopak (synekdocha), rozšírením významu (homonymia), zovšeobecnením vlastného mena a našli sme aj jeden prípad opačný, teda nahradenie vlastného mena všeobecným. Pri posledných dvoch prípadoch ide o druh metonymie, teda určitého vnútorného vzťahu medzi elementami. Do tejto kapitoly sme zahrnuli aj oxymoron, čo je literárna figúra, pri ktorej sa v jednom spojení kombinujú dva opačné významy. Pri všetkých príkladoch ide o ustálené spojenia, z ktorých mnohé sú odborné termíny (terminologická metafora) alebo sú na ceste terminologizácie.
Metafora: *la salida del mercado* (východ, odchod z trhu), *la pérdida del pasaporte europeo* (strata európskeho pasu), *la economía verde* (zelená ekonómia), *las barreras regulatorias* (regulačné bariéry), *el bolsillo de los ciudadanos* (peňaženka, vrecko občanov), *la burbuja bursátil/inmobiliaria* (burzová bublina/bublina s nehnuteľnosťami), *cinturón industrial*

[15] Pôvodný španielsky význam je násilný - violento
[16] Rocambole je postava z francúzskej literatúry z 19. storočia a znamená extraordinárny, prehnaný, neočakávaný. Používa sa v situáciách, keď je zvláštna súhra okolností, ktorú by nikto nečakal a situácia sa vyvine tiež neočakávaným až zvláštnym spôsobom.
[17] Ide o zoskupenie: Európska centrálna banka+Európska komisia+Medzinárodný menový fond

(priemyselný opasok), *congelar los sueldos* (zmraziť platy), *cerrar las facturas* (uzavrieť faktúry), *guerra comercial* (obchodná vojna), *hipoteca basura* (odpadová hypotéka), *las clásusulas suelo* (nízke, nepriaznivé hypotekárne klauzuly /pre klienta/[18]), *el colchón financiero* (finančné zásoby /doslova finančný matrac/), *el paraíso fiscal* (daňový raj), *el actor financiero* (finančný aktér, herec), *las oleadas masivas* (masívne prívaly /imigrantov/), *la revolución verde* (zelená revolúcia), *la revolución energética* (energetická revolúcia), *el capital humano* (ľudský kapitál), *la inteligencia artificial* (umelá inteligencia), *los grandes jugadores* (veľkí hráči /na trhu/), *el comercio justo* (férový, spravodlivý obchod), *la economía solidaria* (solidárna ekonómia), *el turismo creativo* (kreatívny cestovný ruch), *la economía social* (sociálna ekonómia), *la economía de bien común* (ekonómia spoločného blahobytu), *el mercado social* (sociálny trh), *la cultura de consumo* (kultúra konzumu, spotreby), *la economía de la emancipación* (ekonómia emancipácie), *el precio desorbitado* (prehnaná cena), *los salarios indignos* (nedôstojné platy), *el estado de bienestar* (štát blahobytu), *el patrimonio líquido* (čistý kapitál), *las políticas de austeridad* (politiky striedmosti, uťahovania opaskov)

Metonymia: *el peso de la ley* (váha zákona)

Synekdocha: *la ley Macron* (zákon Macron), *el divorcio con Bruselas* (rozvod s Bruselom), *la mano de obra* (pracovná sila /doslova pracovná ruka/)

Autonomázia: *rocambolesco* (extraordinárny, zvláštny), *titanes, gigantes*

Použitie všeobecného mena za vlastné: *manzana* (jablko), *manzana mordida* (nahryznuté jablko) za názov firmy *Apple*

Homonymia: *colapso* (kolaps), *turbulencias* (turbulencie), *colapsar* (kolapsovať /ekonómia/), *la parálisis económica* (ekonomické ochromenie)

Oxymoron: *crecimento a la baja* (nárast smerom dole), *trabajar menos para procrear más* (pracovať menej, aby sa vytvorilo viac), *empujar hacia atrás* (tlačiť smerom naspäť)

Ďalšie rozlišovacie charakteristiky

Španielsky ekonomický jazyk sa vyznačuje aj inými špecifickými charakteristikami, napr. nadmerné používanie adverbií zakončených na *-mente*, príčastí, nových kolokácií a je doslova plný obrazných vyjadrení, väčšinou metaforického charakteru. Nejedná sa o terminologické metafory, ale skôr o štylistický prostriedok, ktorý slúži autorovi na upútanie čitateľa, priblíženie a zatraktívnenie témy a pod.

Príčastia a pasívne konštrukcie: *pérdidas* (straty), *asumido* (prijatý, uznaný), *pasada crisis* (prešlá, zašlá kriza), *falsedades halladas* (nájdené klamstvá, falošnosti), *método aplicado* (aplikovaná metóda), *crédito fallido* (nevydarený kredit), *proceso organizado* (organizovaný proces), *bonos subordinados* (vedľajšie, podradené dlhopisy), *verse abocado* (cítiť sa nútený), *al ser interpelado* (byť vypočúvaný), *llevada a cabo* (dovedená do konca), *constituido* (tvorený), *presentado* (predstavený), *los sondeos efectuados* (vykonané prieskumy), *los votantes perdidos* (stratení voliči), *la salida anunciada* (oznámený odchod), *la hora trabajada* (odpracovaná hodina), *el paro harmonizado* (harmonizovaná nezamestnanosť), *la calle recuperada* (znovuzískaná ulica), *el precio ofertado* (ponúkaná cena).

Adverbiá: *formalmente* (formálne), *precisamente* (presne), *directamente* (priamo), *evidentemente* (evidentne), *completamente* (kompletne), *políticamente* (politicky), *finalmente* (nakoniec), *intensamente* (intenzívne), *oficialmente* (oficiálne), *rotundamente* (úplne), *claramente* (jasne), *especialmente* (špeciálne, zvlášť), *netamente* (zreteľne, jasne), *establemente* (stabilne), *amistosamente* (priateľsky), *impecablemente* (dokonale, bez poškvrny), *estrechamente* (úzko), *simplemente* (jednoducho), *globalmente* (globálne), *relativamente* (relatívne), *anualmente* (ročne), *periódicamente* (periodicky), *realmente* (reálne), *tremendamente* (desivo, hrozivo, ohromne), *básicamente* (v podstate, v zásade).

[18] Doslova *klauzuly zem/spodina*

Činné príčastia: *y empeorando* (a zhoršujúc sa), *ir subiendo* (ísť stúpajúc), *Atenas cayéndose* (padajúce Atény), *gente malviviendo* (zle žijúci ľudia), *acabó cristalizando* (skončil sa vykryštalizovaním), *tratando de aprovechar* (pokúšajúc sa využiť), *están frenando* (sú brzdiaci), *están reaccionando* (sú reagujúci), *comenzar gestionando* (začať spravovaním), *la economía desmintiendo* (ekonómia vyvracajúc klamstvá), *reinvirtiendo* (znovuinvestujúc), *las empresas funcionando* (fungujúce podniky), *estableciendo un marco* (určujúc rámec).

Kolokácie

Kolokácie sú fenomén, s ktorým sme sa v našej analýze stretli najčastejšie. V ekonomickom jazyku vznikajú nové spojenia a kombinácie, mnohokrát aj na vzťahu obraznosti, z ktorých sa časom môžu stať odborné termíny. Keďže sme našli veľké množstvo kolokácií, vyberáme na ukážku len niektoré: *una contundencia demoledora* (zdrvujúca presvedčivosť), *el aluvión de demandas* (spŕška sťažností), *los resultados menos dramáticos* (menej dramatické výsledky), *falso mito* (falošný mýtus), *un país exhausto* (vyčerpaná krajina), *el gobierno maniatado* (vláda so zviazanými rukami), *el gobierno desmoralizado* (demoralizovaná vláda), *la deuda desbocada* (splašený, veľký, ohromný dlh), *la austeridad extrema* (extrémna striedmosť), *un porcentaje escandaloso* (škandalózne percento), *indicador brutal* (brutálny ukazovateľ), *un porcentaje de terror* (hororové percento), *un impacto descomunal* (mimoriadny, obrovský dopad), *un paisaje arrasado* (spustošená krajina), *las entrañas del poder* (vnútornosti moci), *el cuartel general* (generálny štáb), *lucha partisana* (partizánsky boj), *condiciones brutales* (brutálne podmienky), *avalancha de demandas* (lavína sťažností), *descarnada lucha* (krvavý boj, na život a na smrť), *los ataques bajistas* (nízke, podlé atakovanie), *los pilares de la industria* (piliere priemyslu), *despertar dudas* (vzbudiť pochybnosti), *joya del sector* (klenot v sektore), *tejer alianzas* (utkať spojenectvá), *la masa salarial* (platová masa, hmota), *un Brexit duro/suave/blando* (tvrdý/mäkký/jemný Brexit), *el inquilino del Elíseo* (nájomník Elyzejských polí), *contratos precarios* (chatrné, biedne, podradné kontrakty), *los vecinos europeos* (európski susedia), *el flamante presidente* (skvelý prezident), *el techo de las indemnizaciones* (strop odškodnení), *baremos obligatorios* (povinné, obligátne sadzobníky, tabuľky), *el poder salarial* (mzdová moc), *el empleo precario* (chatrné, úbohé, podradné, zamestanie), *los pobres urbanos* (mestská chudoba), *despegar la economía* (vzlet, vzostup ekonómie), *el botín de guerra* (vojnová korisť), *la batalla jurídico-fiscal* (daňovo-právny boj), *la repatriación de los capitales* (repatriácia kapitálu), *el paro masivo* (masívna nezamestnanosť), *los efectos perversos* (zvrátené efekty), *los economistas ortodoxos* (ortodoxní ekonómovia), *la América de Obama* (Obamova Amerika), *la joya oculta* (ukrytý, utajený klenot), *el futuro muy oscuro* (veľmi tmavá budúcnosť), *un capitalismo salvaje* (divý, neskrotný kapitalizmus), *pasar a la ofensiva* (prejsť do defenzívy), *colocar en el foco* (zaostriť na niečo), *puntos fuertes/débiles* (silné/slabé stránky), *el sector cruel* (krutý sektor), *una mirada internacional* (medzinárodný pohľad), *la hercúlea labor* (herkulovská práca), *el crecimiento sin freno* (odbrzdený nárast), *el estado de bienestar* (štát blahobytu), *el patrimonio líquido* (čistý kapitál), *el secuestro mediático* (mediálny únos), *blindar la autonomía* (opancierovať autonómiu), *vivir un parón* (zažiť zastavenie /ekonomiky/), *un embrión del federalismo* (embryo federalizmu), *las carteras repletas de pedidos* (zoznamy plné objednávok).

Používanie metafor a frazeologizmov

Metafory a frazeologizmy sa v súčasnosti používajú nielen v hovorovm a literárnom štýle, ale čoraz viac sa objavujú aj v populárno-náučnom alebo dokonca odbornom (napr. v ekonomickom alebo politickom) jazyku. Ich cieľom je zaujať čitateľa alebo poslucháča, priblížiť mu hovorené alebo opisované, zatraktívniť text alebo prejav a pod. Analyzované konštrukcie sme rozdelili na ustálené spojenia (ustálené metafory a frazelogizmy) a okazionálne alebo kontextové metafory, ktorých je v španielčine veľa a z korpusu vyberáme len niekoľko ukážok.

Metafory, frazeologizmy[19]

A contrarreloj (o preteky s časom), *España vuelve a ser el conejillo de Indias.* (Španielsko je znovu pokusným králikom.), *estar fuera de control* (byť mimo kontroly, bez seba), *seguir letra por letra* (splniť, sledovať písmenko po písmenku), *atado de pies y manos* (so zviazanými rukami a nohami), *al borde del precipicio* (na pokraji priepasti), *mirarse al espejo* (pozerať sa do zrkadla), *la partida está abierta* (hra je otvorená, začatá), *vivir al día* (žiť zo dňa na deň), *una tomadura de pelo* (vystreliť si z niekoho), *salirse con la suya* (dosiahnuť svoje), *dar al traste* (nevyjsť niečo, ísť niečo do pekla), *echar a andar* (dať do pohybu), *estar en el punto de mira* (byť v pozornsti, mať niekoho na jazyku), *salir el tiro por la culata* (nevydariť sa niečo, byť niečo v keli), *frenar en seco* (zabrzdiť na sucho, prudko), *darle la espalda a alguien* (otočiť sa niekomu chrbtom), *empezar con mal pie* (vykročiť zlou nohou), *el País del sol naciente* (Krajina vychádzajúceho slnka), *una lucha de titanes* (boj titanov), *estar a la cola* (byť na chvoste), *el punto flaco de algo* (slabý bod, slabá stránka niečoho), *ser un aguafiestas* (byť kazičom zábavy), *ser un pecado algo* (byť niečo hriech), *pasarse de largo* (nevšimnúť si niečo, nechať to prejsť bez povšimnutia), *ser amante de algo* (byť milovníkom niečoho), *dejar con la boca abierta* (nechať s otvorenými ústami), *de punta a punta* (od A po Z, od začiatku do konca), *tejer la red* (tkať sieť), *velar por el bien común* (starať sa o spoločné dobro), *llevar a cabo* (priviesť do konca), *poner la lupa* (dať pod lupu), *ser una bola de nieve* (niečo sa nabaľuje, zväčšuje ako snehová guľa), *llevarse la palma* (odniesť si to najhoršie), *la guinda del pastel* (čerešnička na torte), *dar pie* (umožniť niečo niekomu alebo umožniť nejakú situáciu), *cerrar las puertas* (zavrieť dvere niekomu, niečomu), *abrir el camino/abrir la vía* (otvoriť cestu), *a la luz de algo* (vo svetle), *cambiar el rumbo* (zmeniť smer), *dar un respiro* (vydýchnuť si), *ser el caldo de cultivo* (byť živnou pôdou), *afrontar los retos* (čeliť výzvam), *adaptarse a los bolsillos* (prispôsobiť sa peňaženkám), *de poca monta* (nekvalitný, nie dôležitý), *pasarse de listo* (byť premúdrelý), *salir del letargo* (vyjsť z letargie), *poner su grano de arena* (prispieť svojim zrnkom piesku), *vivir bajo un mismo techo* (bývať pod jednou strechou), *poner el foco* (posvietiť si na niečo), *matar la gallina de los huevos de oro* (zabiť sliepku, čo znáša zlaté vajíčka), *pasar a manos de alguien* (prejsť do rúk niekoho), *de igual a igual* (ako rovný s rovným), *poner en marcha algo* (dať niečo do chodu, pohnúť niečo, začať), *caerse a pedazos* (rozbiť sa na márne kúsky), *una mirada al retrovisor* (pohľad do spätného zrkadla), *poner parches* (nalepiť náplasť), *algo se cuece por allí* (niečo sa tam varí)

Okazionálne a kontextové metafory

La sombra de Bankia planea sobre la crisis del Popular por todas las esquinas. (Tieň Bankie krúži nad krízou v banke Popular po všetkých kútoch.), *el aluvión de demandas que se cuece contra este banco* (spŕška sťažností, čo sa varia, pripravujú proti tejto banke.), *Grecia, en la cárcel de la deuda...* (Grécko vo väzení dlhov...), *La piedra de Sísifo es la deuda desbocada del país...* (Ohromný dlh krajiny je jeho Syzifovou skalou...), *…ha puesto incluso nombre a la montaña que el ciudadano de a pie trata cada día de ir subiendo sin acabar de lograrlo: Bailoutistán...* (…dokonca pomenoval horu, ktorú musí občan každý deň pešo vyšľapať a nikdy sa hore nedostane: Bailoutistán...), *… empezaban a ver la luz al final del largo túnel de la austeridad.* (…začali vidieť svetlo na konci tunela uťahovania opaskov), *…inyectar acerca de 340.000 millones de euros.* (…napumpovať okolo 340 000 miliónov Eur.), *la riada de millones del rescate* (riava záchranných miliónov), *… su situación a día de hoy es de coma* (…ich súčasná situácia je kóma.), *La piedra de Sísifo cae una y otra vez y nunca se alcanza la montaña.* (Syzifova skala neustále padá a nikdy nedosiahne vrchol.), *El resultado de la severidad de los dioses ha sido una caída de 25% del PIB, una cifra equiparable a los efectos de una guerra, que ha dejado un paisaje arrasado, incluso literalmente, con Atenas cayéndose a pedazos...* (Výsledkom prísnosti bohov bol pokles HDP o 25%, číslo, ktoré je porovnateľné s

[19] Niektoré konštrukcie sa do slovenčiny nedajú preložiť obrazne

dôsledkami vojny, číslo ktoré nechalo spustošenú krajinu, a Atény doslova rozbíjajúce sa na márne kúsky...), …*gente malviviendo en la calle de las migajas que dejan los turistas.* (Ľudia živoriaci na ulici z omrviniek, ktoré nechajú turisti.), *el libro sagrado del rescate* (svätá kniha záchrany), …*llegó al poder catapultado por un programa antiausteridad...* (… dostal sa k moci katapultovaný programom proti uťahovaniu opaskov...), …*estar dispuesto a apretar el botón nuclear.* (… byť pripravený stlačiť atómový gombík.), *el peligro de contagio a la banca francesa y alemana* (nebezpečenstvo nákazy pre francúzske a nemecké bankovníctvo), *un sector bancario zombie* (bankový sektor zombie), *dar oxígeno a la banca y desincentivar* (dať kyslík banke a demotivovať), *una salida a la carta* (odchod podľa želania), …*de la ley cuya tinta apenas se ha secado* (… zo zákona, na ktorom ešte neuschol atrament), *Francia no tiene nada que envidiar a sus vecinos europeos...* (Francúzsko nemá čo závidieť svojim európskym susedom...), … *otra piedra más lanzada contra la paridad.* (…ďaší kameň hodený proti parite, rovnosti.), *dar de comer a las ciudades* (dať jesť mestám), *Japón quiere seducir a la mujer...* (Japonsko chce zviesť ženu...), *el país campeón de las jornadas laborales larguísimas* (krajina, šampión dlhočizného pracovného času), *Apple, una manzana no tan lozana...* (Apple, jablko nie tak čerstvé...), *la manzana podría ser menos jugosa en el futuro...* (Jablko /Apple/ by v budúcnosti mohlo byť menej šťavnaté...), *Europa se lamenta...* (Európa narieka...), *dibujar un nuevo tipo de economía* (nakresliť nový typ ekonómie), *la transparencia brilla por su ausencia* (transparencia žiari, svieti svojou neprítomnosťou), *La crisis nos ayuda a ver que los señores nunca se fueron...* (Kríza nám pomáha vidieť, že páni nikdy neodišli...), *Siguen mandando bajo un paraguas denominado instituciones...* (Pokračujú v rozkazovaní schovaní pod dáždnikom zvaným inštitúcie...).

Záver

Z časopisu *Alternativas Económicas* (júl až august 2017) sme vyexcerpovali 1870 lexikálnych jednotiek, ktoré charaketrizujú súčasný španielsky ekonomický jazyk alebo sa v tomto jazyku používajú.

Z morfologických slovotvorných postupov prevláda sufixácia, prefixácia, kompozícia a derivačno-kompozičná slovotvorba. Zo sufixov je najpoužívanejší jednoznačne sufix *-ción*, ktorý označuje činnosť alebo výsledok, nasledovaný sufixom *-dad*, ktorý vyjadruje kvalitu, vlastnosť, *-iento*, označuje stav niečoho, kvalitu, výsledok činnosti a sufix *-ista* označujúci prívrženca k niečomu, vlastnosť alebo povolanie, profesiu. Zo slovesných sufixov sa najviac používa sufix *-izar*. Z prefixov je nafrekventovanejší prefix *i-*, ktorý vyjadruje negáciu alebo odňatie, zbavenie, stratu niečoho alebo vyjadruje predložku *v*. Ďalším obľúbeným negujúcim prefixom je prefix *des-* a prefix *a-*, ktorý nemusí vždy vyjadrovať len negáciu alebo nedostatok, ale slúži len ako formálny prostriedok. Prefix *re-* vyjadruje opakovanie alebo intenzitu. Prefix gréckeho pôvodu *auto-* vyjadruje rovnako ako aj v slovenčine, že niečo alebo niekto sa deje samo/sebe. Treba spomenúť aj nový prefix *euro-*, ktorý sa začal pužívať so vznikom Európskej Únie. V španielčine sa často vyskytujú kompozitá a konštrukcie vytvorené kombinovaním kompozície a derivácie. Ďalším typickým prejavom morfologického charakteru v ekonomickom jazyku je časté používanie skratiek.

Prítomnosť anglicizmov v ekonomickom jazyku je takmer nevyhnutná a logická, keďže väčšina svetového obchodu sa v súčasnoti uzatvára v angličtine. Z anglicizmov sme najviac našli neadaptované anglické lexémy. Niektoré lexikálne jednotky sa už adaptovali fonologickému alebo morfologickému systému a ďalšie, ktorých bolo najmenej, sa adaptovali úplne. Často sa tiež používajú anglické skratky a značky *a našli sme aj niekoľko skrížených slov.* Vyskytlo sa veľa hybridných spojení a kalkov. Zo syntaktických anglických konštrukcií sa v španielčine často používajú pasívne konštrukcie alebo konštrukcie s činným príčastím. Z iných jazykov sa používa najviac výpožičiek z francúzštiny.

Nové jedntoky na základe zmeny sémantiky vznikajú predovšetkým metaforou, čím sa tvoria nové metaforické termíny.

Z ostatných fenoménov, ktoré charaketrizujú španielsky odborný jazyk môžeme spomenúť nadmerné používanie adverbií zakončených na *-mente*, pasívnych konštrukcií a particípií, používanie činných príčastí.

V našom korpuse nás najviac zaujalo množstvo použitých kolokácií. Tvoria sa netradičné spojenia, z ktorých sa časom môžu stať odborné termíny, niektoré sú obrazné a iné sa približuijú hovorovému štýlu. Z analyzovaných jednotiek bolo až 123 kolokácií.

Ďalšou charakteristikou španielskeho odborného jazyka, ktorá sa objavila v posledných rokoch je používanie metafor, fráz a frazeologizmov, ktoré boli predtým vlastné hovorovému alebo literárnemu štýlu. Keďže odborný ekonomický jazyk sa používa čím ďalej, tým viac aj medzi neodbornou verejnosťou, štýl sa približuje hovorovosti, autori sa snažia priblížiť k čitateľovi alebo poslucháčovi a tiež sa ho snažia zaujať, na čo využívajú práve metaforu a frazeológiu vôbec. Súčasťou tejto stratégie je aj používanie okazionálnych metafor, ktorých sme našli veľké množstvo, pričom v jednej vete alebo jednej myšlienke boli použité aj tri-štyri metafory.

LITERATÚRA

CABRÉ, M. T., GÓMEZ de ENTERRÍA, J. 2006. *La enseñanza de los lenguajes de especialidad*. Madrid: Editorial Gredos, s. 11.

DRAE. 2013. *Dicconario de la Real Academia Española*. Avalaible: http://www.rae.es/

GÓMEZ-PABLOS, B. 2011. *Lexicología española actual*. Nümbrecht: Kirsch-Verlag, s. 32, 34.

MATEO MARTÍNEZ, J. 2007. El lenguaje de las ciencias económicas. In: *Las lenguas profesionales y académicas.* Barcelona: Ariel, s. 191 – 203.

MORENO FERNÁNDEZ, F. 1999. Lenguas de especialidad y variación lingüística. In: *Lenguas para fines específicos (VI). Investigación y enseñanza*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá, s. 3 – 14.

MOLINER, M. 1984. *Diccionario de uso del español*. Madrid: Editorial Gredos.

OTAOLA OLANO, C. 2004. *Lexicología y semántica léxica*. Madrid: Ediciones Académicas, s. 34.

Tento príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu KEGA č. 007EU-4/2018 Inovácia jazykovej prípravy ekonómov, diplomatov a kultúrnych mediátorov – digitálna učebnica španielskeho jazyka zameraná na odbornú prax.

Kontakt
Doc. Mgr Mária Spišiaková, PhD.
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra románskych a slovanských jazykov
Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: maria.spisiakova@euba.sk

LUNFARDO – LA JERGA DE BUENOS AIRES

LUNFARDO – SLANG OF BUENOS AIRES

SOFIA TUŽINSKÁ

Abstract
The objective of this study is to show the phenomenon of Argentina, which is analyzed through the process of transformation of the marginal jargon, to a large part of the colloquial language of the broad Argentinean hill of the speakers. The use of lunfardo, the slang of Buenos Aires, in its beginnings was limited to marginalized groups. It was spoken in the suburbs or neighborhoods near the port. Later this vocabulary spread among various social classes through the texts of tango that became very popular in the first half of the twentieth century and from there also penetrated into literature. The lunfardo assimilated the vocabulary of Italian, Portuguese, Polish, Castilian or African dialects. It is also characterized by its peculiar phonetics and spelling. Today there are words from lunfardo that have the common use at the level of colloquial or family language in the Rio de la Plata region or in the capital of Argenitna.

Keywords: *jargon, lunfardo, vocabulary, spelling, phonetics, literature.*

Resumen
El objetivo del presente trabajo es describir un fenómeno lingüístico de Argentina, el lunfardo, y analizar el proceso de su transformación de la jerga marginal en una parte importante del léxico de la lengua coloquial usada por una escala amplia de los hablantes de la Argentina de hoy. El uso del lunfardo, la jerga de Buenos Aires, en sus comienzos se reducía a los grupos marginados. Se hablaba en los suburbios o en los barrios cercanos al puerto. Más tarde se extendió su léxico entre varias clases sociales a través de los textos de tango, que se hizo muy popular en la primera mitad del siglo XX y de ahí penetró también en la literatura. El lunfardo asimiló el vocabulario del italiano, portugués, polaco, castellano o de los dialectos africanos. También se caracteriza por su peculiar fonética y ortografía. Hoy en día hay palabras provenientes del lunfardo que se usan a nivel del lenguaje coloquial o familiar en la región de Río de la Plata o en la capital de Argentina.

Palabras clave: *jerga, lunfardo, léxico, ortografía, fonética, literatura.*

Introducción

El desarrollo de los dialectos en el territorio de la Argentina de hoy fue influido por tres factores lingüísticos y extralingüísticos muy importantes. El primero fue el proceso de la colonización española de los nuevos territorios, el segundo factor importante que modificó el idioma de los argentinos fue la influencia de los idiomas y dialectos de los aborígenes y el tercero es el de la inmigración, sobre todo, de origen europeo que tuvo su auge desde la primera mitad del siglo 19 hasta comienzos de la Segunda Guerra Mundial.

El territorio de Argentina lo podemos dividir en seis grandes partes en las que se usan seis dialectos de más importancia en cuanto al español de Argentina. El primer territorio lo presenta Buenos Aires, el segundo corresponde a la parte costera que se extiende desde Buenos Aires por Entreríos y Santa Fe hasta el pico extremo de Argentina de sur. El tercer territorio donde se habla otro dialecto importante y en el que se nota la influencia del español chileno se halla en el oeste de Argentina. El noreste de Argentina, es decir, las provincias Tucumán, Salta y

Jujuy, presentan otro territorio amplio que se caracteriza por el español con una fuerte influencia del quechua. El quinto territorio es la parte central de Argentina y el último dialecto i se habla en el territorio que limita con Bolivia.

Como ya hemos dicho, uno de los factores que más influyeron en la formación y el desarrollo de los dialectos argentinos, fue el proceso de la colonización de sus territorios. La colonización de Argentina transcurrió en tres etapas. En la segunda mitad del siglo XVIII el territorio más poblado era la parte de Río de la Plata. La importancia de este territorio aumentó desde la fundación de Buenos Aires hasta el año 1536, durante la expedición de Pedro de Mendoza. A pesar de que, sobre todo el norte de Argentina, destaca por tierras fértiles, Río de la Plata presentaba uno de los territorios más ricos en cuanto a la explotación de piedras preciosas. Por lo tanto, conducía por allí una de las rutas comerciales más importante desde el océano Atlántico hasta Buenos Aires. Por este motivo creció la importancia de Buenos Aires que llegó a ser el centro cultural, social y económico de gran parte de América del sur.

En los siglos siguientes fueron colonizados los territorios de la pampa argentina que se extiende desde el norte de Buenos Aires hasta Mendoza. A causa de esto poco a poco fue desapareciendo de allí la población indígena. Igualmente desaparecía la población africana que mudaba a los suburbios de Buenos Aires o se quedaba en la pampa donde asimiló las costumbres gauchescas.

La colonización de la parte oeste de Argentina transcurrió desde Chile por las provincias de Mendoza, San Juan, San Luis, que originalmente pertenecieron a Chile. Las capitales de estas provincias fueron fundadas a lo largo del siglo 16 y pertenecieron a Chile hasta la fundación del virreinato de Río de la Plata. Los dialectos de español de los territorios en la frontera entre Argentina y Chile fueron influidos por los dialectos de varios grupos étnicos. Con el paso de tiempo desapareció por la difusión racial la identidad de varias tribus indias, pero hasta hoy en día muchas palabras, sobre todo los topónimos, vocablos tomados de la flora y fauna recuerdan su existencia.

El noreste de Argentina fue colonizado desde Perú. El territorio de la frontera entre Argentina y Perú era poblado por el grupo importante de los aborígenes, que hablaba quechua. El quechua tuvo gran influencia en la formación de los dialectos regionales y el español de Argentina en este territorio asimiló gran parte del vocabulario proveniente de este idioma.

Aparte de la colonización española tuvieron una influencia importante en la formación del español argentino las voces extrahispánicas. “En la mayoría de los países hispanohablantes, el español convive con otras lenguas nacionales u oficiales.“ (Spišiaková, 2016, p. 15). Se puede constatar que Argentina de hoy, en comparación con la situación en otros países de América Latina, es uno de los países que tiene una escasa población india. Actualmente, la cultura india está presente solamente en las regiones del noreste y noroeste de Argentina. Si queremos hablar de la influencia de las lenguas indias en el español argentino, hay que centrarse en las regiones, en las que se habla activamente el guaraní hasta hoy en día. El español argentino asimiló del guaraní varias estructuras gramaticales, algunos rasgos fonéticos y sobre todo el léxico. La zona del extremo de noreste de Argentina fue influenciada por la cultura y el idioma de los Incas. Otros grupos de los aborígenes, como patagónicos que poblaban el sur de Argentina o las tribus de poca importancia dispersas por el norte, no tuvieron tanta influencia en el español. De estos idiomas se conservan en el español argentino solo algunos topónimos.

Durante la primera fase de la colonización se importó a Argentina la población africana. Muchos africanos se asentaban, sobre todo, en Buenos Aires y en otras ciudades de carácter comercial. La población africana se asimiló rápidamente con el nuevo ambiente, así que la influencia de su cultura y de los dialectos africanos en el español argentino fue mínima.

Desde la primera mitad del siglo 19 hasta la Primera Guerra Mundial llegaron a Argentina muchos inmigrantes europeos, provenientes sobre todo de España, Italia, Inglaterra, Rusia, Polonia y de otros países. A finales del siglo 19 empezó a notarse la influencia del italiano en el español argentino. La primera generación de los inmigrantes italianos creó el

idioma de primer contacto "cocoliche", que se dejó de usar con la segunda generación de los italianos, ya que los hijos de los inmigrantes aprendieron el español como primera lengua. La influencia del italiano en el español argentino se ve sobre todo en el acento y en la desaparición de la "s" final. Este fenómeno se nota también en los textos escritos y literarios. Viendo todos estos factores que influyeron en el español argentino se puede constatar que la situación lingüística es "resultado de los vientos que Buenos Aires ha sentido soplar sobre su historia, y a la vez producto de su actitud vital, porque en todo hecho humano nunca hay pasividad por parte del hombre. La aceptación de una influencia supone predisposición para recibirla. Desde otro punto de vista, Buenos Aires participa del rasgo común a toda Hispano América en materia de arcaísmo lingüístico, fruto del aislamiento territorial y del cultural." (Castro, 1960, p.114)

En cuanto a lo peculiar del léxico del español de Argentina podemos nombrar los siguientes elementos según Américo Castro (Castro, 1960, p. 26):

Elementos antiguos:
- español anticuado,
- influencias portuguesas.

Importaciones nuevas:
- italiano,
- francés,
- inglés.

Evoluciones propias:
- neologismos,
- lengua reversada: las palabras con las sílabas trastrocadas. El procedimiento de reversar las palabras es antiguo, señalado ya por Francisco de Quevedo como costumbre de pícaros y jaques. En el lenguaje de los argentinos podemos ver el uso de las palabras reversadas así en el habla corriente como en los textos escritos, en sainetes, en secciones de los periódicos que cultivan el localismo típico.

Uno de los componentes más importantes del léxico del español argentino es el léxico tomado de la jerga llamada "*lunfardo*". Algunos lingüistas latinoamericanos, sobre todo los argentinos, no consideran el lunfardo un idioma, ni siquiera un dialecto ya que carece del sistema gramatical y sintaxis propios. El lunfardo, originalmente la jerga marginal de los ladrones, asesinos, en general, los presos de Buenos Aires, podemos definirlo como un vocabulario que consta de unas 5000 palabras de diferente origen. En la mayoría de los casos se trata de las palabras que provienen del italiano o español (concretamente del dialecto andaluz) y de la lengua gauchesca. Este vocabulario lo utilizan los habitantes de Buenos Aires en oposición al lenguaje semiculto y este proceso se considera totalmente consciente. El escritor o el hablante que sustituye el vocabulario corriente y característico para el lenguaje coloquial por los sinónimos provenientes del lunfardo, utiliza al mismo tiempo las estructuras gramaticales del castellano, por lo que el significado del anuncio se mantiene y simultáneamente se le agrega otro matiz específico. J.L.Borges, el escritor argentino, que en la primera época de su creación literaria intentaba imitar el español argentino coloquial, define el lunfardo como "...jerigonza ocultadiza de los ladrones. El lunfardo es un vocabulario gremial como tantos otros, es la tecnología de la furca y de la ganzúa". (Borges, Clemente, 1968, p.15) Además, algunos lingüistas argentinos opinan que el lunfardo es el lenguaje popular de Buenos Aires, de Montevideo y de Rosario y de las zonas de influencia de esos grandes núcleos urbanos. Arturo López Peña opina que este avance progresivo de la extensión del lunfardo hacia el interior de la Argentina "...parece insinuar que el lunfardo con el tiempo se convertirá en el habla popular de los argentinos." (López Peña, 1972, p.47) Otros lingüistas exponen los argumentos en contra de la teoría de que el lunfardo podía llegar al nivel del dialecto porque:

- muchas de las voces como ladronilesqué es una voz laronil? pertenecían en realidad a la lengua común: *atorrante, batuque, boliche, calote, chucho, farra, malevo...*,
- porque muchas de las voces ladroniles italianas traídas por la inmigración antes de llegar a Buenos Aires tenían pasivamente en los dialectos: *fangose, en el romanesco, vento en el genovés, scabbi en el milanés*,
- porque muchas voces traídas por la inmigración española cuando llegaron a Buenos Aires, pertenecían ya al español popular: *cabrero, caco, cambiaso, parné*,
- porque los delincuentes inmigrantes no pasaron directamente del puerto a la cárcel, donde enseñaron su tecnología a los delincuentes vernáculos, sino, por el contrario, antes de ir a la cárcel convivieron con la población honesta en los conventillos y en los lugares de diversión, donde transmitieron parte de su vocabulario al orillero,
- porque gran número de los términos eran voces pertenecientes al italiano general, tales como*: batifondo, espiantar, refilar* o a los dialectos tales como *bacán, pibe, vento*, etc.

A pesar de las opiniones contrariadas de los lingüistas argentinos a cerca del lunfardo, la mayoría de estos está de acuerdo con que el lunfardo es el lenguaje que hablan los porteños cuando entran en confianza. El origen del término "*lunfardo*" es bastante ambiguo, hay teorías de que proviene de la palabra de origen italiano "*lombardo*" con el sentido de "*ladrón*".

¿Cómo nació esta jerga de Buenos Aires y cómo era el proceso de su desarrollo y de su penetración en habla corriente y más tarde en los textos de tango, el periodismo y finalmente en la literatura? A finales del siglo XIX y a principios del XX venía a Argentina una gran cantidad de los inmigrantes europeos provenientes sobre todo de Italia y de España. Muchos de ellos se asentaban en Buenos Aires, generalmente en sus suburbios, por el hecho de que se trataba de la gente de baja clase social. La vida al margen de la sociedad, dificultad de comunicarse, falta de los medios de comunicación e insuficiente nivel cultural de los inmigrantes muchas veces hasta analfabetos, eran los factores más importantes para que se formara nuevo tipo del lenguaje de comunicación.

Con el paso de tiempo el lunfardo se extendió de la sociedad marginada a toda la escala social de Buenos Aires. Este proceso se realizó entre los años 20 – 50 del siglo XX a través de los textos de tango, periódicos y más tarde apareció también en la literatura. Actualmente, el lunfardo tiene un desarrollo dinámico, muchos de sus vocablos desaparecieron y al contrario se formaron nuevos. La influencia del lunfardo en Buenos Aires se ve sobre todo en la pronunciación, en la entonación, a veces en la sintaxis y en la asimilación de algunas palabras en el lenguaje coloquial y familiar.

Léxico del lunfardo

El lunfardo asimiló el vocabulario que tenía sus orígenes en los dialectos italianos, sobre todo en el de Génova, junto con el vocabulario francés característico de la vida nocturna de los parisienses como por ejemplo: *chiqué/lujos, mishé/individuo que mantiene una amante, gigoló/amante joven mantenido por una mujer madura*, etc.

En lo que concierne a los préstamos del italiano al lunfardo, una lista de ellos puede ser la siguiente: *bafi/ bigote, brodo/ producto de un robo, capelo (capello)/ sombrero, cazote (cazzotto)/ puñetazo, crosta/ individuo de baja condición, chicar (cicca – colilla)/ mascar tabaco, esbornia (sbornia)/ borrachera, espiantar (spiantare)/ salir de un punto para otro, estrada (strada)/ calle, estufar (stufare)/ aburrir, fastidiar, fémina (fémmina)/ mujer, leñada (legnata)/ paliza, naso/nariz, parlar (parlare)/ hablar, piantar (piantare)/ dejar, abandonar, serva/ mujer que está al servicio de otros, yirar (girare)/ callejear, andar vagando*, etc.

Otra gran cantidad del vocabulario lunfardo proviene del portugués o polaco. Las palabras incorporadas en el lunfardo típicas del lenguaje gauchesco tienen sus orígenes en las lenguas de los aborígenes y vienen sobre todo del quechua, chucho y guaraní. Estas voces, que pasaron al léxico lunfardo cuando este comenzó a desarrollarse (1860-1870), circulaban con anterioridad en Buenos Aires, en el nivel de lengua familiar y literaria. Por eso las llamamos

prelunfardismos: *caburé (guaraní cavuré`i – rey de los pajaritos)/ conquistador de mujeres, cache (quechua k`acha – elegante)/ cursi, con pretensión de elegancia o de riqueza es ridículo y de mal gusto, camambuses (guaraní camambú – planta silvestre que da una frutilla semejante a una amapola)/ botines, zapatos, camote (náhuatl camotli – batata)/ enamoramiento, canoa (arahuaco canoa – nave de un madero)/ botines, zapatos, catanga (quechua akattánka – coleóptero que vive del estiércol)/ persona de color, chaucha (quechua cháucha – judía verde)/ moneda de escaso valor, chocolate (náhuatl pasta de cacao y azúcar)/ sangre, sobre todo la que sale por la nariz, mate (quechua máte – calabaza)/ cabeza, poronga (quechua purúnju – garrafa de arcilla)/ pene, tambo (quechua tánpu – posada)/ prostíbulo, tipa (quechua ch`ipa – canastilla de paja o junco)/ prisión,* etc.

Las palabras que asimiló el lunfardo del castellano son, en la mayoría de los casos, arcaísmos: *yantar/comer, aguaitar/ocultarse de la policía, espichar/morir o acabar la vida de una persona, taita (castellano – padre de prostíbulo)/ hombre audaz y valeroso, formar (colocarse una persona en una formación)/ pagar, malevolo (malévolo – inclinado al mal)/ maligno, matón, pendenciero, mora (frouto del moral)/ proyectil de arma de fuego, papa (voz infantil, comida)/ cosa hermosa, favorable conveniente,* etc., aunque hay también vocablos que provienen del español moderno: *rajar/escapar, huir,* etc.

El lunfardo lo forman también las palabras provenientes de los dialectos africanos: *quilombo/prostíbulo, mandinga/diablo, demonio, marimba (cierto instrumento músico de percusión/ paliza,* etc. Una parte importante del lunfardo son las palabras pertenecientes al argot de los ladrones, otra parte, es el vocabulario característico de la vida cotidiana. Aunque algunos lingüistas opinan que unos cuatro millones de italianos no dejaron más remanente que sus apellidos y unos veinte italianismos en el lenguaje popular, todos muy desmonetizados, en realidad la influencia italiana, en su mayoría dialectal, ha contribuido más que nada a desvencijar la lengua de Buenos Aires.

Cabe decir, que el vocabulario del lunfardo no presenta solamente la oposición sinonímica al español argentino, sino que dentro del mismo vocabulario lunfardesco existen muchos sinónimos de las palabras: *yantar, morfar/comer, naifa, parcente/mujer,* etc.

Procedimientos en la formación de las palabras

Junto a los préstamos mencionados, concurren a la renovación del lunfardo procedimientos variados entre los que podemos mencionar la metátesis, el anagrama o el anagrama irregular, la abreviación, los tropos, etc. El anagrama o la formación de las palabras reversadas es uno de los procedimientos típicos de la formación del vocabulario lunfardesco. "Los anagramas típicos de Buenos Aires son un juego artificioso, con matices de humor, no destinados por su propia naturaleza a introducir modificaciones sustanciales en el lenguaje." (López Peña, 1972, p. 84). El vesre, un mecanismo de formación de palabras que consiste en la permutación de las sílabas de un vocablo, ingresa en el lunfardo por el costado de la delincuencia. Quedó visto que el vesre no se agota en la lisa y llana inversión silábica. Hay muchas formas de llegar a la forma vésrica.

- Transformación sucesiva de las sílabas desde atrás hacia adelante: *colo/loco, choma/macho, dorima/marido.*
- Transformación sucesiva de las sílabas desde atrás hacia adelante, con traslado del acento que convierte a las palabras agudas en graves y a las graves en agudas: *camba/bacán, chacán/cancha, tapún/punta, tombo/botón.*
- Transposición de las sílabas finales de palabra, en tanto permanece estable la inicial: *ajoba/abajo, congomi/conmigo.*
- Transposición de la última sílaba, que toma posición inicial, en tanto las demás permanecen estables: *jotraba/trabajo, tacuaren/cuarenta.*
- Transposición sucesiva de las sílabas desde atrás hacia adelante, con cambio vocálico al final: *telangive/vigilante.*

- Transposición directa y sucesiva de las sílabas desde atrás hacia adelante, con pérdida de consonante: *ortiba/batidor.*
- Transposición sucesiva de las sílabas desde atrás hacia adelante, con epéntesis y cambio de vocal final: *colimba/milico.*
- Transposición con ruptura de diptongo y aumento de sílabas: *j*aevi/vieja, *taerpu/puerta, teermu/muerte.*
- Transposición con síncope: y*olipar/apoliyar*, y*ompa/pabellón*, *lompa/pantalón.*
- Transposición con acople: t*egenaite/gente.*
- Anagrama (se trata de la mutación del orden de las letras): c*odemi/médico, yoruga/uruguayo, yoyega/gallego.*

En el caso de los verbos, la transposición con agrego de terminación verbal, eventualmente con pérdida de consonante y en algunos casos con cambio de conjugación: g*arpar/pagar, jerguear/coger, manicar/caminar*

- Derivación: b*ramaje/hembraje, chagarrear/garchar, drtibar/batir.*
- Pluralización de la forma vérsica singular: v*iongas/gaviones.*
- Aumentativo o diminutivo de la forma vérsica del positivo: c*homazo/machazo, chomita/machito, tegobio/bigote.*

Otro proceso interesante de la formación de las palabras es la abreviación, fundada en la necesidad de la rápida comunicación: *subte/subterráneo, presi/presidente, tele/televisión, fanfa/fanfarrón, profe/profesor, chanta/chantapufi*, etc.

Los tropos son una fuente inagotable de alusiones ideológicas. La lengua busca inconscientemente términos evocados, que sustituyan los antiguos vocablos debilitados y recurre a la metáfora, a las restricciones y a las extensiones del término. Este procedimiento de cierta manera expresa la aversión instintiva del pueblo por las palabras cultas que no tienen para él ningún valor evocador. A este efecto, en Buenos Aires, la palabra *cabeza* se reemplaza por las siguientes palabras:

- *mate, melón, zapallo, coco, bocha, bolero* (por su forma),
- *azotea, claraboya* (por su situación en el cuerpo),
- *sesera, piojera, fosforera* (por su contenido).

Al estómago se le denomina:

- *cocina, carú* (por su función).

A las piernas de mujer:

- *remos* (por su forma).

Fonética del lunfardo

El hablante de Buenos Aires y sus alrededores posee una manera de hablar que se caracteriza por una música especial, un arrastre de los fonemas y un ritmo peculiar. Los cuatro cambios fonéticos más notables el habla lunfarda son:

- no pronunciación del sonido "s" al final de la palabra o su reemplazo por un sonido aspirado,
- pronunciación de una "a" abierta en su posición entre dos consonantes,
- un rehilamiento acentuado, que hace que el sonido de la "ye" o la "elle" (homófonas en el pronunciar argentino) se aproxime, aunque es más sordo, al de la "ge" francesa,
- la emisión de un sonido inexistente en castellano, que equivale al de la "ch" francesa o la "sc" italiana únicamente cuando está seguida de "i" o "e".

Ortografía del lunfardo

La lectura de la literatura lunfarda o de los textos donde los escritores argentinos imitan el habla lunfarda y la consulta de los diccionarios especializados comprueban que reina una

cierta anarquía en lo que se refiere a la grafía de los lunfardismos. Eso lo podemos comprobar en varios de los textos escritos por Roberto Arlt, Ernesto Sábato, Manuel Gálvez, etc.

En el lunfardo, la anarquía ortográfica se hace patente en seis situaciones ambiguas relativas a la representación de fonemas: tres de ellas corresponden a sonidos castellanos y tres a la adaptación de sonidos extranjeros:

- indecisión entre "v" y "b" a causa de que el hablante español sólo distingue el fonema "b" como por ejemplo: *viyvava/ biyvava/ dinero, vichar/ bichar/ observar, vichoco/ bichoco/ achacoso,*
- escritura indefinida entre "ll" y "y", cuando se escriben las palabras que contienen el sonido de estas letras, que son homófonas en la pronunciación argentina (yeísmo): *pillado/piyado/ engreído, grullo/ gruyo/ dinero,* etc.,
- grafía oscilante entre "s" y "z" que por el seseo argentino son homófonas: *zonzo/ sonso/ tonto, chirusa/ chiruza/ mujer,* etc.,
- empleo indistinto de "sh", "si", "ch" o simplemente "s" para el sonido antiguo de la "x" castellana, representada por la combinación "sh" en inglés, "ch" en francés o "sci" y "sce" en italiano por la influencia de estos idiomas en el lunfardo: *espiracushar/ espiracusiar/ espiacusar/ huír, shacar/ chacar/ robar*, etc.,
- representación variable con "z", "ts", "s" de la "z", "zz" italianos: *cazote/ casote, cazo/ catso/ cazzo/ pene*, etc.,
- vacilación ante la "s" líquida del italiano que se refuerza a veces con una "e" inicial: *squifuso/ esquifuso/ mísero, sbornia/ esbornia/ borrachera*, etc.

Uso literario del lunfardo

El idioma, como el medio de expresión de los escritores, es manejado por ellos con belleza, precisión y eficacia ya sea por aprendizaje o por intuición. Siendo el lenguaje el instrumento de trabajo de los escritores, resulta lógico averiguar cuál es el papel que tienen los argots en sus obras.

Existen autores que pocas veces o nunca han recurrido a los vocablos del habla popular. De la misma manera hay también los que han hecho gran uso de ellos. Todo depende de la formación cultural del artista, de sus afinidades, de la corriente literaria a la que pertenecen, de gustos, de la moda de la época, incluso hasta de sus concepciones políticas. A lo largo de la historia literaria no han faltado novelistas, cuentistas, autores teatrales y poetas que han empleado argotismos a veces de manera magistral.

Es cierto que hasta la iniciación del siglo XX, los escritores limitaron el uso de los argotismos a la reproducción del habla de las gentes del pueblo. Se los empleaba para transcribir el diálogo o la conversación, con objeto de dar realismo. Esta convención estilística se ha desintegrado a lo largo del siglo XX. Se empezaron a publicar numerosas novelas y cuentos escritos en primera persona, que permitieron a los autores usar los argotismos con toda libertad, tanto para reproducir diálogos como para efectuar descripciones.

En Argentina, son muchos los escritores que recurrieron a lunfardismos para los diálogos y monólogos de sus obras. Un lugar muy especial lo ocupan Roberto J. Payró y en la literatura moderna Manuel Gálvez, Roberto Arlt, Ernesto Sábato, Julio Cortázar etc. Todos estos saben colocar un lunfardismo cuando lo consideran necesario, y a veces con cierta excesiva frecuencia. Es cierto que es muy difícil utilizar en forma natural y con soltura los argotismos, casi más difícil que emplear la lengua habitual. También hay que señalar que el empleo de abundantes argotismos en una obra literaria confiere a ésta un cierto carácter artificioso. Otro problema de su uso que señalan algunos lingüistas consiste en la creación de las barreras de incomprensión para el lector común. A pesar de lo dicho entendemos que esa objeción es muy relativa, por cuanto las palabras argóticas suelen ser descifradas por el contexto. Por otra parte, el uso de argotismos tiene un resultado opuesto, pues se desea impactar al lector un shock

verbal y, por ese medio, conquistarlo. En la literatura argentina el uso del lunfardo suele servir para cumplir varias intenciones del autor:

- causar una sensación de shock,
- expresar un código social o una expresión de clase,
- mostrar, a menudo involuntariamente, baja cultura,
- denotar escarnio o desprecio,
- expresar crítica social, con inversión de los valores establecidos,
- reflejar modas lingüísticas,
- hablar a un inferior o divertir a un superior,
- provocar irritación o enojo,
- mantener secreta una cosa,
- demostrar ternura, sentimientos o sentimentalismo,
- reflejar la realidad, etc.

El proceso del empleo del lenguaje coloquial en la literatura argentina con fines estéticos, y no solo por representar la realidad cotidiana, tiene sus orígenes ya en primeras manifestaciones de la literatura argentina independiente. En las últimas décadas del siglo XIX, en los círculos literarios empieza a domesticarse la idea de la existencia de la peculiaridad lingüística rioplatense. A partir de esa época y sobre todo a lo largo del siglo XX esas peculiaridades se trasponen también a la literatura. En los años 1860 – 1880 en el marco de la segunda generación de los autores románticos, empieza a desarrollarse en la historia de la literatura argentina la forma intelectual de la poesía gauchesca, la que representaban los autores como H. Ascasubi, E. del Campo, M. Hernández. El poema épico del último autor citado representa hasta hoy la fuente del orgullo nacional. Estos escritores transmitían a la literatura el lenguaje gauchesco y todas sus peculiaridades así en el nivel léxico como morfológico y sintáctico. A principios del siglo XX, a pesar de una fobia oficial contra el lenguaje coloquial visto como signo de poca cultura, que aumentaba unas décadas y culminó en el año 1943 cuando se produce en Argentina un golpe militar, los escritores como R. Arlt, J.L.Borges, J.Carlos Onetti y más tarde J. Cortázar, mostraron gran interés por incorporar el lenguaje coloquial y sus específicos en el nivel léxico, sintáctico, morfológico y fonético en la literatura.

En los años 20, la dialéctica del localismo y del cosmopolitismo generó uno famosa polémica entre los escritores argentinos, divididos en los grupos antagónicos de Boedo y Florida, nombres que corresponden a dos calles de Buenos Aires con características sociales muy diferenciadas. Tales designaciones surgieron por las sedes donde cada grupo realizaba sus reuniones. A groso modo, Boedo representa al sector urbano vinculado con la periferia y el proletariado, y asocia escritores con preocupaciones literarias socializantes. A este grupo sólo le interesa la obra de arte por su contenido, ignorando toda preocupación de orden formal. En contraposición, Florida, la calle central más importante de Buenos Aires de entonces, está situada en la parte elegante y comercial de la ciudad. Los escritores de Florida, de acentuado cosmopolitismo, tienen el propósito de incorporar al panorama cultural argentino los nuevos valores estéticos de la vanguardia europea, tanto en la literatura como en las artes plásticas, la música y la arquitectura. Álvaro Yunque, el escritor que más netamente se puede adscribir a Boedo caracteriza los escritores de Boedo como los que querían transformar el mundo y los de Florida como los que se conformaban con transformar la literatura. Así que según su opinión unos eran revolucionarios y otros vanguardistas. Otros críticos apuntan que el grupo de Florida se caracterizaba por el estilo elegante, culto, extranjerizante y cosmopolita, intentó crear una nueva expresión literaria argentina. Boedo era un grupo de escritores izquierdistas, hablaba en lunfardo o casi lunfardo e introdujo "calle" en la literatura. La oposición de estos dos grupos representan las figuras de Borges, que pertenece según la crítica en el grupo de Florida, y Arlt, que pertenece en el Boedo.

La discusión acerca de Boedo y Florida termina en 1927, con el cierre de la revista Martín Fierro por razones políticas. Aunque la cuestión del carácter nacional en la literatura

haya dado origen a un debate permanente en las letras latinoamericanas, pocas polémicas fueron tan duras como la de los grupos Florida y Boedo.

Conclusión

Aunque el lunfardo no es un idioma ni dialecto ya que carece del sistema gramatical y sintaxis propios, es un fenómeno lingüístico de gran importancia. Hoy en día existen muchos diccionarios del lunfardo cuyo léxico es muy amplio y desde los finales del siglo XIX hasta la actualidad llegó a formar una parte importante del lenguaje coloquial hablado en Argentina e incluso fue asimilado en el periodismo o la literatura. El lunfardo no incorporó solo las palabras provenientes del castellano, sino también las palabras de origen italiano, portugués, polaco, las palabras provenientes de las lenguas indias como quechua, chucho o guaraní o las palabras provenientes de los dialectos africanos, por lo que se trata de una jerga con el léxico de carácter híbrido. El lunfardo dispone de un léxico amplio que hoy en día cuenta con unas cinco mil palabras que se usan activamente. Además, el lunfardo concurre a la renovación del léxico constantemente a través de una escala amplia de procedimientos como son la metátesis, el anagrama, la abreviación, etc. Lunfardo, originalmente la jerga marginal de la gente que habitaba los suburbios de Buenos Aires, iba penetrando en el habla de los argentinos. Aunque este proceso abrió una polémica controvertida en los círculos de los intelectuales, hoy en día el lunfardo lo hablan los porteños cuando entran en confianza. A través de los textos de tango se fue incorporando también en los textos periodísticos o literarios. Sin duda, el lunfardo como el vocablo empleado en la literatura sirve para muchos fines y tiene varios grados y niveles: inocente, culto, vulgar, pintoresco, ordinario. A pesar de lo dicho se nota que entre los usos predominan los negativos: de la burla, la broma, la ironía o el desdén. Estas connotaciones del léxico lunfardo permiten al escritor argentino mayor expresividad del lenguaje literario.

Citovaná bibliografia

AMÉRICO, C. 1961. *La peculiaridad lingüística rioplatense*. Madrid: Taurus.

BORGES, J. L, CLEMENTE, J. E. 1968. *El lenguaje de Buenos Aires*. Buenos Aires: Emecé Editores (Piragua).

LÓPEZ PEÑA, A. 1972. *El habla popular de Buenos Aires*. Buenos Aires: Freeland.

SPIŠIAKOVÁ, M. 2016. *El Español actual. La unidad y la variedad.* Nümbrecht: Kirch-Verlag.

Tento príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu KEGA/Inovácia jazykovej prípravy ekonómov, diplomatov a kultúrnych mediátorov – digitálna učebnica španielskeho jazyka zameraná na odbornú prax 007EU-4/2018.

Kontakt
Mgr. Sofia Tužinská, PhD.
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra románskych a slovanských jazykov
Dolnozemská 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: sofia.tuzinska@euba.sk

SLOVENSKO-RUSKÉ PARALELY A ODLIŠNOSTI VO VYJADROVANÍ PRIESTOROVÝCH VZŤAHOV I

SLOVAK-RUSSIAN PARALLELS AND DIFFERENCES IN THE EXPRESSION OF SPATIAL RELATIONS I

MARTINA ULIČNÁ

Abstrakt
Opis morfologického systému slovenčiny určený pre cudzincov musí ako jedno zo svojich základných východísk zohľadňovať komunikačné potreby študenta, vyplývajúce z komunikačnej situácie a zámeru hovoriaceho. Potreba situovania výpovede v priestore vzniká už v prvej fáze štúdia jazyka, na jeho elementárnej úrovni, a vyjadrenie miestnych a smerových priestorových významov s rastúcou zložitosťou syntaktickej štruktúry sprevádza toto štúdium až po úroveň pokročilého ovládania jazyka. Pri porovnávacom opise slovenčiny s iným jazykom treba preto vyzdvihnúť zhody a odlišnosti spôsobov vyjadrovania priestorových významov tak, aby ponúkol študentovi benefit v podobe uľahčenia identifikácie momentov interferencie a spôsobov jej zvládnutia v komunikácii. Cieľom štúdie je porovnať miestne a smerové významy v slovenčine a v ruštine a poukázať na existujúce interferenčné javy a vytvoriť východisko na tvorbu učebného materiálu zameraného na ich odstránenie.

Kľúčové slová: *slovenčina ako cudzí jazyk, prepozície, vyjadrenie miesta a smeru, slovensko-ruské paralely.*

Abstract
One of the basic starting points that the description of the morphological system of the Slovak language for foreigners must take into account are the communication needs of a student resulting from the communication situation and the intention of the speaker. The need to express the space relations appears at the very first stage of the language learning, at its elementary level, and the expression of static and dynamic meanings with the increasing complexity of the syntactic structure accompanies language learning up to the advanced level. In the comparative description of the Slovak language and another language it is therefore necessary to highlight the equivalences and differences of the ways of expressing the spatial meanings in order to help the student to identify language interference as well as the ways of handling it in communication. The aim of the paper is to compare the static and dynamic meanings in Slovak and Russian, to point out the usual cases of interference and to create a basis for writing of learning materials focused on the removal of such cases.

Keywords: *Slovak as a foreign language, prepositions, expressing the place and direction, Slovak-Russian parallels.*

Úvod

Predložky ako gramatické slová slúžia na vyjadrenie syntagmatických vzťahov, ktoré pomáhajú konkretizovať v spojení s morfologickými prostriedkami druhého závislého člena predložkovej konštrukcie. Význam predložky závisí od toho, s akým pádom je spojená, napr. *pred dom* (***pred*** + akuzatív má význam smeru; Kam?) — *pred domom* (***pred*** + inštrumentál má význam miesta; Kde?). Lexikálny význam substantíva ako druhého člena predložkovej konštrukcie tiež rozhoduje o miestnom resp. časovom alebo inom význame predložkového

spojenia: *pred domom* – význam miesta; *pred rokom* – význam času, *pred súdom* – význam zreteľa atď. (porovnaj aj Dvonč a kol. 1966, s. 619 – 620).

Pri delení slovenských predložiek s priestorovým významom sa za základný považuje protiklad medzi smerovým (dynamickým) a miestnym (statickým) významom, teda protiklad reprezentovaný otázkami *Kde?* a *Kam?* V rámci smerového významu sa pritom dá ďalej vyčleniť význam východiskového bodu (*Odkiaľ?*) a cieľa smerovania (*Kam? Pokiaľ?*). Ako istý neutralizačný bod sa chápe význam reprezentovaný otázkou *Kadiaľ?*, spájajúci v sebe dynamiku smeru pohybu a statický význam pozície (Oravec 1968, s. 12 – 13).

V tomto texte budeme rozlišovať priestorové významy miesta resp. pozície (otázka *Kde?*), smeru (*Kadiaľ?*), cieľa pohybu (*Kam? Pokiaľ?*) a východiska pohybu (*Odkiaľ?*). Podrobnejšie sa budeme venovať prvým dvom priestorovým významom, teda významu miesta (pozície) a smeru pohybu vzhľadom na istý objekt.

Aby sme si uvedomili, aké časté sú v komunikácii predložky, stačí uviesť príklad z lexikálneho minima slovenčiny. V rámci rozsahu 500 najfrekventovanejších slov v slovenčine (Mistrík 1974, s. 178 – 181) sú od najfrekventovanejšieho k menej frekventovaným uvedené nasledovné slová, ktoré sú prvotnými predložkami, a teda majú len funkciu prepozície, alebo sú to druhotné predložky, ktoré sa môžu vo funkcii prepozície používať: *V(O), NA, Z(O), s(o), DO, o, ZA, PO, K(U), OD(O), pre, PRI, PRED, bez(o), MEDZI, POD(O), U, NAD(O), CEZ(O), OKOLO*. Veľkými písmenami sú zvýraznené tie predložky, ktoré potenciálne vyjadrujú priestorový význam miesta a/alebo smeru.

Predložky sú v rámci praslovanského jazykového dedičstva v jednotlivých slovanských jazykoch zvukovo i významovo veľmi podobné. Ich významy a morfologický tvar mien, ktoré po nich nasledujú, môžu byť v rôznych jazykoch rovnaké, môžu sa prekrývať iba čiastočne, resp. sa môžu zásadne odlišovať. To potenciálne zapríčiňuje v komunikácii v ďalšom slovanskom jazyku nedorozumenia a chyby vyplývajúce z interferencie.

Ak slovenčinu porovnáme s češtinou ako s najbližším slovanským jazykom, tak napr. pomocou prepozície s miestnym významom ***u*** sa v českom jazyku vyjadruje nielen význam „prostredie, najmä domácnosť“, napr. *bydlet u brata*, ale i význam „nachádzať sa vedľa objektu“ – *bydlet u školy, sedět u okna*. Prostriedkom vyjadrenia rôznych významov českej predložky ***u*** je v slovenčine predložková konštrukcia *bývať* ***u*** *brata* oproti *bývať* ***pri*** *škole*, *sedieť* ***pri*** *okne*. Minimálne s českou frázou *u telefonu* sa však ako s bohemizmom nesprávne môžeme stretnúť i v ústnom prejave Slovákov.

Z porovnania slovenských predložiek ***u*** a ***pri*** a ich poľských ekvivalentov vyplýva, že okrem zhody pri predložke ***u*** (*bývať u brata – mieszkać u brata*) existuje i podobnosť v používani predložky ***pri*** (*sedieť pri okne – siedzieć przy oknie*). Ale napr. v poľskej vetnej konštrukcii *usiadła przy diadku*, ktorú môžeme preložiť ako *sadla si vedľa dedka,* vidíme rozdiel i v prípade tohto predložkového spojenia. V oboch jazykoch vyjadruje prepozícia ***pri*** miestny význam a spája sa s tvarom lokálu, na rozdiel od slovenčiny však v poľštine môže nasledovať i po slovese s významom pohybu. Po slovensky je fráza *sadla si pri dedkovi* ako doslovný preklad poľskej vety vytvorená nesprávne. Zatiaľ čo napr. prepozícia ***vedľa*** môže nasledovať po verbách s významom pohybu, prepozícia ***pri*** má v slovenčine len význam pozície vzhľadom na istý objekt a nasleduje po statických verbách (*stáť/byť/nachádzať sa pri + lokál*).

slovenský jazyk	**český jazyk**	**poľský jazyk**	**ruský jazyk**
bývať **u** brata	bydlet **u** brata	mieszkać **u** brata	жить **у** брата
sedieť **pri** okne	sedět **u** okna	siedzieć **przy** oknie	сидеть **у** окна
bývať **pri** škole	bydlet **u** školy	mieszkać **obok** szkoły	жить **около** школы

Porovnanie náhodne vybratej konštrukcie len ilustruje skutočnosť, že jednotné praslovanské východisko sa v jadre slovnej zásoby zachováva v jednotlivých slovanských

jazykoch rôzne. Predložky majú vo vyššie uvedenom príklade podobnú zvukovú formu, ale ich použitie a distribúcia sa líši. Preto ak je východiskovým alebo sprostredkujúcim jazykom pri výuke slovenčiny ako cudzieho jazyka (ďalej SakoCJ) niektorý z príbuzných slovanských jazykov, porovnávací a kontrastívny opis oboch jazykov vedie k identifikácii transferových a interferenčných javov a pre potreby výuky SakoCJ môžu byť jeho výsledkom metodické odporúčania efektívne zacielené na problémové javy. Pri snahe vyhnúť sa interferencii sú problémovými javmi nielen odlišnosti medzi inak podobnými jazykmi, ale i podobnosti, ktoré u študenta vedú k pochybnostiam o tom, nakoľko konkrétne jazykové javy korešpondujú a aký je prípadný rozsah rozdielov v ich použití v cudzom jazyku.

V ďalšej časti textu podrobnejšie predstavíme slovenské predložky s priestorovým významom a porovnáme ich so stavom v ruskom jazyku, aby sme poukázali na zhody a odlišnosti medzi týmito dvoma jazykmi a na možné interferenčné javy vyplývajúce z odlišností vo vyjadrovaní miestneho významu.

1. Vyjadrenie priestorového významu miesta alebo pozície (Kde?)

a) Predložka s akuzatívom CEZ (CEZO)

Predložka ***cez*** (***cezo***) + akuzatív okrem významu smeru vyjadruje i umiestnenie krížom alebo naprieč priestorom: *ležať cez cestu*. V ruštine tento význam vyjadruje prepozícia ***поперек*** + genitív: *лежать поперек дороги*. V ruskom jazyku existuje i prepozícia ***через*** + akuzatív, jej miestny význam sa však odlišuje od slovenskej predložky ***cez*** + akuzatív. Predložka ***через*** vyjadruje v ruštine pozíciu na druhej strane priestoru resp. vo vzdialenosti s istou pauzou: *жить через улицу, находиться через два дома*, ktorý sa do slovenčiny prekladá pomocou iných predložiek: *bývať na druhej strane ulice, nachádzať sa o dva domy ďalej*. Slovenská predložka ***cez*** vo význame umiestnenia sa teda odlišuje od význam ruskej predložky ***через***, ktorá vyjadruje pozíciu i mieru, a tento fakt treba v metodike SakoCJ pre študentov s ruštinou ako so sprostredkovacím alebo východiskovým jazykom vziať do úvahy.

b) Predložky s lokálom NA, V (VO), PO, PRI

Základnou prepozíciou na vyjadrenie miesta, kde sa niečo deje, prostredia alebo všeobecného priestorového umiestnenia, je v slovenčine predložka ***v*** (***vo***), po ktorej v predložkovom spojení s miestnym významom nasleduje tvar lokálu substantíva: *v škole, v aute, v meste, v skrini*. Tento význam je pre študentov hovoriacich po rusky totožný s prepozíciou ***в*** (***во***) + lokál v ruskom jazyku: *в школе, в машине, в городе, в шкафу.*

Základným významom prepozície ***na*** je miesto na povrchu predmetu, ktorý spojenia s prepozíciou ***na*** vyjadrujú v spojení s lokálom substantíva: *na stole, na stene* ale i *na fotografii*. Podobne v ruskom jazyku je pozícia na povrchu vyjadrovaná predložkovou konštrukciou ***на*** + lokál: *на столе, на стене, на фотографии*.

Okrem umiestnenia na povrchu predmetu sa spojením prepozície ***na*** s lokálom substantíva v slovenčine vyjadruje i význam otvoreného priestranstva, kde sa niečo nachádza alebo deje: *na ulici, na námestí*. V tomto význame predložkové konštrukcie s prepozíciou ***na*** konkurujú predložkovým spojeniam ***v (vo)*** + lokál, napr. *na ulici, na námestí* oproti *v parku, v centre* (porovnaj Oravec 1968, s. 62 – 63).

Na úrovni A1, na ktorej sa študenti určite stretnú s priestorovým významom predložkových spojení s lokálom, je potrebné zdôrazniť základné významy prepozícií ***na*** a ***v*** a uviesť frekventované predložkové spojenia s prepozíciou *na* + lokál, ktoré vyjadrujú tento význam v spisovnom jazyku, napr. *v izbe, v internáte, v práci* ale *na pošte, na univerzite, na Slovensku*.

Pre študenta s východiskovým ruským jazykom SakoCJ kopíruje významy prepozície ***на*** a ***в***, ktoré si v ruskom jazyku konkurujú podobne ako v slovenčine (porovnaj Baš a kol. 1985, s 41 – 45). Výber predložky v jednotlivých slovných spojeniach však môže byť v ruštine iný

ako v slovenskom jazyku: *na ulici – на улице,na pošte – на почте, v izbe – в комнате, v parku – в парке* ale *na univerzite – в университете, na Slovensku – в Словакии, v kuchyni – на кухне, v práci – на работе*. Preto už na úrovni A1 treba predstaviť najfrekventovanejšie slovné spojenia s prepozíciou ***na***, dostatočne zautomatizovať ich používanie a upozorniť na základné rozdiely medzi použitím slovenských predložkových spojení s prepozíciou ***na*** a ***v*** (***vo***) a ruských predložkových spojení s ***на*** a ***в***. Tu treba očakávať i negatívne dôsledky transferu z ruského jazyka.

Pomôckou, ktorá čiastočne pomôže získať istotu pri používaní slovenskej konštrukcie ***na*** + lokál, je definovanie lexikálnych okruhov, ktoré sú súčasťou lexikálneho minima na úrovni A1 a na otázku Kde? odpovedajú pomocou tejto konštrukcie: jedlo alebo nápoj: *na obede – на обеде*; spoločenská a kultúrna udalosť: *na svadbe – на свадьбе, na koncerte – на концерте, na návšteve – в гостях,*; úrady a inštitúcie: *na úrade – в учреждении, na polícii – в полиции, na ministerstve – в министерстве*; otvorené priestory: *na stanici – на станции, na ihrisku – на площадке, na štadióne – на стадионе*; vyvýšené miesta: *na hrade – в крепости, na streche – на крыше, na moste – на мосту*.

Prepozícia ***po*** vyjadruje v spojení s lokálom substantíva umiestnenie po dĺžke alebo po povrchu priestranstva – *po miestnosti, po dlážke*. Rovnaký význam vyjadruje v ruskom jazyku prepozícia ***по***, po ktorej však nasleduje datív – *по помещению, по полу*. V singulári môže byť interferencia skrytá pre homonymiu prípon datívu a lokálu, ale zreteľne sa prejavuje v spojení s plurálovými formami: *po miestnostiach* ale *по помещениям*.

Podobne ako po ***v (vo)*** môže i po prepozícii ***pri*** nasledovať len tvar lokálu substantíva. Význam predložky ***pri*** dopĺňa dvojicu predložiek ***na*** a ***v (vo)*** o miestny význam situovanosti blízko niekoho alebo niečoho. V ruskom jazyku existuje niekoľko prepozícií s významom pozície blízko objektu. Význam slovenského ***pri*** + lokál najlepšie vystihuje najmä predložka ***около*** + genitív vo svojom miestnom význame: *pri škole – около школы*. Podobne sa dá stotožniť so slovenským ***pri*** i miestny význam ruskej predložky ***у*** + genitív, ktorá pripomína českú predložku ***u*** + genitív: *pri dome – у дома, pri stene – у стены*. Miestny význam predložky ***popri*** je synonymný s predložkami ***povedľa*** – ***pozdĺž***, čo zodpovedá významu ruskej predložky ***около*** resp. ***вдоль*** + genitív: *stromy popri rieke, деревья около реки.*

Existuje i ruská predložka ***при*** + lokál. Vzhľadom na to, že sa používa predovšetkým na vyjadrenie administratívnej príslušnosti objektu (porovnaj Baš a kol. 1985, s 45): *школа при заводе – škola pri továrni (patriaca k továrni), столовая при университете – jedáleň pri univerzite, univerzitná jedáleň*, je potrebné študentov s ruštinou ako východiskovým jazykom na tento fakt upozorniť a zohľadniť ho i v metodike vyučovania SakoCJ.

c) Predložky s inštrumentálom PRED (PREDO), ZA, NAD (NADO), POD (PODO), MEDZI, HORE, DOLU/DOLE

Ďalšia skupina prepozícií s podobným miestnym významom a gramatickou spájateľnosťou sú predložky ***pred (predo), za, nad (nado), pod (podo)*** a ***medzi***. Všetky vo svojom základnom miestnom význame pozície vyžadujú tvar inštrumentálu substantíva a ich význam je miesto spredu resp. zozadu (na druhej resp. opačnej strane) objektu, vyššie resp. nižšie než sa nachádza objekt alebo uprostred medzi viacerými objektmi. Ich významom zodpovedajú miestne významy predložiek ***перед (передо), за/сзади, над (надо), под (подо), между*** v ruskom jazyku, ktoré vyžadujú formu inštrumentálu substantíva rovnako ako ich slovenské ekvivalenty, alebo v prípade predložky ***сзади*** formu genitívu.

Zriedkavo používané predložky ***hore*** + inštrumentál a ***dolu/dole*** + inštrumentál vyjadrujú polohu smerom nahor alebo nadol: *dolu tvárou, hore dnom*. V ruštine tento význam vyjadrujú príslovky ***вверх***, ***вниз***: *ležať dolu tvárou – лежать лицом вниз, obrátiť hore dnom – повернуть вверх дном*.

d) Predložky s genitívom VEDĽA, POVEDĽA, OKOLO, VÔKOL, VNÚTRI, UPROSTRED/NAPROSTRED, POZDĹŽ, NAPRIEČ, BLÍZKO, NEĎALEKO, VYŠE/POVYŠE, NIŽE/PONIŽE, MIMO, U

Pozíciu možno v slovenskom jazyku vyjadriť i prepozíciami, po ktorých nasleduje tvar genitívu substantíva. Predložka ***vedľa*** (zriedkavejšie ***povedľa***) + genitív vyjadruje priestorovú blízkosť, susedstvo s istým objektom. V ruštine vyjadruje tento význam niekoľko predložkových spojení. Významovo najbližšie slovenskej predložke ***vedľa*** + genitív je predložka ***возле*** + genitív a tiež zložená predložka ***рядом с*** + inštrumentál.

Predložky ***okolo*** + genitív a ***vôkol*** + genitív vo svojom priestorovom význame vyjadrujú polohu dookola alebo vedľa objektu. Na rozdiel od slovenčiny ruská predložka ***около*** + genitív vyjadruje predovšetkým pozíciu pri niečom a menej často priestorový význam dookola objektu. Preto ekvivalentom slovenských predložkových spojení ***okolo/vôkol*** + genitív je v ruštine hlavne predložková konštrukcia ***вокруг*** + genitív: *okolo/vôkol domu – вокруг дома.*

Vo svojom druhom priestorovom významovom odtienku umiestnenia po dĺžke niečoho, v ktorom je ***okolo*** + genitív synonymné s predložkovým spojením ***pozdĺž*** + genitív, je jeho ekvivalentom predložkové spojenie ***вдоль*** + genitív, napr. *okolo/pozdĺž rieky – вдоль реки*.

Význam polohy vedľa niečoho teda v slovenčine vyjadrujú predložky ***vedľa*** (ruský ekvivalent ***рядом с***), ***okolo*** (ruský ekvivalent ***вокруг***), ***pozdĺž*** i ***povedľa*** (ruský ekvivalent ***около, вдоль***) + genitív.

Predložka ***vnútri*** + genitív má význam situovanosti vo vnútornom priestore. V ruskom jazyku jej zodpovedá prepozícia ***внутри*** + genitív: *vnútri škatule – внутри коробки*. Prepozície ***uprostred/naprostred*** + genitív vyjadrujú umiestnenie v strede priestoru alebo skupiny, ktorý v ruštine vyjadruje prepozícia ***среди*** + genitív: *uprostred izby – среди комнаты*. Význam umiestnenia vnútri priestoru v uhlopriečke, krížom cez priestor vyjadruje predložka ***naprieč*** + genitív a v ruskom jazyku je jej ekvivalentom predložka ***поперёк*** + genitív (*naprieč cesty – поперёк дороги*).

Význam predložiek ***blízko*** a ***neďaleko*** + genitív umiestnenie v malej vzdialenosti je podobný významu predložiek ***pri, vedľa***. V ruštine umiestnenie v malej vzdialenosti okrem predložky ***вблизи*** + genitív zvukovo podobnej slovenskej podobe ***blízko*** vyjadrujú predložky ***около*** + genitív***, возле*** + genitív***, рядом с*** + inštrumentál, ktoré sú frekventovanejšie než spojenie ***вблизи*** + genitív: *blízko cesty – около/возле дороги*. Slovenskej predložke ***neďaleko*** zodpovedá zložená prepozícia ***недалеко от*** + genitív: *neďaleko centra – недалеко от центра*.

Na opísanie umiestnenia objektu od niečoho vyššie alebo nižšie využíva slovenský jazyk predložky ***vyše/povyše, niže/poniže*** + genitív. V ruštine existujú zodpovedajúce predložky ***выше/ниже*** + genitív: *vyše školy – выше школы, niže dediny – ниже деревни*.

Preložka ***mimo*** + genitív vyjadruje priestorový význam vyňatia z istého priestoru, za jeho hranicami alebo pozíciu vedľa niečoho. Ruská prepozícia ***мимо*** + genitív nevyjadruje pozíciu, je to predložka na vyjadrenie smerovania (Kam?). Ekvivalentom slovenskej predložky ***mimo*** je vo význame za hranicami niečoho ***вне*** + genitív: *mimo mesta – вне города*.

Predložka ***u*** + genitív v slovenčine vyjadruje prostredie, kde človek žije alebo pracuje, najmä domácnosť a pracovisko. Zvyčajne po nej nasledujú názvy alebo mená ľudí alebo ich profesie: *u brata, u lekára*. Ruským ekvivalentom je rovnako znejúca prepozícia ***у*** + genitív: *у брата, у врача*. Ruská prepozícia ***у*** + genitív sa okrem tohto významu používa i na vyjadrenie pozície v blízkosti niekoho alebo niečoho (slovenské predložky ***pri, vedľa, okolo*** atď.). Preto možno očakávať dobré pochopenie konštrukcií so slovenským ***u*** + genitív, ale interferenciu práve pri vyjadrovaní významov, ktoré si v slovenčine vyžadujú predložkové spojenia s ***pri, vedľa, okolo*** atď.

e) Predložky s datívom NAPROTI, OPROTI

S datívom substantíva sa spájajú synonymné predložky ***naproti*** a ***oproti***, ktoré vyjadrujú umiestnenie na protiľahlej strane. I v ruštine existuje predložka ***напротив*** s rovnakým významom ako má slovenské ***naproti*** a ***oproti***. V ruskom jazyku však na rozdiel od slovenčiny po predložke ***напротив*** nasleduje substantívum v genitíve: *naproti domu – напротив дома*.

KDE (ste)?	**ГДЕ вы (находитесь)?**
cez (cezo) + A (= krížom) cez cestu	**поперёк** + G поперек дороги
ale **na** druhej strane ulice **o** dva domy ďalej	**через** + A *жить через улицу* *находиться через два дома*
v (vo) + L v izbe	**в (во)** + L в комнате
ale **na + L** na ministerstve na návšteve	**в (во)** + L *в министерстве* *в гостях*
na + L na námestí	**на** + L на площади
ale **v + L** v továrni v práci v rozhlase	**на** + L *на фабрике* *на работе* *на радио*
po + L po námestí	**по** + D по площади
pri/popri + L pri ceste	**у/около** + G у/около дороги
pred (predo) + I pred autom	**перед (передо)** + I перед машиной
nad (nado) + I nad stolom	**над (надо)** + I над столом
pod (podo) + I pod strechou	**под (подо)** + I под крышей
medzi + I medzi autami	**между** + I/G между машинами/ машин
za + I za školou	**за** + I, **сзади** + G за школой, сзади школы
hore + I hore dnom	príslovka ***вверх***: *<u>вверх</u> дном*
dolu/dole + I dolu tvárou	príslovka ***вниз***: *лицом <u>вниз</u>*
u + G u brata	**у** + G у брата
pri/popri + L pri aute	ale **у** + G у машины

vnútri + G vnútri domu	**внутри** + G внутри дома
vedľa/povedľa + G vedľa/povedľa chlapca vedľa/povedľa Dunaja	**рядом с** + I рядом с мальчиком **возле** + G возле мальчика **вдоль** + G вдоль Дуная
okolo + G okolo fontány okolo Dunaja	**вокруг** + G вокруг фонтана **около** + G около Дуная
vôkol + G vôkol dediny	**вокруг** + G вокруг деревни
mimo + G mimo mesta	**вне** + G вне города
(**prostred, uprostred/ vprostred**) **naprostred** + G naprostred ulice	**посреди** + G посреди улицы
naprieč + G naprieč cesty	**поперёк** + G поперек дороги
vyše/povyše + G vyše/povyše dediny	**выше** + G выше деревни
niže, poniže + G niže, poniže dediny	**ниже** + G ниже деревни
pozdĺž + G pozdĺž Dunaja	**вдоль** + G вдоль Дуная
blízo/blízko + G blízo/blízko nemocnice	**у/около** + G у/около больницы
neďaleko + G neďaleko banky	**недалеко от** + G недалеко от банка
naproti, oproti + D naproti, oproti domu	**напротив** + G напротив дома

Tabuľka 1: Prehľad slovenských predložiek s miestnym významom a ich ruských ekvivalentov

2. Vyjadrenie smeru pohybu (Kadiaľ?)

Slovenský jazyk vyjadruje smerovanie viacerými spôsobmi. Predložkové spojenia vyjadrujúce v slovenčine smer pohybu vzhľadom na istý objekt alebo objekty sú veľmi často vytvorené pomocou rovnakých predložiek ako predložkové spojenia s významom miesta, napríklad pomocou prepozícií, ktoré slúžia i na vyjadrenie pozície (***po, cez, naprieč***). Dynamický význam potom vzniká vďaka slovesám pohybu: *nachádzať sa po (celom) námestí – ísť po námestí, ležať cez cestu – bežať cez cestu*. Pozíciu a pohyb niekedy rozlišuje i rozdiel v pádovej forme závislého substantíva: *ležať naprieč cesty – cestovať naprieč Slovenskom*. Na rozdiel od ruštiny má slovenčina tiež podvojné prepozície ***popred, ponad, popod, pomedzi***, ***poza*** + akuzatív, ktoré v spojení dynamickým verbom podčiarkujú smerový význam vety.

Smerovanie pohybu v ruštine teda na rozdiel od slovenčiny nemá špeciálne výrazové prostriedky a vyjadruje sa najčastejšie predložkovými spojeniami s prepozíciami s miestnym (statickým) významom. Vetám s týmito predložkovými spojeniami dáva dynamický význam smerovania verbum: *находиться по (всей) площяди – ездить по всей Словакии, стоять*

перед машинами – перебежать между машинами, стоять около дома – пройти около дома.

a) Predložky s akuzatívom CEZ, POPRED, PONAD, POPOD, POZA, POMEDZI

Prepozícia ***cez*** sa v slovenčine vyskytuje len v spojení s akuzatívom substantíva. Vyjadruje význam smerovania z jednej strany na druhú alebo smerovania istou plochou, po povrchu niečoho: *prejsť cez ulicu, cez námestie*. Tento význam smerovania má i ruská predložka ***через*** + akuzatív: *пройти через улицу, через площадь*.

Význam slovenskej predložky ***cez*** a ruskej predložky ***через*** sa stretáva i v miestnom význame smerovania ponad niečo: *hodiť cez plot – бросить через забор*.

Podobne ako zložené predložky na vyjadrenie východiskového bodu (***spopred, sponad, spopod, spoza, spomedzi***) predložky ***popred, ponad, popod, poza a pomedzi*** sú vytvorené spojením predložky ***po*** (po dynamických verbách vyjadruje pohyb) a variantom miestnej predložky ***pred, nad, pod, za*** a ***medzi***. Všetky tiež vyžadujú rovnakú – akuzatívnu – pádovú formu substantíva: *prebehol popred/popod/pomedzi/poza autá*. Ruština nemá predložky, ktoré by vyjadrovali smerovanie popred, popod, poza a pomedzi objekty. Jednoduché prvotné predložky ***перед, под, между, за*** + inštrumentál získavajú význam smerovania vďaka verbu, po ktorom nasledujú *перебежал перед/под/между/за машинами*. Ekvivalentom slovenskej predložkovej konštrukcie ***ponad*** + akuzatív je ruské predložkové spojenie ***поверх*** + genitív: *ponad stôl – поверх стола.*

b) Predložky s lokálom PO, POPRI

Prepozícia ***po*** v spojení s lokálom vyjadruje vo vete v závislosti od slovesa umiestnenie i pohyb po povrchu. Okrem umiestnenia a priestorovej hranice vyjadruje prepozícia ***po*** + lokál a rovnako i ruská prepozícia ***по*** + datív dynamický význam smerovania po dĺžke resp. po povrchu: *ísť po ulici, po námestí – идти по улице, по площади*. Tu treba dať prepozíciu ***po*** do súvislosti s prepozíciami ***na*** a ***v*** (***vo***) + lokál. Význam smerovania po dĺžke resp. po povrchu (Kadiaľ?) koreluje s prepozíciou **na** vo význame vzťahujúcom sa na otvorené priestranstvo (Kde?) a s predložkovým spojením ***v*** (***vo***) vo význame nachádzať sa v rámci ohraničeného priestoru: *bývať na ulici – ísť po ulici, žiť v meste – ísť po meste*. Rovnaký význam má i prepozícia ***по*** + datív v ruskom jazyku: *ísť/chodiť po meste, po parku – идти/ходить по мосту, по городе*.

Podobne ako predložka ***pri*** s miestnym významom, aj jej variant pre vyjadrenie smerovania vzhľadom na konkrétny objekt alebo priestor ***popri*** vyžaduje formu lokálu substantíva. Zatiaľ čo predložkové spojenie ***pri*** + lokál má len význam umiestnenia, ***popri*** + lokál vyjadruje nielen umiestnenie, ale aj smerovanie. V ruštine je jej ekvivalentom s významom smerovania prepozícia ***мимо*** + genitív: *prejsť popri dome – пройти мимо дома*.

c) Predložky s inštrumentálom HORE, DOLU/DOLE

Predložky ***hore*** a ***dolu/dole*** + inštrumentál vyjadrujú okrem miestneho významu polohy i smerovanie nahor alebo nadol: *ísť hore/dolu schodmi*. V tomto význame v ruskom preklade *идти вверх/вниз по лестнице* sú slová ***вверх*** a ***вниз*** adverbiá a nie predložky, čo dokazuje i možnosť zmeny slovosledu: *идти по лестнице вверх/вниз*.

d) Predložky s genitívom VEDĽA/POVEDĽA, OKOLO, VÔKOL, MIMO/ POMIMO, POZDĹŽ, STREDOM

Okrem prepozícií ***pomimo*** a ***stredom*** + genitív, ktoré vyjadrujú len smer pohybu, všetky ostatné uvedené predložky s genitívom vyjadrujú i pozíciu: *stáť vedľa/povedľa/okolo/vôkol/mimo/pozdĺž domu – prejsť vedľa/povedľa/okolo/vôkol/mimo/pozdĺž domu*. Predložky ***okolo, vôkol, vedľa, mimo*** s významom smerovania sú vo význame pohybu v bezprostrednej blízkosti objektu synonymné a ich ruským ekvivalentom je v prvom rade ***мимо, около, возле*** +

genitív**.** Vo význame smeru dookola je ekvivalentom prepozícií ***okolo, vôkol*** ruská predložka ***вокруг*** + genitív. Ekvivalentom slovenského ***pozdĺž*** a ***povedľa*** vo význame smeru po dĺžke objektu je ruská predložka ***вдоль*** + genitív. Predložkové konštrukcie so všetkými menovanými slovenskými predložkami (okrem *stredom* a *pomimo*) a ich ruskými ekvivalentmi vyjadrujú vo vete statický alebo dynamický význam v závislosti od charakteru nadradeného verba: *sedieť vedľa priateľa – сидеть возле друга, prejsť vedľa priateľa – пройти возле друга*. Potenciálne interferenčné javy pri vyjadrení smeru sú v tejto skupine predložiek rovnaké ako pri vyjadrovaní pozície.

KADIAĽ (idete)?	**В КАКОМ НАПРАВЛЕНИИ (идете)?**
cez (cezo) + A cez námestie, cez cestu	**через** + A через площадь, через дорогу
po + L po námestí	**по** + D по площади
popri + L popri dome	**мимо, около** + G мимо/около дома
popred + A popred auto	**перед (передо)** + I перед машиной
ponad + A ponad stôl	**поверх** + G поверх стола
popod + A popod okná	**под** + I под окнами
pomedzi + A pomedzi autá	**между** + I/G; между машинами/машин
poza + A poza strom	**за** + I за деревом **сзади** + G; сзади дерева
hore + I hore schodmi	**вверх по** + D; вверх по лестнице
dolu/dole + I dolu schodmi	**вниз по** + D; вниз по лестнице
vedľa/povedľa + G vedľa/povedľa chlapca vedľa/povedľa Dunaja	**мимо, возле** + G мимо/возле мальчика **вдоль** + G вдоль Дуная
okolo + G okolo fontány	**вокруг** + G вокруг фонтана **мимо, около** + G мимо/около фонтана
vôkol + G vôkol dediny	**вокруг** + G вокруг деревни
mimo/pomimo + G mimo/pomimo mesta	**мимо** + G мимо дома
stredom + G stredom ihriska	**посреди** + G посреди улицы
naprieč + I naprieč ulicou	**поперёк** + G поперёк улицы
pozdĺž + G pozdĺž Dunaja	**вдоль** + G вдоль Дуная

Tabuľka 2: Prehľad predložiek s významom smeru a ich ruských ekvivalentov

Vyjadrenie miesta a smeru v slovenčine ako v cudzom jazyku z pohľadu študenta hovoriaceho po rusky

Najvýraznejšie rozdiely medzi slovenčinou a ruštinou sú v súvislosti s nasledujúcimi prepozíciami:

- prepozícia ***через***+ G, ktorej význam sa v slovenčine vyjadruje prostredníctvom prepozície ***o*** + A (napr. два дома o dva domy ďalej), nejde teda o miestny význam, ale význam miery;
- prepozícia **за** + I vyjadruje i význam za hranicami objektu, napr. *жить за городом*, ktorý sa v slovenčine vyjadruje pomocou prepozície ***mimo*** + G: *mimo mesta*;
- na vyjadrenie pozície v blízkosti objektu má ruština niekoľko prepozícií, z ktorých najviac používanou je prepozícia ***около*** + G alebo **у** + G, v slovenčine je to ***pri*** + L
- prepozícia ***вокруг*** + G korešponduje s významom dookola priestoru alebo predmetu slovenskej predložky ***okolo*** + G, ktorá významom v blízkosti priestoru alebo pozdĺž objektu zodpovedá čiastočne i významu ruskej predložky ***около*** + G
- význam prepozície ***у*** + G situovanosť v blízkosti objektu vyjadruje v slovenčine prepozícia ***pri*** + L; prepozícia ***u*** +G sa používa len na vyjadrenie situovanosti v domácnosti alebo na pracovisku človeka – *u lekára*;
- predložky ***поверх***, ***наверху***, ***внизу*** + G sa do slovenčiny prekladajú pomocou prepozície ***na*** alebo ***v*** + L a príslušnej príslovky: *поверх рубашки – na košeli, наверху дома – (hore) na dome, внизу страницы – dolu na strane*; naopak, slovenské ***hore*** – ***dolu*** + I sa do ruštiny preloží pomocou príslovky *вверх – вниз* a formy inštrumentálu substantíva;
- zatiaľ čo po slovenských predložkách ***naproti*** a ***oproti*** nasleduje substantívum v datíve, ruská predložka vyžaduje ***напротив*** formu genitívu; podobne prepozícia ***po*** sa v slovenčine spája s formou lokálu, zatiaľ čo ruská predložka ***по*** s rovnakým významom vyžaduje formu datívu substantíva.

Ak sa na problematiku vyjadrenia významu smerovania pozrieme z pohľadu hovoriaceho s východiskovým ruským jazykom, nájdeme spoločné tendencie, ktoré slovenský jazyk v porovnaní s ruštinou pri vyjadrovaní týchto významov uplatňuje.

Ide o dôslednejšie vyjadrenie rozdielu medzi pozíciou a smerovaním rozdielom pádovej formy závislého substantíva. Kým pre smerovanie je typický akuzatív substantíva (***popred*** *auto*, ***poza*** *lavičku*), pozíciu vyjadrujú tvary inštrumentálu (***pred*** *autom*, ***za*** *lavičkou* atď.). Ruština v tomto prípade pozná zvyčajne len formu inštrumentálu (***перед/за*** *машиной*).

Okrem rozdielu v pádovej forme substantíva má slovenčina na vyjadrenie smerovania zdvojené predložky ***popred, ponad, popod, pomedzi, poza*** + A, pre ktoré v ruskom jazyku nie sú ekvivalenty (***перед/над/под/между*** *машинами*).

Ruské predložky ***при*** + lokál, ***у, около, возле, недалеко от*** + genitív a tiež ***рядом с*** + inštrumentál vyjadrujú pozíciu v blízkosti iného objektu. Podľa autorov príručky *Корректировочный курс русского языка* (1985, s. 43 – 45) najväčšiu blízkosť v ruskom jazyku vyjadruje prepozícia ***у***, zatiaľ čo predložka ***около*** má význam blízkosti spolu s vyjadrením približnosti podobne ako predložka ***возле***, ktorá je však typickejšia pre hovorový štýl reči. Ďalej priedložka ***рядом с*** vyjadruje okrem blízkosti i priame susedstvo objektov a zložená predložka ***недалеко от*** síce vyjadruje relatívnu blízkosť objektov, ale nie bezprostrednú. Význam predložiek ***при*** a ***около*** je veľmi podobný, ale predložka ***при*** sa v tomto význame používa zriedkavejšie, frekventovanejšia je vo význame administratívnej závislosti: ***библиотека при школе***, podobne po slovensky *knižnica pri škole* = knižnica, ktorá organizačne patrí ku škole.

V slovenčine je najmenej príznakovou predložka ***pri*** + lokál, ktorá podobne ako predložka ***vedľa*** + genitív vyjadruje blízkosť objektov, ale na rozdiel od druhej menovanej predložka ***pri*** nemá význam tesného a bezprostredného susedstva; existujúci vzťah sa dá prirovnať k vzťahu ruských predložiek ***у*** a ***рядом с***. Ako sme už spomínali, predložka ***okolo*** + genitív vyjadruje rozmiestnenie zo všetkých strán, dookola, čiastočne i pozíciu pri nejakom

objekte alebo priestore – *lúky okolo potoka*. Pri porovnaní predložky ***pri*** a ***vedľa*** vidno, že isté významy vlastné predložke ***pri*** prepozícia ***vedľa*** nevyjadruje, napríklad *bývať pri Bratislave* ale nie **vedľa Bratislavy*, *sedieť pri Dunaji* ale nie **vedľa Dunaja*. Ukazuje sa, že bezprostredné susedstvo sa najčastejšie vyjadruje pri kompaktných menších objektoch resp. je možné použitie prepozície ***vedľa*** pre vyjadrenie blízkosti objektov alebo priestranstiev porovnateľných rozmerov: *bývam pri parku* ale *klinika je vedľa parku*. Slovenská predložka ***neďaleko*** + genitív podobne ako jej ruský ekvivalent ***недалеко от*** + genitív vyjadruje relatívne neveľkú vzdialenosť objektov.

Rozdiel medzi pozíciou a smerovaním v priestore vzhľadom na istý objekt (*Kadiaľ?*) sa v slovenskom jazyku vyjadruje vhodnou prepozíciou po ktorej nasleduje forma substantíva. V protiklade pozície a smerovania v slovenskom jazyku v princípe nevzniká problém pri výbere pádovej formy substantíva, keďže významy miesta i smerovania vzhľadom na objekt majú v zásade rôzne súbory predložiek. Zatiaľ čo pozíciu vyjadrujú predovšetkým predložky s lokálom a inštrumentálom ***pri, v, na, pred, pod*** atď., pohyb vzhľadom na objekt vyjadruje súbor podvojných predložiek ***popred, popod, ponad*** atď. s inštrumentálom. I keď sa princíp používania podvojných predložiek ***popred, popod, ponad, poza, pomedzi, popri*** a ***povedľa*** zdá vďaka rovnakému prvému komponentu homogénny, v skutočnosti sa rovnaká schéma uplatňuje len pri predložkách s inštrumentálom:

význam pozície		**význam smerovania**	
nad	+ inštrumentál	ponad	+ akuzatív
pod		popod	
pred		popred	
za		poza	
medzi		pomedzi	
popri	+ lokál	popri	+ lokál
povedľa	+ inštrumentál	povedľa	+ inštrumentál

Prepozícia ***popri*** sa neviaže vo význame smeru s akuzatívom ale s lokálom, a okrem významu smerovania vzhľadom na objekt má i význam pozície: *išli sme popri rieke, stromy rastú popri ceste*. Rovnako túto schému nedodržiava ani vzťah predložiek ***vedľa/povedľa*** + genitív: *prebehli povedľa mňa – miesto povedľa mňa*.

ГДЕ вы (находитесь)? KDE (ste)?	**В КАКОМ НАПРАВЛЕНИИ (идете)? KADIAĽ (idete)?**
через + A; **o** + A; o ulicu **na** *druhej strane* + G; na druhej strane ulice	**через** + A; через площадь через дорогу **cez (cezo)** + A; cez námestie, cez cestu
в (во) + L; в комнате **v (vo)** + L; v izbe	--
на + L; на площади **na** + L; na námestí	--
при + L; при дороге **pri/popri** + L; pri ceste	**popri** + L; popri ceste
перед (передо) + I; перед машиной **pred (predo)** + I; pred autom	**перед (передо)** + I; перед машиной **popred** + A; popred auto
над (надо) + I; над столом **nad (nado)** + I; nad stolom	**над (надо)** + I; над головой **ponad** + A; ponad hlavu
под (подо) + I; под крышей **pod (podo)** + I; pod strechou	**под** + I; под окнами **popod** + A; popod okná

между + I/G; между машинами/ машин **medzi** + I; medzi autami	**между** + I/G; между машинами/машин **pomedzi** + A; pomedzi autá
за + I; за школой; за городом **za** + I; za školou **mimo** + G; mimo mesta	**за** + I; за деревом **poza** + A; poza strom
рядом с + I; рядом с мальчиком **vedľa/povedľa** + G; vedľa/povedľa chlapca	**рядом с** + I; рядом с мальчиком **povedľa** + G; povedľa chlapca
у + G; у дороги, у брата **pri/popri** + L; pri ceste **u** + G; u brata	
около + G; около Дуная, около больницы **okolo** + G; okolo Dunaja **pri/popri** + L; pri ceste **blízo/blízko** + G blízo/blízko nemocnice	**около** + G; около фонтана **okolo** + G; okolo fontány
поперёк + G; поперек дороги **cez (cezo)** + A; cez cestu	**поперёк** + G; поперек комнаты (krížom) **cez** + G; krížom cez izbu
поверх + G; поверх рубашки **na** + L; na košeli	**поверх** + G; поверх стола **ponad** + A; ponad stôl
наверху + G; наверху дома **(hore) na** + L; na dome	
внизу + G; внизу страницы **(dolu) na/v** + L; dolu na strane	
príslovka ***вверх*** *+ I; дном вверх* **hore** + I; hore dnom	**вверх по** + D; вверх по лестнице **hore** + I; hore schodmi
príslovka ***вниз*** *+ I; лицом вниз* **dolu/dole** + I; dolu tvárou	**dolu/dole** + I; dolu schodmi **вниз по** + D; вниз по лестнице
внутри + G; внутри дома **vnútri** + G; vnútri domu	
сзади + G; сзади школы **za** + I; za školou	**сзади** + G; сзади дерева **poza** + A; poza strom
возле + G; возле мальчика **vedľa/povedľa** + G vedľa/povedľa chlapca	**возле** + G; возле мальчика **vedľa/povedľa** + G vedľa/povedľa chlapca **popri** + L; popri fontáne
вдоль + G; вдоль Дуная **vedľa/povedľa** + G vedľa/povedľa Dunaja	**вдоль** + G; вдоль Дуная vedľa/povedľa Dunaja
вокруг + G; вокруг фонтана, вокруг деревни **okolo** + G; okolo fontány **vôkol** + G; vôkol dediny	**вокруг** + G; вокруг фонтана, вокруг деревни **okolo** + G; okolo fontány **vôkol** + G; vôkol dediny
посреди + G; посреди улицы (**prostred, uprostred/vprostred**) **naprostred** + G; naprostred ulice	**посреди** + G; посреди улицы **stredom** + G; stredom ulice
поперёк + G; поперек дороги **naprieč** + G; naprieč cesty	**поперёк** + G; поперёк улицы **naprieč** + I; naprieč ulicou
выше + G; выше деревни **vyše/povyše** + G; vyše/povyše dediny	

ниже + G; ниже деревни **niže, poniže** + G; niže, poniže dediny	
вдоль + G; вдоль Дуная **pozdĺž** + G; pozdĺž Dunaja	**вдоль** + G; вдоль Дуная **pozdĺž** + G; pozdĺž Dunaja
недалеко от + G; недалеко от банка **neďaleko** + G; neďaleko banky	
напротив + G; напротив дома **naproti, oproti** + D; naproti, oproti domu	
вне + G; вне города **mimo** + G; mimo mesta	**мимо** + G; мимо фонтана, мимо мальчика **popri** + L; popri fontáne **vedľa/povedľa** + G; vedľa/povedľa chlapca
по + D; по площади **po** + L; po námestí	**по** + D; по площади **po** + L; po námestí

Tabuľka 3: Porovnanie ruských predložiek s miestnym a smerovým významom a ich slovenských ekvivalentov.

Záver

Rozdiely medzi predložkovými spojeniami vyjadrujúcimi priestorové vzťahy objektov v slovenskom a v ruskom jazyku môžeme rozdeliť na (1.) významové rozdiely, keď význam slovenského predložkového spojenia (1a) zodpovedá stavu v ruskom jazyku len do istej miery, alebo (1b) je význam slovenského predložkového spojenia homonymný s významom ruských predložkových spojeniach a (2.) na rozdiely v syntaktickej štruktúre predložkového spojenia (rôzne pádové formy substantiválií alebo rôzne varianty možných pádových foriem spájajúcich sa s jednou predložkou).

Interferenčné javy vznikajú v situácii, keď existuje rovnako znejúca slovenská i ruská prepozícia. Zvyčajne nejde o úplnú homonymiu, keď má foneticky podobné slovo v slovenčine a v ruštine odlišné významy. Prepozície však môžu vyjadrovať v každom jazyku iné miestne významy, napr. *около – okolo*, *okolo domu sú stromy – вокруг дома деревья* (umiestnenie dookola niečoho); *кафе около вокзала – kaviareň pri stanici* (umiestnenie v blízkosti niečoho), takže pri nahradení slovenskej predložkovej konštrukcie rovnako znejúcou prepozíciou v ruštine vznikne významový posun. Významy predložiek sa tiež môžu čiastočne prekrývať, takže v konkrétnej situácii si musí používateľ jazyka byť istý, či ide o kontext, keď sú významy rovnaké, alebo o situáciu, keď vzniká interferencia, napr. *lúky okolo rieky – луга около реки* (umiestnenie v blízkosti niečoho), *stoličky okolo stola – стулья вокруг стола*. Inokedy predložke s miestnym významom v jednom jazyku zodpovedá predložkové spojenie s iným príslovkovým významom: *через – o, через улицу – o ulicu ďalej;* alebo príslovkou a pádovou formou substantíva: *dolu tvárou – лицом вниз*.

Osobitnou skupinou sú ustálené spojenia, ktoré sú predmetom štúdia jazyka na vyšších úrovniach ovládania jazyka: *sedieť pri stole – сидеть за столом, ísť za riaditeľom – идти к директору*.

Význam a použitie predložiek môžu byť v oboch jazykoch i rovnaké, ale slovenská predložka sa niekedy viaže s iným pádom ako jej ruský ekvivalent (*naproti* + datív – *напротив* + genitív).

Vo výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka sa pri vyjadrovaní priestorového významu miesta a smeru treba sústrediť najmä na vzťahy frekventovaných prepozícií ***u – pri***, ***pri – okolo***, ***okolo – vedľa***, ***v – na*** a ich ruských ekvivalentov. Pri vyjadrovaní priestorových významov neexistujú zásadné rozdiely medzi slovenčinou a ruštinou, keďže jeden jazyk v zásade

rovnakými gramatickými prostriedkami (prepozíciou a pádovou formou substantíva) vyjadruje v zásade rovnaké alebo veľmi podobné miestne a smerové významy.

V jazykovej interakcii pri výbere vhodného verba, po ktorom nasleduje prepozícia s korešpondujúcim významom, zvyčajne i napriek chybám najmä vo výbere pádovej formy nasledujúcej po predložke nedochádza k situácii úplného nepochopenia komunikačného cieľa hovoriaceho. Pochopenie zámeru hovoriaceho umožňuje kontext výpovede, ale aj isté skúsenosti slovenského percipienta s medzijazykovou konfrontáciou, keďže sa pomerne bežne stretáva s odlišným vyjadrovaním miestnych významov v českom jazyku.

Na úrovni A1 sa v slovenčine vyžaduje predovšetkým znalosť prepozícií s miestnym významom pozície, po ktorých nasleduje forma lokálu resp. inštrumentálu substantíva. Môžeme konštatovať, že vo vyjadrovaní pozície nie sú na tejto úrovni medzi ruštinou a slovenčinou zásadné rozdiely. Iná situácia je v súvislosti s prepozíciami s genitívom, ktoré sa zvyčajne zaraďujú na úroveň A2 a rozdiely medzi nimi sú väčšie. Na úrovni A2 až B1 sa tiež študenti oboznamujú s rozdielom vo vyjadrení pozície a smerovania, ktorý je pre slovenčinu zásadnejší než pre ruský jazyk. Na vyšších úrovniach sa systematizuje i vyjadrenie ďalších miestnych významov, a to východisko pohybu – otázka *Odkiaľ?* (*z miestnosti, z námestia*) a cieľ pohybu – otázka *Kam?* (*do miestnosti, na námestie*).

Použitá literatúra

BAŠ, E. G., METS, N. A., BABALOVA, L. L. 1985. *Korrektirovočnyj kurs russkogo jazyka dľa prepodavatelej iz ČSSR.* Moskva: Russkij jazyk.

DVONČ, L., HORÁK, G., MIKO, F., MISTRÍK, J., ORAVEC, J., RUŽIČKA, J., URBANČOK, M. 1966. *Morfológia slovenského jazyka.* Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.

KAČALA, J., PISARČÍKOVÁ, M. (editori) 2003. *Krátky slovník slovenského jazyka*. 4. doplnené a upravené vydanie. Bratislava: Veda SAV.

MISTRÍK, J. 1974. Jazykové minimum slovenčiny. In: *Studia Academica Slovaca 3.* Bratislava: Alfa, s. 174 – 189.

ORAVEC, J., BAJZÍKOVÁ, E., FURDÍK, J. 1988. *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

ORAVEC, J. 1968. *Slovenské predložky v praxi.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

OŽEGOV, S. I., ŠVEDOVA, N. Ju. 1992. *Tolkovyj slovar russkogo jazyka.* Moskva: Az.

Slovník spisovného jazyka českého [elektronický zdroj]: http://ssjc.ujc.cas.cz/ (dostupné 16. 04. 2018).

Słownik języka polskiego [elektronický zdroj]: https://sjp.pwn.pl/ (dostupné 16. 04. 2018)

Slovníky slovenského jazyka [elektronický zdroj]: http://slovniky.korpus.sk (overené 16. 04. 2018).

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. 2006. Hl. red. K. Buzássyová, A. Jarošová. Bratislava: Veda SAV.

Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. 2011. Hl. red. K. Buzássyová, A. Jarošová. Bratislava: Veda SAV.

Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N. 2015. Hl. red. A. Jarošová. Bratislava: Veda SAV.

Tento príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0107/18 Chromatizmus a jeho konotácie v kontexte slovanských a románskych jazykov.

Kontakt
Mgr. Martina Uličná, PhD.
Ekonomická univerzita Bratislava
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra románskych a slovanských jazykov
Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: martina.ulicna@euba.sk

CONSIDERACIONES PARA UNA INTEGRACIÓN EFICIENTE DE LA LITERATURA EN LAS AULAS DE E/LE

CONSIDERATIONS FOR AN EFFICIENT INTEGRATIONS OF LITERATURE IN THE SFL CLASSROOMS

Mª VICTORIA GARCÍA IGLESIAS

Abstract
This article aims to reflect on the place of literature in the Spanish as a Foreign Language (SFL) class. It is stating what benefits can bring literature to the process of learning a foreign language and why some teachers are reluctant to work with literary texts in their classes. It offer some guidelines on how to select texts, how to design the activities and what methodology to apply for to work with literary texts from the early stages of learning SFL. Finally, we show the results of an intervention in a class of SFL beginners based in reading and interpretation of literary texts.

Keywords: *SFL teaching, literary competence, reading comprehension, strategies, teaching methodology.*

Resumen
Este artículo pretende reflexionar sobre el lugar de la literatura en la clase de Español como Lengua Extranjera (ELE). Señala qué beneficios puede llevar la literatura al proceso de aprendizaje de un idioma extranjero y por qué algunos docentes son reacios a trabajar con textos literarios en sus clases. Ofrece algunas pautas sobre cómo seleccionar los textos, cómo diseñar las actividades y qué metodología seguir para trabajar con textos literarios desde las primeras etapas de aprendizaje de ELE. Finalmente, se muestran los resultados de una intervención en la clase de aprendientes principiantes de ELE basada en la lectura e interpretación de textos literarios.

Palabras clave*: didáctica ELE, competencia literaria, comprensión lectora, estrategias, metodología docente.*

Introducción

La nueva tendencia hacia la consideración de la respuesta personal en todo proceso de aprendizaje ha supuesto una renovada atención didáctica en el tratamiento de la literatura en el aula de E/LE.

La literatura no siempre ha tenido cabida en las aulas de LE, aunque es cierto que también ha gozado de un lugar privilegiado en otros momentos. En décadas anteriores, los textos literarios se ofrecían al aprendiente para su traducción e imitación con el fin de que este llegara a apropiarse de un modelo de la lengua elevado (método de gramática y traducción). Sin embargo, los posteriores métodos de enseñanza de lenguas adoptaron enfoques más comunicativos que no dejaban lugar a la literatura. De este modo, el texto literario pasó de considerarse modelo de lengua a desviación de la misma, y dejó de tener un lugar preferente en clase, entonces se sustituyó por la gramática descriptiva y los ejercicios comunicativos.

Actualmente, contamos con investigaciones que muestran los beneficios de la inserción del texto literario en las aulas de E/LE, investigaciones que dan muestra de esta renovada consideración del aspecto humanístico del proceso de enseñanza/aprendizaje de una lengua. En esta línea se sitúa el presente artículo, que pretende esbozar brevemente algunas

consideraciones sobre la introducción de la literatura en el aula de E/LE a fin de que su integración en las programaciones de clase sea verdaderamente eficiente.

¿Por qué no?

Los motivos de la ausencia de la literatura en la enseñanza/aprendizaje de E/LE se deben a que se concibe como un uso del código desviado y arduo para los aprendientes y, especialmente, se considera innecesario en el aprendizaje de un idioma. En este sentido, Mendoza Fillola señala que algunos programas educativos han prescindido de la literatura al no considerarla rentable:

"La orientación tomada por ciertos enfoques de enseñanza de LE parece suponer que el alumno se desinteresa por la correspondiente producción literaria de la lengua extranjera y que su único interés se centra en alcanzar un conocimiento suficiente para una básica o especializada interacción comunicativa, con una aceptable corrección y fluidez en su forma hablada estándar" (1, 1991, p. 23).

Asimismo, las reticencias de los profesores de LE surgen de considerar tradicional y poco innovador el uso del texto literario. Lo que debe ser una actitud derivada de las antiguas metodologías en las que el uso de la literatura, concretamente la traducción literaria, era la base del aprendizaje de un nuevo idioma.

Un argumento ampliamente esgrimido por los detractores de la presencia de la literatura en las clases de LE ha sido la complejidad de este uso del código. Sin embargo, es fácilmente rebatido atendiendo a la sencillez que pueden presentar algunos textos literarios (Pedraza Jiménez, 1996) y a la complicación que presentan otros textos considerados no literarios (Mendoza Fillola, 2004).

La realidad es que el texto literario no cuenta con una presencia en la enseñanza/aprendizaje de E/LE de acuerdo a su potencial didáctico. A esta conclusión llega la investigación de Martín Peris (2, 2000) en la que analiza varios manuales de ELE en busca de textos literarios. El autor señala que la presencia es escasa y, además, los textos literarios que aparecen no reciben un tratamiento como tal, se ofrecen a modo de lectura final de la unidad en su mayoría, sin el propósito de lograr un beneficio didáctico.

Resulta paradójica esta realidad si la contrastamos con el gran potencial didáctico que han demostrado poseer los textos literarios. Curiosamente *"el texto literario es de las pocas muestras de input auténtico que no se trata como si lo fuera"* (3, 2006, p. 35), cuando en realidad es más auténtico y menos estereotipado que los textos de algunos manuales de ELE.

Se puede afirmar, sin riesgo a equívocos, que no hay argumentos de peso para esquivar la literatura en el proceso de enseñanza/aprendizaje de una lengua extranjera. Las investigaciones sobre el tema continúan mostrando los logros a los que la introducción del texto literario puede conducir en el proceso de aprendizaje de un idioma.

Cada vez son más abundantes las voces que advierten del error que supondría no emplear el texto literario en la enseñanza/aprendizaje de una LE. El mismo Mendoza Fillola alerta: *"Los textos literarios suelen consistir una síntesis de exponentes para enriquecer la competencia del aprendiz LE. Por ello, descartar la producción literaria por considerarla excesivamente elaborada, lingüísticamente artificiosa o temática y estilísticamente desligada de la realidad cotidiana, es adoptar un criterio restrictivo y parcial de graves consecuencias didáctico-metodológicas. Una exclusión de este tipo implicaría negar el potencial lingüístico de un tipo de producción y una parcela del lenguaje que debidamente explotados con las técnicas de clase es altamente rentable y enriquecedora"* (4, 2007, p. 10).

Es cierto que leer literatura en LE requiere de una formación específica –ya sea por los saberes previos o ya sea por el dominio de ciertas habilidades– y también es cierto que no se puede decir que leer literatura en LE sea fácil, sin embargo, si se dota a los alumnos de esta formación específica, las aportaciones al proceso de adquisición de ELE son innumerables.

En definitiva, no hay ningún motivo de peso para excluir la literatura del proceso de enseñanza/aprendizaje de una LE y, por tanto, se debe evitar esta tendencia que obvia la dimensión humanística de la adquisición de un idioma. Porque, tal y como indica Sanz Pastor: *"Ambas dimensiones –la de la literatura como medio y la de la literatura como fin de la docencia– se retroalimentan y colaboran a fomentar una competencia crítica lectora –tanto del docente, como del discente– que, a veces, representa el mayor escollo en la didáctica, entendida en un sentido amplio: sabemos juntar las letras, pero no sabemos leer"* (3, 2006, p. 35).

Los beneficios de la literatura

Los beneficios que aporta la literatura a los aprendientes de una LE son casi innumerables; sin embargo, se señalan, a modo de apunte, algunos de los principales[1]:

- El texto literario es un documento lingüístico que aporta un input lingüístico y comunicativo, pero también es un documento estético que destaca las posibilidades expresivas del sistema de la lengua. Por ello, el trabajo con textos literarios favorece el desarrollo de ciertas habilidades que el aprendiente difícilmente desarrolla con otros tipos de textos (inferencias asociativas y otras estrategias, por ejemplo).
- La literatura ofrece un amplio y variado input lingüístico y pragmático que genera conocimientos y a la vez consolida aprendizajes significativos. El material literario pone en relación lo aprendido con los conocimientos previos, obligando al aprendiente a realizar una síntesis de su proceso de aprendizaje y favoreciendo que este sea significativo. Además, su interpretación conecta conocimientos de distintos niveles: lingüísticos, pragmáticos, estilísticos y literarios. Esta necesidad de vincular lo que se sabe con la información del texto literario provoca que el alumno realice inferencias de conocimiento lingüístico que repercuten en el desarrollo de su competencia comunicativa.
- Desarrolla la competencia literaria puesto que repercute en la capacidad del aprendiente para interpretar –en el sentido de moverse en el plano connotativo y apropiarse de lo que está escrito y de lo que se sobreentiende- y para disfrutar de los textos literarios. A través del desarrollo de las habilidades de recepción y de la apreciación estética. Así el aprendiente logra acceder a obras y autores destacados de la comunidad lectora de la lengua meta.
- El texto literario desarrolla la destreza de la actividad lectora y entrena las estrategias comprensivo-interpretativas, lo que repercutirá en la capacidad lectora ante futuras lecturas.
- La literatura cumple una función socializadora dado que su inclusión en las aulas educa hacia la aceptación de la diversidad socio-cultural y propicia la asimilación de la cultura extranjera. Desarrolla la competencia intercultural puesto que ofrece una realidad "extraña", poniendo en cuestión las propias percepciones y convenciones.
- Es un fenómeno social que se vehicula a través del uso artístico de la lengua y que aspira a producir una respuesta emocional en el lector. El texto literario apela a lo afectivo y por ello estimula la imaginación, se adentra en el plano de lo lúdico, desrutina las clases… y todo ello le otorga un gran poder motivador. No se dedica aquí más espacio para señalar argumentos a favor de la presencia de la literatura en el aula de LE, puesto que los numerosísimos beneficios que aporta son innegables.

[1] Para saber más: García Iglesias, V. (2017): *El desarrollo de la educación literaria en aprendientes iniciales de ELE. Una propuesta didáctica llevada a las aulas.* En línea: https://hispanismo.cervantes.es/publicaciones/desarrollo-educacion-literaria-aprendientes-iniciales-ele-una-propuesta-didactica

¿Cuándo introducir la literatura en la clase de E/LE?

Una vez señalado que la literatura es absolutamente beneficiosa en el proceso de enseñanza/aprendizaje de una lengua extranjera, se atiende a la siguiente controversia: ¿Se puede introducir la literatura en las clases de lengua extranjera desde los niveles iniciales? Berns y Zayas son algunos de los autores que abogan por la introducción de la literatura en los primeros niveles. Ellos demuestran la viabilidad del trabajo con textos literarios con alumnos de primer curso de la universidad aprendientes de lengua alemana. Entre sus argumentos se encuentra uno que destaca sobre los demás: la base de su discurso es la motivación de los alumnos. Su metodología se centra en propiciar la familiarización con lo literario y considerar el placer lector como uno de los objetivos didácticos: *"Enseñar literatura no tiene que significar necesariamente mostrar, con el firme propósito de garantizar un recuerdo relativamente perdurable —como suele ser el objetivo primario, e incluso único, de algunos enseñantes—, la historia de la literatura, ni la crítica literaria de un determinado grupo sobre un determinado canon, etc. La literatura es, antes que estas reuniones artificiales o accidentales de personas, ideas o temas, un fenómeno social basado en un uso artístico de la lengua. Es decir, podría abordarse también como un amplísimo catálogo de propuestas comunicativas que siempre aspiran a producir en el receptor efectos emocionales"* (5, 2005, p. 139). No son abundantes los autores que han defendido el uso de la literatura desde los primeros cursos. Junto a Berns y Zayas destaca Pedraza Jiménez quien ya en 1996 proclamaba los beneficios de la literatura como recurso para enseñar una lengua extranjera. Este autor argumenta contra los profesores que justifican la ausencia de la literatura en sus clases de ELE por la dificultad que supone, repasando la historia de la literatura española y ofreciendo muestras de obras con un input adecuado para los primeros cursos de enseñanza/aprendizaje de ELE.

Se debe evitar relegar el texto literario a los cursos avanzados de aprendizaje de una LE puesto que cuanto antes se desarrollen las estrategias comprensivo-interpretativas, antes los aprendientes ampliarán su competencia lecto-literaria. Por tanto, si no hay ningún impedimento y el contacto con la literatura aporta múltiples beneficios que conducirán a lograr discentes más competentes y mejor dotados para continuar con el proceso de aprendizaje de la lengua, ¿por qué privarlos de ello?

El contacto con la literatura debe establecerse desde el primer momento, desde los primeros niveles de aprendizaje de E/LE con el objetivo de lograr la activación de ciertas estrategias comprensivo-interpretativas que el alumno suele poseer en su lengua materna pero que no activará de forma espontánea —las inferencias asociativas (establecen conexiones con el conocimiento previo del lector), inferencias explicativas (vinculan la información del texto con la información previa y establecen conexiones causales), las macroestrategias (selección, supresión e integración, resultan necesarias para discriminar las ideas principales y avanzar en la comprensión sin sobrecargar la memoria a corto plazo, MCP) y las estrategias metacognitivas (son necesarias para monitorizar todo el proceso lector)— y, estas estrategias, le resultarán muy rentables durante todo su proceso de aprendizaje. En este sentido Sanz Pastor indica: *"El discurso intencional de la literatura es doblemente intencional; su relieve connotativo es inmenso y, al plantear al estudiante el reto de desbrozar y de apropiarse del espacio de la connotación de un texto literario, activamos estrategias de comprensión lectora que, más tarde, se pueden transferir a la lectura de textos académicos, periodísticos, divulgativos, etc"* (3, 2006, p. 14). Las referencias consultadas -Acquaroni, 2005; Hernández, 1997; Mayor, 2000; Miñano, 2000; Solé, 1998- afirman que las estrategias son conductas susceptibles de ser aprendidas, lo cual nos indican que un aprendiente inexperto puede equivocarse en las estrategias que aplica ante la lectura de un texto literario en E/LE – por ejemplo, intentará comprender palabra por palabra hasta llegar a la saturación, a la sobrecarga de la MCP – y no lograr la comprensión del texto.

Por todo ello, resulta imperante que se realice instrucción didáctica sobre las habilidades interpretativas en las aulas de ELE, para lograr alumnos competentes en el ámbito lecto-literario y dicha instrucción puede iniciarse en los primeros niveles de aprendizaje para mayor beneficio didáctico del proceso de adquisición de la LE. Sin embargo, se dan algunos condicionantes para que la introducción del material literario sea efectiva didácticamente, se exponen a continuación.

Los textos literarios en la clase de E/LE

Se deben cumplir ciertos criterios de selección si se quiere que los alumnos se beneficien de las virtudes del texto literario de manera efectiva. No cualquier texto es válido para su tratamiento en una clase de ELE y, si no se atiende a las restricciones, podría llegar a ser contraproducente para el discente.

Uno de los aspectos a tener en cuenta a la hora de seleccionar un texto literario es el insumo lingüístico que presenta. Este debe ser solo un poco superior al nivel de dominio lingüístico de los aprendientes para que contenga un elemento de reto, pero sin llegar a sobrepasarlo en exceso puesto que impediría la comprensión. Alonso Cortés señala: *"Lo esencial es que los textos sean accesibles, es decir, que presenten una dificultad lingüística no muy superior al nivel de competencia lectora de nuestros alumnos (léxico indicado para el nivel, estructuras sintácticas acordes con sus conocimientos…), puesto que, de lo contrario, el uso de la literatura en el aula puede ser contraproducente al impedir el disfrute de la lectura y desmotivar al alumno"* (6, 2009, p. 6). La temática es otro de los criterios fundamentales. Los temas deben ser motivadores y cercanos para los aprendientes, de esta manera podrán establecer vínculos afectivos con el texto e interpretarlo en mayor medida. Albadalejo sugiere: *"El texto deberá acercarse a sus vivencias y experiencias y los temas desarrollados han de reflejar sus inquietudes, sus pensamientos y las situaciones en las que se desenvuelven en el día a día"* (7, 2007, p. 10).

Algunos docentes optan por seleccionar versiones adaptadas para aprendientes de ELE; sin embargo, no es necesario recurrir a adaptaciones ni optar por lecturas graduadas, puesto que la literatura en lengua española ofrece multitud de textos adecuados a cualquier nivel. Como dice Sanz Pastor (2006), un texto adaptado es otro texto que se escribe con otra intención, didáctica en este caso, y deja de cumplir en parte la función estética del original. La particularidad del lenguaje literario provoca que no haya dos maneras de decir lo mismo, por tanto, un texto adaptado es otro texto diferente.

El género también es un aspecto a tener en cuenta a la hora de seleccionar textos literarios para la clase de ELE. Algunas investigaciones precedentes (García Iglesias 2013 y 2017) indican que el microrrelato y el poema son géneros muy adecuados por dos características: su brevedad y su intención de impresionar. Es aconsejable que los textos literarios no sean demasiado extensos para que el aprendiente pueda realizar más de una lectura. Asimismo, los textos deben presentarse completos y no fragmentados, de esta manera se conservan inalterables la unidad de sentido y el mensaje. Además, estos géneros suelen sorprender, provocar e inquietar al lector, lo que puede resultar muy atractivo para el aprendiente.

Cómo trabajar los textos literarios

Hay varias formas de afrontar el texto literario en la clase de ELE, principalmente, como medio y como fin. Sin embargo, no se debe prescindir de ninguna de las posibilidades y la tendencia a seguir debe ser la integración. El texto literario resulta un valiosísimo recurso que el docente debe aprovechar desde todas las posibilidades que ofrece. Se debe considerar "la perspectiva múltiple de la literatura como medio, útil y legítimo, para el aprendizaje de lenguas y también como fin en sí misma; el texto literario es un objeto artístico que constituye una inestimable fuente de información cultural – en el doble sentido del mundo representado y de la

propia obra como elemento de la Cultura- y que, al mismo tiempo, requiere una suerte de instrucción sentimental e intelectiva para poder ser disfrutado en toda plenitud." (3, 2006, p. 7).

Antes de afrontar cómo tratar los textos literarios en la clase de ELE, se debe recordar que la lectura en LE es un proceso complejo, de esto no hay ninguna duda, y más todavía si se trata de la lectura literaria. A este respecto Luria indica: *"No menos complejidad que el desciframiento de un texto científico entraña el proceso interpretativo de un texto literario de creación […] En este caso la comprensión no es un simple proceso de desciframiento del significado de frases sueltas o de la totalidad del contexto, sino un complejo camino que lleva desde el circunstanciado texto exterior al sentido interno"* (8, en Regueiro 2011, p. 74). Para dar respuesta a la cuestión, Biedma (9, 2007, p. 248) propone recorrer un doble camino, primero el de la comprensión y, posteriormente, el de la interpretación:

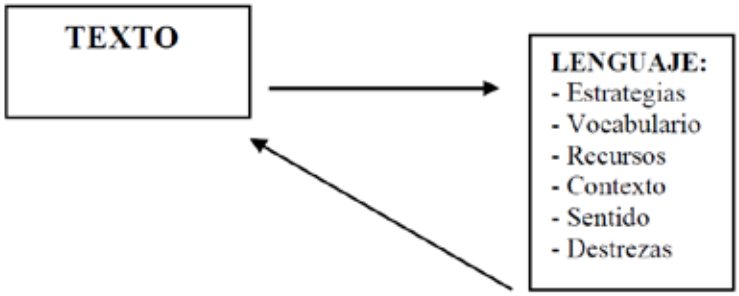

Esquema 1 Tratamiento del texto literario en la clase de L2

La autora propone diseñar actividades para explicar el vocabulario, la gramática, el contexto… con el objetivo de desentrañar el texto y, una vez desmenuzado y entendido, propone volver al texto para tratar los aspectos literarios. A partir de los resultados de varias investigaciones, se ha revelado que la *reflexión metacognitiva* es el camino más adecuado para lograr que los aprendientes de una LE aumenten su competencia lecto-literaria. Provocar la reflexión del proceso seguido durante la lectura e interpretación de un texto literario logra que los alumnos desarrollen ciertas habilidades interpretativas de forma eficaz. La conciencia lleva al aprendizaje, por ello la reflexión metacognitiva es un recurso didáctico muy útil cuando lo que se atiende en las aulas no son datos sino procesos.

El inicio de la reflexión debe centrarse en el docente. Es quien debe ofrecerse como modelo, mostrando de forma explícita a los aprendientes qué estrategias ha empleado y cómo lo ha hecho en cada fase del proceso de lectura e interpretación. En un segundo momento, se debe focalizar sobre el proceso seguido por el propio discente. Puede lograrse a través de cuestionarios implementados *a posteriori* o a través de actividades que detengan el proceso para provocar la conciencia de la tarea que se está realizando en ese momento.

La intervención en el aula se debe diseñar con atención a ciertos requisitos didácticos que le darán mayor eficacia. Resulta muy adecuado diseñar explotaciones didácticas que focalicen en los tres momentos del proceso de comprensión e interpretación:

- Prelectura: es un momento especialmente importante puesto que el lector realizará las hipótesis que marcarán todo el proceso. Se deben diseñar actividades de contextualización, preparación o encuadre para solventar las carencias – en cuanto a conocimientos previos, especialmente – que el texto literario pueda poner de manifiesto. Unas actividades de prelectura adecuadas lograrán *"estimular, despertar sentimientos controvertidos, buscar en los recuerdos las propias experiencias, dejar brotar unas expectativas cara a la prevista lectura"* (10, 2006, p. 1).

- Lectura: es la fase de mayor actividad cognitiva. Se debe focalizar en algunos aspectos a través de actividades de comprensión que logren *"fijar la atención en detalles importantes en la acción o en las figuras, párrafos significativos para la acción, palabras o imágenes, asociaciones que evoca el texto, preguntas que surgen durante la lectura, la perspectiva del narrador, las reacciones respecto a la posible identificación o contradicciones durante la lectura"* (10, 2006, p. 1).
- Poslectura: es la fase que puede llevar a un aprendizaje significativo. En esta fase se deben implementar actividades de expansión como tareas de escritura, por ejemplo, *"para que el alumno amplíe productivamente la recepción del texto"* (10, 2006, p. 2).

La metodología del trabajo por tareas se ha revelado factible y ha ofrecido resultados didácticos positivos en algunas investigaciones que se han centrado en la introducción del material literario en las aulas de ELE (García Iglesias, 2017).

Una intervención en el aula de ELE para tratar lo literario

En una investigación realizada el curso 2011 – 12 en el instituto bilingüe de Žilina, un grupo de alumnos de 1º de educación secundaria bilingüe (15 sujetos con un dominio de español cercano a un A2 según el Marco de Referencia Europeo, MCRE) recibieron instrucción sobre la interpretación de textos literarios a través de 12 unidades didácticas – centradas cada una en un poema o en un microrrelato – en 12 sesiones de 45 minutos.

El objetivo de la intervención en el aula fue colaborar en el desarrollo de la competencia lecto-literaria de los participantes ejercitando habilidades – determinadas estrategias comprensivo-interpretativas – que les permitieran dominar en mayor medida el proceso de la lectura comprensivo-interpretativa, y ofreciendo experiencias lectoras que repercutieran en la mejora de su educación literaria. Después de implementar el proyecto diseñado, se ofrecieron dos textos literarios a los participantes de la investigación para comprobar el grado de dominio de la lectura comprensivo-interpretativa. Los textos iban acompañados de algunas cuestiones que les indicaban qué tareas debían realizar de forma autónoma, como por ejemplo, indicar el tema, reconocer el mensaje del autor, interpretar la ironía, etc. Los resultados obtenidos fueron muy alentadores y los participantes mostraron un dominio significativo de las habilidades necesarias para interpretar un texto literario en español. Uno de los textos finales, *Dulcinea del Toboso* de Marco Denevi, superaba de forma considerable el input lingüístico de los participantes.

DULCINEA DEL TOBOSO de Marco Denevi

Vivía en El Toboso una moza llamada Aldonza Lorenzo, hija de Lorenzo Corchuelo y de Francisca Nogales. Como hubiese leído novelas de caballería, porque era muy alfabeta, acabó perdiendo la razón. Se hacía llamar Dulcinea del Toboso, mandaba que en su presencia las gentes se arrodillasen y le besaran la mano, se creía joven y hermosa pero tenía treinta años y pozos de viruelas en la cara. Se inventó un galán a quien dio el nombre de don Quijote de la Mancha. Decía que don Quijote había partido hacia lejanos reinos en busca de lances y aventuras, al modo de Amadís de Gaula y de Tirante el Blanco, para hacer méritos antes de casarse con ella. Se pasaba todo el día asomada a la ventana aguardando el regreso de su enamorado. Un hidalgo de los alrededores, un tal Alonso Quijano, que a pesar de las viruelas estaba prendado de Aldonza, ideó hacerse pasar por don Quijote. Vistió una vieja armadura, montó en su rocín y salió a los caminos a repetir las hazañas del imaginario don Quijote. Cuando, confiando en su ardid, fue al Toboso y se presentó delante de Dulcinea, Aldonza Lorenzo había muerto.

Cuadro 1 Texto literario final con una severa dificultad lingüística

Con ello se pretendía comprobar cómo se enfrentarían estos aprendientes a un texto con cierta complicación lingüística, considerando su limitado dominio de la lengua, aunque

contaban con unas estrategias comprensivo-interpretativas bien entrenadas después de la instrucción. El resultado se muestra en el siguiente gráfico:

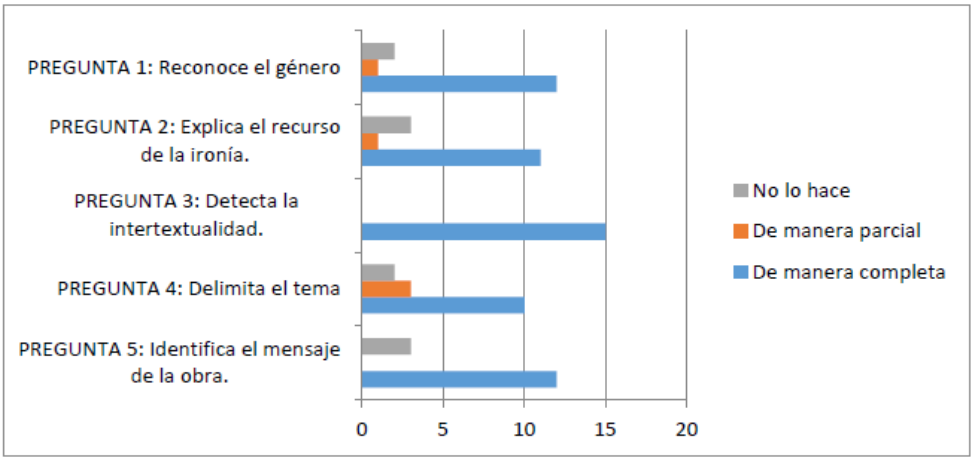

Gráfico 1 Resultados de la interpretación de Dulcinea del Toboso

El gráfico 1 muestra el grado de éxito con el que los 15 participantes resolvieron las tareas de interpretación propuestas sobre el texto *Dulcinea del Toboso* de Marco Denevi. Se puede observar que lograron, en gran medida, interpretar el texto propuesto a pesar de las dificultades lingüísticas que les planteaba.

Posteriormente, se implementó la misma actividad de interpretación en un grupo clase de un curso superior – alumnos con un dominio lingüístico alrededor de B2 según el MCRE – . Los alumnos de segundo curso presentaban un dominio lingüístico mayor pero no contaban, apenas, con experiencias lectoras de textos literarios en español y, en menor medida, con instrucción sobre la interpretación de textos literarios en ELE.

En el siguiente gráfico se muestra el grado de éxito que obtuvo el grupo de 2º al enfrentarse a la interpretación del mismo texto de forma autónoma:

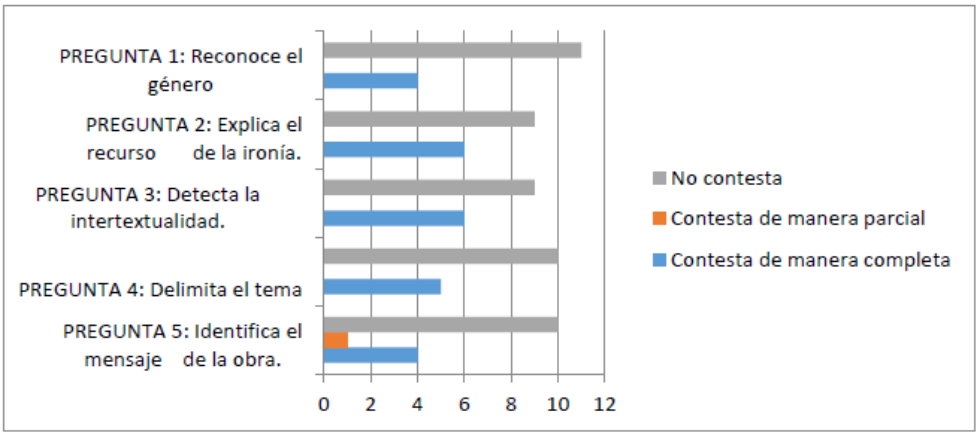

Gráfico 2 Resultados de la interpretación de Dulcinea del Toboso (2º)

El gráfico muestra que los participantes de 2º curso tuvieron problemas para lograr resolver las tareas propuestas e interpretar el texto. Se equivocaron en la aplicación de estrategias y,

posiblemente, activaran estrategias de lector inexperto como centrarse en la comprensión de cada palabra –lo que conlleva la saturación de la MCP y el bloqueo de la comprensión–.

Por tanto, el contraste de los resultados muestra que el traspaso de estrategias de la lengua materna a la segunda lengua no se realiza de forma espontánea. Por tanto, es necesario instruir a los alumnos para que logren trasladar las estrategias y puedan dominar la lectura comprensivo-interpretativa que les hará más capaces ante la lectura de cualquier texto en español.

El contraste entre los dos gráficos también indica que para interpretar un texto literario en LE no basta con tener una competencia lingüística suficiente para entender el texto, es necesario poseer ciertas habilidades interpretativas —concretamente tener activas algunas estrategias comprensivo-interpretativas como se ha podido comprobar en las investigaciones— que permitan la interpretación.

La prueba de postest incluía una pregunta que pretendía descubrir si a los alumnos les había gustado el texto o no. Resulta significativo que la mayoría de los participantes del 1º curso afirmaran que sí les había gustado, y la mayoría de los de 2º, en cambio, declararan que no les había gustado.

¿TE HA GUSTADO EL TEXTO?	
Los alumnos de 1º respondieron afirmativamente en su mayoría. Algunas respuestas:	Los alumnos de 2º respondieron negativamente en su mayoría. Algunas respuestas:
"Me gusta Cervantes y *Don Quijote*"	"No porque no la entiendo"
"Sí, me gusta el tema del amor"	"No entiendo la *pointa*"
"Me gusta el humor"	"No me ha gustado"

Cuadro 2 Muestra de respuestas de los participantes

A partir del análisis de las respuestas, se puede establecer cierta relación entre el logro interpretativo y la satisfacción final o la empatía que se desarrolla hacia el texto. Difícilmente una lectura ante la que el lector no completa el proceso de la comprensión despertará agrado. Pues, como bien señala Mendoza Fillola, "el placer de la lectura es, precisamente, la consecuencia resultante de la satisfacción de comprender lo leído" (1, 1991, p. 32).

Conclusión

Se puede y se debe introducir la literatura en las clases de ELE, incluso desde los niveles iniciales. Se debe hacer porque es factible, se atiende al aspecto humanístico y cultural del aprendizaje de un idioma, los alumnos disfrutan con los textos literarios que siempre poseen cierto componente lúdico y, si no se les instruye en el desarrollo de las habilidades interpretativas, se corre el riesgo de que los aprendices no desarrollen o activen ciertas estrategias interpretativas que los harán más competentes ante la lectura de cualquier texto.

La integración de la educación literaria en las clases de ELE provocará que los alumnos desarrollen varias competencias y, por supuesto, dicho desarrollo se materializará en el aumento de la competencia comunicativa en lengua española.

En el presente artículo se han propuesto como ejes fundamentales para el tratamiento del texto literario en la clase de ELE la atención a la forma del texto como paso previo, la focalización en la reflexión metacognitiva como base metodológica y la adecuación del diseño

de la explotación didáctica como condicionante esencial para lograr la máxima rentabilidad de la intervención en el aula.

Lista de bibliografía citada

1. MENDOZA FILLOLA, A. 1991. "Literatura, cultura, intercultura, reflexiones didácticas para la enseñanza de español lengua extranjera." In: *Lenguaje y textos*, N. 3, pp. 19 – 42.
2. MARTÍN PERIS, E. 2000. "Textos literarios y manuales de enseñanza de español como lengua extranjera." In: *Lenguaje y textos*, N. 14, pp. 101 – 130.
3. SANZ PASTOR, M. 2006. "Didáctica de la literatura: el contexto en el texto y el texto en el contexto. " In: *Carabela*, N. 59, pp. 5 – 23.
4. MENDOZA FILLOLA, A. 2007. *Materiales literarios en el aprendizaje de lengua extranjera.* Barcelona: I. C. E Universitat de Barcelona.
5. BERNS, A., ZAYAS, F. 2005. "DaF y literatura: ¿cómo incluir contenidos literarios en el nivel inicial sin desmotivar a los alumnos?" In: *Porta Lingua*, N. 4, pp. 135 – 149.
6. ALONSO CORTÉS, T. 2009. "El tratamiento del texto literario en el aula de ELE." In: *Actas II jornadas de formación del profesorado de español 2009.* Ministerio de Educación.
7. ALBADALEJO, D. 2007. "Cómo llevar la literatura al aula de ELE: de la teoría a la práctica." In: *Marco ELE*, N. 5.
8. REGUEIRO, Mª. L. 2011. "La compleja y rica relación entre el texto y el tipo de lectura." In: RUIZ DE ZAROBE, Y., RUIZ DE ZAROBE, L. 2011. *La lectura en lengua extranjera.* London-Vitoria-Berkeley-Buenos Aires: Portal Education.
9. BIEDMA, A. 2007. "¿Cómo integrar la literatura en el contexto de segunda lengua." In: *Boletín Millares Carlo*, N. 26. Las Palmas de Gran Canaria.
10. LEIBRANDT, I. 2006. "El aprendizaje intercultural a través de la literatura." In: *Espéculo*, N. 32.

Kontakt
Mª Victoria García Iglesias, PhD.
Universidad Autónoma de Barcelona
Facultad de Educación
Didáctica de la Lengua y la Literatura
Campus Cerdanyola del Vallés, Bellaterra, Barcelona
Spain
Email: mgar98@xtec.cat

HOW TO IMPROVE THE ACADEMIC LITERACY OF SUBJECT TEACHERS – A NEW CHALLENGE FOR AN ESP INSTRUCTOR

KATALIN VARGA KISS

Abstract
Research cooperation, internationalisation of the curricula, knowledge transfer, as well as, staff mobility require academics to improve their academic literacy in English. The paper highlights the challenges an ESP instructor may face in the case of an Academic Writing course for the subject teachers of various disciplines. It investigates the main characteristics of research article as a genre and also gives insight into the teaching methods of how genre-specific language use may be acquired by subject teachers regardless of their disciplines.

Keywords: *internationalisation of higher education, English for Academic Purposes, academic literacy, genre-specific language use, research article as a genre.*

Abstrakt:
Spolupráca vo výskume, internacionalizácia kurikúl, prenos vedomostí, ako aj mobilita vysokoškolských pracovníkov vyžaduje, aby si vedeckopedagogickí pracovníci zlepšovali akademickú gramotnosť v anglickom jazyku. V príspevku sa kladie dôraz na úlohy, s ktorými sa môže stretnúť vyučujúci odbornej angličtiny v prípade predmetu akademické písanie, určeného pre učiteľov predmetov rozličných disciplín. V príspevku sa skúmajú hlavné charakteristické znaky vedeckého článku ako žánra, detailne sa zobrazujú metódy vyučovania, ktoré umožnia, aby si učitelia odborných predmetov osvojili schopnosť používať príslušný žáner v danom jazyku bez ohľadu na svoju odbornú špecializáciu.

Kľúčové slová: *Internacionalizácia vysokoškolského vzdelávania, angličtina pre akademické účely, akademická gramotnosť, používanie jazyka z aspektu žánra/žánrovo podmienené používanie jazyka, výskumný článok ako žáner.*

Introduction

It is a well-known fact that by the 21th century English has become the world's predominant language of research and scholarship. As a result, now more than 90 per cent of journals in some scientific domains are printed in English and the most prestigious and cited ones are in English. Due to the global internationalisation process in higher education with universities attracting a diverse student population, English has become the leading language for the dissemination of academic knowledge. This also imposes a high demand on academics to develop their competence in English (Hyland, 2006).

As second-language academics often lack confidence in their ability to meet standards expected by publishers, EAP also plays a role in developing their rhetorical skills in order that they will be aware of using the adequate style and form when publishing their research.

These days, non-native English-speaking academics using English as a medium of instruction in non-English-speaking countries like Hungary are largely exposed to the professional and institutional expectations in the same way as academics in English-language-speaking countries. Therefore, it is utmost important to notice and analyse their needs and start programmes that seem to fulfil their particular requirements. The course Academic Writing at Széchenyi István University, Győr may be regarded as a new initiative to fill the gap between non-native academics' language skills and institutional expectations with regards to research activities in international environment.

Academic Writing – course background

Academic Writing as a new course for the subject teachers of various disciplines has been designed for academics from various faculties who are actively involved in scientific research and aim to report on their results in English. The University's involvement in the project "Enhancing the role of Higher Education Institutions in Research, Development and Innovation" funded by the Széchenyi 2020 Programme of the Hungarian government and the EU's Structural Funds serves as a background for the course as it aims to encourage scientific research and publication activities and switch the institution into the internationalisation process of higher education institutions.

The participants of the course already have a scientific track record and start at B2+ or C1 level of English. Some of them have also attended courses in general English to develop their language skills. The course participants' disciplinary background involve two of the broad areas disciplines can be slotted (1) Science, Engineering and Technology like Agricultural Engineering, Environmental Engineering, Electrical Engineering, Physics, Applied Mathematics and (2) Social Science like Regional Sciences (see more on the division of disciplines Gillet, et al.,2009, p. 4).As these broad areas largely differ from each other, the course imposes a challenge for the ESP instructor who has to find some common ground to design the curriculum for the heterogeneous group and to investigate what fields of Academic English to include in the course material. The course content is based on needs analysis that was carried out by completing an EAP needs form regarding writing skills (www.uefap.com) and conducting a personal interview. As a result, the course, first of all, focuses on research article as a genre supplemented by conference calls, submission letters and response to the reviewers. In addition to practical issues like needs analysis, theoretical questions on EAP were also taken into consideration.

Theoretical approaches to EAP

Academic Writing may be regarded as a major component of English for Academic Purposes, which as a branch of ESP together with English for Occupational Purposes (Hutchinson and Waters, 1987) has undergone a great development over the past 30 years. In its broad sense EAP covers all areas of academic communicative practice including undergraduate and post-graduate teaching, classroom interactions, research genres, student writing, administrative practice assisting learners' study and research (Flowerdew and Peacock, 2001). However, it is more complex than that since it is the language teaching profession's response to the needs of non-native academics and students and to the distinctiveness of disciplinary communication (Hyland, 2006).

EAP also raises the question whether teaching should focus on general or specific EAP. Although there are several arguments for and against both versions, the author of the paper agrees with the belief that in heterogeneous groups where non-native students or academics are from different disciplinary background EAP courses should focus on a common core – a set of language forms or skills that are found in nearly all varieties. This belief is also underpinned by the fact that most EAP textbooks are based on this notion (Hyland, 2006), and EAP teachers should teach *"general principles of inquiry and rhetoric" (Spack, 1988, p. 29) and the common features which "characterise all good writing"* (Zamel, 1993, p. 35).

Another issue is who should be responsible for teaching EAP. A language teacher as an applied linguist would be able to specialise in General EAP having enough experience and intuition about students' language needs. As far as subject-specialists are concerned, even if they have expertise in their disciplines, they often lack a clear understanding of what role language plays in their disciplines. Lea and Street (1999), for instance, have found that subject tutors see academic writing conventions as largely self-evident and universal, and do not usually even spell out their expectations when setting assignments.

According to Hyland (2006) the ideal case would be if EAP professionals were concerned not simply with teaching isolated words, structures, lexical phrases and so on but with exploring the uses of language that carry clear disciplinary values as a result of their frequency and importance to the communities that employ them. However, institutions may have difficulty implementing this Special EAP approach due to a lack of experienced and enthusiastic staff.

Genre in EAP

Teaching academic literacy in terms of EAP is based on different oral and written genres. In linguistic literature there are various approaches of how to characterise genres. One way of doing it is in terms of the ways broad social purposes are systematically linked with context through lexical and grammatical features (Christie and Martin, 1997). Researchers working within Halliday's (1994) Systemic Functional Linguistics (SFL) model define genres by internal linguistic criteria, grouping texts which have similar formal features. Spoken and written genres are seen as narratives, recounts, arguments and expositions, and each genre is composed of a series of stages which contribute to the overall purpose of the genre. Defining genres in this way shows how frequently recurring linguistic patterns, or elemental genres (Martin, 1992) combine to create more specific macro-genres.

Research article as a genre is most of the time the combination of descriptive writing as it includes defining a topic and describing an object, system or process and writing critically because it also involves analysing and evaluating the author's own and others' work and presenting a point of view which the author may support.Thus it might comprise several elemental genres such as an exposition, a discussion and a rebuttal.

A research article is the culmination and final product of an involved process of research, critical thinking, source evaluation, organization, and composition. Primary and secondary sources are the heart of a research paper, and provide its nourishment. The research paper serves not only to further the field in which it is written, but also to provide the author with an exceptional opportunity to increase knowledge in that field (Baker et al., 2011).

A research article is organised to meet the needs of valid publication. It is, or it should be highly stylised, with distinctive and clearly evident component parts.The most common labelling in the basic sciences is introduction, methods, results and discussion (hence the acronym IMRAD). Actually the heading *"Materials and Methods"* is more common than the simpler "Methods" but the latter form is used in the acronym (Day, et al., 2012).

Academic Writing - course content

The content of the course reflects both the outcome of the needs analysis and the ESP instructor's theoretical considerations on EAP and genre analysis. As academics are most of the time assessed by the academic discourse community through their written work, participants should also be made aware of the importance of developing their academic literacy when disseminating their research and cooperate at international level; therefore the genre research article (RA) has become the focus of attention. In the case of subject teachers with a proven track record the ESP instructor's task is eased by the fact that applying strategies like using the appropriate structure for a paper and being critical is a skill that has already been acquired by the course participants in their native language. The main problem they may face is related to using the appropriate style.

Academic style may be characterised by the use of formal vocabulary, passive voice and cautious language where the evidence presented by the author may not be stated as conclusive enough. As a result, authors should be made aware of different linguistic patterns they may choose from to express caution.

In general, written academic language is objective rather than personal. Therefore, it has fewer words that refer to the writer or the reader. This means that the main emphasis should be

on the information authors want to give and the arguments they want to make. Critical writing embodies the analysis and comparison of theories, results on the basis of which the author may make a decision and come to conclusion.

Academic writing should also focus on how ideas within sentences are connected and how sentences are linked within a paragraph. This requires the proper use of signalling words with reference to addition, cause and effect, contrast, condition, contradiction, emphasis, examples, evidence, generalisation, time order and conclusion. Taking all this into consideration the content of the course includes the following topics:

Table 1: Academic Writing – course description

1.	Academic style, common mistakes in Academic Writing, RA as a genre
2.	Writing abstracts and introductions
3.	Describing methods, referring to literature
4.	Discussion, Comparing and contrasting, nouns and verbs relating to cause and effect
5.	Describing and reporting results, describing charts
6.	Writing conclusions
7.	Cautious language (hedging)
8.	Vocabulary for essays: attribution, endorsement, conjunctions, modality, evaluation
9.	Conference calls, Submission letters, Response to the reviewer
10.	Summarising, verbs of reference
11.	Summarising, punctuation
12.	Writing a RA in the relevant field

Source: own Compilation

Teaching method

Teaching primarily focuses on the genre-based approach. The ESP instructor has prepared a corpus of research articles according to the disciplinary field of the participants. The relevant articles were downloaded from the following journals available on the website ScienceDirect.

- Agriculture and Agricultural Science
- Computers and Electrical Engineering
- Ecological Engineering
- Environmental Development
- European Journal of Mechanics
- Journal of Mathematical Analysis and Applications
- Physics Procedia
- Regional Science and Urban Economics
- Water Science and Engineering

The topics of the sample articles usually reflect the research interest of the individual course participants. First, the general features and the structure of research article as a genre is dealt with, it is then followed by an in-depth analysis of the separate parts. For example, in the case of Introduction, learners are informed about the role of Introduction and presented introductory phrases and expressions that can be generally used in introductions; then they are asked to use some of them forming sentences in their subject fields. This is followed by presenting various samples from discipline-specific journals. The samples are analysed to raise awareness of language use. As home assignment, participants are requested to prepare the

introduction part of some of their current research or rewrite the introduction of some previous one in accordance with the acquired language use. The prepared versions are discussed in the following lesson. The other components of RA are tackled in the same way. Grammatical issues are integrated into genre-analysis. Together with the discussion part of the RA expressions for comparing and contrasting, as well as, phrases for cause and effect relationships are also highlighted. When describing results and conclusion cautious language (hedging) is investigated and the language of describing graphs is at. In this way, linguistic forms are not separated from their communicative functions.

The sample texts are also ideal to visualise both general and subject-specific academic vocabulary. As the samples embody various disciplines, awareness is raised of how to use general academic vocabulary. The following extract shows an example of how the general vocabulary of RA may be drawn attention to when dealing with the Method part:

Material and Methods
2.1. Laboratory measurements
Measuring soil hydraulic properties in the laboratory with classical methods (sand box, sand-kaolin box, pressure plate extractor, multi-step outflow method) is time consuming and the results are strongly influenced by uncertainties (Dane and Hopmans, 2002; Bitelli and Flury, 2009). The Extended Evaporation Method (EEM) enables the simultaneous quantification of the water retention curve and the unsaturated hydraulic conductivity function of 100 cm3 or 250 cm3 soil samples in the laboratory (Schindler et al., 2010a, Schindler et al., 2010b). The measurement ranged from saturation down to near permanent wilting point and the measurement time is strongly reduced. Instead 2 or 3 month only between 3 and 10 days are required. Additionally, the quantification of shrinkage and hysteresis is possible (Schindler et. al., 2015a; Schindler et al., 2015b). (Agriculture and Agricultural Science Procedia11, 2016, pp.14 – 19)

Dealing with formal letters (conference applications, submission letters, response to the reviewers, participants are also informed about the most common reasons why editors may reject a paper. These may involve both technical reasons (e.g.incomplete data, poor analysis, inappropriate methodology, weak research motive, inaccurate conclusions) and editorial reasons (e.g.out of scope for the journal, research ethics ignored, violation of publication ethics, lack of proper structure, poor language quality), where the latter ones hint at the lack of or improper academic literacy (www.springer.com). Similar thoughts have been drafted by one of the major providers of scientific, technical and medical information, Elsevier, which draws submitters' attention to the fact that papers are rejected if the English is not sufficient for the peer-review process, moreover, if the paper is incomprehensible, i.e. the language and the figures are so poor that the merit cannot be assessed (www.elsevier.com).

The above-mentioned facts also impose high requirements on the ESP instructor. The expectations that can be easily met by an applied linguist in charge of such a course include the knowledge of general academic genres, the most common research methods, academic style, writing critically, appropriate linguistic patterns, general academic vocabulary, cohesive devices or discourse markers and the differences between L1 and L2. At the same time, ESP instructors are unlikely to be experts of subject-specific knowledge, discipline-related vocabulary, discipline-specific genres or research methods. They may not be responsible for evaluating discipline-specific content, either. In spite of all this, their contribution to academics' skills development may seem enormous since their activities enhance the publication of academic research in English adding to the international reputation of their higher education institution.

Conclusion

The paper has given an overview of how non-native academics' academic literacy can be developed in a group of L2 learners with different disciplinary background. The challenge an ESP instructor meets may only be overcome by thoughtful considerations with regards to the relevant EAP literature and participants' needs. As there is no one "fits for all" course book, the success of the course depends on the mutual cooperation between the ESP instructor and the L2 learners. Academics may also motivate each other in terms of development, which may further be enhanced by the detailed evaluation of the home assignments. Exaggerated demands regarding discipline-specific issues may not be imposed on ESP instructors who may rather be regarded as initiators and motivators. It is L2 academics who should take the role of implementers.

References

BAKER, J. R., BRIZEE, A., VELÁZQUEZ, A. 2011.*Genre and the Research Paper.* Available: https://owl.english.purdue.edu/owl/resource/658/02/

CHRISTIE, F., MARTIN, J. R. (eds.) 1997. *Genre in institutions: social processes in theworkplace and school.* New York: Continuum.

DAY, R. A., GASTEL, B. 2012. *How to Write and Publish a Scientific Paper.* Cambridge: Cambridge University Press.

FLOWERDEW, J., PEACOCK, M. (eds.) 2001. *Research perspectives on English for Academic Purposes.* Cambridge: Cambridge University Press.

GILLET, A. *Using English for Academic Purposes.* Available: http://www.uefap.com

GILLET, A., HAMMOND, A., MARTALA, M. 2009. *Inside Track.Successful Academic Writing.* Harlow: Pearson.

HALLIDAY, M. A. K. 1994. *An introduction to functional grammar.* London: Arnold.

HUTCHINSON, T., WATERS, A. 1987.*English for Specific Purposes.* Cambridge: Cambridge University Press.

HYLAND, K. 2006. *English for Academic Purposes.* London & New York: Routledge.

LEA, M., STREET, B. 1999. Writing as academic literacies: understanding textual practicesin higher education.' In: *CANDLIN C. N., HYLAND, K. (eds.) Writing: texts, processes and practices.* Harlow: Pearson.

MARTIN, J. R. 1992. *English text: system and structure.* Amsterdam: Benjamins.

SPACK, R. 1988. Initiating ESL students into the academic discourse community: how far should we go? In: *TESOL Quarterly*, 22 (1), 29 – 52.

ZAMEL, V. 1993. Questioning academic discourse. In: *College ESL*, 3, 28 – 39.

Contact:
Dr. Katalin Varga Kiss, PhD.
Széchenyi István University
Centre of Foreign Languages
1 Egyetem tér, 9026 Győr
Hungary
Email: kathykis@sze.hu

VZNIK SYSTEMATICKÉHO MYSLENIA O PREKLADE V RUSKU. *PRIENIKY A ÚNIKY*

THE ROOTS OF SYSTEMATIC THINKING ON TRANSLATION IN RUSSIA. INTERSECTIONS AND LEAKS

VLADIMÍR BILOVESKÝ, MATEJ LAŠ

Abstract
The paper analyses formation of systematic thinking on translation in Russia, studies its beginnings in the first half of 20th century. The goal of this paper is to trace interconnections and influences of both Russian and Western Translation Studies predominantly in the 50s and 60s. Despite closed borders some memes of Translation Studies found their way to both sides of borders.

Keywords: *memes of translation, Russian school of translation, literary approach, linguistic approach.*

Abstrakt
V článku rozoberáme vznik systematického myslenia o preklade v Rusku, skúmame jeho prvopočiatky v prvej polovici dvadsiateho storočia. Cieľom článku je pokúsiť sa vystopovať prieniky a vplyvy ruskej a západnej translatológie najmä v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch minulého storočia. Domnievame sa, že napriek uzavretým hraniciam si niektoré translatologické mémy našli cestu na obe strany hraníc.

Kľúčové slová: *translatologické mémy, ruská prekladateľská škola, literárnovedný prístup, lingvistický prístup.*

Úvod

Sovietske i ruské myslenie o preklade má dlhodobú a veľmi zaujímavú tradíciu. Nepriaznivé ideologické podmienky a hranice v minulom storočí však spôsobili, že mnohé západné translatologické úvahy sa nemohli v pozitívnom zmysle slova konfrontovať s ruskými úvahami a naopak. Po detailnej analýze translatologických úvah, teórií a postulátov sa však dajú vystopovať *prieniky* a *vplyvy* na obidvoch stranách pomyselných hraníc uvažovania. Uvedené *prieniky* a *vplyvy* budú predmetom nášho uvažovania na pozadí päťdesiatych a šesťdesiatych rokov minulého storočia.

Korene systematického myslenia o preklade v Rusku

Pre Rusko koncom 19. storočia bola typická tzv. *vysoká* literárna kultúra. Mnohí spisovatelia sa zúčastňovali literárnych debát, ktoré organizovali najmä literárne časopisy. Debaty boli často zamerané i na polemické diskusie o prekladoch. Diskusií o prekladoch sa zúčastňovali i V. J. Brjusov, A. A. Blok, H. Gumiľov, akad. F. E. Koršt a mnohí ďalší. Októbrová revolúcia v roku 1917, občianska vojna a následný vznik Sovietskeho zväzu spôsobili obrovské pnutia i v oblasti kultúrnej sféry.

V kontexte NEP-u (Novej ekonomickej politiky) a po nariadení o „súkromných vydavateľoch“ zakladajú členovia Filozofickej spoločnosti Štátnej univerzity v Petrohrade súkromné vydavateľstvo *Academia* (Schippelová, 2017, s. 249). Ide o obrovský projekt, ktorého cieľom je aktualizovať už zastarané preklady najmä antických autorov. *Spoločnosť* sa zameriavala výhradne na umelecké texty. V centre myslenia o umeleckom preklade bol však

spisovateľ a jeho osobnosť. V roku 1919 pod taktovkou M. Gorkého vzniká štátne vydavateľstvo *Vsemirnaja literatura*, ktoré plánovalo vydať 200 zväzkov prekladov zahraničných autorov. Vydavateľstvo vzniklo so štátnou podporou a samozrejme i s Leninovým súhlasom, a práve preto preň mohol pracovať relatívne vysoký počet kvalifikovaných pracovníkov. Opäť išlo predovšetkým o domácich spisovateľov, ako napr. básnikov A. A. Bloka, V. J. Brjusova, L. N. Gumiľova, ale aj už známych prekladateľov P. G. Ganzena, V. A. Zorgenfreja či literárneho vedca, kritika a básnika K. I. Čukovského.

Oba projekty priniesli obrovský dopyt po nových prekladateľoch a, logicky, aj po istých pravidlách prekladania. Na základe Gorkého iniciatívy vznikla aj prvá *štúdia* pre prekladateľov a vypracovali sa aj princípy vydavateľskej činnosti *Vsemirnoj literatury* (Neľubin – Chuchuni, 2006, s. 316). Prvé dielo, ktoré sa snaží ponúknuť návod na adekvátny preklad, sa formuje v rokoch 1919 a 1920 a vychádza v dvoch zborníkoch s názvom *Princípy umeleckého prekladu* (Принципы художественного перевода) od F. D. Baťuškova, K. Čukovského a L. N. Gumiľova.

V zborníkoch sa zrejme prvý raz objavuje pojem *adekvátny* preklad. Tento pojem neskôr používa i asi najznámejší ruský predstaviteľ lingvistického myslenia o preklade, A. V. Fjodorov (1927). Podľa F. D. Baťuškova (1920) je adekvátny preklad taký preklad, ktorý prenesie zmysel, drží sa štylistiky pôvodného textu, zachováva osobitosti jazykového prejavu autora bez porušenia gramatických pravidiel rodného jazyka a rešpektuje vnútornú emocionálnosť umeleckej výpovede. Vznik takejto publikácie možno zároveň považovať i za prvý pokus o didaktiku prekladu (Schippelová, 2017, s. 253 – 255). Spolu s ňou vznikajú aj prvé profesionálne organizácie združujúce prekladateľov. V rámci *Zväzu sovietskych spisovateľov* (Союз писателей СССР) vzniká sekcia pre prekladateľov, ktorej cieľom je *zlepšiť* kvalitu literárneho prekladu a „brániť profesionálne záujmy svojich členov“ (Kukuškinova, 2014, s. 333).

Významnými podporovateľmi činností *Academie* okrem *Filozofickej spoločnosti* bol i *Leningradský inštitút dejín umenia*, pod ktorý sa začlenila *Academia* po rozpade *Filozofickej spoločnosti*. Inštitút sa okrem toho stal aj významným intelektuálnym domovom ruských formalistov. Študoval v ňom aj samotný A. V. Fjodorov, ktorý vo svojich pamätiach (1983) píše o tom, ako ho ovplyvnil najmä J. N. Tyňanov (puškinológ, spisovateľ, literárny kritik, prekladateľ) svojimi prednáškami o dejinách literatúry deväťnásteho storočia. Podľa slov Fjodorovova atmosféra v *Inštitúte* bola veľmi priateľská a neformálna. J. N. Tyňanov podľa A. V. Fjodorova (1983, s. 155 – 171) prišiel s konceptmi ako literárny systém, centrum, periféria, ktoré o desaťročia neskôr využíva aj I. Even-Zohar vo svojej známej teórii polysystémov.

A. A. Smirnov (1934) takisto používa termín *adekvátny*, ale podľa neho je adekvátny preklad taký, ktorý prenáša celý autorský zámer ako istý ideologický a emocionálny dopad na čitateľa, ktorý zároveň má čo najpresnejšie prenášať jazykové prostriedky pôvodného autora za použitia presných ekvivalentov a uspokojivej substitúcie. Z toho vyplýva, že ekvivalenciu a substitúciu považuje za nástroje nutné na dosiahnutie adekvátnosti a nie za samotný výsledok. Na tomto mieste môžeme spomenúť aj Popovičove posuny (1970, s. 80 – 82), ktoré Popovič považuje za funkčné, a bez ktorých nie je možné dosiahnuť vernosť v preklade a zachovať jeho funkciu.

K. Čukovskij (1930) vyzdvihuje predovšetkým talent prekladateľa, bez ktorého sa nemožno pri preklade umeleckých textov zaobísť, pričom však je nutné, aby si stanovil teoretické princípy svojho umeleckého procesu. Medzi takéto teoretické princípy prekladateľa umeleckej literatúry považuje napr. fonetiku, štýl, syntax, textovú presnosť, frazeológiu a idiómy, slovník a rytmiku. Jeho príspevok v spomínanom zborníku sa v budúcnosti ešte niekoľko ráz prepisoval a aktualizoval, vďaka čomu vzniklo významné dielo *Vysoké umenie* (Высокое искусство) (Neľubin – Chuchuni, 2006, s. 321).

Vydavateľstvo *Vsemirnaja literatura* sa rozpadlo v roku 1927, v čase, keď vydalo len 120 zväzkov z plánovaných 200. Podnietilo však vôbec jednu z prvých diskusií o nutnosti

fundovanej teórie prekladu. Zároveň, keďže išlo o projekt určený masovému čitateľovi, na dichotómii vernosť – voľnosť prekladu sa ruské myslenie o preklade opäť posunulo na druhú menovanú stranu (Schippelová, 2017, s. 264).

V tridsiatych a štyridsiatych rokoch sa takisto diskutovalo o umeleckom preklade. Za azda najvýznamnejší príspevok považuje A. Pym (2016) jeden z prvých A. V. Fjodorovových článkov s názvom *Problémy veršovaného prekladu* (Проблема стихотворного перевода, 1927), v ktorom sa objavuje typológia prekladateľských stratégií pri preklade poézie. Nesústredí sa na ekvivalenciu v zmysle „rovnaká hodnota sa musí zachovať v cieľovom texte", ale ponúka tzv. stratégie *narušenia* pôvodného textu, ktoré môže prekladateľ vykonať, aby v cieľovom texte zachoval presnosť verša. Fjodorov často operuje s termínom *presnosť,* podľa jeho vlastných slov však ide o výrazne relatívny koncept (Fjodorov, 1930, s. 89).

Myslenie o preklade v päťdesiatych rokoch

Ďalším veľkým medzníkom vo vývoji myslenia o preklade bola Druhá svetová vojna a aj nasledujúce politické udalosti. Výraznú úlohu zohral i novovznikajúci typ prekladu – vojenský preklad (Garbovskij, 2007, s. 171), ktorý podnietil veľký záujem o výučbu prekladu. Nedostatok prekladateľov a tlmočníkov si totiž vyžadoval vznik novej, intenzívnej prípravy mladých odborníkov. Tým sa oživila aj diskusia o myslení o preklade. Po konci Druhej svetovej vojny začínajú Norimberské procesy a s tým spätý vznik simultánneho tlmočenia, vznikajú nové medzinárodné organizácie ako OSN či UNESCO, ktorých nevyhnutnou súčasťou sa stáva tlmočník, aj prekladateľ.

Roku 1953 v Paríži vzniká Medzinárodná federácia prekladateľov (Fédération internationale des traducteurs, FIT). Jej cieľom bolo brániť záujmy prekladateľov a zlepšovať kvalitu ich služieb. Viac-menej až tu začína vznikať profesia profesionálneho prekladateľa ako ju poznáme dnes.

Ako sme vyššie uviedli, pred vojnou sa diskutovalo predovšetkým o textoch literárnych, z čoho vyplýval i fakt, že teória prekladu bola skôr literárno-vedeckého charakteru. Aj preto dostal I. A. Kaškin (1951), azda jeden z najväčších odporcov doslovného prekladu a zároveň jeden zo zakladateľov sovietskej školy umeleckého prekladu, úlohu sformulovať základné postuláty literárnovednej teórie prekladu. I. A. Kaškin (1951) vo svojom článku *O jazyku prekladu* (О языке перевода) tvrdil, že teória umeleckého prekladu by mala byť vystavaná na literárnovedných princípoch a navrhoval rozlišovať medzi prekladom *naturalistickým, impresionistickým* a *formalistickým* (натуралистический, импрессионистический и формалистический), a keďže sovietsky preklad bol súčasťou sféry socialistického realizmu, za jediný adekvátny prekladu považuje tretí menovaný. Realistická metóda prekladu je podľa I. A. Kaškina (1951) taká, ktorá zbližuje teóriu prekladu umeleckého textu s kritériami literatúry realizmu.

Vo všeobecnosti možno povedať, že ruská veda o preklade zažila v štyridsiatych a päťdesiatych rokoch prechod od literárnovednej teórie prekladu k teórii lingvistickej. Ako píše N. K. Garbovskij (2007, s. 176 – 179), v rámci literárnovednej teórie sa diskusia dostavala do stavu, v ktorom sa spochybňovala predovšetkým samotná preložiteľnosť textu, čo zachádzalo až do prekladateľského skepticizmu, ktorý však tiež priniesol svoje ovocie. Presný opak skepticizmu, extrémny optimizmus, sa objavoval práve v teóriách lingvistického modelu k prekladu (Venuti, 2000, s. 69).

V západnej translatológii je na osi extrémneho skepticizmu známy predovšetkým Quineov (1960) koncept *radikálneho prekladu* (radical translation), založený na spochybňovaní empirických základov prekladu, ktoré sú podľa neho postavené na základnej sémantickej neurčitosti a tú nemožno obísť. Nabokov (1941a, s. 61) takisto patrí k skeptikom a tvrdí, že národná literatúra je síce ovplyvnená sieťou medzinárodných vplyvov, ale vyvíja sa v špecifických národných podmienkach, ktoré prekladateľ pri akejkoľvek snahe nedokáže v preklade obsiahnuť.

Literáti a lingvisti

I. N. Soboľov (1950, s. 143) po vzore článku A. V. Fjodorova z roku 1927 tvrdí, že rôzne typy textov si vyžadujú odlišné prekladateľské stratégie. Zaujímavé však je, že zrejme ako prvý píše, že presnosť, resp. správnosť prekladu závisí od *cieľa* prekladu, od povahy pôvodného textu (čokoľvek to znamená) a od čitateľa, ktorému je text určený (Pym, 2016, s. 44). Zrejme každému sa pri takomto postuláte vybaví známa nemecká teória Skoposu Vermera a Reissovej. Paralely sú ešte evidentnejšie, keď si uvedomíme, že I. N. Soboľov (1950, s. 143) takisto rozlišoval tri typy textov: *umelecké*, *žurnalistické* a *podnikateľské* (художественный, журналистский и деловой). E. Nida (1945, s. 197) vtedy ešte explicitne nerozoznáva *dynamickú ekvivalenciu* (dynamic equivalence), ale na základe prekladov Biblie už jasne naznačuje, kam svojimi postulátmi o nutnosti prispôsobovať preklad kultúrnemu kontextu smeruje.

V článku A. V. Fjodorova z roku 1927 táto typológia už viedla k spomínanému stanoveniu rôznych prekladateľských riešení, čo sa prakticky vyvinulo do komparatívnej štylistiky a spôsobilo, že umelecky preklad, dovtedy vnímaný ako umenie, sa systematickým štúdioum lingvistických procesov implicitne mení na vedecký problém, čo je v konečnom dôsledku aj jedným zo znakov ruského formalizmu (Pym, 2016, s. 46). A. V. Fjodorov takisto odkazuje na J. N. Tyňanovova (A. V. Fjodorov, 1927, s. 68) koncept *konštruktívnej funkcie* (конструктивная функция) – vzájomné vzťahy medzi všetkými prvkami literárneho diela s celým literárnym systémom. Každá zložka je podľa Tyňanova vo vzťahu s podobnými zložkami iných systémov v iných dielach a zároveň je prepojená s inými zložkami rovnakého diela (prvý označuje ako auto-funkciu, druhý ako syn-funkciu); (Элемент соотносится сразу: с одной стороны, по ряду подобных элементов других произведений-систем, и даже других рядов, с другой стороны, с другими элементами данной системы (автофункция и синфункция). Na základe týchto tvrdení A. V. Fjodorov odmieta normatívny prístup k prekladu (ktorý bol prítomný v *Academii* aj vo *Vsemirnoj literature*) a stavia sa skôr na stranu deskriptivistov (aj keď len veľmi implicitne, keďže žiadni deskriptivisti ešte neexistovali).

Posun od literárnovednej teórie, ktorá sa zameriavala výhradne na texty umelecké, k lingvistickej teórii neprichádza naraz. Dopyt po lingvistickej všeobjímajúcej teórii vychádza z vplyvu pozitivizmu a aj z teórie komparatívnej štylistiky kanadských lingvistov J. P. Vinaya a J. Darbelneta.

Sám A. V. Fjodorov píše, že je nutná presnejšie metodika a výskum jazykových vzťahov medzi jazykovými prostriedkami. Umenie v Sovietskom zväze nadobúda objektívne rozmery, subjektívnosť a ambivalencia je nežiaduca a aj to je dôvod (hoci ideologický) na tvorbu čo najobjektívnejšej teórie umenia ako takého. Stalin vo svojom známom článku *Marksizm i voprosy jazykoznanija* (1950, s. 54) píše, že jazyk je produktom celých spoločenských dejín a nie jednej alebo druhej vrstvy, preto je jeho funkciou rovnomerne slúžiť celej spoločnosti, všetkým jej vrstvám (Язык в этом отношении коренным образом отличается от надстройки. Язык порожден не тем или иным базисом, старым или новым базисом внутри данного общества, а всем ходом истории общества и истории базисов в течение веков. Он создан не одним каким-нибудь классом, а всем обществом, всеми классами общества, усилиями сотен поколений. Он создан для удовлетворения нужд не одного какого-либо класса, а всего общества, всех классов общества). Samozrejme, dôvodom vzniku lingvistickej teórie je aj už spomínaný fakt, že sa vo veľkom začínajú prekladať aj iné ako umelecké texty, čo si žiada prepracovanú metodiku prekladu (a tlmočenia). Samostatná vedná disciplína zaoberajúca sa prekladom sa takmer okamžite spochybňuje. Známy lingvista, Reformatskij píše, že prax prekladu môže využívať výskumy rôznych vedeckých odborov, ale akýkoľvek samotný vedný odbor o preklade je priam nemožný (Reformatskij, 1952, s. 12). Obzvlášť kriticky sa k tomuto vyjadreniu postavil Fjodorov, ktorý naopak tvrdí, že veda o preklade je určite možná.

To všetko nachádzame v azda najvýraznejšej A. V. Fjodorovovej publikácii, ktorá naznačila a prakticky dodnes určuje smer výskumu prekladateľskej teórie v Rusku – *Úvod do teórie prekladu* (Введение в теорию перевода, 1953).

Stalinova rola v oživení sovietskej lingvistiky

Podľa B. Mossopa (2013, s. 2) ruskej lingvistike v tridsiatych a štyridsiatych rokoch dominoval gruzínsky lingvista N. Y. Marr, ktorý tvrdil, že štruktúra spoločnosti neurčuje len umelé sociolingvistické rozdiely, ale aj základné štrukturálne a typologické rysy jazyka danej spoločnosti. Tento pohľad na jazyk jednak nevyhovoval Stalinovmu *rovnoprávnemu* režimu a jednak zaostával za medzinárodnou lingvistikou. Stalin dal pripraviť do *Pravdy,* oficiálneho denníka Komunistickej strany Sovietskeho zväzu, sériu článkov o lingvistike pod vlastným menom (údajne ich napísal ďalší gruzínsky lingvista, A. S. Čikobava), ktoré mali poprieť Marrove postuláty.

Články v *Pravde* vyzdvihovali Marxov pohľad na jazyk ako na nástroj na tvorbu myšlienok a nie na nástroj, ktorý len sprostredkúva myšlienky hovorenej reči. Jazyk je predovšetkým psychologická potreba a nie sociologická. Sémantika či lexikológia sa nesmie zdôrazňovať väčšmi ako syntax a fonológia (Marr nazýval syntax a fonológiu *buržoáznymi formalizmami)* (Mossop 2013, s. 3). A. V. Fjodorov takisto zastával Marxov pohľad na jazyk, pričom jeho oponenti často zdôrazňovali najmä sociálnu funkciu jazyka, ktorá závisí od rôznych textových žánrov, a tým pádom sa viaže k inému spoločenskému rámcu.

Dôsledkom Stalinovho zásahu mala lingvistika v čase A. V. Fjodorovovej aktivity pomerne veľké uznanie, a preto sa nemožno čudovať, že piata kapitola pôvodnej verzie A. V. Fjodorovovho *Úvodu do teórie prekladu* opakovane cituje Stalinove postuláty (v nových edíciách ich je menej) kritizujúce Marrovu teóriu jazyka a naopak tvrdí, že jazyk je spoločný pre všetky *triedy* spoločnosti. Aj preto sa A. V. Fjodorov snaží vymyslieť všeobecnú teóriu prekladu a hľadá medzi textami na preklad spoločného menovateľa a tým je, logicky, jazyk. Všetko ostatné ustupuje do úzadia.

Lingvistická teória prekladu Fjodorova

Úvod do teórie prekladu mal obrovský dopad. Vôbec prvý raz niekto explicitne popísal objekt teoretického výskumu prekladu bez akéhokoľvek vplyvu ostatných spoločenských aktivít (divadlo, novinárstvo). Prvý raz sa termínom *preklad* nemyslí len preklad umeleckých textov, ale preklad *per se*. Práve dôraz na všeobecnú teóriu prekladu je jedným z významných prínosov publikácie. E. Nida síce v roku 1947 napísal 360 stranovú publikáciu o preklade Biblií, ako však píše neskôr (1964, s. 9), išlo skôr o praktickú príručku, než o teoretický základ. Možno ho však považovať za zdroj cieľovo orientovanej nemeckej, belgickej a izraelskej teórie, ktoré vznikajú o niekoľko desaťročí neskôr. Bol zrejme prvým teoretikom, ktorý sformuloval myšlienku, že je nutné teoretizovať o preklade vo všeobecnosti prostredníctvom skúmania prekladu ako jazyka. Dovtedy sa preklad považoval za výhradne praktickú záležitosť a nie za činnosť hodnú intelektuálneho záujmu. Preklady sa vnímali ako podradené vo vzťahu k originálu a nikdy ich nikto nevnímal ako objekty štúdia. A. V. Fjodorov tak možno ako prvý v európskej prekladateľskej tradícii vníma preklad ako hodný teoretického výskumu (Mossop, 2013, s. 5).

Významným prínosom jazykovej teórie prekladu bol aj fakt, že ukončila diskusie trvajúce niekoľko storočí o dichotómii voľný – verný preklad, keďže sa od takejto diskusie značne dištancovala. Nepokúšala sa preskriptívne určovať spôsob prekladu, ale deskriptívne opisovala jazykovú korešpondenciu pôvodiny a prekladu.

Podľa A. Pyma (2016, s. 47) Fjodorovova kniha neprináša do ruského myslenia o preklade veľa nového, ale skôr usúvzťažňuje všetko to, čo prišlo pred ním. Prichádza však podľa neho s dvomi formálnymi prínosmi: typológiou prekladateľských stratégií na úrovni slova a kategorizáciou reprodukcie cudzích termínov a vlastných mien (reálie).

V prvom prípade A. V. Fjodorov (1953, citované podľa Pym, 2016, s. 122 – 123, prel. Matej Laš) stanovuje päť možností prekladu na úrovni slova:

1. slovo v pôvodnom jazyku nemusí mať korešpondenciu v cieľovom jazyku, preto je potrebné vytvoriť ho alebo importovať (there is no correspondence, so something has to be imported or invented), (Fjodorov nepoužíva termín ekvivalent, ale *соответствие*),
2. čiastočná korešpondencia, v preklade sa tak zachová aspoň nejaká podobnosť (there is a partial correspondence, so we are left with some kind of similarity),
3. slovo má niekoľko významov a je možné ho preložiť rôznymi slovami (the word has several meanings and can be translated by several different words),
4. v ojedinelých prípadoch v technických textoch existujú slova s úplnou korešpondenciou (in rare cases there is absolute correspondence, as can happen with technical terms),
5. v ojedinelých prípadoch nie je možné nájsť akékoľvek korešpondujúce slovo (there is 'inability to find any correspondence to the word', which is similarly rare).

Podľa Pyma (2016, s. 46) sa týmto prístupom neskôr inšpiroval aj nemecký teoretik prekladu O. Kade. Ide tak už o druhý postulát, keď ruské myslenie o preklade predbieha neskoršie západné myslenie.

Druhým spomínaným prínosom je typizácia prenosu reálií (citované podľa Pyma, 2016, s. 46):

- transliterácia (transliteration),
- skladanie nových slov z existujúcich (creation of a new word by building from particles),
- využitie slova z cieľového jazyka s podobnou funkciou (the use of a target-language word with a close, approximate, similar function).

Tu vidíme vplyv vyššie spomínaného Smirnova (1934), ktorý považuje ekvivalenciu a substitúciu za prostriedky na dosiahnutie adekvátneho prekladu, čo prakticky môžeme implicitne vidieť aj v oboch nami uvedených A. V. Fjodorovových postulátoch.

Fjodorova kniha mala pomerne obrovský ohlas aj v zahraničí. V značnom množstve sa z nej citovalo v Číne (Ťin, 1987, Luo, 1984, In: Mossop, 2013, s. 1) a vo francúzskom preklade sa dostala aj do rúk Mounina (1959, 1963, s. 13 – 16). Objavilo sa aj množstvo negatívnych kritických postrehov. Francúzsky lingvista E. Cary (1959, s. 29) kritizoval A. V. Fjodorova za pokusy zostaviť všeobecnú teóriu bez zdôrazňovania rozdielností žánrov. A. V. Fjodorov by mal podľa neho jasnejšie zdôrazňovať rozdiely medzi žánrami a nie hľadať spoločné menovatele. Podľa A. V. Fjodorova však vnímanie prekladov prostredníctvom žánrov predstavuje ťažko riešiteľný problém pre akýkoľvek vedný odbor. V takomto prípade totiž nie je možné vytvoriť práve spomínanú všeobecnú teóriu prekladu. Práve preto vo svojej knihe hľadá predovšetkým spoločné menovatele a logicky prichádza k tomu, že je nimi jednoducho jazyk.

A. V. Fjodorov sa vo svojej knihe zaujímavým spôsobom stavia aj k problému prekladu umeleckých textov. Uznáva, že vtedajšia lingvistika na ne síce po vedeckej stránke nestačí, ale navrhuje, aby lingvistika, laicky povedané *dobehla* pokrok v myslení o umeleckom preklade. Tým sa sčasti vymyká tradičnej lingvistike.

Takisto odmietal pracovať s konceptom ekvivalencie, a svoje myšlienky jasne založil na teoretických princípoch ruskej formálnej školy. Zaujímavé je, že síce ako väčšina vtedajších štrukturalistov odmietal myšlienku nepreložiteľnosti textu, ale nepracoval ani s Vinayovov a Daberbelnetovou (1958) myšlienkou ekvivalencie, ktorí vtedy vo výraznej miere ovplyvňovali myslenie v lingvistike.

Myslenie o preklade v šesťdesiatych rokoch

Koncom päťdesiatych rokov sa diskusie o teoretickom podloží prekladu prehlbujú. Vzniká významný časopis *Masterstvo perevoda* (zaniká v roku 1979), ktorý sa primárne orientoval na publikovanie prác translatologického charakteru. Bol však jednou z hlavných hybných síl v sfére myslenia o preklade v najbližších desaťročiach.

Knihu A. V. Fjodorova *Úvod do teórie prekladu* začínajú kritizovať teoretici umeleckého prekladu. V. B. Kaškin (jeden zo zakladateľov sovietskej školy umeleckého prekladu a aj učiteľ mnohých výborných prekladateľov) obvinil A. V. Fjodorova z *formalizmu* (In: Retsker, 1976, s. 6). E. Cary (1957, s. 187) na kongrese *Zväzu sovietskych spisovateľov* poznamenal, že A. V. Fjodorov vytrhol umelecký preklad spod rúk literatúry. Tábor umeleckých prekladateľov sa neraz veľmi pregnantne púšťal do kritiky A. V. Fjodorova za potenciálny negatívny dopad formalizmu na preklad. V. B. Kaškin (1951) píše, že formalisti napodobovaním cudzieho jazyka bez štylistického odôvodnenia zohavili ruský jazyk (citované podľa A. Pyma, 2016, s. 58).

A. Pym (2016, s. 60) sa domnieva, že konflikt medzi chápaním prekladu z pohľadu literátov a lingvistov v konečnom dôsledku dal konceptuálny zárodok translatológii ako samostatnej vednej disciplíny. Píše tak na základe E. Caryho (1959) poznámky z moskovskej konferencie z roku 1958, kde sa po búrlivej diskusii medzi prítomnými dospelo k otázke „prečo nedisponovať samostatnou vednou disciplínou pre každú formu prekladu?“, ktorú E. Cary (1959, s. 19n) vníma ako najspravodlivejšie momentálne riešenie. Vo všeobecnosti sa však takéto informácie do západnej translatológie dostávali len veľmi sporadicky z dôvodu vtedajších nepriaznivých vzťahov medzi Sovietskym zväzom a západnými krajinami.

Hlavným konceptom myslenia o preklade v 60-tych rokoch je nepochybne ekvivalencia (Venuti, 2000, s. 121). Mounin (1963) spochybňuje relativistické myšlienky o nemožnosti preložiteľnosti a tvrdí, že ekvivalencia je postavená na univerzáliach jazyka a kultúry, a že preklad je síce nevyhnutne jazyková záležitosť, ale nie výhradne jazyková. Prvý raz sa explicitne objavujú Nidove (1964) koncepty o *dynamickej ekvivalencii* a *formálnej korešpondencii* (dynamic equivalence and formal correspondence), Newmarkov *komunikačný* a *sémantický preklad* (communication and semantic translation), Houseovej *skrývaný* a *neskrývaný preklad* (overt and covert translation) či Levého *iluzionistický* a *neiluzionistický preklad*. Vo všetkých prípadoch ide teda o typ prekladu v závislosti od nutnosti zachovať pôvodnú kultúru, resp. prispôsobiť text kultúre cieľovej. Šesťdesiate roky sú aj rokmi posunov, okrem Popovičových (1975) myšlienok sa objavuje aj Catfordov (1965) výhradne lingvistický prístup k posunom, či Kade (1968), ktorý sa zasa zaslúžil o neskorší vznik teórie Skoposu.

Rozširuje sa aj samotný predmet a objekt lingvistického skúmania – najmä vďaka Sausserovmu vplyvu – a rozširujú sa výskumy späté najmä so štruktúrnou lingvistikou, s čím je neoddeliteľne spätý aj strojový preklad. Vzniká sociolingvistika, psycholingvistika, etnolingvistika a pod. Myslenie o preklade sa teda začína vymykať výhradne jazykovému výskumu, ale opiera sa o poznatky novovzniknutých interdisciplinárnych oblastí lingvistiky.

Švajčiarsky lingvista, Ch. Bally (1909), ovplyvnil myslenie o preklade v súvislosti s väčším dôrazom na kontrastívnu štylistiku (Garbovskij, 2000, s. 186). Podľa A. Pyma (2016, s. 45) však ruská tradícia myšlienky Ch. Ballyho výrazne rozšírila najmä vďaka vplyvu ruského formalizmu. Ch. Bally sa zameral predovšetkým na hľadanie spoločných čŕt európskych jazykov. Jeho myšlienky ovplyvnili A. V. Fjodorova, ale aj celé *svetové* myslenie o preklade, keďže samotná kontrastívna štylistika musí zákonite implicitne či explicitne vychádzať z porovnania prekladov a pôvodných textov. Myšlienky Ch. Ballyho neskôr rozšíril francúzsky germanista A. Malblanc, ktorý tvrdil, že kontrastívna lingvistika nielen napomáha riešiť metodické úlohy vyučovania cudzích jazykov, ale výrazne ovplyvňuje aj rozvoj teórie jazyka. Malblanc stál sa zrodom edície odborných publikácií s názvom *Knižnica kontrastívnej štylistiky* (Bibliothèque de stylistique comparée), v ktorej publikovali aj J. P. Vinay a J. Darbelnet.

Bola to práve lingvistika, ktorá J. P. Vinayovi a J. Darbelnetovi (1958), E. Nidovi (1959), G. Mouninovi (1963), J. Catfordovi (1965), či O. Kademu (1968) ponúkla koncepty na konštrukciu vlastných postulátov. Objektom skúmania však v šesťdesiatych rokoch naďalej zostáva výhradne preklad ako proces (prvé práce zameriavajúce sa na preklad ako produkt a na prekladateľa a jeho sociálnu funkciu, či na rolu prekladov v literárnom systéme sa objavujú až o desaťročie neskôr).

Čo preniklo na Západ?

Ak by sme na uvedenú otázku mali odpovedať čo najjednoduchšie, povedali by sme, že primárne len veľmi málo. Za všetko hovorí už samotný fakt, že vrcholné dielo A. V. Fjodorova nebolo dodnes preložené do žiadneho veľkého západného jazyka, môžeme sa iba domnievať, že to bolo z ideologických dôvodov (Brang (1955/63) ponúkol desaťstranový sumár Fjodorovej knihy). A. Pym (2016, s. 60 – 65) po dôkladnom zmapovaní tvrdí, že jednak toho prešlo len málo a jednak to, čo prešlo, sa nesprávne interpretovalo, čo považuje za veľkú škodu pre translatológiu.

Najmarkantnejšie sa o prenos ruských myšlienok o preklade v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch zaslúžil významný francúzsky teoretik, prekladateľ, tlmočník a zakladateľ jedného z najvýznamnejších translatologických vedeckých časopisov – *Babel*, E. Cary. Nie je náhoda, že E. Cary sa narodil v Petrohrade a ako päťročný sa s rodinou v roku 1917 presťahoval do Paríža. V roku 1959 E. Cary publikuje štúdiu o ruskom preklade, v ktorej vyzdvihuje význam prekladu pre ruskú kultúru nielen kvôli vzťahom s cudzími kultúrami, ale aj kvôli množstvu textov v rozdielnych oficiálnych jazykoch Sovietskeho zväzu. Pym uvádza, že v tom čase mal Sovietsky zväz najvyšší počet prekladov za rok (Pym, 2016, s. 61). Neuvádza však zdroj. E. Cary prekladá Smirnovu *adekvátnosť* ako *pleine équivalence* (*absolútna ekvivalencia*), čo neskôr prenáša aj do A. V. Fjodorova. Ako sme však uviedli, ani jeden nepracoval s pojmom ekvivalencia, v čom sa výrazne líšia od zvyšku sveta.

V tomto období E. Cary podporuje aj Fjodorovove tvrdenie, že každý typ prekladu kladie na prekladateľa iné nároky. Ako odporca lingvistického prístupu (považuje ho za obyčajný formalizmus, ktorý znevažuje preklad ako umenie) však kritizuje Fjodorovove vnímanie lingvistiky ako spoločného menovateľa prekladov. A. Pym (2016, s. 62) tvrdí, že E. Caryho nepochopenie lingvistiky spôsobilo, že sa ruské, na tú dobu revolučné myšlienky o prispôsobeniu prekladu rôznym typom textov, v textoch E. Caryho stratili.

V roku 1959 E. Cary napísal krátku recenziu aj na druhé vydanie knihy A. V. Fjodorova, ktoré už považuje za prepracovanejšie, ale stále nesúhlasí s myšlienkou, že je možné zredukovať rôzne typy textu na spoločné jazykové menovatele. Keďže sa aj sám zúčastňoval ruských konferencií, bol by reflektoval ich myslenie o preklade aj naďalej, lenže v roku 1966 tragicky zahynul pri páde lietadla. Západ tak zotrvával (zotrváva?) vo viere, že ruskú prekladateľskú školu výrazne ovplyvňoval Stalin, jej potenciálnu komplexnosť zredukovala lingvistika a viedla sa v nej nekonečná polemika medzi literárnym a lingvistickým pohľadom, pričom podľa A. Pyma (2016, s. 64) je zrejmé, že Rusi pomaly vyvíjali typológiu prekladateľských riešení vzhľadom na typ textu.

Ruských teoretikov však výrazne citoval aj predstaviteľ nemeckej lipskej školy, O. Kade. Ako zástanca komunizmu a straník pracoval predovšetkým s textami z kongresov komunistickej strany Sovietskeho zväzu. Jeho najvýznamnejšia kniha *Zufall und Gesetzmässigkeit* (*Náhoda a pravidelnosť v preklade*) z roku 1968 síce taktiež nikdy nebola preložená do angličtiny, ale Kadeova typológia ekvivalencie (absolútna, fakultatívna, aproximatívna a nulová - totale Äquivalenz, fakultative Äquivalenz, approximative Äquivalenz, Null-Äquivalenz) sa dostala do povedomia zahraničia prostredníctvom rôznych článkov. Podobne ako A. V. Fjodorov, aj O. Kade nesúhlasil s myšlienkou nepreložiteľnosti, keďže podľa neho sa tým povyšuje jeden jazyk nad druhý, čo sa vzpiera princípom rovnosti komunizmu. V diele niekoľkokrát cituje z A. V. Fjodorova, pričom ho kritizuje za nedostatok marxistickej dialektiky.

Možno však konštatovať, že ruské myslenie o preklade priamo neovplyvnilo západnú translatológiu obzvlášť výrazne, nevyhnutne však ovplyvnilo myslenie o preklade v satelitných štátoch Sovietskeho zväzu, pričom napr. československí teoretici (Levý, Popovič) prakticky zakladajú to, čo nazývame deskriptívnou translatológiou a ich recipročné vzťahy so západom sú nespochybniteľným faktom.

Záver

Je zrejmé, že došlo k prienikom ruských myšlienok o preklade do západnej translatológie, hoci nie vždy explicitne, a nie vždy bola interpretácia významných ruských translatologických diel, myšlienok adekvátna. Okrem ideologických bariér to určite spôsobil i fakt, že väčšina nami spomenutých kníh nikdy nebola preložená do veľkých cudzích jazykov, najmä do angličtiny. Domnievame sa však, že nie je možné presne určiť, ako prekladateľské mémy *cestovali*, keďže mnohé myšlienky sa v rozmedzí desaťročí opakujú v rôznych geograficko-kultúrnych priestoroch a je možné, že vznikali v kuloárnych rozhovoroch, ktoré sa nedajú dostatočne vystopovať. Napriek tomu sme sa pokúsili načrtnúť aspoň niektoré podobnosti.

Zoznam citovanej literatúry

BALLY, CH. 1909. *Traité de stylistique française*. Paris: Librairie C. Klincksieck.

BAŤUŠKOV, F. D.2013. Zadači chudožestvennych perevodov. In: AZOV (ed.). *Poveržennye bukvalisty (Iz istorii chudožestvennovo perevoda v SSSR v 1920 – 1960-e gody*. Moskva: Izd. dom Vysšej školy ekonomiki.

CARY, E. 1959. Andréi Fédorov: Introduction à la théorie de la traduction. In: *Babel 5, s. 19 – 20.*

CARY, E. 1957. Théories soviétiques de la traduction. In: *Babel 3, s. 179 – 190.*

CATFORD, J. C 1969. *A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics*. London: Oxford University Press. 103 s.

ČUKOVSKIJ, K., FJODOROV, A. V. 1930. *Iskusstvo perevoda*. Leningrad : Akademia.

ČUKOVSKIJ, K. 1964. *Vysokoe iskusstvo*. Moskva: Goslitizdat. 448 s.

DOLEŽEL, L. 2000. Poststructuralism: A View from Charles Bridge. In: *Poetics Today, 21 (4), s. 633 – 652.*

FJODOROV, A. V. 1983. *Iskustvo perevoda i žizň literatury*. Leningrad: Sovietskyj pisateľ, 1983.

FJODOROV, A. V. 1930. Prijomy i zadači chudožestvennovo perevoda. In: *Iskusstvo perevoda*. Leningrad: Academia, s. 89 – 235.

FJODOROV, A. V. 1927. Problema stichotvornogo perevoda. In: *Poetika 2, s. 104 – 18.*

FJODOROV. A. V. 1953. *Vedenie v teoriju perevoda*. Moskva: Izd. literatury na inostrannych jazykach.

GARBOVSKIJ, N. K.: *Teorija perevoda*. Moskva: MGU, 2007. 543 s. ISBN 5-21I-04802-4

GROMOVÁ, E., MUGLOVÁ, D. 2013. František Miko's Theoretical Heritage in the Nitra School of Translation: Perspectives and Retrospection. In: *Gegenwartige Translationswissenschaft in der Slowakei.* Wien: Praesens Verlag.

HERMANS, T. 1999. *Translation in Systems*. Manchester: St. Jerome. 195 s.

JAKOBSON, R. 1960. Linguistics and Poetics. In: *Style in Language*. Cambridge, Mass.: The MIT Press, pp. 350 – 377.

JAKOBSON, R. 1965. On Linguistic Aspects of Translation. In: *On Translation*. New York: OUP, 1965. s. 232 – 239.

JETTMAROVÁ, Z. 2016. *Mozaiky překladu (Translation Mosaics*). Praha: Studia Philolohica Pragensia, Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3305-3.

KADE, O. 1968. *Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung*, Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.

KUKUŠKINOVA, T. A. 2014. K istorii sekcii leningradskich perevodčikov. In: *Konec institucii kuľtury dvadcjatych godov v Leningrade. Po archivnym materialam*. Moskva: Novoe literutornoe obozrenie, s. 324 – 417.

LEVÝ, J. 1963. Translation as a Decision Process. In: *To Honor Roman Jakobson: essays on the Occasion of His Seventieth Birthday*, 11 October, 1966. The Hague: Mouton, pp. 1171 – 1182.

LEVÝ, J. 1963. *Umění překladu*. Praha: Československý spisovatel.

LEVÝ, J. 1965. Will Translation Theory be of Use to Translators? In: *Übersetzen.* Frankfurt/M.: Athenäum, 1965. s. 77 – 82.

MATHESIUS, V. 1913. O problémech českého překladatelství. In: *Přehled 11, s. 807 – 808.*

MIKO, F. 1970. *Text a štýl*. Bratislava: Smena.

MIKO, F. 1985. Totožnosť textu a edičný proces. In: *Slovenská literatúra, č. 32, s. 501 – 509.*

MIKO, F. 1987. Translation, Identity of the Text, Reception. In: *Slavica Slovaca, č. 22, s. 111 – 117.*

MOUNIN, G.1963. *Les problèmes théoriques de la traduction*. Paris: Gallimard.

NABOKOV, V. 1941. The Art of Translation. In: *The New Republic, s. 160 – 162.*

NEĽUBIN, L. L., CHUCHNI, G. T. 2008. *Nauka o perevode: istorija i teorija s drevnejšich vremen do našich dnej (učebnoe posobie)*. Vtoroje izdanije. Moskva: Flinta, Moskovskij psichologo-socialnyj institut.

NIDA, E. 1963. *Toward a Science of Translating*: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating, Leiden: E. J. Brill.

POPOVIČ, A. a kol. 1983. *Originál – preklad: interpretačná terminológia*. Bratislava: Tatran, 1983. 362 s.

POPOVIČ, A. et al. 1983. *Originál/Preklad*. Intepretačná terminológia. Bratislava: Tatran, 1983.

POPOVIČ, A. 1973.*Dictionary for the Analysis of Literary Translation*. Edmonton: University of Alberta, Department of Comparative Literature.

POPOVIČ, A. 1975. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran. 293 s.

POPOVIČ, A. 1970. The Concept "Shift of Expression" in Translation Analysis. In: *The Nature of Translation.* The Hague – Paris: Mouton, Publishing House of the Slovak Academy of Sciences Bratisalva, s. 78 –87.

RETSKER, Y. I. 1974. *Teorija perevoda i perevodčeskaja praktika*. Moskva: R. Valent, s. 19 – 20.

SHUTTLEWORTH, M., COWIE, M. 2014. *The Dictionary of Translation Studies*. Routledge.

SCHIPPEL, L. 2017. Translation as Estrangement: Andrei Fedorov and the Russian Formalists. In: *GOING EAST. Discovering New and Alternative Traditions in Translation Studies*. Berlin: Frank & Timme GmbH, s. 247 – 268.

SMIRNOV, A. A. 1934. Perevod. In: *Literaturnaja enciklopedija.* Dostupné na: <http://feb-web.ru/feb/litenc/encyclop/le8/le8-5121.htm> [07.11.2017].

STALIN, J. V. 1950. Marksizm i voprosy jazykoznanija. In: *Pravda, 20 ijuňa*. Dostupné na: <http://diletant.media/articles/36185916/> [07.11.2017].

QUINE, W. V. O. 1960. *Word and Object*. United States: MIT Press. 309 s.

VENUTI, L. 2000. *The Translation Studies Reader*. London: Routledge. 546 s.

VINAY, J. P., DARBELNET, J. 1958. *Comparative Stylistics of French and English*: A Methodology for translation, translated by J. C. Sager and M. J. Hamel. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.

Doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta
Katedra anglistiky a amerikanistiky
Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika
Email: vladimir.bilovesky@umb.sk

Mgr. Matej Laš
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta
Katedra anglistiky a amerikanistiky
Tajovského 40, 974 01, Banská Bystrica
Slovenská republika
Email: matej.laš2@umb.sk

FREKVENTOVANÉ TLMOČNÍCKE STRATÉGIE PRI SIMULTÁNNEJ TRANSLÁCII Z TALIANČINY DO SLOVENČINY: KOMPRIMÁCIA A KONDENZÁCIA

THE MOST FREQUENT SIMULTANEOUS INTERPRETATION STRATEGY WHEN TRANSFERRING FROM ITALIAN TO SLOVAK: COMPRESSION

PAVOL ŠTUBŇA

Abstract
The study deals with the theory and practice of specific simultaneous interpreting strategy called compression applied frequently when transferring from Italian to Slovak language. Compression, in general, is used in speeches marked by a fast rate of delivery. It is made possible thanks to linguistic redundancy of a source text. Compression in simultaneous interpretation can take place at various levels of language: syllables, words, syntax, meaning or context.

Keywords: *simultaneous interpreting, strategy, compression, practice, difficulty.*

Abstrakt
Predkladaná štúdia sa zaoberá teoretickými a praktickým aspektmi frekventovaných tlmočníckych stratégií aplikovaných primárne pri simultánnom tlmočení z talianskeho do slovenského jazyka. V zahraničných translatologických výskumoch sa pojmy komprimácia a kondenzácia nerozlišujú. Pre obe tlmočnícke techniky sa používa zjednocujúci pojem kompresia (angl. compression).

Kľúčové slová: *simultánne tlmočenie, stratégia, komprimácia, kondenzácia, problém.*

Úvod

Simultánne tlmočenie je procesuálna aktivita orientovaná na konkrétny komunikačný cieľ a realizovaná za pomoci viacerých tlmočníckych *stratégií* alebo tzv. *kompetencií*.
Klasifikácia, s ktorou sa v odbornej literatúre stretávame najčastejšie, prináša ich nasledovné rozdelenie (6, 2005, s. 754):

a) stratégie orientované na porozumenie (anticipácia, segmentácia, triedenie informácií podľa významu, vyčkávanie – angl. *stalling*),
b) stratégie orientované na produkciu (komprimácia, kondenzácia, amplifikácia, aproximácia, generalizácia, použitie prozodických prvkov ako pauza a intonácia),
c) stratégie orientované na celok (fázový posun a monitorovanie tlmočníkovho výstupu),
d) núdzové (kompenzačné) stratégie (môžu obsahovať vynechanie, prekódovanie, paralelné preformulovanie a iné).

Aj v prípade uvedenej klasifikácie je však dôležité uvedomiť si, že vytvorené kategórie (a dokonca ani ich odborné názvy) nie sú v translatologickej literaútre vonkoncom homogénne, ani presne definované a jednoznačne schvaľované všetkými zainteresovanými profesionálmi. Zrejme aj z dôvodu, že nemožno vyznačiť presnú hranicu medzi kompetenciami týkajúcimi sa porozumenia zdrojového textu, produkcie cieľového textu, stratégiami orientovanými na celok alebo tzv. núdzovými (kompenzačnými) startégiami.

Alessandra Riccardiová v roku 1999 prišla s alternatívnym rozdelením tlmočníckych kompetencií na: 1) všeobecné tlmočnícke stratégie a 2) tlmočnícke stratégie uplatňované pri práci so špecifickou dvojicou jazykov pri zohľadnení ich štrukturálnych a lexikálnych odlišností (5, 1999, s. 163).

My budeme v ďalšom texte používať výraz tlmočnícke stratégie predovšetkým vo význame „nástroje cieleného komunikačného transferu zo zdrojového do cieľového jazyka a ich špecifiká." Doteraz uvádzané klasifikácie budeme považovať za výlučne orientačné a otvorené ďalším modifikáciám.

Problematické aspekty translácie z taliančiny do slovenčiny

Morfo-syntaktická kontaminácia. Najčastejšou príčinou tohto nežiaduceho javu je prelýnanie a interferencia morfo-syntaktických štruktúr medzi zdrojovým a cieľovým jazykom. Ďalšími možnými dôvodmi jeho výskytu sú stres vyplývajúci z časového faktora (*décalage*) a nedostatočná úroveň ovládania gramatických javov a slovnej zásoby v cieľovom jazyku (slovenčine). Pre tlmočníka je nesmierne dôležité neustále si rozširovať slovnú zásobu a rečnícke zručnosti nielen v zdrojovom, ale aj v cieľovom jazyku.

Polysémia a homonymia. V prvom prípade je rovnaké slovo nositeľom viacerých rozdielnych, no súvisiacich významov. V druhom prípade majú rovnako znejúce slová odlišný význam a zvyčajne aj pôvod. Do tejto kategórie môžeme tiež zaradiť *faux amis* – rovnako alebo podobne znejúce (v prípade tlmočenia) slová v zdrojovom aj v cieľovom jazyku. (O polysémiu a homonymiu ide zvyčajne v rámci rovnakého jazykového kódu – buď v zdrojovom alebo v cieľovom jazyku.)

Cudzojazyčné výrazy. Pri tlmočení z taliančiny do slovenčiny naráža tlmočník aj na hojne sa vyskytujúce prebrané cudzie slová – najčastejšie z angličtiny (oblasť informačných technológií, ekonomiky, športu, politky, voľného času), ale v nemalej miere aj z latinčiny. Napriek skutočnosti, že tieto jazyky (mnohokrát) nie sú súčasťou jeho/jej tlmočníckej špecializácie musí najfrekventovanejšie lexémy a slovné spojenia pochádzajúce z týchto jazykov ovládať.

Ustálené slovné spojenia a skratky. Znalosť ustálených slovných spojení zaužívaných v oboch pracovných jazykoch je pre tlmočníka výrazným zvýhodňujúcim faktorom predovšetkým z hľadiska zachovania tempa tlmočenia v cieľovom jazyku. Znamená nielen významnú „úsporu" času, ale aj energie a sústredenej pozornosti. Vďaka tomu dokáže tlmočník neskôr efektívnejšie rozložiť sily hlavne v prípade nečakaných problematických metalingvistických situácií, ako sú vysoká rýchlosť rečníka, interferenčné šumy a podobne. Takmer všetci tlmočníci sa zhodujú v odporúčaní osvojiť si uvedené výrazy na úrovni automatizmov v oboch pracovných jazykoch.

Kultúrne podmienené výrazy. Aby mohol tlmočník sémanticky správne a lingvisticky plnohodnotne transponovať kultúrne viazané výrazy do cieľového jazyka musí disponovať nielen rozsiahlymi poznatkami o reáliách a kultúre danej krajiny, ale aj znalosťami sociolingvistickej a komunikatívno-pragmatickej povahy. Najčastejšími spôsobmi lingvistického transferu takýchto výrazov sú preklad, substitúcia, naturalizácia, prirovnanie, použitie krátkeho vysvetlenia, parafrázy alebo opisu.

Slovesné časy. Pre románske jazyky všeobecne je v porovnaní so slovenčinou charakteristický vyšší počet slovesných časov a spôsobov. Táto asymetria je v slovenčine najčastejšie kompenzovaná pomocou kategórie slovesného vidu, ďalej použitím prísloviek času, spojok uvádzajúcich vety s časovým významom, konektorov alebo prostredníctvom opisných konštrukcií. *Konjunktív* ako slovesný spôsob je najčastejšie transponovaný do slovenčiny uplatnením sémanticko-pragmatickej aproximácie a oznamovacieho spôsobu. Tlmočník však musí ovládať aj špeciálne spôsoby jeho použitia a následnej translácie – vo zvolaniach, v podmienkových súvetiach, v želacích vetách a podobne.

Časová súslednosť je špecifický sémanticko-lingvisitický jav, ktorý si pri používaní slovesných časov v taliančine vyžaduje osobitnú pozornosť. V slovenčine sa jeho gramatický korelát nevyskytuje, avšak nezohľadnenie logických, časovo následných väzieb, ktoré vyjadruje, sa v produkcii tlmočníka môže prejaviť ako závažná faktická chyba.

Vysoká rýchlosť zdrojového toku rečníka. Používatelia taliančiny ako materinského jazyka sa vyznačujú nadpriemerne vysokým tempom reči, ktoré v kombinácii so špecifickým regionálnym prízvukom rečníka a odbornou slovnou zásobou, môže výrazne zaťažiť mentálnu kapacitu tlmočníka a ovplyvniť tak kvalitu jeho profesionálneho výkonu.

Predovšetkým s ohľadom na vysokú frekvenciu výskytu posledného uvedeného faktora sa ako najvýznamnejšie tlmočnícke stratégie pri simultánnej translácii z taliančiny do slovenčiny javia komprimácia a kondenzácia. Ich ovládanie je nevyhnutnou súčasťou kompetentného translačného výkonu každého simultánneho tlmočníka. Z tohto dôvodu sa v nasledujúcom texte štúdie budeme dôkladne venovať jednotlivým translačným aspektom, ktoré súvisia práve s týmito technikami.

Komprimácia

Podľa Černova je komprimácia *„prácu šetriaci nástroj v extrémnych prípadoch simultánneho tlmočenia [použiteľný vďaka] lingvistickej redundancii v tematickej zložke prejavu*" (2, 2004, s. 113).

V praxi to znamená, že *komprimácia* ako tlmočnícka stratégia je nielen prípustná, ale dokonca žiaduca, predovšetkým vďaka určitému stupňu lexikálnej redundancie zdrojového textu.

Pretlmočenie všetkých prvkov zdrojového textu nemusí nevyhnutne znamenať zachovanie najvyšej kvality translátu, pretože v najširšom zmysle závisí kvalita tlmočenia od splnenia stanovených komunikačných požiadaviek (obsahových aj formálnych) a cieľov (5, 2009). Teoretický predpoklad, že kvalitný tlmočnícky výkon závisí od zachovania všetkých prvkov pôvodného textu je viac-menej nežiaduco udomácneným mýtom. Dôkazom je nielen situácia, keď tlmočník nepretlmočí chybný začiatok a následné preformulovanie rečníkovho výroku (napríklad *„Dodr... Nedodržať zmluvné podmienky by našu spoločnosť vystavilo riziku súdneho procesu.*"), ale aj prípady, v ktorých je dôležité zachovať plynulosť komunikácie (napríklad vynechaním defektných prvkov v prejave rečníka), alebo sa vyhnúť prechmatom štylistickej či metalingvistickej (napríklad etickej) povahy.

Primárnym cieľom každého komunikačného aktu je sprostredkovanie informácie. Ak by uvedená funkcia bola vystavená riziku zlyhania (napríklad z dôvodu nezrozumiteľnosti, respektíve obťažnej sledovateľnosti rečníkových vyjadrení), tlmočník je oprávnený vykonať isté „redaktorské úpravy" zdrojového textu.

Ukážka: *„Preto si myslím, (ehm, teda, chcem povedať, že si myslím,) že je dôležité, aby sa táto otázka (ehm, teda,) začala riešiť (teda,) čím skôr."*

Domnievame sa, že vynechanie podčiarknutých pasáží v tomto úryvku takmer vôbec nenaruší obsah a funkciu zamýšľaného komunikátu. Z kvantitatívneho hľadiska je však podiel vynechaného textu príliš vysoký na to, aby sa v reálnej situácii niektorý tlmočník odvážil v takej výraznej miere zasiahnuť do pôvodného rečníkovho textu – najmä ak si nemôže byť istý, či dokáže promptne a dostatočne správne zhodnotiť informačnú dôležitosť potenciálne vynechaných výrazov. V istom zmysle by totiž zachovanie citosloviec *ehm* a *teda* mohlo indikovať rečníkovu neistotu týkajúcu sa pravdivosti alebo osobného presvedčenia implicitne obsiahnutých v jeho výpovedi. Ak však aj predchádzajúce rečníkove výroky zahŕňali uvedené jazykové prvky, možno ich považovať za osob(it)né komunikačné znaky, ktoré z hľadiska plynulosti a efektivity majú skôr negatívny ako pozitívny vplyv na priebeh translačnej komunikácie a ich prípadné vynechanie by neohrozilo výrazným spôsobom jej obsah, význam, ani ciele. Gileho (3, 1999, s. 153) výskumy efektivity pri tlmočení tiež preukázali, že vynechávanie slov, respektíve častí textu v práci profesionálnych tlmočníkov nesúvisí ani tak s eventuálnymi ťažkosťami v lexikálnej oblasti, ale skôr so zámerným uplatňovaním techník efektívnej komunikácie – so snahou dosiahnuť čo najvyšší výkon pri vynaložení čo najmenšej námahy, a taktiež pri maximálnom zohľadňovaní časového faktora.

Súčasne je však dôležité uvedomiť si, že neodôvodnené alebo nadmerné vynechávanie prvkov z rečníkovej výpovede prináša nevyhnutné riziko vytvorenia časovej medzery (tichá pauza) vo výstupe tlmočníka, ktorú môže príjemca translátu vnímať ako jeho neschopnosť, neistotu či nespôsobilosť adekvátne sprostredkovať zdrojový text.

Posledným faktorom, ktorý odporúčame zohľadniť pri zvažovaní eventuálneho vynech(áv)ania niektorých výrazov (respektíve segmentov) zo zdrojového textu je skutočnosť, že rečník aj obecenstvo zvyčajne poznajú prerokúvanú tematiku lepšie ako tlmočník. Ak sa teda tlmočník v priebehu svojho výstupu ocitne pred voľbou (modelovo nie v situácii rýchleho tempa rečníka) či vynechať niektoré pasáže textu alebo dôverovať rečníkovi a jeho rétorickému zámeru, na základe ktorého skoncipoval svoj prejav takým, či onakým spôsobom, mal by priznať primát rečníkovi, pretože ten sa v danej problematike dôkladne vyzná a je presne oboznámený s profesionálnym aj personálnym kontextom, v rámci ktorého prílušná komunikačná situácia prebieha. Na základe toho dokáže totiž lepšie ako tlmočník posúdiť informačnú, respektíve komunikačnú hodnotu použitých rétorických prvkov (opakovanie, distribúcia rečníckych páuz a podobne).

Kondenzácia

V slovenskej teórii translatológie aj v tlmočníckej praxi termín *komprimácia* znamená *„významové zhustenie textu (vynechanie redundantných informácií, tautológií, autokorektúr rečníka a pod.”* (4, 2009, s. 193) a *„kondenzácia je* (zasa) *stratégia, pod ktorou rozumieme ekonomizáciu výrazových prostriedkov. Jednoducho povedané, ide o použitie kratších formulácií”* (4, 2009, s. 194).
„Pojmy komprimácia a kondenzácia sa v odbornej literature často používajú ako synonymá hoci je medzi nimi rozdiel. Ak by sme ho vyjadrili v terminológii textovej lingvistiky, bol by to rovnaký rozdiel ako medzi koherenciou a kohéziou” (4, 2009, s. 194). Mnohé zahraničné tlmočnícke školy však tieto techniky nerozlišujú a používajú jednotiaci termín *kompresia*.

Vzhľadom na obtiažnosť rozlíšiť v niektorých prípadoch medzi uvedenými tlmočníckymi technikami (napríklad pri krátkych textových segmentoch), rozhodli sme sa používať v ďalšom diskurze len zastrešujúci temín *kondenzácia* vo význame kvantitatívnej redukcie zdrojovej informácie (z rečníckeho oralizovaného textu).

Kondenzácia ako tlmočnícka technika je obzvlášť užitočná v prípade, ak je tempo rečníkovho prejavu príliš vysoké, alebo ak sa počas jeho prejavu výrazne zmení (zvyčajne z nižšej rýchlosti na vyššiu, napríklad v dôsledku časového stresu).

Kvalitu svojho výkonu dokáže tlmočník ovplyvniť dôkladnou prípravou – nielen jazykovou, ale aj odbornou, ďalej zdokonaľovaním príslušných tlmočníckych zručností a v neposlednom rade aj svojou psychickou a fyzickou kondíciou. Rýchlosť rečníkovho prejavu je však premennou, na ktorú tlmočník zvyčajne nemá vplyv. Inými slovami *„externá kontrola* (respektíve nemožnosť externej kontroly) *tempa tlmočeného textu predstavuje jeden z hlavných parametrov odrážajúcich extrémne podmienky simultánneho tlmočenia*” (2, 2004, s. 117).

Už prvé výskumy v oblasti týchlosti tlmočenia poukázali na fakt, že prekročením istej hranice tempa reči simultánne tlmočenie nie je ďalej realizovateľné. Aj pri dokonalom ovládaní tlmočníckych zručností sa ideálna rýchlosť recepcie zdrojového textu v priebehu simultánneho tlmočnenia pohybuje v rozpätí 100 – 120 slov za minútu. Maximálna, avšak len krátkodobo únosná frekvencia predstavuje podľa výskumov 150 – 200 slov za minútu (8, 1999, s. 67). Prekvapujúco, táto hraničná možnosť nesúvisí ani tak so schopnosťou rečového aparátu produkovať zmysluplné zvuky, ako s kapacitou mozgu chápať recipované informácie – spájať zvukové signály s ich kognitívnym významom. Navyše, aplikácia akéhokoľvek fyzikálneho (napríklad mechanického – počet slov za minútu) kritéria nemá žiadnu výpovednú hodnotu týkajúcu sa náročnosti (lexikálnej či konceptuálnej) zdrojového textu, a tým ani náročnosti príslušných kognitívnych procesov účastných na procese tlmočenia. Setton upozorňuje, že „v*ýznam fázového posunu alebo porovnávanie tempa rečníka a tlmočníka udávaného počtom*

slov alebo slabík je výrazne otázne. Po prvé pre morfosyntaktické rozdiely medzi oboma jazykmi a po druhé preto, lebo pri translačnom prenose môže byť význam jediného slova vyjadrený celou vetou alebo len prozodickým prvkom alebo naopak. Nadbytočné výrazy môžu byť tiež vynechané alebo iné výrazy dodatočne vysvetlené" (9, 1999, s. 30). Navyše, aktívni tlmočníci môžu z vlastnej praxe potvrdiť, že neraz je podstatný rozdiel medzi tým, čo bolo rečníkom reálne vypovedané, a tým, čo mal použitím konkrétnej formulácie na mysli.

To nás v súvislosti s *kondenzáciou* privádza k faktoru *informačnej hustoty* zdrojového textu. Tá sa v závislosti od konkrétneho prejavu rečníka, dokonca neraz v rámci toho istého prejavu, výrazne mení. Podľa viacerých psycholingvistov je informačná hustota textu kľúčovým determinantom pri posudzovaní komplexnosti a náročnosti kognitívnych a pamäťových procesov aktivovaných v priebehu simultánneho tlmočenia. „*Vysoká informačná hustota textu je pravdepodobne najčastejším zdrojom ťažkostí pri tlmočení. Navyše sa spája s radením informačných jednotiek jednej za druhou bez gramatických súvislostí alebo použitia výrazov s nižšou informačnou hustotou*" (7, 2003, s. 39). Preto je v súčasnosti z vedeckého hľadiska najprijateľnejšou kvantitatívno-kvalitatívnou alternatívou merania rýchlosti produkcie (rečníka, tlmočníka) počet slov vyjadrených za sekundu (nie za minútu). Zameraním sa na kratšie časové (a rečové) intervaly je možné nielen presnejšie porovnať ekvivalentné úseky v zdrojovom a cieľovom jazyku, ale aj detailne zaznamenať zmeny tempa reči počas rečníkovho alebo tlmočníkovho výstupu. V praxi sa meranie počtu slov za sekundu odvíja od dĺžky trvania jednotlivých rečových segmentov – zistí sa trvanie prílušného segmentu v sekundách a vydelí sa počtom slov, ktoré segment obsahuje.

V procese simultánneho tlmočenia sa takmer vždy vytvára časový odstup medzi rečníkovou a tlmočníkovou produkciou – *fázový posun* (angl. *ear-voice span*, fran. *décalage*). Uvedomujeme si, že simultánne tlmočenie v skutočnosti nie je simultánnym procesom, ale že prenášaná informácia musí byť na niektorom mieste v mozgu na určitý čas umiestnená (uskladnená) a zadržaná, kým ju tlmočník prenesie do cieľového jazyka. Rozsah takto umiestňovanej informácie (čím rýchlejšie rečník rozpráva, tým väčší musí byť rozsah krátkodobo ukladanej informácie) výrazne ovplyvňuje nielen kvalitu tlmočníkovho výkonu, ale aj mieru jeho psychických a fyzických energetických výdajov. To je tiež dôvodom, prečo sa tlmočníci v podobných prípadoch utiekajú ku komprimácii a kondenzácii ako efektívnym – čas a energiu šetriacim – stratégiám s primárnym zámerom redukcie nadbytočného informačného a štrukturálneho obsahu zdrojového komunikátu a súčasnej eliminácie rizika vyplývajúceho z prípadného vynechania podstatných informácií. *„Uchovávanie informácií v pamäti je v priebehu simultánneho tlmočenia obzvlášť namáhavá činnosť – tak pre rozsah formácií, ako aj pre rýchlosť ich uskladňovania a následného odberu"* (9, 1999, s. 36).

Na základe opakovaných tlmočníckych výskumov sa zistilo, že kapacita krátkodobej, respektíve operačnej pamäti sa výrazne rozšíri, ak ukladané informácie nebudú mať podobu konkrétnych izolovaných slov, ale informačných úsekov – segmetov reči: „*Lepšie, než ukladať každú informačnú jednotku oddelene, je ukladať ich spolu ako súvislý celok, ktorý tak zaberie menšiu časť celkovej kapacity pamäte*" (1, 1992, s. 114). Veľmi jednoduchým dôkazom správnosti tohto zistenia môže byť rad nesúvisiacich čísel 19842013, ktorý ak je uložený v krátkodobej pamäti v podobe izolovaných jednotiek, vyžaduje väčšiu sústredenosť a námahu ako jeho uloženie v podobe dvoch štvorciferných čísel 1984 a 2013 (pripomínajúcich kalendárne roky). Rozložením na dva chronologické údaje vzniká pamäťová stopa, ktorá pretrvá dlhšie ako v prípade pamäťového uchovávania nesúvisiacich cifier. Uchovávanie informácií v krátkodobej pamäti nemá v žiadnom prípade čisto mechanický charakter (ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať), ale je podmienené pochopením a vytváraním vzťahov medzi jednotlivými zapamätávanými prvkami.

Podľa Černova (2, 2004, s. 113) sa počas simultánneho tlmočenia uskutočňuje vedomá aj podvedomá kondenzácia na viacerých jazykových úrovniach – slabiky, slová, syntax, význam alebo kontext.

Slabiková kondenzácia znamená cielený výber slov, ktoré obsahujú menej slabík ako ich ekvivalenty v zdrojovom jazyku, alebo takých slov, ktoré obsahujú najmenej slabík zo skupiny absolútnych synoným zodpovedajúcich správnemu translátu príslušného cudzojazyčného výrazu, napríklad *v dôsledku* (3 slabiky) zameníme za *kvôli*, *vďaka, vinou* (2 slabiky) alebo *nezamestnaný* (5 slabík) nahradíme výrazom *bez práce* (3 slabiky) či predložkové spojenie *z tohto dôvodu* (5 slabík) nahradíme spojkou *preto* (2 slabiky). Tým tlmočník dosiahne, že môže rozprávať pomalšie ako rečník, respektíve, že rýchlosťou svojho výstupu sa začne približovať k tempu prejavu v zdrojovom jazyku.

Z Černovovho výskumu v roku 2004 ďalej vyplýva, že bez ohľadu na typ cieľového jazyka obsahujú tlmočené výstupy takmer vždy menej slabík ako zdrojový text (2, 2004, s. 114). *Kondenzácia* v tlmočníckom procese nie je teda iba výsledkom vedomej snahy tlmočníka o redukciu pôvodného textu alebo následkom skutočnosti, že cieľový jazyk obsahuje (zo štatistického hľadiska) kratšie slová ako jazyk zdrojového textu, ale sylabická kondenzácia môže byť jednoducho vedľajším produktom procesu reštrukturalizácie zdrojového textu pri jeho transformácii na výstup v cieľovom jazyku.

Analogicky **lexikálna kondenzácia** predpokladá použitie menšieho počtu slov na vyjadrenie rovnakého významu (myšlienky), napríklad výraz *predseda vlády* nahradíme slovom *premiér*. Paradoxne, táto stratégia sa v niektorých prípadoch môže stať dokonca namáhavejšou a vyžadovať od tlmočníka vyššiu hladinu koncentrácie aj väčšie úsilie ako eventuálne „doslovné" pretlmočenie zdrojového výrazu, pretože vyjadrenie rovnakej myšlienky pomocou menšieho počtu slov – jej preformulovanie – je zložitá lexikálna, syntakticko-štukturálna aj sémantická operácia.

Syntaktická kondenzácia predpokladá použitie kratších alebo jednoduchších vetných konštrukcií v porovnaní s tými, ktoré sa vyskytujú v pôvodnom texte, alebo ktoré sa tlmočníkovi ponúkajú ako invarianty v cieľovom texte. Najčastejšie sa realizuje:

– Prostým **rozčlenením** zložitých súvetí na krátke a jednoduché vety. Setton túto techniku nazýva tiež „salámová" (9, 1999, s. 50).

– **Nahradením časti súvetia** príčastím alebo predložkovou konštrukciou (*Keďže si uvedomoval, že... → Uvedomujúc si, že...* alebo *Pokúšali sa vyriešiť kritickú situáciu... → V snahe vyriešiť kritickú situáciu...*). Ďalšími formami syntaktickej kondenzácie sú:

– Nahradenie **predložkovej konštrukcie:** 1. príčastím – minulým alebo prítomným (*vedela o tom, že → vediac, že*), 2. prídavným menom (*zahĺbený v myšlienkach → zamyslený*), respektíve 3. príslovkou (*s nebojácnym postojom → nebojácne*).

– Nahradenie **skupiny slov** skratkou (namiesto *Organizácia spojených národov* použijeme *OSN*).

Sémantická kondenzácia vo viacerých ohľadoch pripomína lexikálnu kondenzáciu. (6, 2005, s. 42) Jej najjednoduchším príkladom je použitie menšieho počtu slov (zvyčajne začiatočného slova alebo prvých dvoch slov, nezriedka tiež posledného slova) z pôvodne viacslovného pomenovania na vyjadrenie rovnakého významu (*Daňové* namiesto *Daňové riaditeľstvo*, *Spojené štáty* namiesto *Spojené štáty americké* alebo *Únia* namiesto *Európska únia*).

Situačná kondenzácia – komprimácia – znamená vynechanie časti vety, alebo dokonca celej vety, pretože informácia, ktorú obsahuje, je plnohodnotne obsiahnutá už v metalingvistickej rovine prebiehajúcej komunikácie. Známym a tiež často uvádzaným príkladom tohto typu kondenzácie (komprimácia) je citácia zo zápisnice zasadania OSN, keď jeden z tlmočníkov transponoval vetu predsedajúceho „*A teraz odovzdávam slovo váženému delegátovi z Tanzánijskej zjednotenej republiky*" jediným slovom „*Tanzánia*". V tomto prípade sa tlmočník pravdepodobne domnieval, že väčšina kontextuálnej informácie mohla byť reálne vynechaná, pretože 1) vystúpenia delegátov jednotlivých krajín nasledovali za sebou a z enumeračného hľadiska (podľa poradia) sa odlišovali iba názvom krajiny. Rovnako bola zrejmá informácia, že 2) Tanzánia je taktiež zastúpená „delegátom" a že 3) Tanzánia je

„zjednotená republika". Navyše všetci prítomní delegáti bez rozdielu sú 4) „vážení", 5) „slovo odovzdáva" vždy predseda zhromaždenia v danej chvíli, čiže 6) „teraz". V uvedenom prípade bolo úlohou poslucháčov zrekonštruovať na základe situačného a komunikačného kontextu jednotlivé časti informácie, ktoré tlmočník vynechal pomocou kognitívneho procesu, ktorý Seleskovitchová nazvala „princíp logiky„ či „princíp zdravého rozumu" (angl. *principle of non imbecility*) (8, 1999, s. 81). U niekoho by uvedený príklad mohol vyvolať pocit, že tlmočník bol prosto lenivý, aby pretlmočil celú vetu, avšak znalci prostredia konferenčného tlmočenia vedia, že pri prepínaní jazykových kanálov na tlmočníckom pulte ostáva reálne len veľmi málo času na to, aby sa tlmočníci vymenili a včas začali tlmočiť reč nasledujúceho rečníka.

Záver

Voľba konkrétnej tlmočníckej techniky v rámci procesu simultánneho tlmočenia vždy závisí od viacerých faktorov – kombinácia pracovných jazykov, informačná hustota textu, rýchlosť prejavu rečníka, komunikačná a lingvistická zručnosť tlmočníka, komunikačný kontext, typ tlmočeného textu a iné – ktoré musí tlmočník pred začatím, alebo v priebehu svojho vystúpenia dôsledne zvážiť a zohľadniť, pretože môžu rozhodujúcim spôsobom ovplyvniť kvalitu jeho pracovného výkonu. Tlmočnícke techniky ako komprimácia a kondezácia sú v tomto zmysle nevyhnutnou súčasťou inštrumentária každého kompetentného (simultánneho) tlmočníka.

Zoznam citovanej literatúry

1. BARSALOU, L. W. 1992. *Cognitive psychology: An Overview for Cognitive Scientists (Tutorial Essays in Cognitive Science)*. Malwah, NJ: Lawrence Erlbaum, s. 114.
2. CHERNOV, G. 2004. *Inference and Anticipation in Simultaneous Interpreting: A probability-prediction Model. Benjamins Translation Library* Amsterdam: Jon Benjamins Pub. Co., s. 113, 114.
3. GILE, D 1999. *Testing the effort models.* In: *Hermes, Journal of Linguistics*, N. 23, s. 153.
4. MÜGLOVÁ, D. 2009. *Komunikácia, tlmočenie, preklad.* Bratislava: Enigma Publishing, s. 193, 194.
5. RICCARDI, A. 1999. Interpretazione simultanea: strategie generali e specifiche. In: *FALBO, C., RUSSO, C., STRANIERO, F.* (eds.) *Interpretazione simultanea e consecutiva – problemi teoricie metodologie didattiche.* Milano: Hoepli, 1999, s. 161 – 174.
6. RICCARDI, A. 2005. On the evolution of Interpreting Strategies in Simultaneous Interpreting. In: *Meta: Translators´ Journal*, Volume 50, N. 2, s. 753 – 767.
7. SCHLESINGER, M. 2003. Effects of presentation rate on working memory in simultaneous interpreting. In: *The Interpreters´ Newsletter. Trieste*, Vol. 12, s. 39
8. SELESKOVITCH, D. 1999. Teaching conference interpreting. In: *LAMBERT, S., MOSER-MERCER, S.* (eds.) *Translator and Interpreter Training and Foreign Language Pedagogy, Training Language Professionals*. Amsterdam: John Benjamins Publishing co., s. 67, 81.
9. SETTON, R. 1999. *Simultaneous Interpretation: A Cognitive-Pragmatic Analysis.* Chapel Hill: Benjamins Publishing co., s. 30, 36, 50.

Kontakt
Mgr. Pavol Štubňa, PhD.
Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, Katedra romanistiky
Gondova 2, 814 99 Bratislava, Slovenská republika
Email: pavol.stubna@uniba.sk

GUMANOVÁ, G. 2018. *Pronunciation Features of General American English and Received Pronunciation in Relation to Standard Slovak.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove [monografia].

Termín *geografický variant* poukazuje na typ angličtiny používanej v určitej geografickej oblasti s istými gramatickými, lexikálnymi a výslovnostnými osobitosťami, prostredníctvom ktorých sa môže odlíšiť od iných typov angličtiny. Pojem *akcent* (prízvuk) sa vzťahuje na výslovnostné osobitosti variantu angličtiny (Roach, 2009).

Podľa Trudgill a Hannah (1985, s. 1), *štandardná angličtina* je variant angličtiny, ktorý sa používa v písomnej podobe a komunikujú ním vzdelaní ľudia. Kým štandardná angličtina poukazuje iba na gramatiku a slovnú zásobu, a nie na akcent, môže byť považovaná za „dialekt vzdelaných ľudí v anglicky-hovoriacich krajinách".

V rôznych geografických oblastiach sveta sa vyskytujú rôzne *akcenty*, t.j. výslovnostné osobitosti variantov angličtiny. Regionálny prízvuk je spôsob výslovnosti v istej časti (regiónu) krajiny.

Predkladaná monografia sa zaoberá dvomi geografickými variantmi angličtiny konkrétne *British English – English English* s výslovnostnou varietou RP (*Received Pronunciation*) a *North American English – U.S. English* s výslovnostnou varietou GA (*General American*). Hlavným cieľom monografie je skúmať vokalické subsystémy oboch geografických variantov angličtiny, porovnať ich a zistiť, ktorý z nich je bližší vokalickému subsystému spisovnej slovenčiny, t.j. jazyku písanej podoby a úradnej oficiálnej komunikácie (Šimková a kol., 2012), čo by podľa autorky *„zároveň naznačovalo, ktorý z variantov by bol jednoduchší pre študenta angličtiny"* (s. 91).

Daná publikácia je vedecky kvalitným materiálom a svojím zameraním veľmi vhodne nadväzuje na obdobné publikácie, ktoré sa venujú kontrastívnej a konfrontačnej analýze slovenského a anglického segmentálneho a suprasegmentálneho systému, ako aj problematike jeho osvojovania slovenskými hovoriacimi (Lenhardt, 1981; Beňuš et al., 2010; Bilá, 1997, 1999; Bilá – Eddy, 2012; Bodorík, 2013; Bohušová – Katreniaková, 2002; Eddy, 2015; Kehoe, 2015; Kráľová, 2009, 2010, 2011, Kráľová – Metruk, 2012).

Monografia je členená do šiestich kapitol. Prvá kapitola *Accent Preferences of Non-native Speakers and the Interference Theory* sa zaoberá postavením angličtiny vo svete, jej vnímaním ako cudzieho jazyka a jej prestížou, najmä v Európskej únii. Jednotlivé podkapitoly prezentujú súčasné trendy v anglickom jazyku vo všeobecnosti, opisujú prestížne postavenie niektorých variantov angličtiny používaných v Európe a variantov angličtiny vyučovaných na Slovensku. Ďalej sa zaoberajú už uskutočneným výskumom v oblasti fonetiky a teda porovnávaním anglického a slovenského jazyka. Stručne sa venujú aj osvojovaniu si nového cudzieho jazyka.

V druhej kapitole *Acoustic Phonetics in a Nutshell* autorka vysvetľuje základnú terminológiu a princípy akustickej fonetiky. Jej podkapitoly opisujú akustické aspekty anglických a slovenských zvukov.

Autorka precízne skúma všetky tri vokalické subsystémy jazyka. Výskum je uskutočnený prostredníctvom spektrogramov a je rozdelený do troch tematických sekcií. Prvá tematická sekcia (*Level 1*) skúma ako podobné alebo odlišné zvuky výslovnostných variet RP, GA a spisovnej slovenčiny sú na teoretickej úrovni a zdôrazňuje artikulačné aspekty vokalických zvukov, na ktoré sa daná monografia primárne zameriava. Jedna podkapitola vysvetľuje ich umiestnenie a spôsob artikulácie.

Druhá tematická sekcia (*Level 2*) opisuje analýzu akustických aspektov vokalických zvukov prostredníctvom hodnôt ich formantov a interpretuje zaznamenané dáta.

Tretia tematická sekcia (*Level 3*) porovnáva vybrané vokalické zvuky vyslovované v kontexte používateľmi jazyka všetkých troch variantov, interpretuje zaznamenané dáta a objasňuje možné fonetické správanie sa používateľov jazyka, berúc do úvahy vplyv okolitých

zvukov a aplikáciu fonetických aspektov materinského jazyka (v prípade slovenských respondentov).

Posledná kapitola prezentuje výsledky dvoch analytických sekcií a navrhuje uskutočniť následný výskum v tejto oblasti. Z uvedeného výskumu vyplýva, že britská angličtina s výslovnostnou varietou RP je bližšia vokalickému subsystému pokiaľ ide o analýzu vokálov vyslovených samostatne. Avšak pri analýze vokálov vyslovených ako súčasť slova je severoamerická angličtina s výslovnostnou varietou GA bližšia vokalickému subsystému spisovnej slovenčiny.

V učebných osnovách anglického jazyka nie je stanovené, či by si žiaci a študenti mali osvojovať britskú alebo americkú angličtinu. Väčšina učebníc anglického jazyka používaných v základných a stredných školách a študijných materiálov dostupných na Slovensku prezentuje britskú angličtinu. Aj z tohto dôvodu sa v školách vyučuje britská angličtina. Koniec koncov, v dnešnom globalizovanom svete na používateľov angličtiny pôsobí veľké množstvo vplyvov, ktoré priamo zanechávajú stopu aj na ich angličtine. Učitelia nemôžu trvať na tom, aby si študenti osvojovali striktne iba britskú angličtinu. Je teda nemožné, aby sa učili iba jeden z variantov.

Daná publikácia nepochybne predstavuje prínos do oblasti experimentálnej fonetiky. Odporúčam autorke v budúcnosti pokračovať vo výskume, rozšíriť ho a zistiť presnú príčinu rozdielnych výstupov. Taktiež odporúčam zistiť, do akej miery sú obidva varianty angličtiny podobné, aby bolo možné povedať, ktorá výslovnostná varieta je pre študenta jednoduchšia.

Predkladaná publikácia je vedecky kvalitným materiálom, ktorý dopĺňajú mnohé výpovedne hodnotné ilustrácie a tabuľky. Pozitívne hodnotím prehľadnú artikulačno-akustickú charakteristiku jednotlivých segmentov a rady pre slovenských hovoriacich zamerané na ich špecifické problémy v anglickej výslovnosti. Publikácia nie síce určená pre širokú verejnosť, je vhodná pre odbornú verejnosť, predovšetkým pre tú jej časť, ktorá sa zaoberá osvojovaním si anglického jazyka na rôznych stupňoch vzdelávania. Ide o odborne hodnotnú publikáciu, ktorá poslúži predovšetkým vyučujúcim v oblasti anglistiky na vysokých školách. Publikácia však môže byť veľmi zaujímavá aj pre študentov magisterského štúdia, ktorí prejavujú hlbší záujem o túto oblasť osvojovania si anglického jazyka. Pre študentov doktorandského štúdia bude zase inšpiratívnym a podnetným materiálom pre výskum v danej oblasti poznania.

Kontakt
PaedDr. Zuzana Hrdličková, Ph.D.
recenzentka
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra anglického jazyka
Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: zuzana.hrdlickova@euba.sk

POLLMANN, A., LOHMANN, G. 2017. *Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka.* Bratislava: Kalligram, s. r. o. ISBN 978-80-8101-960-9.

Heutzutage steht der breiten Öffentlichkeit eine groβe Menge der auf unterschiedlichen Sprachen geschriebenen Einführungswerke in die Menschenrechte zur Verfügung. Diese lassen sich dadurch voneinander unterscheiden, dass sie zahlreichen Zielsetzungen sowie Konzeptionen folgen. Einige von ihnen wollen nur ein einzelnes Problem detailliert untersuchen und darstellen, wie z. B. Geschichte der Menschenrechte (Fassbender, B.: Quellen zur Geschichte der Menschenrechte: Von der Amerikanischen Revolution zu den Vereinigten Nationen. Ditzingen: Philipp, jun. GmBH, 2014), andere bringen das Thema Menschenrechte mit Hilfe der Fotos, Schaubildern und möglicher Fortentwicklung näher (Fritzsche, K. Menschenrechte: Eine Einführung mit Dokumenten. 3. Auflage. Stuttgart: UTB GmBH, 2016).

Das vorliegende Handbuch *Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka* ähnelt sich dank dessen Komplexität der rechtlichen und philosophischen Darlegungen der Menschenrechte keinem anderen Buch auf dem slowakischen Markt. Die beiden Autoren Pollmann und Lohmann haben mit diesem Werk erwiesen, dass diese umfangreiche Thematik sowohl für die Experten als auch für die Laien zugänglich sein kann. Die slowakische Übersetzung wurde 2017 im slowakischen Verlag Kalligram herausgegeben. Einen großen Verdienst haben dabei die ÜbersetzerInnen, die enorme Mühe aufwenden mussten, um so ein komplexes Werk den Lesern wahrnehmbar darzustellen. Jeder Übersetzer hat sich auf konkrete Teile konzentriert. An dieser Stelle sollten die Übersetzer erwähnt werden – Monika Hornáček Banášová (1 – 152), Zuzana Guldanová (153 – 252), Miloslav Szabó (395 – 462), Jana Tulkisová (253 – 271, 272 – 394, 462 – 555).

Es muss hervorgehoben zu werden, dass man sich zum einen auch ohne vorherige Kenntnisse aus diesem Bereich einen Überblick über die grundlegenden Gegenstände der Menschenrechte verschaffen kann; zum anderen verhilft das Buch den fortgeschrittenen Lesern, sich tiefer in das Thema einzuarbeiten, indem der aktuelle Stand der Forschung nicht nur wiedergegeben, sondern auch bezweifelt wird. Bezüglich des Gegenstandes vertreten die Autoren den Standpunkt, dass die „Menschenrechte“ keine autonome Disziplin sind, sondern sie stellt eine Verflechtung verschiedenartiger Einzeldisziplinen u. a. Theologie, Kulturwissenschaft, Politologie, Philosophie, Pädagogik oder Soziologie dar, dank denen die komplexe Problematik der Menschenrechtsdiskussion objektiv, gerechtfertigt und vielfältig klargestellt wird. Es gelang den Verfassern, ein faszinierendes und ununterbrochenes Zusammenspiel in jeweiligen Kapiteln zu präsentieren. Infolgedessen fängt der Titel die Intention der Autoren treu ein und ist somit treffend.

Das gesamte Handbuch wird aus vier großen Hauptteilen zusammengesetzt, die sich jeweils in mehrere Sinnabschnitte gliedern lassen. Einem anspruchsvollen Leser steht am Ende jedes Abschnittes die hinzugefügte Literatur zur Verfügung, um weitere Informationen zu bekommen.

Im Mittelpunkt des ersten umfangreichen Teils steht die Geschichte der Menschenrechte. Der erste Abschnitt demonstriert die philosophische Vorgeschichte, wobei die Autoren auf die Überlegungen aus der Antike, dem Christentum, dem Mittelalter sowie aus der frühen Neuzeit hinweisen. Im Fokus des nächsten Abschnittes stehen die Auffassungen zahlreicher klassischer Autoren von Hugo Grotius über J. J. Rousseau bis hin zu Max Weber. Außerdem macht sich

der Leser auch mit Klassikern der Kritik und ihren menschenrechtlichen Grundpositionen bekannt. Was besonders positiv wahrgenommen wird, ist eine übersichtliche Darstellung der Rechtsentwicklung nicht nur im europäischen Raum, sondern auch in den USA. Diese Etappen schließen den ersten Teil und zugleich das Kapitel bezüglich der Geschichte der Rechte.

Dem nachfolgenden Hauptteil liegt die Auseinandersetzung mit den elementaren und logischen Fragen zugrunde. Diese bilden einen untrennbaren Bestandteil beliebiger Menschenrechtstheorie. Die zentrale Aussage des ersten Abschnittes ist die Beleuchtung der erforderlichen Differenzierungen wie z. B. zwischen Rechte und Pflichten oder Mensch und Person, Grund- und Bürgerrechte, die zum Gegenstand fast jeder Diskussion gebracht werden und ohne welche die Themen kaum nachvollziehbar sein könnten. Des Weiteren werden im nächsten Abschnitt die Begründungen der aus manchen Disziplinen stammenden und differenten Ansätze angeführt. Das abschließende Kapitel des zweiten Teils versucht, die Rechte sowie Pflichten aus gegenwärtiger Sicht in verschiedene Klassen und Gruppen systematisch zu sortieren.

Die ersten zwei Teile geben dem Leser hinreichende Vorstellung, um die zwei übriggebliebenen Teile klar und deutlich zu begreifen. Der dritte ausführliche Teil begleitet den Leser durch die Welt der einzelnen Menschenrechte. Die Verfasser gehen vornehmlich von denjenigen Rechten aus, die in der „Allgemeinen Erklärung der Menschenrechte“ verankert wurden. Es wird hierin für die Beschreibung der partiellen Rechte ein großer Raum gewährt. Deswegen ist es für einen leichter, die Problematik und die Grundprinzipien der einzelnen Rechte zu erfassen. Die Autoren behandeln folgende Themen – Subsistenzrechte, Freiheitsrechte, politische Rechte, Justizrechte, wirtschaftliche Rechte, soziale Rechte, kulturelle Rechte, Menschenrechte der dritten Generation. Das abschließende Thema beschäftigt sich überwiegend mit Sonderrechten im Hinblick auf Beseitigung der rassistischen Diskriminierung, Diskriminierung der Frauen und Behinderten sowie auf unmenschliche Behandlung der Einzelnen und Rechte des Kindes.

Kapitel vier stellt den aktuellen Forschungsstand im Blick auf die Menschenrechte vor. Im Mittelpunkt stehen demnach unterschiedliche Kontroversen. Der erste Abschnitt schneidet die Problematik an, inwieweit die Menschenrechtsideen interkulturell geprägt und ob sie allgemeingültig sind. Es werden die Erörterungen über Universalismus, Kulturalismus und Relativismus präsentiert. Der zweite Abschnitt führt die konzeptionellen Spannungsverhältnisse an, d. h. wie die Menschenrechte und die Fragen der Moral oder der globalen Gerechtigkeit gegeneinanderstehen. Später widmen sich die Autoren den gegenwärtigen institutionellen Entwicklungen, die auf das internationale Menschenrechtsregime oder die globale Wirtschaftsordnung hindeuten. Das abschließende Unterkapitel schließt das ganze Handbuch mit einigen Feldern, die Konflikte hervorrufen können. Es handelt sich hier um strittige Themen wie Bioethik oder Migration, denen selbstverständlich Aufmerksamkeit geschenkt werden muss. Darüber hinaus stellt der Abschnitt die Beziehungen zwischen Rechten und Folter, Armut oder Umweltzerstörung vor.

Dieses interdisziplinäre Handbuch stellt für fachliche Leser eine außergewöhnliche Zusammenfassung der Menschenrechte vor. Die Anfänger haben es schwieriger, sich in der Problematik zu orientieren, weil sie sich zunächst mit unbekannten Begriffen vertraut machen müssen, um die Inhalte zu begreifen. Das Buch ist aber wohl durchdacht und konzipiert, was von Anfängern sicherlich positiv bewertet wird.

Kontakt
Mgr. Filip Kalaš
recenzent
Univerzita sv. Cyrila a Metoda
Katedra nemeckého jazyka
Námestie J. Herdu 577/2, 917 01 Trnava
Email: filipkalas109@gmail.com

JEDEN Z POHĽADOV NA VYZNAMNÚ PREMIÉRU V SND: VOJNA A MIER L. N. TOLSTÉHO V RÉŽII MARIÁNA AMSLERA. 9. JÚN 2018.

Bola som nedočkavá a teoretický pripravená: O Vojne a mieri prednášam, videla som jej filmové adaptácie, samozrejme, aj tú bondarčukovskú. Vedela som o adaptácii E. Piscatora a dlho a zainteresovane mi o Budského predstavení z roku 1974 rozprávala herečka Eva Kristínová. Ešte v momentoch krásnych spomínaní na toto hviezdne predstavenie prechádzalo na mňa jej nadšenie z E. Vašáryovej Nataši Rostovovej, Kvietikovho Andreja Bolkonského, Javorkovej (vtedy ešte študentky) kňažnej Márie Bolkonskej. Prvá herecká garnitúra roku 1974 bola účastná: Filčík, Záborský, Slezáček, Huba, Adamčík, Rajniak a i.

Bola som nedočkavá. Režiséra toho večera som už poznala na scéne SND filmového Bergmana Fanny a Alexander, takže opona sa roztvára a ja som do konca predstavenia v stave permanentných prekvapení, kde oči sledujú čosi zaujímavé a nové, ale srdca sa to nijako nedotýka. Zostávam nezúčastnená až do konca, ani jedna z mojich milovaných postáv ma neosloví, ostávajú mi cudzí. Filozofujúci rozprávač mi dôsledne pripomína neprotivenie sa zlu násilím, neopodstatnenosť a hrôzy každej vojny. Kutuzov zo scény hovorí: *„...povedzte vojakom, že pravé krídlo porazilo nepriateľa. Nezáleží na tom, či je to pravda alebo nie, posilní to bojového ducha.“* A ja v duchu vidím dubinu narodnoj vojny, kde každý krík bojoval, lebo to bola vojna za vlasť, ktorú niekto ohrozil. Nepoznávala som Natašu, videla som ju v detaile na scéne vracať, ale nepočula som obločnú scénu letu k hviezdam a ani jej nádherný vnútorný monológ z prvého plesu, ani to spomínané, o nej povedané *„ona russkaja dušoj“*. Kňažná Mária so svojimi tolstojovskými *lučistymi glazami* stratene pobehovala po scéne, stratená v sebe i pre nás. A Pierre? Posun, ktorý som ani zjavovovo, ani vnútorne nemohla prijať.

Premiérové publikum bolo nadšené, toľko nových inscenačných prvkov, také tvorivé technické nápady, čo všetko nové unesie scéna! Stála som, a neviem definovať svoj nezúčastnený divácky stav. Bola som tam cudzia medzi svojimi. Spomenula som si na nadšenie v očiach Evy Kristínovej na zaujatý spôsob rozprávania o inscenácii z roku 1974. Ja som bola len skľúčená, moji talentovaní krajania moje Rusko a mojich tolstojovských hrdinov v roku 2018 vidia celkom ináč. Majú na to právo. Len tá neznesiteľná ľahkosť posunu...

Kontakt
Prof. PhDr. Eva Kollárová, PhD.
recenzentka
Sedmokrásková 1, 821 01 Bratislava
Slovenská republika
Email: kollarova@orava.sk

ŠTUBŇA, P., VERTANOVÁ, S. (eds.) 2017. *Interdisciplinárne prístupy v teórii a didaktike tlmočenia.* Bratislava: Z-F Lingua. 146 s. ISBN 978-80-8177-037-1.

V poslednom období pribúdajú v oblasti translatológie publikácie, ktoré sa vo väčšej či menšej miere zaoberajú nielen teoretickými aspektmi a ich prepojením na výučbu, ale aj praxeológiou. Medzi takéto publikácie možno do oblasti tlmočenia zaradiť spoločné dielo piatich autorov (S. Vertanová, P. Štubňa, M. Andoková, T. Sovinec, J. Tupý) nazvané *Interdisciplinárne prístupy v teórii a didaktike tlmočenia.*

Publikácia je rozdelená do troch častí a tie sú navzájom prepojené interdisciplinárnym pohľadom na čiastkové aspekty tlmočenia. Prvá časť *Prieniky tlmočníckych a psychologických výskumov: využitie teoretických poznatkov v tlmočníckej praxi* od autorov Štubňa – Tupý aplikuje teoretické skúmanie procesu tlmočenia z hľadiska kognitívnej psychológie na prax v oblasti memorovania jazykových schém – kolokácií. Praktická časť tak slúži ako návod na konkrétny tréning tlmočníkov počas ich prípravy, kým psychologický úvod poukazuje aj na rôzne stránky dopadu stresu na organizmus a rozoberá v tomto smere nevyhnutné osobnostné predpoklady adepta, ktorý sa chce stať tlmočníkom.

Druhá časť *Interdisciplinarita ako inovácia v didaktike tlmočenia* rieši aktuálne nedostatky študijných programov prekladateľ-tlmočník na našich univerzitách a v súvislosti s tým navrhuje ako nevyhnutnosť zaradiť do osnov rétorické cvičenia, keďže považuje rétorické schopnosti za jednu z nevyhnutných kompetencií tlmočníka. V praktickej časti autorky Vertanová – Andoková informujú o pilotnom projekte rétoriky pre tlmočníkov, ktorý bol zavedený na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Osobitne zaujímavá je poznámka o technike, ktorá napomáha odbúravať stres z prejavu pred publikom a je známa ako Alexandrova technika. Ako uvádzajú autorky, táto technika sa už dlhšie teší záujmu zo strany profesionálnych tlmočníkov v zahraničí.

Tretia časť pod názvom *Praxeológia tlmočenia* predstavuje užitočnú pomôcku pre študentov tlmočníctva v tom zmysle, že pomerne podrobne popisuje viacero rámcových situácií s tlmočníkom – tlmočenie v politike, pri obchodných rokovaniach, na súdnych pojednávaniach, rôzne typy tlmočenia pre médiá, komunitné tlmočenie a i. Autori Vertanová – Sovinec sa v nej venujú aj snahe implementovať viac reálnej praxe do prípravy tlmočníkov, čo ilustrujú na príklade simulovaných konferencií Európskeho parlamentu, ktoré organizuje Ekonomická univerzita a študenti tlmočníctva z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského majú možnosť trénovať na nej tlmočenie takmer ako v reálnych podmienkach.

Domnievame sa, že publikácia podnetne načrtáva možnosti rozširovania interdisciplinárneho prístupu v oblasti didaktiky tlmočenia, keďže na Slovensku tréning tlmočníkov zväčša nedosahuje svetové štandardy.

Mgr. Alexandra Lenzi Kučmová, PhD.
recenzentka
Univerzita Komenského v Bratislave
Pedagogická fakulta
Katedra románskych jazykov a literatúr
Šoltésovej 4, 813 01 Bratislava
Slovenská republika
Email: kucmova@fedu.uniba.sk